P202

G2

MUZEUL JUDEȚEAN
DE ISTORIE ȘI ETNOGRAFIE
VRANCEA

STUDII ȘI COMUNICARI

FOCȘANI
1978

I

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ETNOGRAFIE
VRANCEA

STUDII ȘI COMUNICARI

I

P 17029

1978

COLECTIVUL DE REDACȚIE

Georgeta CARCADIA — responsabil, Virginia ARBORE, Victor BOBI, Gh. CONSTANTINESCU, Dumitru HUȚANU, Jean PAVEL, Anton PARAGINĂ.

STUDII ȘI COMUNICĂRI

Publicația Muzeului județean de istorie și etnografie
Focșani
Orice corespondență va fi trimisă pe adresa :
Muzeul de istorie și etnografie Focșani, strada Karl Marx, nr. 1
(Telefon 1 48 90)
Cod 5300
R. S. România

ÉTUDES ET COMMUNICATIONS

Publication de Musée d'histoire et d'ethnographie
Focșani
Toute correspondence sera expédiée sur l'adresse :
Musée d'histoire et d'ethnographie Focșani, 1 Rue Karl Marx
(Telefon 1 48 90)
Cod 5300
R. S. Roumanie

STUDII ŞI COMUNICARI
ETUDES ET COMUNICATIONS

I 1978

SUMAR — SOMMAIRE — CONTENTS

ARHEOLOGIE—ISTORIE

ARCHEOLOGIE—HISTOIRE

VICTOR BOBI, Un atelier de prelucrarea silexului şi pietrei aparţinînd culturii Boian, descoperit la Cîndeşti — Vrancea. Atelier pour l'usinage du silex et de la pierre — culture Boian — découvert à Cîndeşti — département de Vrancea 7

GHEORGHE CONSTANTINESCU, Contribuţii arheologice la civilizaţia geto-dacică de pe teritoriul judeţului Vrancea. Contributions archéologiques à la civilisation geto-dace sur le teritoire du département de Vrancea 19

GHEORGHE CONSTANTINESCU, Un tezaur de monede romane republicane descoperit la Bordeşti — Vrancea. Trésor de monnaies romaines républicaines découvert à Bordeşti — Vrancea 35

IOAN MITREA, Cercetări arheologice privind secolele IV—XI în judeţul Vrancea. Recherches archéologiques sur les IVe—XIe siécle dans le département de Vrancea 45

ANTON PARAGINĂ, Două piese de metal din feudalismul timpuriu descoperite la Jariştea — Vrancea. Deux pièces de métal de la haute féodalité découvertes à Jariştea — Vrancea 81

ANGELA MOLDOVEANU şi GHEORGHE MOLDOVEANU, Note din toponimia Milcovului. Notes de la toponymie du Milcov 85

ION BUDESCU, Elemente de toponimie locală, comuna Cîrligele județul Vrancea.
Eléments de toponymie locale, commune Cîrligele. département de Vrancea 95

DUMITRU HUȚANU, Aspecte ale Revoluției de la 1848 în Focșani.
Aspects de la révolution de 1848 à Focșani 101

GEORGETA CARCADIA, Consecințele aplicării reformei agrare din 1864 în fostul ținut Putna.
Conséquances de l'application de la réforme agraire de 1864 dans l'ancien district de Putna 109

DUMITRU HUȚANU, Focșanii în lupta pentru unitate națională.
La ville de Focșani dans la lutte pour l'unité nationale 125

ALECU LENCO, Aspecte ale luptei împotriva ocupanților pe teritoriul fostului județ Putna în anii 1916—1918.
Aspecte de la lutte contré les ocupants sur le territoire de l'ancien district de Putna entre 1916—1918 133

GHEORGHE POPA și ALECU LENCO, Unicul supraviețuitor de la Cota 100.
L'unique survivant de la cota 100 149

ALEXANDRU TEMCIUC, Aspecte locale ale înfăptuirii actului revoluționar al naționalizării principalelor mijloace de producție de la 11 iunie 1948.
Aspects locals de la réalisation de l'acte revolutionnaire de la nationalisation de principaux moyens de production 11 juin 1948 155

ETNOGRAFIE

ETHNOGRAPHIE

ION CHELCEA, Vrancea ca „țară" între celelalte (individualitatea sa etnografică).
Vrancea as a „country" among the others 167

DUMITRU HUȚANU, Considerații privind arta lemnului în Vrancea.
Considérations concernant l'art du bois dans le département de Vrancea 191

JEAN PAVEL, Considerații istorico-etnografice asupra instalațiilor hidraulice de pe teritoriul județului Vrancea.
Considérations historique-ethnographiques sur les instalations hydrauliques sur le territoire du département de Vrancea 199

LELIA PAVEL și RODICA MANOLIU, Monumentele de artă în lemn din patrimoniul județului Vrancea.
Wood monuments of art of the cultural patrimony of the Vrancea district 215

VIRGINIA ARBORE, Un motiv străvechi în arta populară vrînceană „pomul vieții".
Un trés ancien motif de l'art populaire — l'arbre de la vie 233

MUZEOLOGIE

MUZEOLOGIE

VICTOR BOBI, Un mormînt in situ, din epoca bronzului — cultura Monteoru descoperit la Cîndești — Vrancea în expoziția muzeului focșănean.
Sépulture „în situ" de l'époque du bronze — culture Montéoru découvert à Cîndești — Vrancea dans l'exposition du musée de Focșani 247

CONSERVARE

CONSERVATION

LILIȘOR IVANCIA și NICOLAE IVANCIA, Condițiile și formele biodegradării pieselor din lemn. Profilaxie și combatere.
Les conditions et les formes de la bio-dégradations des piéces en bois. Prophilaxie et combat 251

UN ATELIER DE PRELUCRARE A SILEXULUI ŞI PIETREI APARŢINÎND CULTURII BOIAN, DESCOPERIT LA CÎNDEŞTI — VRANCEA

VICTOR BOBI

Descoperirile întîmplătoare cît şi cercetările arheologice de teren efectuate de teritoriul judeţului Vrancea, în ultimii 20 de ani, au dus la identificarea a numeroase culturi materiale [1], printre care şi trei aşezări neolitice aparţinînd culturii Boian [2].

În anul 1972, cu ocazia unor cercetări de suprafaţă efectuate în zona de sud-vest a satului Cîndeşti, în marginea şoselei ce duce spre satul Bordeşti, pe un promontoriu sub forma unei terase mijlocii numit punctul „Curături", au fost identificate resturi de locuire neolitice, care erau în parte răvăşite de lucrările efectuate pentru construirea casei de apă. Un sondaj de verificare şi totodată de salvare a resturilor de locuire neolitice care au mai rămas nedistruse se impunea în mod obligatoriu.

Prin sondajul efectuat în vara aceluiaşi an, luna august [3] s-a procedat la taluzarea gropii pe distanţa de 6 m, s-a lăsat un interval de 0,40 m, după care s-a trasat o secţiune lungă de 6 m şi lată de 2 m pînă la adîncimea de 2 m în solul viu (fig. 1).

Din profilul rezultat prin taluzare (fig. 2) s-a putut observa imaginea stratigrafică a unui bordei de dimensiuni mari şi formă ovală, săpat la o adîncime de 1,20 m faţă de nivelul de călcare. Partea sudică a bordeiului a fost distrusă cu ocazia lucrărilor de construcţii. În partea de vest a locuinţei se afla vatra de foc, fără o construcţie prealabilă (fig. 3).

---

1 N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmboviţa şi Em. Zaharia. Aşezări din Moldova de la paleolitic pînă în sec. al XVIII-lea. Editura Academiei R.S.R., Bucureşti 1970.

2 Prima aşezare neolitică aparţinînd culturii Boian — faza Giuleşti a fost descoperită în anul 1970 de prof. Ciurăscu I. pe valea pîrîului Oreavu în apropierea podului C.F.R., punctul „La Cuptor". În urma părbuşirii unui mal se mai putea vedea urmele unei vetre de foc, cenuşă şi bucăţi de chirpic. De asemenea, numeroase unelte de silex, marnă şi ceramică fragmentară, printre care şi un vas de dimensiuni reduse.

Cea de a treia aşezare a fost descoperită la Negrileşti punctul „Pe creastă" în apropierea şoselei ce duce la Birseşti cu ocazia cercetărilor de suprafaţă întreprinse în primăvara anului 1977 de V. Bobi şi A. Paragină.

3 Cercetările de la Cîndeşti, necropolă — sector I — care au fost efectuate în colaborare cu Institutul de Istorie—Arheologie „A. D. Xenopol" Iaşi, reprezentat de M. Florescu responsabil şantier şi Muzeul judeţean de istorie Vrancea, reprezentat de V. Bobi.

În inventarul descoperit remarcăm numărul mare de unelte finisate sau în curs de finisare, precum și așchii rezultate din prelucrarea lor.

De asemenea, menționăm, printre numeroasele unelte și resturi de la prelucrarea lor și a unei însemnate cantități de ceramică fragmentară dar și parțial întregibilă ca și oase de animal.

După marea cantitate de resturi rezultate din cioplire, atît a silexului cît și a pietrei, după descoperirea unei pietre din rocă dură folosită ca nicovală cu semne de întrebuințare, (fig. 4 I) cît și a unor percutoare de silex (fig. 4 II) ne îndreptățește să credem că este vorba de un atelier de prelucrare a pietrei și silexului.

Uneltele prezintă în general caracteristicile comune pentru fazele culturii Boian. Dintre ele remarcăm, în primul rînd, pe cele din silex și piatră (marnă), care predomină față de cele din os, deoarece însăși îndeletnicirea celui care poseda atelierul era probabil interesat mai mult în confecționarea uneltelor din piatră și silex.

Uneltele din silex sînt reprezentate îndeosebi prin lame ascuțite pe două părți, răzuitoare de silex de diferite tipuri (fig. 5 I). Silexul de culoare cafeniu-gălbui — asemănător celui din platforma Balcanică.

Între uneltele din piatră (marnă) cele mai numeroase sînt topoarele-dălți, din rocă locală, finisate sau în curs de finisare (fig. 6).

Din inventarul atelierului mai fac parte, un frecător (fig. 4 III) cît și două dăltițe din colț de mistreț (fig. 5 II).

Ceramica, din punct de vedere tipologic o putem împărți în trei categorii

a. Ceramică lucrată printr-o tehnică primitivă cu pereții vaselor mai groși, acoperiți cu barbotină, avînd ca degresant pleavă, iar ca decor benzi de brîie alveolate, dispuse orizontal pe pereții vaselor, iar buza vaselor ușor netezite în exterior (fig. 7).

b. A doua categorie se caracterizează printr-o pastă fină alcătuită din lut bine amestecat. Ca degresant se observă pete de mică. Este de culoare cenușie, vasele avînd dimensiuni reduse și pereții subțiri, tip de boluri (fig.8).

c. Ultima categorie o constituie ceramica din pastă groasă avînd în conținut pleavă, este de culoare neagră gălbuie și vînătă. Decorul este incizat și incrustat, predominînd cel din urmă, dînd un aspect de sculptură în relief, compus din eseuri, benzi orizontale sau oblice, spirale, meandre, crestături în forma triunghiurilor isoscele, decor în fagure etc. (fig. 9) caracteristică fazei Ciulești [4], iar partea incizată a fost umplută cu o pastă albă, ce prezintă analogii cu ceramica de la Giulești [5] — București, Brăilița [6] și Negrilești.

Deci cultura Boian — faza Giulești este identificată pe teritoriul județului Vrancea în trei așezări, din care două apropiate una de cealaltă și localizată în limita sudică a județului la Cîndești și Gugești, pe malul drept al rîului Rîmna și la interferența dintre județele Buzău și Brăila.

4 E. Comșa, Considerații asupra evoluției culturii Boian, în SCIV, V, 3—4, 1954, p. 376.

5 I b i d e m

6 N. Harțuche, Săpăturile arheologice de la Brăilița, Materiale, Vol. V., p. 221.

lar așezarea de la Negrilești, situată în limita nord-vestică a județului nostru, în apropierea județelor Bacău și Covasna.

Descoperirea acestui atelier de prelucrare a silexului și pietrei, de la Cindești — Vrancea, se alătură celorlalte descoperiri arheologice ce aparțin neoliticului mijlociu din țara noastră și credem că va aduce o contribuție la cunoașterea zonei de răspîndire cît și a evoluției culturii BOIAN, atît în Moldova cît și în Muntenia.

ATELIER POUR L'USINAGE DU SILEX ET DE LA PIERRE — CULTURE BOIAN — DÉCOUVERT À CÎNDEȘTI — DEPARTAMENT DE VRANCEA

Résumé

En 1972, à l'occasion des recherches de surface effectuées à l'extrèmité du sud du département de Vrancea, à Cîndești — Dumbrăveni — zone d'interférance avec le département de Buzău, a été identifié un habitat appartenant à l'époque néolithique — culture Boian — Phase Giulești. À la suite des recherches systhèmatiques pendant l'été de 1972 — point Curături — on fait voir les traces d'un atelier — habitation hutte.

Cette découverte aura un apport à la connaissance, diffusion et evolution de la culture Boian sur le territoire de la Moldavie et de la Valachie.

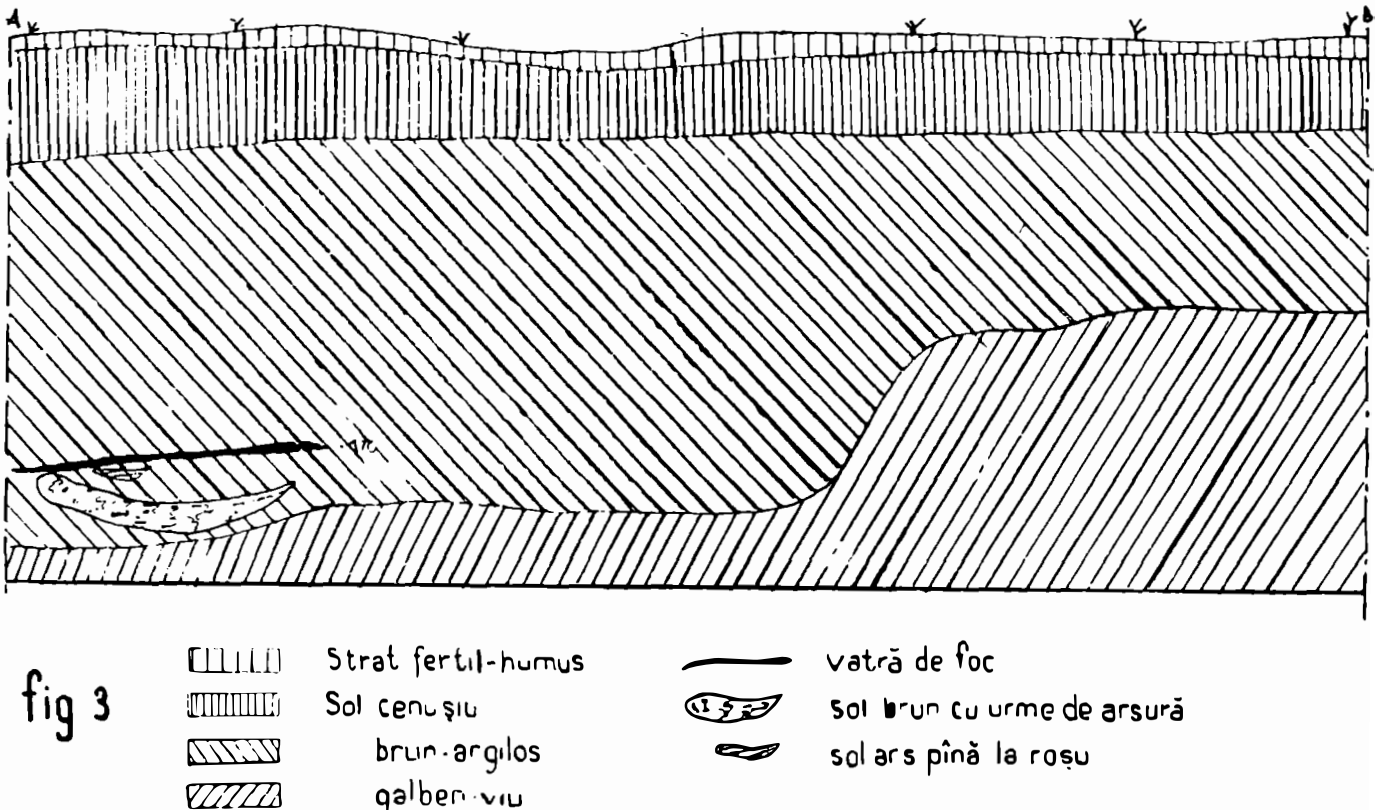

Fig. 3, Cîndești — „Curături" profil secțiune.

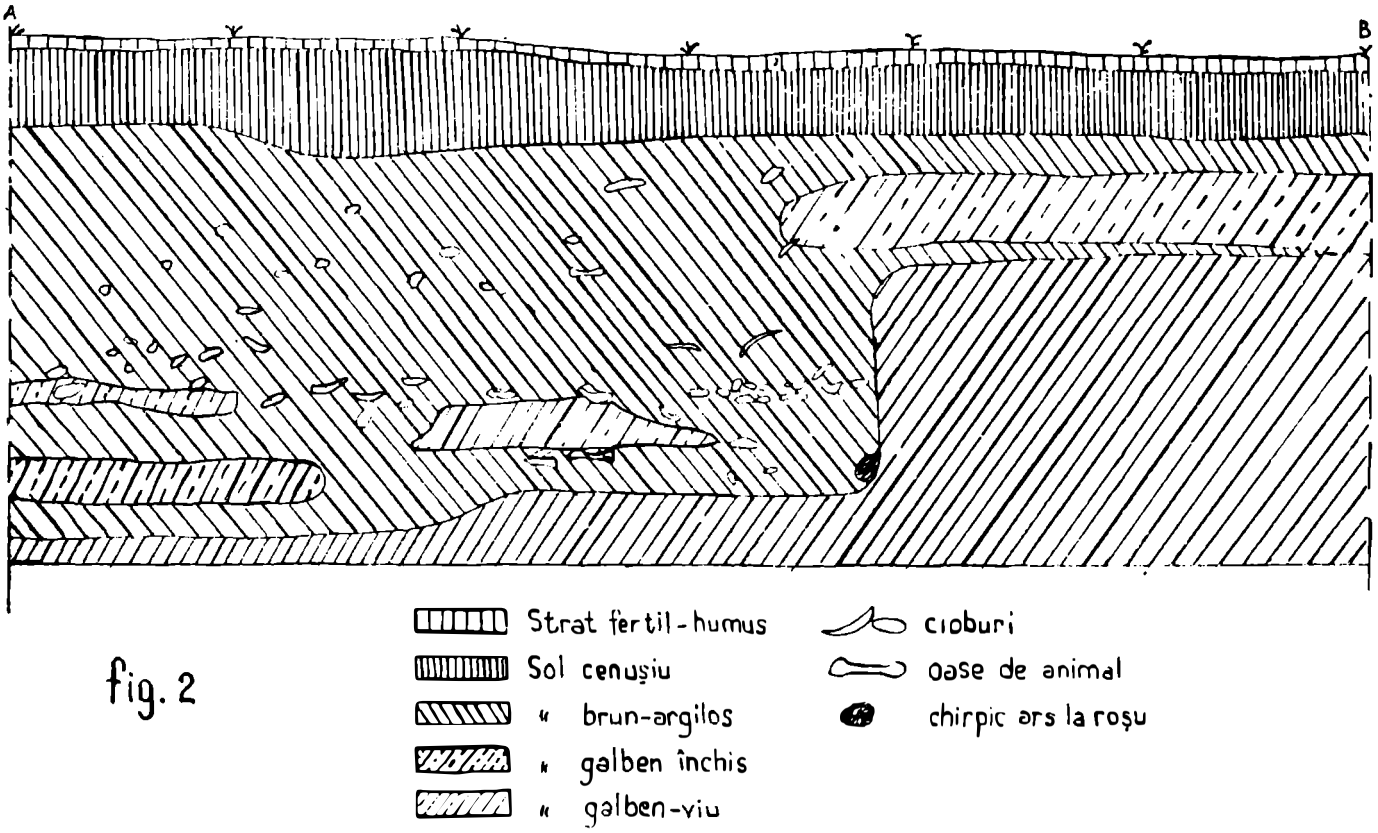

fig. 2

Fig. 2, Cîndeşti — „Curături" profil taluzare.

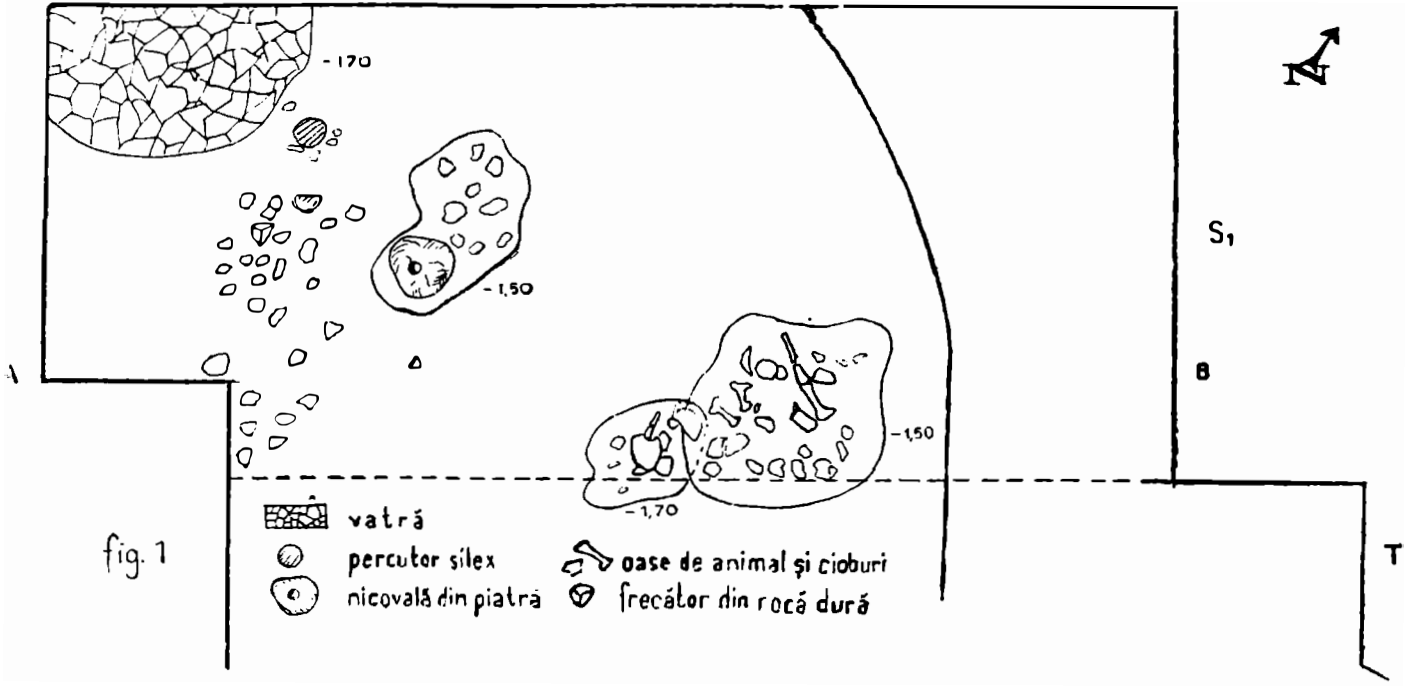

Fig. 1. Planul parțial al locuinței de tip bordei — Cîndești — „Curături".

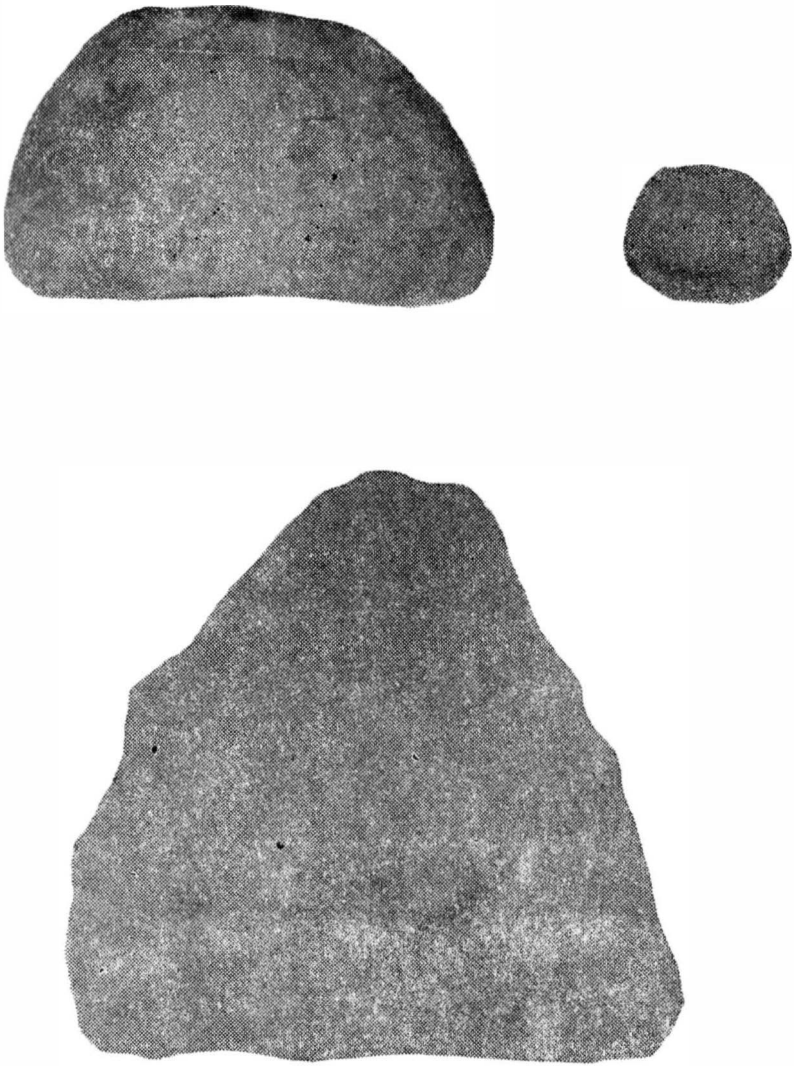

Fig 4, Cîndești — „Curături", I—II, nicovală și percutor, III, frecător.

Fig. 5, Cîndești — „Curături", I, unelte din silex, II, dăltițe din colți de mistreț.

Fig. 6. Cîndești — „Curături" — dălți din marnă, finisate și în curs de finisare.

Fig. 7, Cîndești — „Curături", ceramică din prima categorie.

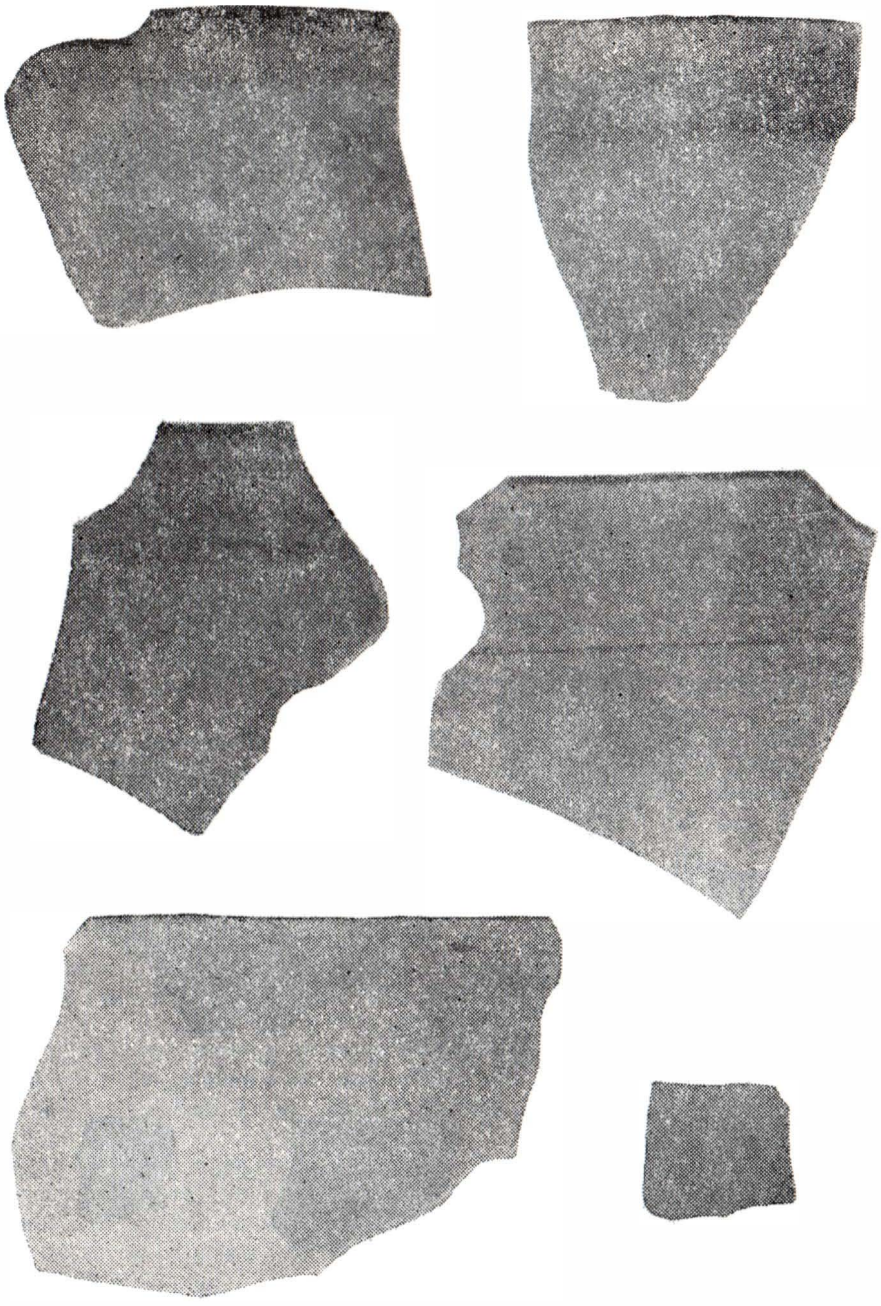

Fig. 8, Cîndești — „Curături", ceramică din pastă fină.

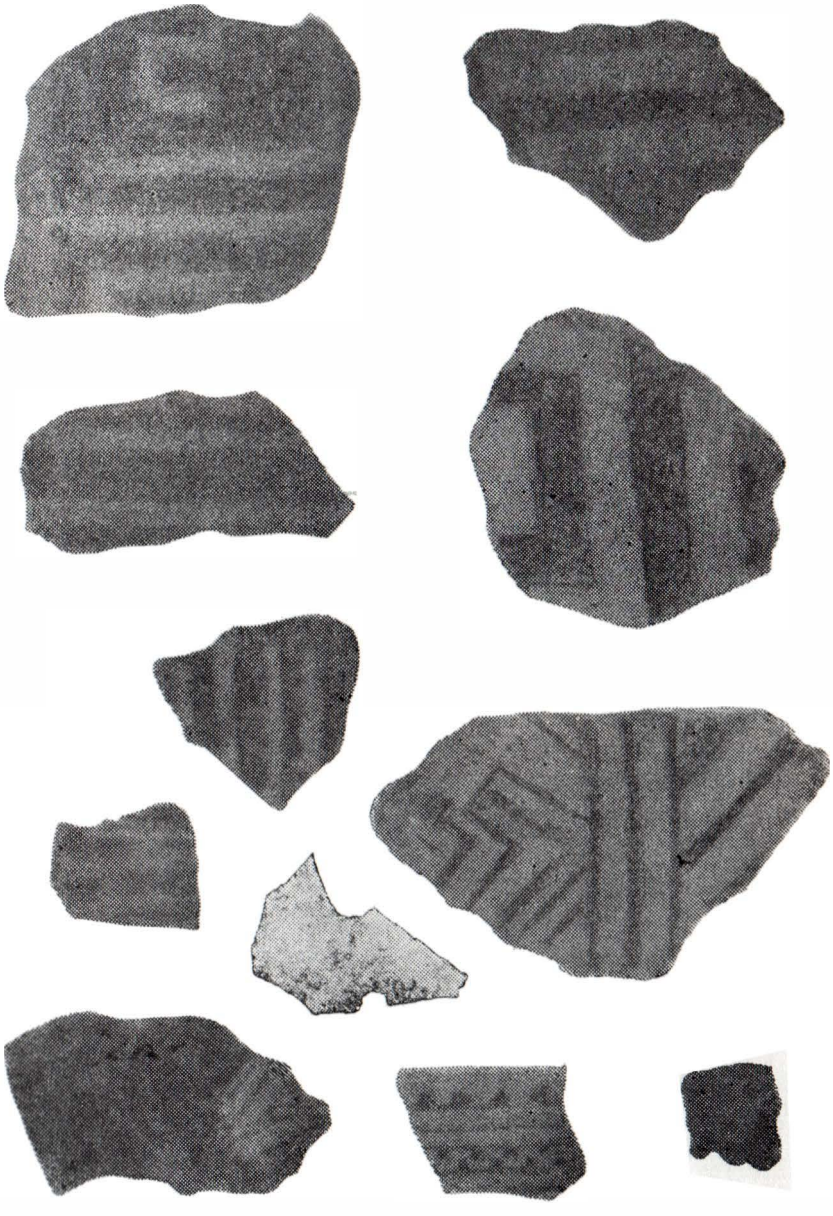

Fig. 9, Cîndești — „Curături", ceramică din a treia categorie.

CONTRIBUȚII ARHEOLOGICE LA CIVILIZAȚIA GETO-DACICĂ DE PE TERITORIUL JUDEȚULUI VRANCEA

GH. CONSTANTINESCU

În cele ce urmează ne vom referi la cercetările arheologice întreprinse de Muzeul județean de istorie și etnografie Focșani, precum și la unele cercetări efectuate în colaborare cu Institutul de arheologie și istorie „A. D. Xenopol", Iași.

După anii 1960 săpăturile arheologice, desfășurate în conformitate cu un program de cercetare, au avut în vedere clarificarea unor probleme de mare importanță, probleme mai puțin abordate în județul nostru în trecut, cum ar fi studiul formării și evoluției culturii geto-dacice, precum și a formării poporului și a limbii române.

Cunoașterea cît mai completă a istoriei geto-dacice pe teritoriul județului Vrancea a constituit una din preocupările principale ale colectivului muzeului nostru.

Datorită cercetărilor arheologice și numismatice, se poate spune astăzi că ținutul Vrancei a contribuit, prin descoperirile făcute (întîmplătoare sau organizate) la o mai bună cunoaștere a istoriei geto-dacilor. Așa cum rezultă din aceste descoperiri, mai noi sau mai vechi, zona de astăzi a Vrancei, cu împrejurimile sale, a jucat un rol deosebit în cadrul general al istoriei vechi a țării noastre. Așezarea geografică a acestei zone situată la punctul de contact a drumurilor care legau cele patru mari provincii ale țării noastre, Muntenia, Moldova, Transilvania și Dobrogea, Vrancea, ca și întreg sudul Moldovei, a constituit în permanență un loc prielnic pentru dezvoltarea societății omenești. Aici s-au găsit nu numai locuri de refugiu în vremurile de restriște, ci aici agricultura și creșterea vitelor au avut întotdeauna la dispoziție condiții prielnice de dezvoltare. De aceea, nu odată către locuitorii acestei regiuni și-au ațintit atenția locuitorii orașelor grecești ca cel de la Histria.

Datorită cercetărilor întreprinse în ultima perioadă pe teritoriul județului Vrancea, s-au făcut o serie de descoperiri interesante și valoroase. Din rîndul acestora amintim săpăturile arheologice efectuate în așezările de la Cîndești [1] și Mănăstioara — Fitionești [2].

1 La săpăturile de la Cîndești care s-au efectuat între 1962—1967, au participat: Marilena Florescu, responsabil de șantier, Gh. Constantinescu, V. Nămăloșanu și Ițcuș Aurora, membri.

2 Săpăturile de la Mănăstioara—Fitionești au fost efectuate între anii 1964—1970, la care au participat: Marilena Florescu responsabil de șantier, Gh. Constantinescu, Ițcuș Aurora și Bobi Victor, membri.

Situată pe malul stîng al Rîmnei, pe cursul mijlociu al acestui rîu, spre amonte, așezarea getică de la Cîndești constituie un obiectiv complex atît prin multitudinea resturilor de locuire, cît și prin configurația sa geografică (fig. 1). Astfel, pe un martor de eroziune desprins din terasa superioară a pîrîului, străjuit de o parte de apele Rîmnei și Recei și pe de alta de pante abrupte, înconjurat de terase largi, geto-dacii și-au întemeiat pe la începutul secol. II î.e.n., o așezare pe care au locuit-o neîntrerupt pînă la sfrșitul secolului al II-lea e.n.

Alegerea acestui loc nu a fost făcută la întîmplare, promontoriu „Coasta Nacului" forma prin configurația sa geografică un punct fortificat natural a cărui suprafață era de 1 ha și în jurul căruia erau întemeiate și alte așezări.

O situație similară ne oferă și așezarea de la Mănăstioara — Fitionești (fig. 2) unde geto-dacii au ales dintre maluri martori de eroziune desprinși din terasa superioară a Zăbrăuțului, pe cel mai dominant punct ca înălțime, cu pante foarte abrupte, situat pe malul drept al Zăbruățului (pentru a fi în apropierea unei surse de apă). Ca și în cazul precedent, cetățuia „Măriuța Petrei", de la Mănăstioara—Fitionești, a constituit nucleul principal al așezării, dar aceasta nu se extinde pe terasele din jurul ei ca la Cîndești. Din datele pe care le avem în prezent rezultă că așezarea getică de la Mănăstioara—Fitionești a fost locuită cu precădere în secolul I. î.e.n.—I e.n.

Cercetate de-a lungul a mai multor campanii de săpături, cele două așezări getice ne-au oferit numeroase date statigrafice și materiale cu ajutorul cărora se poate încerca o reconstituire a vieții lor materiale și spirituale. În acest sens menționăm că în cele patru nivele de locuire la Cîndești și trei la Mănăstioara—Fitionești, s-au identificat în exclusivitate locuințe de suprafață, solide, mari (dimensiuni $4 \times 5{,}20$ m și $6 \times 6{,}50$ m) rectangulare cele mai multe cu două încăperi, cu podine amenajate și acoperite cu un strat gros de lutuială (25 cm. la Cîndești și 15 cm la Mănăstioara) cu pereți masivi (schelet lemnos peste care se aplicau vălătuci din lut amestecat cu pleavă) și cu vetre mari rotunde construite peste podină. Nu este exclus ca la Cîndești locuințele să fi fost dispuse în șiruri paralele (cele șapte și respectiv opt locuințe din nivelul 2—3 ne sugerează această ipoteză). În cazul ambelor așezări se constată că gropile de provizii sau menajere nu sînt în preajma locuințelor. Astfel, la Cîndești, pe terasa Nacului s-au identificat 25 de gropi cu resturi menajere, iar pe terasa Banului 10 gropi mari de provizii.

Gropile de provizii care se găsesc la Cîndești (pentru cele mai mari — adevărate mici silozuri) sînt pe terasa Banului la circa 300 m vest de cetățuie, de formă circulară și cu pereții lutuiți și arși. La Mănăstioara—Fiionești, gropile de provizii și cele pentru resturi menajere sînt pe terasa de la piciorul pantei de est, în apropierea cetățuiei.

În ceea ce privește activitatea economică, surse principale de existență ale locuitorilor celor două așezări au fost agricultura practicată pe platourile din jur, care ofereau în același timp excelente condiții creșterii vitelor. Astfel, în ambele locuiri se aflau alături de unelte agricole (rîșnițe simple și duble, cuțite de plug, seceri din fier (fig. 3, 4)

și diverse obiecte legate de creșterea vitelor (strecurători, foarfeci, fusaiole și altele.

Cercetările arheologice au arătat în general că în mare parte viața geto-dacilor din așezările amintite și a zonelor limitrofe era legată de păduri ori de pășuni [3], atestînd, totodată și practicarea vînătoarei cu ocupație sedentară, după agricultură și păstorit. Prezența a numeroase oase în locuință și gropile menajere (resturi osteologice tipice ordinului Suidee, specia Sus, scrofa și cervideelor) descoperirea cenușii în nivelele de locuire, precum și existența obiectelor lucrate din os, sînt o dovadă în plus a practicării acestei ocupații de către geto-dacii din ținutul Vrancei.

Alte ocupații ale populației descoperite la Cîndești, Mănăstioara—Fitionești, Dragosloveni și Dumbrăveni sînt strîns legate de diferite meșteșuguri, de prelucrarea lutului și a fierului.

Deși în această regiune fierul ca minereu nu există, se poate presupune că erau folosite surse locale de oxizi de fier, de vîrstă cuaternară și origine sedimentar-aluvionară prezente în nivelurile leutioulare din malurile pîriurilor Rîma și Recea. Bucățile de minereu obținute erau spălate și sfărîmate în bucăți mici, pentru ușurarea procesului de reducere care se realiza în cuptoare special amenajate. În acest sens menționăm că s-au descoperit la Cîndești urmele unei mici topitorii și un atelier de fierărie (zgură de fier, bucăți din fier, resturi de prelucrare, piese de harnașament etc. (fig. 5).

Descoperirea acestor mici topitorii în aceste zone sărace în minereuri, pot duce și la ipoteza că metalurgia s-ar fi putut dezvolta și pe baza schimburilor cu zonele bogate în fier (Banat, Oltenia) unde existau puternice topitorii dacice.

Metalurgia va constitui o ocupație de seamă și în etapele următoare așa cum ne-o dovedesc descoperirile de la Țifești, județul Vrancea, unde s-a găsit o mare cantitate de zgură metalică [4].

Nu putem însă, cu acest prilej, să nu subliniem că spre deosebire de Cîndești, la Mănăstioara—Fitionești, atît locuințele cît și celelalte urme de cultură materială sînt mai puțin intense și nu ating perfecționarea celor însemnate în cazul primei stațiuni getice.

Un loc important pentru cunoașterea stadiului de dezvoltare a culturii geto-dacice, îl are ceramica. Astfel, în legătură cu această problemă, trebuie să subliniem că mai ales la Cîndești un rol precompănitor îl are ceramica lucrată la roată (cenușie cu luciu metalic pe ambele fețe). La Fitionești, din datele pe care le avem în prezent, se pare că vor fi rămas încă la formele tradiționale, preferînd mai mult ceramica lucrată cu mîna (desigur că procentajul este foarte relativ). (Fig. 6, 8). Nu lipsește nici ceramica de import (amfore, cupe deliene) prezente în ambele așezări.

---

3 Istoria României, I. p. 289—290.

4 Sebastian Morintz și N. Harțuchi, Săpăturile de la Tifești. Materiale VIII, 1962, p. 525.

Bogăția materialului ceramic, precum și calitatea imitațiilor după formele grecești și romane presupune existența unor meșteri locali pricepuți care cunoșteau foarte bine tehnica.

Din punct de vedere al formei, în cetățuile de la Cîndești și Mănăstioara—Fitionești nu au fost întîlnite vase deosebite de cele cunoscute în celelalte așezări getice din Moldova sau Muntenia.

Nu putem încheia seria descoperirilor, fără a aminti și obiectele de podoabă ca : fibule de argint, butoni, cercei, brățări de bronz ș. a.

O problemă de o deosebită importanță se referă la sistemul de fortificare al celor două așezări getice. Cunoaștem în această perioadă (sec. II. î.e.n.—I e.n.) cetăți de tipul celor de la Brad [5] și Răcătău [6] sau fortificări cu ziduri ca la Grădiștea Muncelului, [7] cum este de exemplu, Bîtca Doamnei .[8] Din datele pe care le avem în prezent și care urmează să fie verificate în viitor, se pare că atît la Cîndești cît și la Fitionești cele două șanțuri enorme (la Cîndești în zona opusă pîrîului Rîmnei, iar la Mănăstioara—Fitionești în sectorul de legătură cu terasa Măriuța Petrei) pot fi puse în legătură cu un sistem defensiv.

Desigur că cele două așezări geto-dacice sînt importante îndeosebi pentru resturile de cultură materială scoase la iveală cu prilejul săpăturilor, cît și pentru istoria geto-dacilor.

Urmărind așezările getice din județul Vrancea, aflate însă la distanțe ceva mai îndepărtate de Cîndești și Fitionești, [9] putem constata că frecvența lor este mare.

Cetățile de tipul celor menționate mai sus sînt destul de numeroase pe valea Siretului pînă pe valea Buzăului. În această zonă, Bîtca Doamnei, Poiana sau Cîrlomănești, sînt cele mai bogate și mai intens locuite. Constituirea acestora la sfîrșitul secolului III î.e.n. sau a doua jumătate a secolului II î.e.n. coincide cu o importantă uniune de triburi. Că a existat o importantă formațiune politico-administrativă în această parte de sud a Moldovei și N. E. al Munteniei, ne-o dovedește și faptul că în zona aceasta apar acum numeroase tezaure geto-dacice cu monede tipice (denumite de C. Preda) [10] tipul Dumbrăveni [11], tipul Inotești—Răcoasa și tipul Voloșcani. Aceste tezaure monetare se adaugă tezaurul de 800 stateri de aur de la Filip, Alexandru cel Mare și Lysimach, descoperit în dreapta Siretului, la Mărășești, precum și desco-

5 Vasile Ursachi, Cercetări arheologice efectuate de Muzeul de istorie din Roman, Carpica, I, 1968, p. 171—184.

6 V. Căpitanu și V. Ursachi — O nouă cetățuie dacică pe Valea Siretului, Carpica II, 1969, p. 93—130.

7 C. Daicoviciu și colaboratori. Rapoarte preliminare asupra rezultatelor campaniilor de săpături de la Șantierul Grădiștea Muncelului, SCIV și Materiale pe anii 1950 și următorii.

8 N. Gostar, Cetăți dacice din Moldova, Buc. 1969, p. 9—22.

9 Urme de așezări getice au fost semnalate și în localitățile : Urechești, Gugești, Bonțești. Vîrteșcoi, Broșteni, Bîrsești, Movilița, Călimănești, Răcoasa, Rugînești, Tifești, Vizantea—Livezi ș. a.

10 I. H. Crișan, Burebista și epoca sa, 1975, p. 113.

11 Idem, p. 116.

periri izolate la : Focșani [12], Odobasca [13], Clipicești—Tifești [14]. După părerea lui I. H. Crișan aceste centre politico-administrative geto-dacice ar fi înglobat treptat în zonele situate de o parte și de alta a Siretului. Care va fi fost reședința conducătorului acestei uniuni de triburi este mai greu de spus. În orice caz este cert că atît Cîndeștii cît și Fitioneștii sînt cetăți (reședințe probabil ale unor șefi locali mai mici), ce făceau parte dintr-o grupare politico-administrativă mai mare constituite în sec. II. î.e.n. Tezaurele monetare descoperite atît la Dumbrăveni (care a dat dealtfel și numele tipului de monede respectiv) în imediata apropiere a așezării Cîndești, cît și Răcoasa din apropierea așezării Mănăstioara—Fitionești, demonstrează puterea economică și politică a uniunii tribale respective care emite monede cu trăsăturile ei specifice — nu este însă vorba de un alt tip de monedă dacică ci de unele mici amănunte care o deosebește de exemplarele de tipul Vîrteju sau de tipul Vovriești etc.

Aceste cetăți constituite ca un rezultat al dezvoltării social-economice a geto-dacilor în pragul sec. II. î.e.n. și-au îndeplinit rolul funcțional pînă în pragul secolului II. e.n. cînd în conflagrația dintre daci și romani ele și-au încheiat existența. Nu putem însă să nu citățm cîteva fapte. Cetățile pe care le-am amintit au intrat cum se știe în componența statului lui Burebista, este dealtfel perioada lor de maximă înflorire.

În perioada descreșterii emiterii monedei dacice intervine pătrunderea denaruui roman cînd se intensifică schimburile comerciale între lumea romană și geto-dacă. Dovadă în acest sens, ne stau numeroasele tezaure monetare romane descoperite pe teritoriul județului Vrancea, atît în apropierea așezărilor geto-dacice — Cîndești [15] și Mănăstioara—Fitionești, [16] cît și la distanțe mai îndepărtate.

După moartea marelui rege, constituirea unor mici state, cele de reședință ale micilor șefi locali, au continuat să existe la fel de prospere. Deși nu este exclus ca geto-dacii de pe aceste meleaguri să fi participat împreună cu aceia din cetățile de pe linia Dunării la incursiunile în imperiul roman (Moesia). Una dintre acestea se știe că a avut urmări grave pentru existența unor șefi locali și cetăți din sudul Munteniei. Astfel, în marea expediție a lui Sextus Aelius Catus, general roman din districtul Ripa Thraciae, datată după unii cercetători în anii 11—12 e.n., pentru pedepsirea daco-geților năvăli la nord de Dunăre și devastă cetăți ca : Popești, Piscul Crăsani, Zimnicea care își încheie existența la începutul secolului I e.n. în timp ce Tinosul, Cîndești, Mănăstioara—Fitionești sau Poiana continuă să se dezvolte pînă a sfîrșitul secolului I e.n. După cel de al II-lea război daco-roman,

12 Constantinescu G. și Boss — Descoperiri monetare în raionul Focșani și împrejurimi, SCN Ed. Academiei vol. I. 1957, p. 469—470.

13 Idem, p. 470.

14 I. Mitrea, SCIV, t 23, 1972, 4, p. 641—646.

15 Gh. Constantinescu — Tezaur monetar republican roman în curs de publicare.

16 Victor Bobi, Tezaur monetar roman descoperit la Mănăstioara, Carpica, VI, 1976, p. 121.

atît cetățile din nord-estul Munteniei cît și cele de pe valea Siretului, chiar dacă nu toate teritoriile respective au intrat în componența Daciei Romane, ele își încheie existența. În legătură cu această problemă trebuie să menționăm în mod deosebit că la Cîndești, mai ales pe terasele adiacente cetățuiei s-au identificat resturi de locuire din sec. II e.n. Nu mai este însă vorba de acea așezare bogată din secolul I. î.e.n. —I. e.n. Ca locuințe, găsim mai mult colibe dispersate pe o suprafață mare a așezării de la Cîndești, care relevă nu atît o pauperizare a populației respective cît mai mult o diminuare a acestei așezări ca centru politico-administrativ, centru ce nu-și mai putea desfășura activitatea în condițiile stăpînirii romane.

Important este faptul că ele nu au dispărut ca așezare, viața continuîndu-și cursul în noile condiții impuse de romani.

Tot în legătură cu această problemă trebuie să mai amintim că la Cîndești, pe terasa Coasta Banului, la circa 300 m de cetățuie, s-au identificat urmele unei întinse așezări (acoperite actualmente de vie) datate în secolele III—IV și VI—VII e.n.

Aceste date ne dovedesc că populația dacică, daco-romană și apoi romană au continuat să locuiască în vechiul lor teritoriu unde se constituiră încă cu mult înainte de unități etnice și politice.

CONTRIBUTIONS ARCHÉOLOGIQUES À LA CIVILISATION GETO-DACE SUR LE TERITOIRE DU DÉPARTEMENT DE VRANCEA

Résumé

L'auter presente les résultats des recherches archéologiques et numismatiques en ce qui concerne la culture geto-dacique sur le territoire du district de Vrancea.

Grace à ces recherches, ont été identifiées des nombreuses cités geto-daciques, mais des excavation ont été effectuées seulement à Cîndești (petite forteresse située sur le bord gauche de la riviére Rîmna) et Mănăstioara—Fitionești (petite forteresse située sur le bord droit de la riviére Zăbrăuți).

Ces excavations effectuées, ainci que les recherches en terrain, ont revelé un riche matériel archéologique comme: des récipients en céramique (travaillés à la main ou à la roue), céramique d'importation, des petits fonderies et une forge (diverses outiles en fer), des objets en os, des objets d'ornement (des fibules en argint, des boutons, des boucliers etc.).

Le matériel archéologique et numismatique provenu des excavations archéologiques de Cîndești et Fițonești, aici que des points archéologiques identifiés à: Dumbrăveni, Gugești, Dragosloveni, Urechești, Vîrteșcoi, Broșteni, Răcoasa, Ruginești, Vizantea et autres, améne des nouvelles contributions pour connatre la culture materiélle et spirituélle du Geto-Daces du Sud de la Moldavie et du Nord-Est de la Valachie dans la periode du III-éme siècle av. n.è. jusqu'au I-er siècle de n.è.

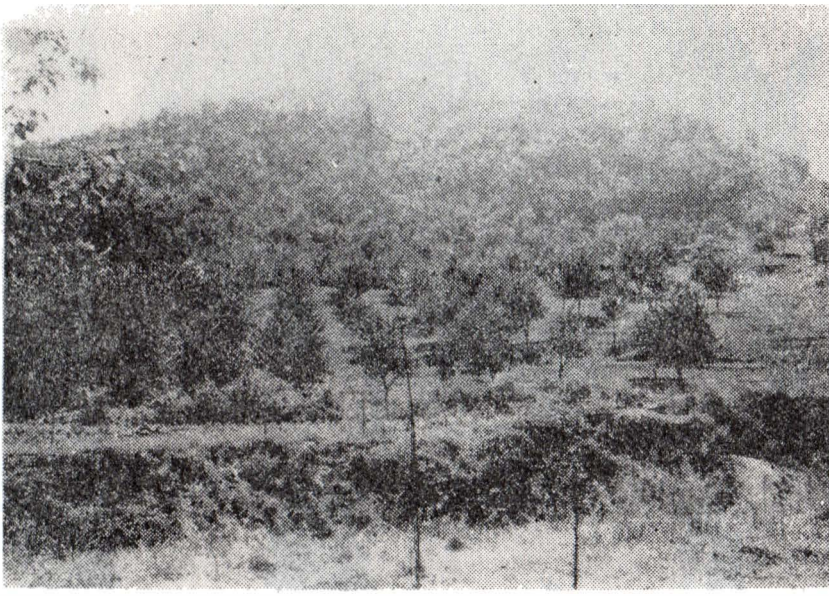

Fig. 1. Vedere generală a cetăţuiei de la Cîndeşti.

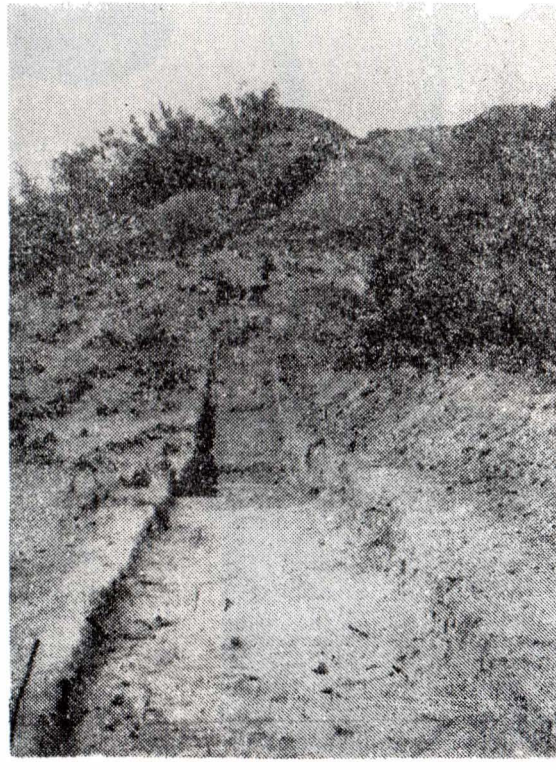

Fig. 2. Zona fortificată a aşezării de la Mănăstioa ra — Fitioneşti.

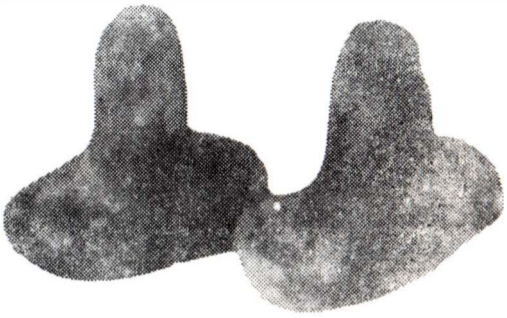

Rîşniţă dacică.

Împungător de os

Ac de os

Lustruitoare.

Fluier

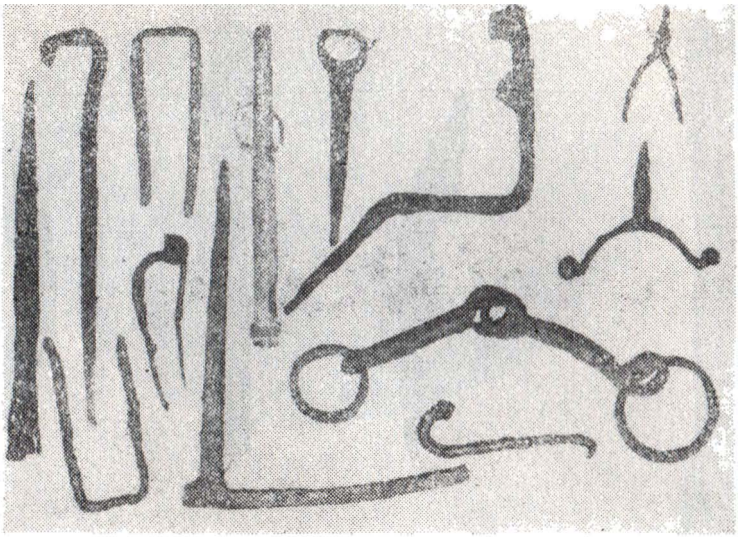

Mîner de cuţit

Fig. 3. Unelte dacice din os, ceramică şi piatră.

Fig. 4. Unelte și arme dacice din fier descoperite la Cîndești.

Obiecte dacice din metal.

Creuzete.

Talgere de balanță

Fig. 5. Piese dacice provenite din ateliere de fierărie descoperite la Pîncești.

Chiup getic de tehnică
superioară.

Fig. 6. Vase din ceramică fină descoperite în aşezările geto-dacice de la Cîndeşti şi Mănăstioara — Fitioneşti.

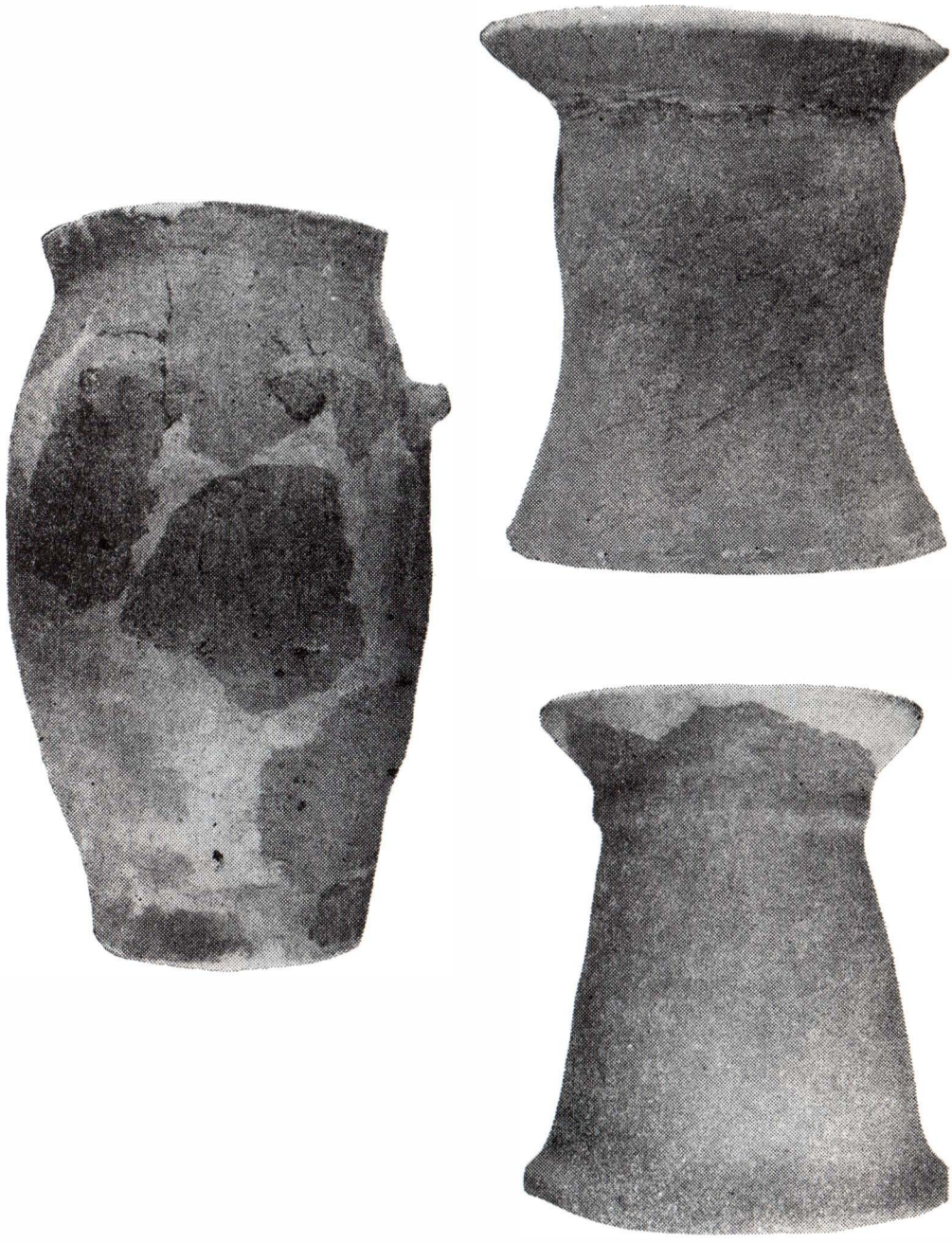
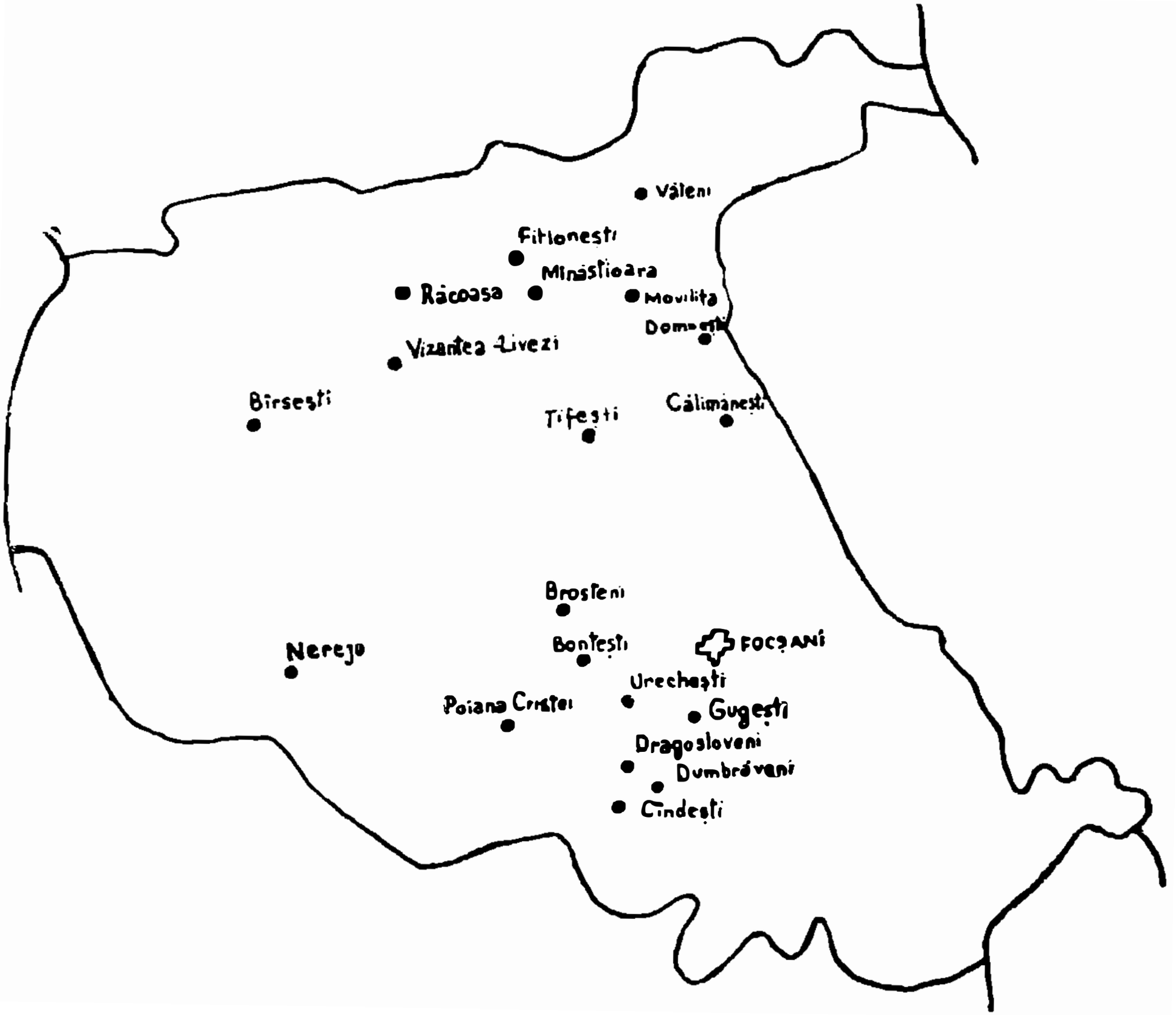

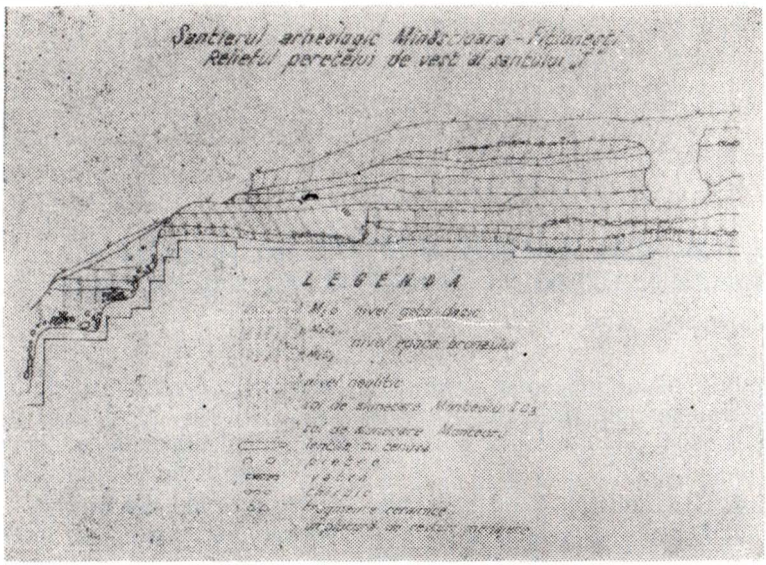
Fig. 7. Ceramică dacică lucrată cu mîna.

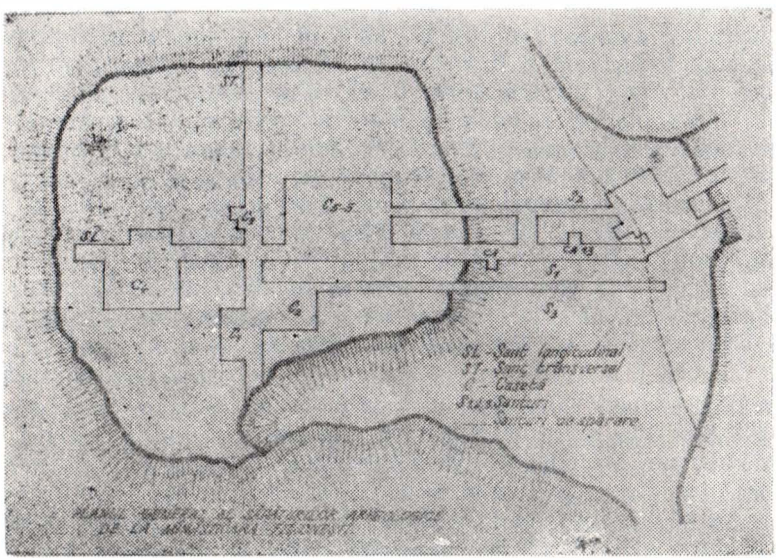

Fig. 8. Vase dacice lucrate cu mîna descoperite în aşezările de la Cîndeşti şi Mănăstioara — Fitioneşti.

Descoperiri geto-dacice din secolul III î.e.n.--I e.n. pe teritoriul județului Vrancea.

Santierul arheologic Mînăstioara - Fîntînegei
Relieful peretelui de vest al sanctuarului
LEGENDA

ST
SL
Cs-s
S2
S1
S3
C1
C2
C3
C4
SL-Sant longitudinal
ST- Sant transversal
C - Casete
St1-St3 Santuri
Santuri de apărare

UN TEZAUR DE MONEDE ROMANE REPUBLICANE DESCOPERIT LA BORDEȘTI (JUDEȚUL VRANCEA)

GH. CONSTANTINESCU

Numărul tezaurelor monetare romane descoperite în județul Vrancea s-a mărit în ultimii ani, datorită cercetărilor arheologice sistematice, cît și descoperirilor întîmplătoare efectuate cu ocazia diferitelor lucrări agricole și edilitare.

În primăvara anului 1969, pe teritoriul comunei Bordești, s-a descoperit un tezaur de denari romani din timpul republicii. Descoperirea s-a făcut întîmplător, cu ocazia plantării viței de vie, de către locuitorii Aurel Vărzaru și Nicolae Vărzaru în punctul „Vărsătura", situat în partea de nord a satului Bordeștii de Sus.

Tezaurul monetar compus din 44 de bucăți intrase în posesia lui Georgescu Ștefan, profesor pensionar din comună, care ne-a semnalat descoperirea și a predat muzeului județean monedele respective.

Cercetările întreprinse la fața locului în vederea verificării condițiilor de descoperire au stabilit că tezaurul a fost găsit într-un vas de lut. Vasul cu monedele, aflat la o adîncime de circa 50 cm., a fost distrus în timpul lucrărilor agricole și aruncat de locuitori, încît el nu a mai putut fi recuperat. După informațiile descoperitorilor, vasul avea forma relativ bitroconică, buza scurtă și ușor răsfrîntă în afară. Era lucrat cu mîna din pastă fină, de culoare cenușie gălbuie.[1]

Locul de descoperire se află situat pe partea de nord a terasei drepte a rîului Rîmna, la circa 500 m spre sud de albia apei. Terasa are o înălțime de circa 20 m și este fragmentată din loc în loc de mici viroage făcute de pîrîiașe sau de apele de ploaie. Desprinderile din terasă, rămase ca niște pinteni au constituit locuri prielnice așezărilor omenești din vechime.

Încercarea noastră de a colecta la suprafața terenului urme arheologice pentru a stabili contextul descoperirii nu a dat rezultate.

Precizăm că numărul monedelor din tezaur nu era limitat la cele achiziționate, ci ele au fost mai numeroase. După cele relatate de prof. Georgescu Ștefan, tezaurul ar fi conținut mai mult de 44 de exemplare. Ele au fost împărțite de către descoperitori la diferite persoane din comună și din alte localități.

---

1 Informații furnizate de prof. Georgescu Ștefan.

În această situație, nu știm dacă monedele achiziționate reprezintă întreg conținutul tezaurului sau numai o parte a acestuia.

Ținînd seama de împrejurările descoperirii ca și de numărul destul de mic de piese recuperate, credem că lotul de monede asupra căruia ne referim nu reprezintă întregul conținut al tezaurului.

Amintim faptul că a existat în apropiere, trei locuiri geto-dacice contemporane tezaurului nostru și anume cea mai apropiată așezare se afla la Cîndești, la circa 700 m în direcția sud-est și datează din sec. II î.e.n.—I e.n.; a doua la Dumbrăveni la circa 1.500 m, în direcția sud-est și a treia la Dragosloveni, pe malul stîng al Rîmnei la circa 2 km în direcția nord-est.

Menționăm că în prima așezare (Cîndești) au fost întreprinse săpături sistematice [2] care au furnizat o serie de materiale interesante și variate, unele fiind importuri romane și grecești. Genul de fortificație și bogăția straturilor de cultură ale așezării, dovedesc prezența unui oppidum getic, de care, probabil, se leagă tezaurul monetar de la Bordești și unde trebuie să fi fost reședința unui dinast local. De asemenea, semnalăm și faptul că tot pe teritoriul comunei Dumbrăveni, [3] s-a descoperit un tezaur monetar geto-dacic datînd din prima jumătate a secolului II î.e.n.

Cu datele prezentate de noi, atît de ordin numismatic, cît și cele de natură arheologică, putem afirma că în această zonă de contact a dealurilor cu cîmpia din sud-vest a Moldovei și cea de nord-est a Munteniei a existat, în cursul secolului II—I î.e.n., un important centru economic și politic, care la mijlocul secolului I î.e.n. a intrat în componența statului geto-dacic condus de Burebista [4].

Tezaurul monetar de la Bordești vine să întărească părerile emise cu privire la comerțul geto-dacilor cu romanii (o parte din produsele schimbate erau achitate în bunurile de consum și o altă parte în monedă romană de argint, care devenise monedă universală), precum și pentru comerțul intern.

După această încercare de încadrare a micului nostru tezaur în contextul descoperirilor monetare din zona sud-vestică a județului Vrancea, dăm în continuare lista-inventar a monedelor ce-l alcătuiesc, cu datele tehnice și esențiale.

Examinarea tuturor exemplarelor recuperate din acest tezaur a îngăduit unele observații cu caracter tehnic deosebit de important.

În ceea ce privește atelierele în care au fost bătute monedele descrise mai sus [5], împărțirea e următoarea 19 exemplare în ateliere din orașul Roma, 19 în Italia, 3 în Spania, 1 în Africa (Cartagina), 1 în

---

2 Săpăturile de la Cîndești au fost efectuate între anii 1962—1967, la care au participat: Marilena Florescu, responsabil de șantier, Gh. Constantinescu și Itcuș Aurora.

3 C. Preda și Gh. Constantinescu. Geții dintre Siretul inferior și rîul Buzău în lumina descoperirii monetare de la Dumbrăveni (județul Vrancea) SCN. Ed. Academiei R.S.R., Vol. IV. 1968, p. 21—46.

4 I. H. Crișan. Burebista și epoca sa, 1975, p. 116.

5 Identificarea monedelor din tezaurul nostru a fost făcută de Mariana Chițescu pentru care îi aducem mulțumirile noastre și pe această cale.

Galia și 1 în Corinth. Compoziția acestui tezaur nu reprezintă o excepție ; toate tezaurele descoperite pe teritoriul Daciei sînt compuse, în majoritatea lor, din monede provenite din diferite ateliere ale Italiei.

Din punct de vedere al greutății monedelor, constatăm mici oscilații, mai mult în minus și numai la trei monede în plus (19, 34, 36) față de greutatea normală a unui denar roman din timpul republicii. Aceste oscilații se pot datora mai mult folosirii, fapt dovedit de unele monede mai vechi, din sec. II î.e.n. și prima jumătate a secolului I î.e.n., a căror greutate variază între 3,27 și 3,80 (ultima cifră foarte apropiată de greutate normală de 3,90 a unui denar roman). Facem precizarea că în tezaurul de la Bordești, numărul monedelor cu greutate mai mare sau cu greutate mai mică decît cea normală [6] este de obicei redus [7].

Dacă starea lor de conservare este totuși mulțumitoare, nu același lucru putem spune și despre gradul de uzură al acestor monede. Ca urmare a circulației lor mai îndelungate, urmele de tocire sînt evidente. Aproape jumătate din numărul total al monedelor sînt tocite, tocirea dovedindu-se a fi aproape uniform de la primele emisiuni și pînă la ultimele exemplare tezaurizate. Acest fapt ne duce la concluzia că toate monedele au fost în circulație pînă la data îngropării lor.

După cronologia prezentată a lui E. A. Sydenham, monedele se eșalonează între anii 145—16 î.e.n. ; 4 buc. din anii 100—91 ; 10 buc. din anii 90—81 ; 7 buc. din anii 79—74 ; 3 buc. din anii 62—60 ; 3 buc. din anii 56—51 ; 4 buc. din anii 49—41 ; o piesă din 36 și o piesă din anul 16 î.e.n.

Urmărind componența tezaurului și etapelor sale de alcătuire, constatăm că denarii ce-l alcătuiesc încep cu emisiuni din vremea lui Natto și se încheie cu emisiuni din vremea lui C. Antisipius Vetus.

Media greutății denarului în tezaurul nostru — a cărui greutate totală este de 159,46 g. — este de 3,624 g. reprezentînd o medie aproape de greutatea normală.

Monedele prezintă mici crăpături și fisuri, iar la unele lipsesc mici fragmente de metal (exemplarul nr. 25 — cu 1/4 lipsă din piesă).

În afară de cei 11 denari din secolul al II-lea î.e.n., restul provine din secolul I î.e.n., fapt care arată neîndoielnic începutul legăturilor comerciale ale geto-dacilor cu statul roman. Data îngropării o putem stabili după cea mai recentă monedă din tezaur, în cazul nostru, un denar emis în vremea lui C. Autispius Vetus din anul 16 î.e.n.

---

6 Judita Winkler. Tezaurul de monede romane republicane de la Satu Nou, SCN, Ed. Academiei R.S.R. Vol. I. 1957, p. 106.

7 Greutatea normală a tezaurului este formată de 32 piese, ce variază între 3,151—3,90 g (admițînd o tocire 0,4 g, — după J. Winkler — în urma circulației monedelor față de 3,9 g, greutate normală a denarului roman fixată în anul 217 î.e.n.).

— Greutatea sub cea normală este formată din 9 bucăți, ce variază între 2,78—3,45 g.

— Greutatea peste cea normală este formată din 3 bucăți, ce variază între 3,92—3,98 g.

Ascunderea acestui tezaur, precum și a altora, în județul nostru indică unele mișcări interne după moartea marelui Burebista, ca urmare a împărțirii statului său între urmași.

1. ROMAN REPUBLICAN sec. II î.e.n.
Denar. AR. Greut. 3,32 g. Diam. 21 mm.

2. NATTA
Denar. Greut. 3,51 g, Diam. 16,5 mm.
Sydenham, Roma, 382, anul 145—138 î.e.n.

3. CN. LUCRETIUS TRIO
AR. Greut. 3,80 g. Diam. 18,5 mm.
Sydenham, Roma, 450, anii 135—126 î.e.n.

4. C. CASSIUS
Denar. Greut. 3,27 g. Diam. 19 mm.
Sydenham, Roma, 502, anii 119—110 î.e.n.

5. L. PORCIUS LICINIUS
Denar. Greut. 3,58 g. Diam. 20 mm.
Sydenham, Narbo 520, anii 113—109 î.e.n.

6. C. FONTEIUS
Denar. Greut. 3,68 g. Diam. 20 mm.
Sydenham, Sudul Italiei 555, anul 109 î.e.n.

7. CN. DOMITIUS AHENOBARBUS
Denar. Greut. 3,74 g. Diam. 19,5 mm.
Sydenham, Nordul Italiei sau Gallia Cisalpină 535, anii 108—107 î.e.n.

8. APPIUS CLAUDIUS, T. MALLIUS
Denar. Greut. 3,56 g. Diam 17,5 mm.
Sydenham, Roma, 570, anul 106 î.e.n.

9. CN. (CORNELIUS) BLASIO
Denar. Greut. 3,72 g Diam. 20 mm.
Sydenham, Sudul Italiei 561, anul 105 î.e.n.

10. L. MEMMIUS GALERIA
Denar. Greut. 3,82 g. Diam. 18 mm.
Sydenham, Roma ? 574 anii 103 — 102 î.e.n.

11. L. MEMMIUS GALERIA
Denar. Greut. 3,74 g. Diam. 19 mm.
Sydenham, Roma ? 574 a, anii 103—102 î.e.n.

12. L. THORIUS BALBUS
Denar. Greut. 2,85 g. Diam. 19 mm.
Sydenham, Italia de Nord ? 598, anii 100—95 î.e.n.

13. L. THORIUS BALBUS
Denar. Greut. 3,12 g. Diam. 19 mm.
Sydenham, Italia de nord ? 598, anii 100—95 î.e.n.

14. M. LUCILIUS RUFUS
Denar. Ar. Greut. 3,68 g. Diam. 19,5 mm.
Sydenham, Nordul Italiei ? 599, anii 100—95 î.e.n. Grueber, Roma, 1613.

15. L. POMPONIUS MOLO
Ar. Greut. 3,80 g. Diam. 18 mm.
Sydenham, Italia 607, anii 93—91 î.e.n. Grueber, Italia 733.

16. D. IUNIUS SILANUS
Denar. Greut. 3,66 g. Diam. 18,5 mm.
Sydenham, Roma 646, anii 90—89 î.e.n.

17. L. (CALPURNIUS) PISO L. F. FRUGI
Denar. Greut. 3,77 g. Diam. 21 mm.
Sydenham, Italia 670 d ?, anii 90—89 î.e.n.

18. C. VIBIUS C. F. PANSA
Ar. Greut. 3,32 g. Diam. 18 mm.
Sydenham, tIalia 684, anii 89—88 î.e.n. Grueber, Roma, 2244—79.

19. C. VIBIUS C. F. PANSA
Denar. Greut. 3,92 g. Diam. 21 mm. Sydenham, Italia 684, anii 89—88 î.e.n.

20. L. RUBRIUS DOSSENUS
AR. Greut. 3,61 g. Diam. 17 mm. Sydenham, Roma, 705, anii 87—86 î.e.n. Grueber, Roma, 2448.

21. FĂRĂ NUME DE MAGISTRAT
AR. Greut. 3,80 g. Diam. 19 mm. Sydenham, Roma, 723, anii 85—84 î.e.n. Grueber, Roma, 2622.

22. MN. FONTEIUS C. F.
Denar. Greut. 3,52 g. Diam. 18 mm. Sydenham, Italia, 724, anul 84 î.e.n.

23. L. LICINIUS L. F. MACER
Denar. Greut. 3.76 g. Diam. 20 mm. Sydenham, Italia 732, anul 83 î.e.n.

24. L. LICINIUS L. F. MACER
Denar. Greut. 3,87 g. Diam. 24 mm. Sydenham, Italia 742, anul 81 î.e.n.

25. Q. ANTNONIUS BALBUS
AR. Greut. 2,93 g. Diam. 17 mm. Sydenham, Italia 742, anul 71 î.e.n. Grueber, Roma, 2730 tip gen. Ruptă, tăiată.

26. A. POSTUMIUS S.F.D.N. ALBINUS
Denar. Greut. 3,75 g. Diam. 19,5 mm. Sydenham, Italia 745, anul 79 î.e.n.

27. C. NAEVIUS BALBUS
Denar. Greut. 3,85 g. Diam. 19 mm. Sydenham, Italia 769 a, anul 78—77 î.e.n.

28. C. NAEVIUS BALBUS
AR. Greut. 3,55 g. Diam. 18 mm. Sydenham, Italia 769 b, anii 78—77 î.e.n. Grueber, Roma, 2926 urm.

29. (QUINTUS CAECILIUS METELLUS PIUS)
Denar. Greut. 3,79 g. Diam. 18 mm. Sydenham, Spania 751, anul 77 î.e.n.

30. (QUINTUS CAECILIUS METELLUS PIUS)
Denar. Greut. 3,78 g. Diam. 18 mm. Sydenham, Spania 751, anul 77 î.e.n.

31. CNAEUS (CORNELIUS) LENTULUS (MARCELLINUS)
Denar. Greut. 3,89 g. Diam. 19 mm. Sydenham, Spania 752, anul 76—74 î.e.n.

32. L. LUCREȚIUS TRIO
AR. Greut. 3,45 g. Diam. 18 mm. Sydenham, Roma, 783, anul 74 î.e.n. Grueber, Roma 3245.

33. C. CELIUS CALDUS
AR. Greut. 2,78 g. Diam. 19 mm. Sydenham, Roma, 891, anul 62 î.e.n. Grueber, Roma, 3833.

34. C. HOSIDIUS C. F. GETA
Denar. Greut. 3,94 g. Diam. 20 mm. Sydenham, Roma, 904, anul 60 î.e.n.

35. C. HOSIDIUS C. F. GETA
AR. Greut. 3,44 g. Diam. 19 mm. Sydenham, Roma 903, anul 60 î.e.n. Grueber, Roma, 3388.

36. L. (MARCIUS) PHILIPPUS
Denar. Greut. 3,98 g. Diam. 19 mm. Sydenham, Italia 919, anul 56 î.e.n.

37. PAULLUS (AEMILIUS) LEPIDUS
AR. Greut. 3,58 g. Diam. 18,5 mm Sydenham, Corinth 926, anul 55 î.e.n. Grueber, Roma 3373.

38. C. JULIUS CAESER
AR. Greut. 3,82 g. Diam. 18 mm. Sydenham, Gallia 1006, anii 54—51 î.e.n. Grueber, Gallia 27.

39. (DECIMUS POSTUMIUS) ALBINUS BRUTI
AR. Greut. 3,77 g. Diam. 17 mm. Sydenham, Roma 942, anii 49—48 î.e.n. Grueber, Roma 2964.

40. C. CONSIDIUS PAETUS
Denar. Greut. 3,80 g. Diam. 19 mm.
Sydenham, Roma 991, anul 45 î.e.n.

41. T. CARISIUS
AR. Greut. 3,53 g. Diam. 21 mm.
Sydenham, Roma, 986, anul 45 î.e.n.
Grueber, Roma 4073.

42. P. CLODIUS
AR. Greut. 3,65 g. Diam. 19 mm.
Sydenham, Roma 1117, anul 41 î.e.n.
Grueber, Roma 4290.

43. M. AEMILIUS LEPIDUS (?)
OCTAVIAN
Denar. Greut. 3,90 g. Diam. 18 mm.

Sydenham, Agrica (Cartagina) 1338, anul 36 î.e.n.

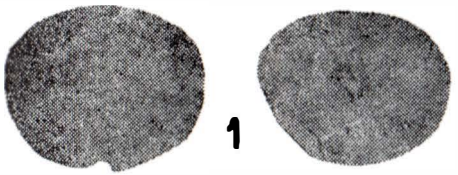
44. AUGUSTUS C. ANTISTIUS VETUS
Denar. Greut. 3,86 g. Diam. 19,5 mm.
Grueber, Roma 4490, anul 16 î.e.n.
RIC, Roma 150, anul 16 î.e.n.

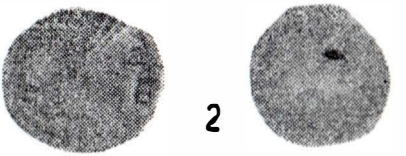
TRÉSOR DE MONNAIES ROMAINES RÉPUBLICAINES DÉCOUVERT À BORDEŞTI — VRANCEA

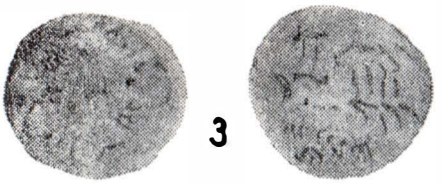
Résumé

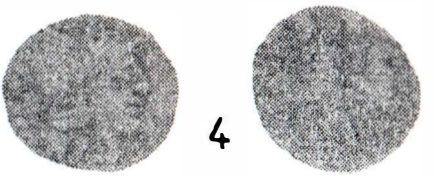
L'auteur présent un trésor monétaire romain républicain composé des 44 morceaux, découvert à Bordeşti, le district Vrancea, des monédes qui s'includent entre les annés 145—16 î.e.n.

Cet trésor éxplique la puissence économique des „geto-dacilor" de la zone réspective (il faut savoir qu'ici ont eté dépister les établissements „geto-dace" contemporaines) même leur liésons commerciales avec l'état romain.

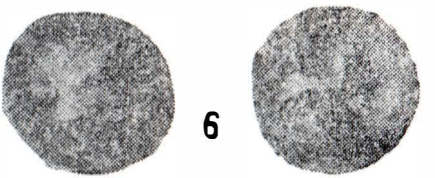

1

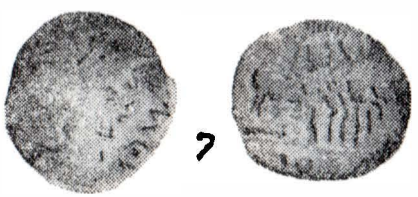

2

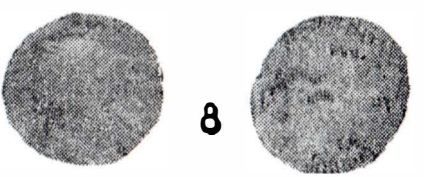

3

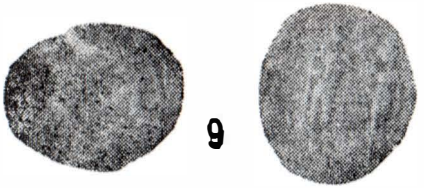

4

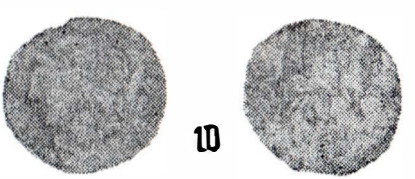

5

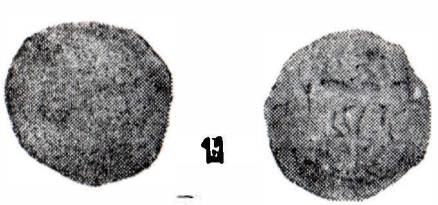

6

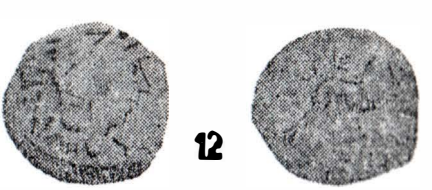

7

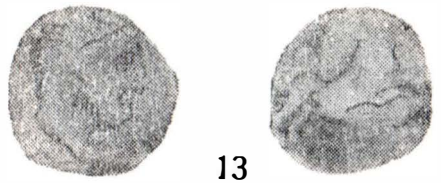

8

9

10

11

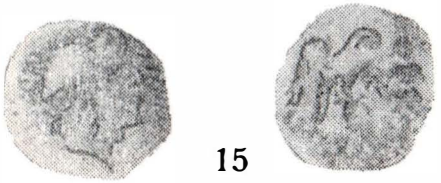

12

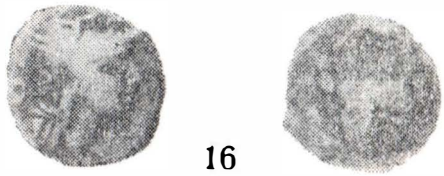
13

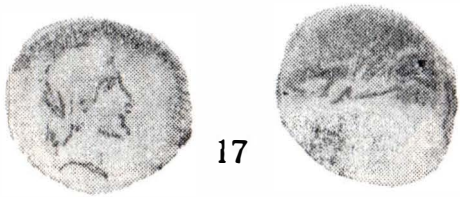
14

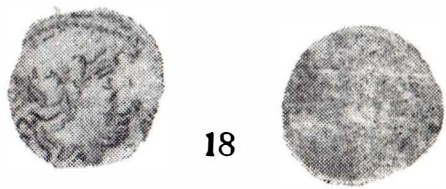
15

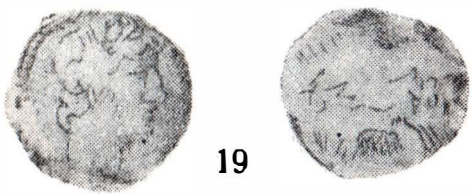
16

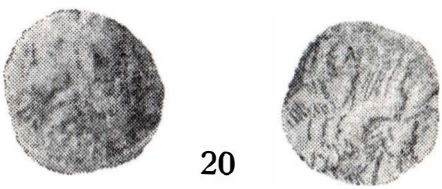
17

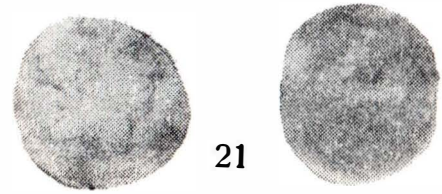
18

19

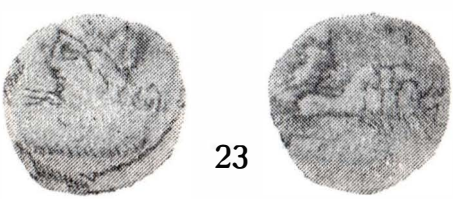
20

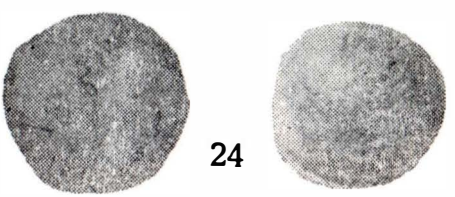
21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

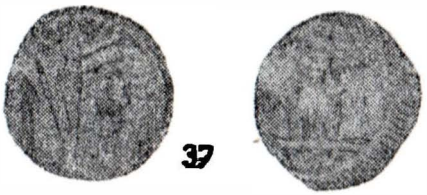
35

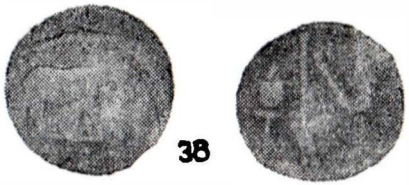

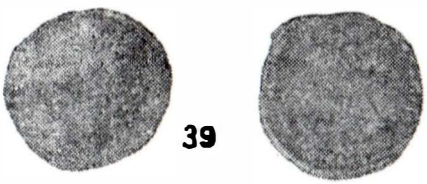

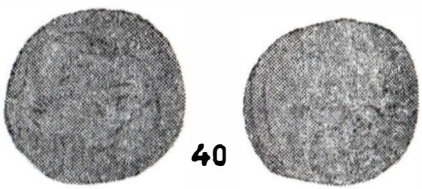
36

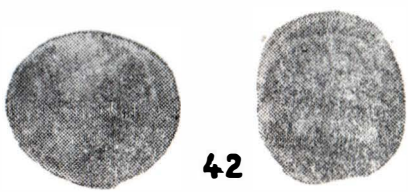

37

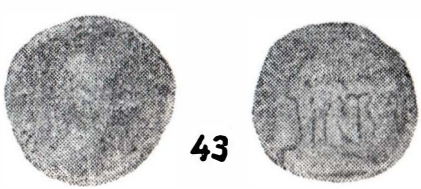

38

39

40

41

42

43

44

CERCETĂRI ARHEOLOGICE PRIVIND SECOLELE IV—XI ÎN JUDEȚUL VRANCEA

IOAN MITREA

Pînă nu demult, pe teritoriul de azi al județului Vrancea, județ care cuprinde în limitele sale administrative și străvechiul teritoriu românesc cunoscut sub numele de „Țara Vrancei", erau identificate doar cîteva stațiuni arheologice din epoca secolelor IV—XI, rezultat al unor cercetări de suprafață [1], sau al unor descoperiri fortuite [2].

Orientarea accentuată din ultimii ani, spre o mai intensă cercetare a epocii secolelor IV—XI, epocă de mare importanță pentru cunoașterea procesului de etnogeneză a poporului român, a dus și în Vrancea, ca și în toate celelalte regiuni ale țării, la descoperirea unor importante dovezi arheologice, dovezi ce constituie puncte de reper pentru reconstituirea istoriei și civilizației din secolele IV—XI, din spațiul carpato-dunărean.

În ansamblul cercetărilor arheologice efectuate în ultimii ani, în diferite stațiuni de pe cuprinsul județului Vrancea, se înscriu, în ordinea încadrării lor cronologice, și cercetările de la Oreavu, Lespezi—Homocea și Cîmpineanca [3].

1. Așezarea de la Oreavu

Situată pe terasa din stînga Rîmnei, în marginea de est a satului Oreavu, comuna Gugești, jud. Vrancea, în punctul numit de localnici „Islaz", așezarea din epoca migrațiilor, din acest punct, a făcut obiectul unor săpături arheologice sistematice în august 1975.

În suprafața cercetată, prin secțiuni paralele, trasate pe direcția N—S și deschiderea unor casete, (fig. 1) s-au descoperit patru locuințe,

---

1 N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, **Așezări din Moldova. De la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea**, Ed. Academiei, București, 1970, p. 359—367.

2 Maria Comșa și Gh. Constantinescu, **Depozitul de unelte și arme din epoca feudală timpurie descoperit la Dragosloveni (jud. Vrancea)**, în SCIV, 20, 1969, 3, p. 425—435.

3 Menționăm că săpăturile arheologice în așezările amintite aici, au fost efectuate cu fonduri asigurate de Muzeul de istorie și etnografie din Focșani. Materialele rezultate din aceste săpături au intrat în colecțiile acestui muzeu.

dintre care trei aparţin secolului al IV-lea, iar una aparţine secolului al VI-lea.

Din punct de vedere stratigrafic, în aşezarea de la Oreavu, situaţia se prezintă astfel peste pămîntul galben, aflat la circa 0,25 m înspre capătul de nord al secţiunilor, unde terenul coboară uşor în pantă şi a fost mereu spălat, şi la circa 0,70 m înspre capătul de sud, se supra-

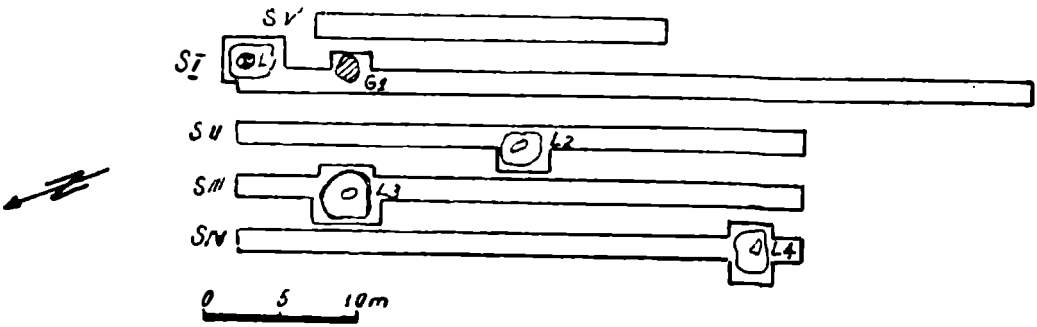

Fig. 1. Planul săpăturilor arheologice de la Oreavu.

pune un strat de pămînt brun-deschis, a cărui grosime variază de la 0,10 m la nord pînă la 0,35 m înspre capătul de sud al secţiunilor săpate, în care se găsesc materialele arheologice.

La baza acestui strat, apar sporadic materiale caracteristice secolului al III-lea. Peste acest nivel arheologic discontinuu se suprapune nivelul cu materiale ce aparţin secolului al IV-lea. În partea de sus a acestui strat apar, destul de rar, materiale care pot fi atribuite secolului al VI-lea. Majoritatea materialelor arheologice au fost găsite în complexele de locuire. În restul secţiunilor s-au găsit în mod răzleţ fragmente ceramice şi cîteva bucăţi de zgură. Peste stratul de pămînt care conţine orizontul arheologic, urmează un strat de pămînt brun care formează orizontul arabil, deranjat aproape pe toată adîncimea de lucrările agricole.

Aşezării din secolul al IV-lea îi aparţin trei din cele patru locuinţe descoperite prin cercetările de la Oreavu.

Două dintre locuinţe (fig. 2/L_2 şi L_4) sînt de tipul locuinţelor de suprafaţă, iar a treia (fig. 2/L_3) este parţial îngropată în pămînt, un semibordei.

Semibordeiul, în colţul de vest, a suprapus o groapă, în care s-au găsit cîteva fragmente ceramice, lucrate cu mîna şi la roată, ce pot fi atribuite secolului al III-lea. În partea de sus a gropii, la limita podelei, care era bătătorită şi nu lutuită, s-a găsit o fibulă de bronz (fig. 3/1) cu portagrafa înaltă şi articulaţia în sistem de balama. Fibula de la

Oreavu își găsește analogii în descoperirile de la Tîrgșor [4], Lichitișeni [5] și Bocani [6]. Unele asemănări există și între fibula de la Oreavu și una din fibulele din necropola de la Izvorul [7] Pe baza analogiilor menționate fibula de la Oreavu poate fi atribuită celei de a doua jumătăți a secolului al III-lea. Această fibulă, alături de unele fragmente ceramice, între care un fragment dintr-o ceașcă, precum și o toartă de ceașcă (fig. 3/3), indică prezența unui nivel arheologic discontinuu în așezarea de la Oreavu, care poate fi atribuit celei de a doua jumătăți a secolului al III-lea.

Se poate aprecia că așezarea din secolul al IV-lea de la Oreavu, mult mai bine definită, prin materialele descoperite în complexele de locuire corespunzătoare (L_2, L_3 și L_4), își are începuturile în cea de a doua jumătate a secolului al III-lea, dovedite aceste începuturi prin prezența fibulei amintite, prin unele materiale ceramice caracteristice secolului al III-lea, a căror tradiție este evidentă și în nivelul atribuit secolului al IV-lea.

Semibordeiul, ca și locuințele de suprafață, atît cît s-a putut observa și preciza, sînt de formă rectangulară în plan.

În fiecare din cele trei locuințe s-au descoperit vetre simple din lut, la a căror amenajare uneori s-au folosit și bolovani (L_4). Atît locuințele de suprafață cît și semibordeiul din așezarea de la Oreavu, prin forma lor, cît și prin tipul de vatră folosit, sau alte detalii de construcție, își găsesc analogii în descoperirile din secolul al IV-lea de pe teritoriul României [8].

În groapa semibordeiului, ca și în suprafața locuințelor de suprafață s-a descoperit o cantitate relativ mare de ceramică.

Predomină în toate complexele ceramica lucrată la roată, care reprezintă peste 90% din totalul ceramicii aflate în această așezare.

Din categoria ceramicii lucrate cu mîna, menționăm cîteva funduri de vase, fragmente din gura unor vase (fig. 4/6), ca și un vas mic, redînd forma unei fructiere (fig. 3/6), aflat în S IV în apropierea locuinței L_4.

Ceramica lucrată la roată cuprinde două specii : a) ceramică lucrată la roată, din pastă fină, din care au fost confecționate vase de diferite forme, de culoare cenușie (fig. 4/1, 2, 4, 8, 10, 11 ; fig. 5/1, 7, 11 ; fig. 6/1, 2, 7, 8), roșu-cărămizie (fig. 4/7 ; fig. 5/2, 6 ; fig. 6/5) și mai rar de culoare gălbuie (fig. 4/9 ; și b) vase lucrate la roată din pastă cu

4 Gh. Diaconu, **Tirgșor. Necropola din secolele III—IV e.n.**, Ed. Academiei, București, 1965, p. 161, Pl. XI/7. „Fibula din fier din M 198, cu portagrafa înaltă și cu artciulația sa în sistem de balama, nu poate să dateze, de asemenea, decît de la mijlocul secolului al III-lea e.n." p. 29.

5 Fibula de la Lichitișeni este din bronz. **Colecțiile Muzeului județean de istorie și artă Bacău. Inv. 819.**

6 E. A. Rikman, **Pamiatniki sarmatov i plemen cerniahovscoi culturi**, Chișinău, 1975, p. 28, fig. 13/9.

7 Bucur Mitrea, Constantin Preda, **Necropole din secolul al IV-lea e.n. în Muntenia**, Ed. Academiei, București, 1966, p. 72 și fig. 184/1—2.

8 I. Ioniță, **Contribuții cu privire la cultura Sîntana de Mureș — Cerneahov pe teritoriul Republicii Socialiste România**, în Arheologia Moldovei, IV, 1966, p. 193—198.

nisip în compoziție (fig. 4/3, 5 ; fig. 5/3, 4, 12, 13) sau cu microprundișuri (fig. 5/8 ; fig. 6/3, 4, 6).

Atît ceramica din pastă fină, cît și ceramica din pastă cu nisip sau microprundișuri în compoziție, este ornamentată.

Pe ceramica fină, cenușie, se întîlnește un decor format din dungi în relief sau adîncite, motive executate în tehnica lustruirii (fig. 6/2), uneori cu motive în „X" (fig. 4/8), sau ornamente ștanțate, compuse din motive vegetale (fig. 6/1). Atît ornamentele realizate în tehnica lustruirii, cît și cele ștanțate, compuse din motive vegetale, sînt cunoscute pe ceramica din secolul al IV-lea [9].

Pe un fragment de vas din ceramică fină gălbuie, se întîlnește un decor neregulat, redînd linii ușor adîncite, dispuse în zig-zag (fig. 4/9).

Un fragment, care provine din gîtul unui vas, de culoare roșcat-cărămizie, are un decor, constînd dintr-o bandă lată cu striuri vălurite, foarte fine (fig. 5/6).

Ceramica din pastă cu nisip și microprundișuri în compoziție, din care s-au confecționat vase mari, îndeosebi vase de provizii, cu marginile îngroșate în interior și exterior (fig. 4/3 ; fig. 6/4, 8), este ornamentată cu benzi de linii drepte și în val incizate (fig. 4/5 ; fig. 5/3, 4, 8, 12, 13 ; fig. 6/3, 4, 6).

Uneori sînt decorate și buzele late, cu motive din benzi vălurite (fig. 6/4).

Ceramica zgrunțuroasă, din așezarea de la Oreavu, atît ca forme, cît și ca motive ornamentale, își găsește numeroase analogii în descoperirile din Muntenia [10], Moldova [11] și Transilvania [12], din secolul al IV-lea.

În afara categoriilor și speciilor ceramice descrise mai sus, mai amintim un fragment roșcat, canelat (fig. 5/5, din corpul unei amfore, precum și un fragment de toartă de amforă (fig. 5/9).

Pe lîngă ceramică, din inventarul așezării din secolul al IV-lea mai menționăm cîteva bucăți de zgură, un obiect din fier, alungit și mai subțire la un capăt (fig. 3/7), o jumătate dintr-o fusaiolă plată, lucrată din pastă fină, cenușie (fig. 3/4), o fusaiolă mai mică, tot plată, cenușie, avînd doar început orificiul de fixare (fig. 3/5), precum și o fusaiolă bitronconică, canelată (fig. 3/2). Fusaiolele plate, din pastă fină, cenușie, se întîlnesc în așezările din secolul al IV-lea [13], ca și în așezările din epoca următoare.

---

9 Ibidem, p. 202.

11 I. Ioniță, op. cit., p. 205 și p. 208, fig. 14/1, 4 ; Ioan Mitrea și Al. Artimon, Descoperiri prefeudale la Curtea Domnească — Bacău, în Carpica, IV, 1971, p. 231 ; p. 237, fig. 9/1, 3, 5, 6 ; p. 238, fig. 10/2.

12 Ligia Bârzu, **Continuitatea populației autohtone în Transilvania în secolele IV—V**, Ed. Academiei, București, 1973, p. 35—37.

13 Dan Gh. Teodor, V. Căpitanu și I. Mitrea, **Cercetările arheologice de la Mănoaia—Costișa și contribuția lor la cunoașterea culturii materiale locale din secolele V—VI din Moldova**, în Carpica, I, 1968, p. 238, fig. 7/3, 5, 7.

În așezarea din secolul al IV-lea de la Bacău — Curtea domnească, se cunosc fusaiole asemănătoare celor din Oreavu. Săpături 1971—1972. Materialul este inedit.

Deși mai rar întîlnit, tipul de fusaiolă bitronconică, decorată cu caneluri formînd cercuri concentrice paralele, este prezent pînă tîrziu în secolele VII—VIII, vreme în care, canelurile pronunțate din secolul IV sînt înlocuite cu linii incizate.

Exemplare din secolele VII—VIII, se cunosc în Moldova, la Izvoare-Bahna [14], în Transilvania la Filiaș [15] și în R.S.S. Moldovenească [16].

În ansamblul lor, materialele din așezarea din secolul IV de la Oreavu, și în primul rînd ceramica, își găsește analogii în descoperirile din așezările contemporane din întreg spațiul carpato-dunărean.

Formele, motivele ornamentale, compoziția pastei, constatate la ceramica de la Oreavu, se dovedesc a fi în marea lor majoritate de tradiție locală.

Dacă ceramica provincial-romană, roșcată-cărămizie, este folosită de populația autohtonă încă din secolul II, ceramica zgrunțuroasă, este prezentă începînd din secolul al III-lea în olăria geto-dacilor [17].

Descoperirile din secolul al IV-lea de la Oreavu [18], documentează un aspect cultural specific regiunii din zona de contact a Subcarpaților Vrancei cu Cîmpia Siretului, aspect cultural care se dovedește a avea strînse legături cu complexele culturale din regiunile de la sud de Carpați.

Prin cercetările de la Oreavu, au fost descoperite și materiale arheologice care pot fi atribuite unui nivel din secolul al VI-lea. Acestui orizont cultural îi aparține locuința de suprafață din secțiunea I (fig. 1/SI—L_1 ; fig. 2/L_1).

Conturul acestei locuințe mai greu de surprins în totalitate, pare a indica o formă rectangulară. Aproximativ pe mijlocul locuinței, ceva mai înspre colțul de nord, s-a dezvelit o vatră simplă, din lut și pietre. În suprafața locuinței s-au găsit foarte puține materiale. Singurele fragmente ceramice descoperite în această locuință s-au găsit printre bolovanii de la vatră. Este vorba de un fragment ceramic lucrat la roată din pastă fină cenușie, avînd pe umăr o linie în relief, iar între buză și această linie în relief, un ornament constînd dintr-o linie incizată vălurită (fig. 7/3). Acest fragment provine dintr-un vas borcan, de mici dimensiuni, avînd buza mult răsfrîntă (fig. 7/2).

Tot între pietrele de la vatră s-au găsit și două fragmente de tipsie (fig. 7/5, 6), lucrate din pastă cu cioburi în compoziție, avînd fundul

14 Ioan Mitrea, **Așezarea prefeudală de la Izvoare—Bahna (II). Contribuții la arheologia epocii de formare a poporului român**, Carpica, X, 1978, fig. 21/9.

15 Székely Zoltán, **Așezări din secolul VI—IX e.n. în sud-estul Transilvaniei**, în Aluta, VI—VII, 1974—1975, p. 44.

16 I. A. Rafalovici, **Slaviane VI—IX vekov v Moldavii**, Chișinău, 1972, p. 204, fig. 32/12.

17 Gh. Diaconu, op. cit., p. 76.

18 Descoperirile de la Oreavu—Islaz, nu sînt singulare în această zonă. Tot pe teritoriul satului Oreavu, în punctul „Ceprăzari", situat pe malul Rîmnei, s-au cules de la suprafață fragmente ceramice caracteristice secolului al IV-lea, între care se remarcă mai multe fragmente de funduri de vas cu cercuri concentrice, de la desprinderea cu sfoara de pe discul roții olarului.

Pe raza satului Gugești, în punctul „Gura hîrtopului mare", punct situat pe terasa din dreapta Rîmnei, a mai fost identificată, prin cercetări de suprafață, o așezare cu ceramică caracteristică secolului al IV-lea.

gros, buza într-un caz, mai groasă şi rotunjită (fig. 7/7), iar în al doilea subţiată şi puţin teşită (fig. 7/8).

Aceluiaşi nivel, îi atribuim şi un alt fragment ceramic, lucrat tot la roată din pastă cu microprundişuri, decorat cu striuri orizontale (fig. 7/4), provenind dintr-un vas borcan cu buza arcuită mult în afară (fig. 7/1).

Locuinţele de suprafaţă se întîlnesc în aşezările din secolul al VI-lea, în unele cazuri acest tip de locuinţă fiind chiar predominant [19].

Fragmentele ceramice, lucrate la roată, din aşezarea de la Oreavu, îşi găsesc analogii în ceramica caracteristică complexelor de tip Ipoteşti—Cîndeşti din Muntenia [20], cu precădere în cele atribuite sfîrşitului secolului V şi secolului VI [21], sau în unele aşezări din Moldova atribuite secolelor V—VI, dintre care amintim aici, pe cele de la Costişa [22], Bacău [23] şi Davideni [24].

Tipsii asemănătoare acelora din care provin fragmentele de la Oreavu, sînt cunoscute atit în Muntenia în complexele de tip Ipoteşti—Cîndeşti [25] cît şi în aşezările din Moldova, atribuite secolului al VI-lea, cum ar fi cele de la Bacău [26], Izvoare — Bahna [27], Davideni [28], etc.

Avînd în vedere trăsăturile caracteristice ale fragmentelor ceramice, aflate în L_1, analogiile cele mai apropiate amintite mai sus, atribuim acest complex, ca şi nivelul superior din aşezarea de la Oreavu în ansamblu, secolului al VI-lea.

Din cele prezentate, rezultă că deşi nu au avut o mare amploare, cercetările arheologice de la Oreavu au dus la descoperirea unei aşezări în care au fost identificate unele complexe de locuire din secolul al IV-lea, aşezare ale cărei începuturi pot fi plasate însă în a doua jumătate a secolului al III-lea, precum şi a unui nivel, căruia îi corespunde o locuinţă de suprafaţă (L_1), ce poate fi atribuită secolului al VI-lea.

În linii mari, rezultatele acestor săpături, completate cu unele date oferite de cercetările de suprafaţă efectuate în zonă, dovedesc o continuitate de viaţă a populaţiei autohtone, în curs de romanizare în epoca secolelor III—VI e.n., în teritoriul la care ne-am referit.

---

19 Suzana Dolinescu—Ferche, **Aşezări din secolele III şi VI e.n. în sud-vestul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca**, Ed. Academiei, Bucureşti, 1974, p. 63—80.

20 V. Teodorescu, **Despre cultura Ipoteşti—Cîndeşti în lumina cercetărilor arheologice din nord-estul Munteniei** (regiunea Ploieşti), în SCIV, t. 15, 4, 1964, p. 485 şi urm ; Margareta Constantiniu, **Elemente romano-bizantine în cultura materială a populaţiei autohtone din partea centrală a Munteniei în secolele VI—VII e.n.**, în SCIV, t. 17, 4, 1966, p. 670—671 ; Suzana Dolinescu-Ferche, op. cit., p. 75, fig. 69/1—5 ; p. 84, fig. 84 ; fig. 85/1—3 ; fig. 120/1—2.

21 V. Teodorescu, op. cit., p. 491—492, 496.

22 Dan Gh. Teodor, V. Căpitanu şi I. Mitrea, op. cit., p. 240, fig. 4/1 ; p. 241, fig. 5/1, 6. 9.

23 Săpături, I. Mitrea, 1971—1972, materialul este inedit.

24 Săpături, I. Mitrea 1970—1977, materialul este inedit.

25. V. Teodorescu, op. cit., p. 492.

26 I. Mitrea şi Al. Artimon, op. cit., p. 243, fig. 14/1—6.

27 I. Mitrea, op. cit., în Carpica, X, 1978, fig. 6/9 ; fig. 7/5.

28 I. Mitrea, Săpături 1970—1977, materialul în marea majoritate este inedit.

2. Așezarea de la Lespezi — Homocea

Așezarea prefeudală de la Lespezi — Homocea, este situată la N—NV de satul Lespezi, comuna Homocea, județul Vrancea. Cercetările din această așezare au avut caracterul unor săpături arheologice de salvare [29], care au fost efectuate în toamna anului 1974, într-un punct, de pe malul drept al pîriului Prisăcii, situat la cîteva sute de metri de biserica din Lespezi. Cu ocazia unor cercetări de suprafață, în punctul amintit, s-a observat în malul drept al pîriului Prisăcii, groapa unui bordei.

Săpăturile efectuate în acest loc au dus la dezvelirea unei locuințe prefeudale, de tipul celor îngropate în pămînt, fiind parțial distrusă pe latura de sud, ca urmare a surpărilor repetate din acest mal.

Locuința descoperită la Lespezi — Homocea (fig. 8) este de tipul celor adîncite în pămînt, de formă rectangulară în plan, avînd lungimea laturei de nord de 3,80 m, colțurile ușor rotunjite și pereții părții săpate în pămînt aproape drepți în plan vertical. În colțul de NE al locuinței, la oarecare distanță de pereți, s-au găsit resturile unui cuptor din piatră, avînd gura orientată aproximativ spre mijlocul locuinței.

În umplutura gropii bordeiului, ca și pe podea și cu deosebire în zona pietrarului, s-a găsit o mare cantitate de cenușă și cărbuni, fapt ce ne determină să apreciem că această locuință a fost distrusă prin incendiu.

Inventarul aflat în această locuință este format numai din ceramică.

O primă categorie o constituie ceramica lucrată cu mîna dintr-o pastă ce conține în compoziție cioburi pisate și foarte rar microprundișuri. Din această pastă, au fost confecționate în special vase de tip borcan, de diferite dimensiuni, cu fundurile îngroșate, pereții mai groși spre baza vasului și mai subțiri spre gură, iar buza mai mult sau mai puțin răsfrîntă (fig. 9/1, 2, 5, 8).

Vasele borcan, lucrate cu mîna, sînt ornamentate pe buză cu alveole, făcute cu vîrful degetului, sau crestături, realizate cu un bețișor (fig. 9/1, 2, 5, 8).

Din aceeași pastă, cu cioburi în compoziție, s-au lucrat și tipsii (tigăi), folosite probabil pentru copt pîinea.

În locuința dezvelită la Lespezi — Homocea, s-au găsit mai multe fragmente de tipsie, majoritatea provenind din același exemplar (fig. 9/10 ; fig. 10/6). Este o tipsie de dimensiuni mici, cu fundul îngroșat, marginea scundă și buza subțiată la exterior.

A doua categorie o formează ceramica lucrată la roată.

La roata cu turație lentă sau medie, au fost confecționate, dintr-o pastă mai bună, de obicei cu microprundișuri în compoziție și rar cu cioburi, vase borcan, de dimensiuni diferite. Gura acestor vase este mai largă decît fundul, buza mai mult sau mai puțin răsfrîntă (fig. 9/4 ; fig. 10/1).

[29] Ioan Mitrea, **Săpăturile de salvare din așezarea prefeudală de la Lespezi—Homocea**, în Carpica, VIII, 1976, p. 183 și urm.

Vasele din această categorie, au fost ornamentate cu benzi de striuri drepte și vălurite (fig. 9/4, 6, 7).

Uneori striurile drepte sînt mult distanțate între ele.

Un fragment, ce provine din gura unui vas mai mare, cu pereții groși, avînd buza răsfrîntă și teșită, este decorat cu striuri dispuse vertical în fascicole (fig. 9/3 ; fig. 10/3).

Tipul de locuință descoperit la Lespezi — Homocea, cît și inventarul aflat în această locuință, își găsește analogii în așezările din secolele VIII—IX cercetate în Moldova sau în celelalte regiuni ale țării noastre. Pentru ceramica de la Lespezi — Homocea, găsim analogii în Moldova la Hlincea — Iași [30], Spinoasa [31], Băiceni — Silișteni [32], Brășăuți [33], Onceşti [34], Izvoare — Bahna [35], etc.

Vase borcan, ornamentate cu benzi, de linii orizontale sau vălurite, sînt cunoscute în Transilvania, la Bedeháza [36], din săpăturile efectuate cu aproape trei decenii în urmă.

În ultimii ani, ceramică asemănătoare celei de la Lespezi — Homocea a fost descoperită în mai multe așezări din sud-estul Transilvaniei, dintre care amintim Bezid [37], Filiaș [38] și Sălașuri [39].

În R.S.S. Moldovenească, în peste 90 de stațiuni arheologice [40], datate în secolele VIII—IX a fost descoperită ceramică asemănătoare celei din așezarea de la Lespezi — Homocea.

Pe baza analogiilor amintite, între ceramica descoperită la Lespezi — Homocea și ceramica de aceeași factură aflată în așezările menționate mai sus, considerăm că inventarul locuinței prezentate, ca și așezarea de la Lespezi — Homocea în ansamblul său, poate fi datată în secolul al VIII-lea și începutul secolului al IX-lea.

---

30 M. Petrescu-Dîmbovița și colaboratorii, **Șantierul Hlincea—Iași**, în SCIV V, 1954, 1—2, p. 233 și urm. ; idem, în SCIV, VI, 1955, 3—4, p. 687 și urm. Avem în vedere în cazul de față materialele de la Hlincea caracteristice secolului VIII și începutul secolului al IX-lea.

31 A. Nițu și D. Teodor, **Raport asupra sondajului din așezarea prefeudală de la Spinoasa**, în Materiale, IV, 1959, p. 485 și urm. ; D. Teodor și Em. Zaharia, **Sondajele de la Spinoasa și Erbiceni**, în Materiale, VIII, 1962, p. 35 și urm.

32 I. Ioniță și V. Spinei, **Așezarea prefeudală tîrzie de la Băiceni—Silișteni**, în Arh. Moldovei, VII, 1972, p. 307 și urm.

33 V. Spinei și D. Monah, **Așezarea prefeudală de la Brășăuți**, în Memoria Antiquitatis, II, 1970, p. 371 și urm.

34 D. Gh. Teodor, C. Buzdugan și I. Mitrea, **Descoperirile arheologice de la Oituz (județul Bacău)**, în Carpica, II, 1969, p. 309 și urm.

35 I. Mitrea, **Așezarea prefeudală de la Izvoare—Bahna**, în Carpica, VI, 1973—1974, p. 55 și urm.

36 K. Horedt și colab., **Pătrunderea și așezarea slavilor în Transilvania**, în SCIV, I, 1950, 1, p. 128.

37 Z. Székely, **Contribuții la cultura slavă în secolele VII—VIII în sud-estul Transilvaniei**, în SCIV, XIII, 1962, 1, p. 53 ; idem., **Săpăturile executate de Muzeul din Sf. Gheorghe (1959—1966)**, în Materiale IX, 1970, p. 297.

38 Z. Székely, op. cit., în Materiale, IX, 1970, p. 312 ; idem, **Așezări din secolele VI—IX e.n. în sud-estul Transilvaniei**, în Aluta, VI—VII, 1974—1975, p. 46.

39 Z. Székely, op. cit., în SCIV, XIII, 1962, 1, p. 54—56 ; idem, **Așezarea prefeudală de la Sălașuri (com. Vețca jud. Mureș)**, în Marisia, V, 1975, p. 78.

40 I. A. Rafalovici, op. cit., Chișinău, 1972, p. 12—13, harta și lista localităților cu materiale din secolele VIII—IX.

3. Așezarea de la Cîmpineanca

Cunoscută, prin descoperiri întîmplătoare și cercetări de suprafață, încă cu mulți ani în urmă, așezarea de la Cîmpineanca [41] a fost cercetată sistematic prin săpăturile arheologice efectuate în anii 1973 și 1974.

Așezarea se află situată pe terasa din dreapta Milcovului, în punctul numit de localnici „Grind" sau „La Negoiță", punct aflat în apropierea satului Pietroasa, comuna Cîmpineanca, județul Vrancea.

Așezarea de la Cîmpineanca ocupă o suprafață relativ mare. Prin urmărirea resturilor ceramice ce apar la suprafață, s-a delimitat cu aproximație întinderea așezării, a cărei mărime este de peste 3 ha. Secțiunile săpate au fost trasate în zonele în care la suprafață apăreau mai multe resturi ceramice. O primă secțiune s-a trasat înspre marginea de est a așezării. La circa 175 m vest de această secțiune s-au trasat alte opt secțiuni.

Din punct de vedere stratigrafic situația, în așezarea de la Cîmpineanca, se prezintă astfel de la nivelul actual de călcare pe o adîncime de 0,65—0,75 m este un strat de pămînt amestecat (ca urmare a desfundării terenului prin lucrările agricole din 1965, lucrări pregătitoare în vederea plantării cu viță de vie). Acest strat de pămînt este preponderent brun măzăros. Spre baza acestui strat de pămînt apar materiale caracteristice așezării feudale timpurii. Sub stratul de pămînt brun măzăros, urmează un strat de pămînt cafeniu roșcat, a cărui grosime variază între 0,30—0,40 m. Sub stratul de pămînt cafeniu roșcat se află pămîntul galben. Pe baza observațiilor făcute în cele două campanii de săpături arheologice, se poate afirma că la Cîmpineanca, în punctul „Grind" sau „La Negoiță", există un singur nivel arheologic, ce aparține așezării feudale timpurii.

În cele două campanii de săpături arheologice din așezarea de la Cîmpineanca au fost dezvelite șase locuințe, de tipul celor adîncite parțial în pămînt.

În secțiunea I au fosa dezvelite două locuințe (L_1 și L_2), în secțiunea II a fost descoperită o locuință (L_3), în secțiunea III, trasată aproape în prelungirea secțiunii II, a fost descoperită o altă locuință (L_4). La circa 20—25 m, NE de L_3, în secțiunea VIII, au fost descoperite alte două locuințe (L_5 și L_6). Locuințele descoperite pînă acum apar grupate și oarecum orientate pe aceeași direcție. Astfel L_2 se află la circa 5 m NE de L_1, fiind situată pe aceeași linie. L_3 se află aproape pe aceeași linie cu L_4, în vreme ce L_5 se află la crica 2,50 m distanță de L_6 fiind situate și aceste două locuințe aproape pe aceeași linie.

Locuințele grupate pot fi puse în legătură cu organizarea pe familii a comunității ce a locuit în așezarea de la Cîmpineanca, în vreme ce situarea acestor locuințe pe anumite aliniamente ne indică o dispunere ordonată a acestora în cadrul așezării.

---

41 Pentru rezultatele săpăturilor din 1973 vezi: Ioan Mitrea și Victor Nămoloșanu, **Cercetări arheologice în așezarea de la Cîmpineanca,** în Studii și cercetări științifice, **Institutul pedagogic Bacău,** 1973, p. 61 și urm.; Unele referiri la descoperirile de la Cîmpineanca și la I. Mitrea, **Noi descoperiri arheologice din Moldova aparținînd culturii Dridu,** în Crisia, 4, 1974, p. 73 și urm.

Toate locuințele descoperite la Cîmpineanca sînt de tipul celor adîncite parțial în pămînt, avînd o formă rectangulară în plan orizontal (fig. 11). La cinci locuințe, partea adîncită în pămînt, taie stratul de pămînt cafeniu-roșcat, adîncindu-se mai mult (L_2, L_5), sau mai puțin (L_1, L_3, L_6) în pămîntul galben.

Numai locuința L_4, se adîncea mai puțin în pămînt, groapa acesteia nedepășind baza stratului de pămînt brun-măzăros.

Majoritatea locuințelor sînt de dimensiuni mari, în unele cazuri atingîndu-se suprafețe de 18 m^2 (L_2) sau 23,80 m^2 în cazul locuinței L_4.

În toate locuințele descoperite la Cîmpineanca s-au găsit instalații pentru încălzit și prepararea hranei.

Predomină ca tip cuptorul din pietre fixate cu lut (L_1, L_2, L_5 și L_6). Într-un caz (L_3) a fost amenajată o vatră în groapă, la care partea dinafară a fost realizată din pietre.

În cazul locuinței L_4, avem o vatră din pietre, puțin supraînălțată față de nivelul podelei. În unele locuințe au fost construite cîte două instalații pentru foc. Astfel, în L_1 pe lîngă un cuptor din pietre construit în colțul de sud al locuinței, în colțul de vest a fost amenajată o vatră simplă din pietre [42]. Foarte probabil ca în unele cazuri, pentru realizarea părții de sus a instalațiilor pentru încălzit să fi fost folosite plăci de lut, adevărate „cărămizi" [43].

Cît privește amplasarea instalațiilor pentru încălzit și prepararea hranei, în cadrul locuințelor nu se respectă o anume regulă. În unele cazuri, vetrele, cuptoarele (sau sobele) sînt situate spre colțul de nord (L_2), în alte cazuri fiind amplasate în colțul de sud (L_1). În majoritatea cazurilor, aceste instalații sînt lipite de unul din pereții locuințelor (L_1, L_2, L_4, L_5). În locuințele L_3 și L_6, instalațiile pentru foc se află la oarecare distanță de pereți, aproape spre mijlocul locuințelor.

Inventarul descoperit în locuințe ca și în afara acestora, în stratul de cultură, este bogat și variat, expresie a evoluției ascendente a culturii materiale și în speță a forțelor de producție din această vreme. În așezarea de la Cîmpineanca, au fost descoperite unelte și arme din fier, obiecte din lut și os, precum și o mare cantitate de ceramică, din nefericire, majoritatea în stare fragmentară, neîntregibilă.

În ordinea importanței se cuvin a fi menționate în primul rînd obiectele din fier. Încă din 1965, în această așezare, s-au descoperit întîmplător, cîteva obiecte din fier, din care s-au recuperat o nicovală și un topor de luptă.

Nicovala (fig. 20/5) are forma unui trunchi de piramidă, avînd partea superioară trasă în afară. Este pătrată în secțiune, are lungimea de 18 cm, baza de 6,5×6,5 cm, iar partea superioară, lucrătoare, de 9×9 cm. Nicovale asemănătoare au fost descoperite în cadrul depozi-

42 Ioan Mitrea și Victor Nămoloșanu, op. cit., p. 71, fig. 1.
43 Ibidem, p. 65; p. 85, fig. 15.

telor de unelte și arme, de la Dragosloveni [44] în Moldova și Radovanu [45] din Muntenia, atribuite epocii feudalismului timpuriu.

Toporul de luptă (fig. 20/4) este de tipul cu tăișul îngust, muchia masivă, dreptunghiulară. Are lungimea de 19 cm, iar lățimea tăișului de 3 cm. În săpăturile din 1974, a mai fost descoperită a muchie dintr-un topor, asemănător cu cel descris mai sus.

Topoare de luptă asemănătoare, au fost descoperite pe teritoriul României la Dragosloveni [46], Radovanu [47], București [48], Hangu și Arborea [49].

În umplutura locuinței L_3 s-a găsit un vîrf de săgeată (fig. 17/2 ; fig. 20/1) avînd o lungime totală de 10 cm, din care lungimea pedunculului de fixare este de 5,5 cm. Vîrfuri de săgeți asemănătoare se cunosc din descoperirile de la Probota—Iași [50] și Garvăn—Dinogeția [51]. În locuințe s-au descoperit și cîteva cuțite din fier (fig. 17/1 ; fig. 20/2, 3, 10), precum și mai multe bucăți de zgură de fier [52]. Probabil că unele obiecte din fier să fi fost procurate prin schimb. Dar este foarte probabil, ca majoritatea obiectelor din fier să fi fost lucrate în cadrul acestei așezări. Existau în cadrul așezării de la Cîmpineanca unii meșteri, care se „specializaseră" în tehnica obținerii fierului și a confecționării unor unelte și arme din acest metal. Dacă aserțiunea privind obținerea fierului de către unii meșteri în cadrul acestei așezări este mai mult presupusă decît probată, (deși numeroasele bucăți de zgură nu trebuie trecute cu vederea), considerăm că nu poate fi pusă la îndoială existența unor fierari ce confecționau din materia brută produsă pe loc sau procurată prin schimb cu alte comunități, diferite unelte și arme din fier. Pentru aceasta pledează în primul rînd prezența nicovalei, legată firește de existența unui atelier de fierărie.

În săpăturile din 1974, au fost descoperite și cîteva împungătoare din os. Un împungător (fig. 20/9) a fost descoperit în L_4, iar alte trei exemplare (fig. 20/7, 11, 12) în L_5.

---

44 Maria Comșa și Gh. Constantinescu, **Depozitul de unelte și arme din epoca feudală timpurie descoperit la Dragosloveni (jud. Vrancea)**, în SCIV, 20, 1969, 3, p. 426—427, fig. 1/11, 12.

45 Maria Comșa și Elena Gheannopoulos, **Unelte și arme din epoca feudală timpurie descoperite la Radovanu (jud. Ilfov)**, în SCIV, 20, 1969, 4, p. 617—618, fig. 1/6.

46 Maria Comșa și Gh. Constantinescu, op. cit., în SCIV, 20, 1969, 3, p. 431, fig. 5/9.

47 Maria Comșa și Elena Gheannopoulos, op. cit., în SCIV, 20, 1969, 4, p. 618, fig. 1/2.

48 Istoria orașului București, I, 1965, p. 67/5.

49 Dan Gh. Teodor, **Unele probleme privind evoluția culturii materiale din Moldova în secolele VI—X**, în Carpica, II, 1969, p. 268, p. 274, fig. 14/5.

50 Dan Gh. Teodor, **Contribuții la cunoașterea culturii Dridu pe teritoriul Moldovei**, în SCIV, 19, 1968, 2, p. 265, fig. 24/8.

51 Gheorghe Ștefan, Ion Barnea și Maria Comșa, **Dinogeția** I, Buc. 1967, p. p. 339, fig. 182/27—36 ; p. 343.

52 Ioan Mitrea și Victor Nămoloșanu, op. cit., p. 66 ; fig. 7/6, 7.

Împungătoarele din os folosite la lucratul pieilor şi probabil şi la pregătirea fibrelor pentru tors, sînt frecvente în aşezările din secolele VI—IX [53], precum şi în cele din secolele X—XI [54].

Din categoria obiectelor din lut, menţionăm cîteva fusaiole (fig. 20/6, 8), lucrate din pastă de bună calitate, avînd o formă mult aplatisată.

În umplutura celor şase locuinţe, şi mai puţin în restul stratului de cultură, s-a găsit o mare cantitate de ceramică.

Aproape în totalitate, ceramica descoperită la Cîmpineanca este lucrată la roată. S-au descoperit doar cîteva fragmente ceramice ce indică prezenţa, în această aşezare, şi a ceramicii lucrate cu mîna (fig. 14/10).

Ceramica lucrată la roată, cuprinde două categorii

1) Vase fără torţi, lucrate dintr-o pastă avînd în compoziţie nisip şi microprundişuri, ornamentate cu motive realizate în special cu pieptenele (probabil un instrument de lemn avînd dinţi, asemănător unui pieptene).

2) Vase cu torţi sau fără torţi, lucrate din pastă fină cenuşie, decorate de obicei cu linii lustruite şi mai rar cu linii incizate sau caneluri.

Prima categorie ceramică, confecţionată dintr-o pastă cu nisip şi microprundişuri în compoziţie, cuprinde vase, care din punct de vedere al formei se grupează în două variante principale: a) vase care au corpul mai înalt, mai zvelt, cu umerii mai jos de gît şi puţin proeminenţi (fig. 13/1, 5, 6; fig. 15/4, 7, 8) şi b) vase cu umerii mai sus, puternic dezvoltaţi (fig. 13/3; fig. 14/1; fig. 15/1, 3). Toată ceramica din prima categorie a fost decorată cu diferite motive ornamentale, realizate prin incizii făcute cu ajutorul unui pieptene sau unui vîrf din lemn sau os. Ornamentele de pe ceramica din prima categorie au fost realizate prin folosirea a trei elemente principale: striurile (orizontale, verticale sau oblice), benzile în val şi împunsăturile.

Decorul acoperă o mare suprafaţă din corpul vaselor.

În mod obişnuit este ornamentată circa 3/4 sau 4/5 din suprafaţa vasului.

Unele vase au fost decorate numai cu striuri orizontale (fig. 12/1; fig. 14/7; fig. 15/3, 4). Alteori, decorul este alcătuit numai din linii vălurite (fig. 12/2, 4; fig. 16/1, 2; fig. 17/3).

Se întîlneşte şi decorul format din benzi de linii orizontale, alternînd cu benzi de linii vălurite (fig. 12/3; fig. 13/5, 6; fig. 14/6).

Frecvent peste striurile orizontale s-au executat benzi de linii vălurite (fig. 12/6, 7; fig. 13/1, 3, 4; fig 15/2) sau benzi de linii verticale (fig. 13/2; fig. 15/5, 7).

53 În toate aşezările din secolul VI—IX se întîlnesc împungătoare din os. La Izvoare—Bahna, într-un bordei din secolele VIII—IX s-au găsit 27 de împungătoare din os. Cf. I. Mitrea, op. cit., în Carpica, X, 1978, p. 212.

54 Dan Gh. Teodor, op. cit., în SCIV, 19, 1968, 2, p. 239; Eugenia Zaharia, **Săpăturile de la Dridu. Contribuţie la arheologia şi istoria perioadei de formare a poporului român,** Buc., 1967, p. 95.

În unele cazuri peste striurile orizontale s-au executat benzi de linii scurte oblice, un fel de „franjuri" (fig. 17/4).

Rareori apare un decor din striuri orizontale mai adînci și mai largi (un fel de canelluri) peste care s-au executat linii vălurite (fig. 14/8).

Pe unele fragmente, peste striurile orizontale, apare un decor realizat din împunsături dispuse vertical (fig. 12/5 ; fig. 14/2, 5, 15). Rar apare un decor numai din împunsături (fig. 14/13).

Uneori întîlnim ornament și pe buza vaselor, pe partea interioară, în exterior și pe muchie (fig. 13/1 ; fig. 14/6 ; fig. 15/2).

Din cele prezentate, rezultă că meșterii din acea vreme aveau o adevărată pasiune pentru ornamentarea vaselor. Motivele ornamentale întîlnite pe ceramica de la Cîmpineanca sînt asemănătoare celor de pe ceramica din secolele X—XI descoperită în numeroase așezări din Moldova [55], în așezările de la Dridu [56] în Muntenia, Dinogeția [57] și Păcuiul lui Soare [58] în Dobrogea, sau în numeroase puncte din Transilvania, pînă în cele mai vestice regiuni ale țării noastre, cum ar fi descoperirile de la Irina — Satu Mare [59] și Biharea—Bihor [60].

În așezarea de la Cîmpineanca s-au găsit mai multe funduri (întregi sau fragmentare), provenind de la vase lucrate din aceeași pastă, cu nisip și microprundișuri în compoziție, care au ștampile în relief (fig. 16/5 ; fig. 17/5, 7 ; fig. 19/1—7).

Ștampile asemănătoare, se întîlnesc frecvent pe fundurile unor vase de la Dridu [61], Dinogeția [62] și Păcuiul lui Soare [63].

Remarcăm, de exemplu, că la Cîmpineanca, pe un fragment de fund de vas (fig. 16/5 ; fig. 19/7) apare o ștampilă în formă de stea. Acest tip de ștampilă apare pe ceramica de la Dridu [64], precum și pe ceramica din alte așezări. Pe un alt fragment, de fund de vas, a fost realizată o ștampilă avînd forma unei cruci, cu brațele egale, înscrise într-un cerc mai mic, care la rîndul său este înscris într-un cerc mai mare (fig. 19/1).

Ștampile asemănătoare, caracterizate printr-o cruce mică cu brațele egale, înscrise într-un cerc, s-au găsit în așezările de la Dridu [65] și Bragadiru [66]. Menționăm că materialul ceramic descoperit în așezarea

55 Dan Gh. Teodor, op. cit., în SCIV, 19, 1968, 2, p. 266—270 și ilustrația cuprinzînd ceramica de tip Dridu.

56 Eugenia Zaharia, op. cit., p. 81—84, și ilustrația privind ceramica.

57 Gh. Ștefan și colab., op. cit., p. 134—151.

58 Petre Diaconu, Dumitru Vîlceanu, **Păcuiul lui Soare. Cetatea bizantină, I.** Buc., 1972, p. 71—78.

59 Sever Dumitrașcu, **Ceramică românească descoperită în Crișana** (secolele VIII—XI), Biblioteca „Crisia", II, 1978, p. 68 ; p. 93, fig. 7/a.

60 Ibidem, p. 60 ; p. 86, fig. 1 ; p. 87, fig. 2.

61 Eugenia Zaharia, op. cit., p. 193, Pl.XXVIII ; p. 194, Pl.XXIX/1—9.

62 Gh. Ștefan și colab., p. 205—214.

63 Petre Diaconu, Dumitru Vîlceanu, op. cit., p. 131—136.

64 Eugenia Zaharia, op. cit., p. 91 și Pl.XXVIII/16, 19.

65 Ibidem, Pl.X/1.

66 Mioara Turcu, **Cercetări privind așezările getică și feudală timpurie de la Bragadiru (1968—1969).** București. Materiale de istorie și muzeografie, VIII, 1971, p. 65.

de la Bragadiru, a fost datat în a doua jumătate a secolului X și începutul secolului XI [67]. Și celelalte tipuri de ștampile își găsesc analogii pe ceramica de la Dridu, Dinogeția și Păcuiul lui Soare [68]. Fără a intra în discuțiile privind semnificația acestor semne în relief de pe fundul vaselor, reținem doar observația că moda ștampilării vaselor este de origine romană [69].

A doua categorie ceramică, lucrată tot la roată, descoperită în așezarea de la Cîmpineanca, este reprezentată de vase cu torți (fig. 18/2, 5, 6,) sau fără torți (fig. 18/1, 3), confecționate dintr-o pastă fină, cenușie. Ceramica cenușie este ornamentată cu motive din linii lustruite, formînd deseori un decor cu motive în rețea (fig. 18/3, 4, 8), și mai rar cu linii incizate sau caneluri dispuse orizontal (fig. 18/7). Foarte rar, apare un decor din linii incizate orizontal, peste care s-au tras linii oblice, de la stînga spre dreapta și de la dreapta spre stînga, formînd un motiv în rețea incizat (fig. 18/6). În săpăturile din 1973 s-a găsit și un fragment ceramic cu decor din linii negre [70].

Ceramica cenușie descoperită la Cîmpineanca, atît din punct de vedere al formei, cît și al decorului, își găsește analogii în descoperirile dintr-o serie de așezări din Moldova [71], în binecunoscuta așezare de la Dridu [72], precum și din alte locuri.

Tot din categoria ceramicii cenușii, remarcăm un fragment cu trei linii incizate orizontal, în mod discontinuu, peste care s-a zgîriat, tot înainte de ardere, un semn alfabetiform (?), de formă ovală, avînd partea de jos desfăcută (fig. 18/7).

Un fragment ceramic, decorat cu o bandă de striuri late, peste care s-a zgîriat un semn asemănător literei grecești omega majuscul, a fost descoperit în așezarea de la Dridu [73]. Este posibil ca și semnul de pe fragmentul de la Cîmpineanca să facă parte din categoria semnelor alfabetiforme.

În cele șase locuințe descoperite la Cîmpineanca, alături de ceramică, de uneltele și obiectele din fier, os lut, s-au mai găsit cîteva bucăți de „cărămizi", bulgări de zgură de fier, precum și numeroase oase de animale domestice, oase de animale sălbatice și oase de păsări. Prezența oaselor de animale ne arată că locuitorii acestei așezări se ocupau și cu creșterea vitelor, precum și cu vînatul. Deși nu s-au găsit dovezi sigure, care să ateste în mod direct practicarea agriculturii, este în afara oricărei îndoieli că pămîntul fertil din regiune era cultivat de locuitorii așezării de la Cîmpineanca.

Nu departe de Cîmpineanca, la Dragosloveni [74], într-o așezare datată în secolul al X-lea, în cadrul unui depozit de unelte și arme din

67 Ibidem, p. 66.
68 Vezi loc. cit. la notele 61, 62 și 63.
69 Petre Diaconu, Dumitru Vîlceanu, op. cit. p. 136.
70 I. Mitrea și V. Nămoloșanu, op. cit., p. 69 ; p. 83, fig. 13/5.
71 Dan Gh. Teodor, op. cit., în SCIV, 19, 1968, p. 241, p. 263, fig. 22 p. 264, fig. 23.
72 Eugenia Zaharia, op. cit., p. 68, fig. 40 ; p. 85—86.
73 Ibidem, p. 90, fig. 50/7 și fig. 51/2.
74 Maria Comșa și Gh. Constantinescu, op. cit., p. 434—435.

fier, s-au găsit numeroase unelte agricole, ce indică practicarea unei intense agriculturi în această regiune.

Pe baza materialelor descoperite, se poate conchide că locuitorii așezării de la Cîmpineanca se ocupau cu agricultura, creșterea vitelor, vînatul și probabil pescuitul în apele Milcovului din apropiere. În același timp, materialele descoperite ne indică și practicarea unor meșteșuguri, printre care prelucrarea fierului, olăritul, prelucrarea osului și desigur a lemnului.

Descoperirile de la Cîmpineanca în ansamblul lor, ne oferă imaginea unei comunități sedentare.

Pe baza analogiilor semnalate pentru obiectele descoperite la Cîmpineanca, și cu deosebire analogiile pentru cele două categorii ceramice, putem încadra această așezare în secolele X—XI.

Descoperirile de la Cîmpineanca se încadrează organic în cultura Dridu [75], aparținînd fazei de înflorire a acestei culturi, respectiv secolelor X—XI. Întregul complex cercetat la Cîmpineanca, analiza tipului de locuințe, a ceramicii, a obiectelor din fier, os și lut, concluziile ce pot fi desprinse din analiza acestor materiale, fac posibilă conturarea imaginii unui sat românesc din secolele X—XI, a ocupațiilor și felului de viață a locuitorilor dintr-un asemenea sat.

Din punct de vedere al organizării social-economice și politice, locuitorii așezării de la Cîmpineanca erau probabil constituiți într-o obște românească de tip bizantin [76], formațiune caracteristică acestei perioade pentru regiunile locuite de români.

Această obște va fi avut de pe atunci toate caracteristicile, atît de bine conservate în cadrul Vrancei, pentru obștea veche românească, din secolele următoare [77].

★

În ansamblul lor, cercetările arheologice din județul Vrancea, la care ne-am referit (Oreavu, Lespezi—Homocea și Cîmpineanca) vin să puncteze, cu dovezi de necontestat, o continuitate de viață a popu-

75 I. Nestor, **Contributions archéologiques au probléme des Proto-Roumains. La civilisation de Dridu. Note préliminaire,** în Dacia, II, N. S., 1958, p. 371 și urm.; idem, **Arheologia perioadei de trecere la feudalism,** în Studii, XV, 1962, 6, p. 1427 și urm.; idem, **Les données archéologiques et le probléme de la formation du peuple roumain,** în Revue roumaine d'histoire, III, 1964, 3, p. 383 și urm.; Eugenia Zaharia, op. cit., București, 1967, passim; idem, **Cîteva observații despre arheologia și istoria secolelor VIII—XI pe teritoriul R. S. România,** în Aluta, I, Sf. Gheorghe, 1969, p. 115 și urm.; idem, **Donees sur l'archéologie des IVe—XIe siécle sur le teritoire de la Roumanie. La culture Bratei et la culture Dridu,** în Dacia, N. S. XV, 1971, p. 269 și urm.; Maria Comșa, **Cultura materială veche românească,** Ed. Academiei, Buc. 1978, passim, unde sînt prezentate așezările din secolele VIII—X de la Bucov—Ploiești. Multe din materialele descoperite la Cîmpeanca își găsesc analogii în descoperirile de la Bucov—Ploiești. Nu s-au făcut trimiteri la materialele de la Bucov—Ploiești, în notele anterioare, deoarece la data la care am intrat în posesia lucrării dr. Maria Comșa, articolul nostru era încheiat.

lației autohtone, din epoca cristalizării romanității orientale (secolele IV—VI), pînă tîrziu în veacurile X—XI, cînd poporul român era pe deplin constituit.

RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES SUR LES IVe—XIe SIÈCLES DANS LE DÉPARTEMENT DE VRANCEA

Résumé

Pendant les dernières années on a étudié quelques habitats des IVe—XIe siècles, sur le territoire du département de Vrancea parmi lesquels s'inscrivent en ordre chronologique, les habitats de Oreavu, de Lespezi—Homocea et de Cîmpineanca.

1 **L'habitat de Oreavu,** situé à l'extremité est du village de Oreavu, commune de Gugești, département de Vrancea, a fait l'objet de recherches systématiques au mois d'août 1975.

On y a découvert trois habitations datant du IVe siècle et une du VIe siècle.

Sur la base des preuves matérielles qu'on y a découvertes on peut apprécier que cet habitat du type Sîntana de Mureș a été aménagé pendant la seconde moitié du IIIe siècle (ses débuts étant prouvés par du matériel céramique et par une fibule caractéristique — fig. 3/1), qu'il comprend tout le IVe siècle et qu'il prolonge probablement son existence au début du Ve siècle aussi.

Sur ce niveau appartenant à la culture Sîntana de Mureș se superpose un autre niveau correspondant à l'habitat des Ve—VIe siècles.

De l'habitat attribué au Ve—VIe siècles on a decouvert une habitation de surface avec du matériel céramique travaillé à la main et à la roue, caractéristique pour le VIe siècle (7/1—8).

2 **L'habitat de Lespezi—Homocea.** Situé au nord-nord-ouest du village de Lespezi, commune de Homocea, département de Vrancea, l'habitat de Lespezi—Homocea a été étudié partiellement en 1974.

On y a découvert une habitation du type à demi enfouie, avec un inventaire contenant de la céramique.

Dans la fose de cette habitation et surtout autour du four en pierres on a trouvé de nombreux fragments céramiques de vases travaillés à la main (fig 9/1, 2, 5, 8) et à la roue (fig. 9/3, 4, 6, 7 ; fig. 10/1, 3).

L'analyse de la céramique permet de conclure que cette habitation, de même que tout l'habitat de Lespezi — Homocea date du VIIIe siècle et du début du IXe.

3. **L'habitat de Cîmpineanca. L'habitat de Cîmpineanca est situé sur la terrasse** de la rive droite du Milcov, à un endroit que les gens du pays appellent „Grind", près du village de Pietroasa, commune de Cîmpineanca, département de Vrancea. A la suite des recherches systématiques des années 1973 et 1974 on y a découvert six habitations avec un inventaire riche et varié.

Toutes les six habitations sont du type partiellement enfouies, ayant comme installations pour le feu des fours au des âtres en pierres.

Dans les habitations et dans la couche de culture correspondante on a trouvé un riche inventaire :

Pour la fer, nous mentionnons une enclume (fig. 20/5), une haches (fig. 20/4), une pointe de flèche (fig. 17/2) et quelques couteaux (fig. 17/1 ; fig. 20/2, 3, 10).

En os on a découvert quelques aiguillons (fig. 20/7, 9, 11, 12), et en argile deux fusaïols (fig. 20/6, 8).

Dans la fosse des six habitations on a trouvé une grande quantité de céramique qui est presque en entier travaillée à la roue. On distingue deux catégories de céramique :

76 Eugenia Zaharia, **Populația românească în Transilvania** în secolele VII—VIII, Ed. Academiei, Buc., 1977, p. 106—117.

77 Henri H. Stahl, **Contribuții la studiul satelor devălmașe românești,** vol. I și II, Buc. Ed. Academiei, 1958—1959.

1 Des vases sans anses, travaillés dans une pâte ayant dans sa composition du sable et du gravier fin. Ces vases sont ornementés de motifs en stries disposées en lignes droites ou ondulées, au separés ou en blandes, et plus rarement de lignes obliques ou incisées (fig. 12/1, 2, 3, 5, 6, 7, 14 ; fig. 13/1—6 ; fig. 14/1—2 ; 5—7 ; fig. 15/1—5, 7—8 ; fig. 16/1—2 ; fig. 17/3, 4, 8).

2 Des vases à anses ou sans anses, travaillés dans une pâte fine, de couleur grise, décorés d'habitude de lignes polies et, plus rarement de lignes incisées ou de cannelures (fig. 18/1—8).

L'analyse de l'inventaire découvert nous a permis de conclure que l'habitat de Cîmpineanca date des Xe—XIe siècles.

Dans leur ensemble, les recherches archéologiques de Oreavu, Lespezi—Homocea et Cîmpineanca prouvent sans conteste la continuité de la population autochtone, depuis, l'époque de la cristallisation de la romanité orientale (IVe—Ve siècles) jusque tard aux Xe—XIe siècles, date à laquelle la peuple roumain était entièrement formé.

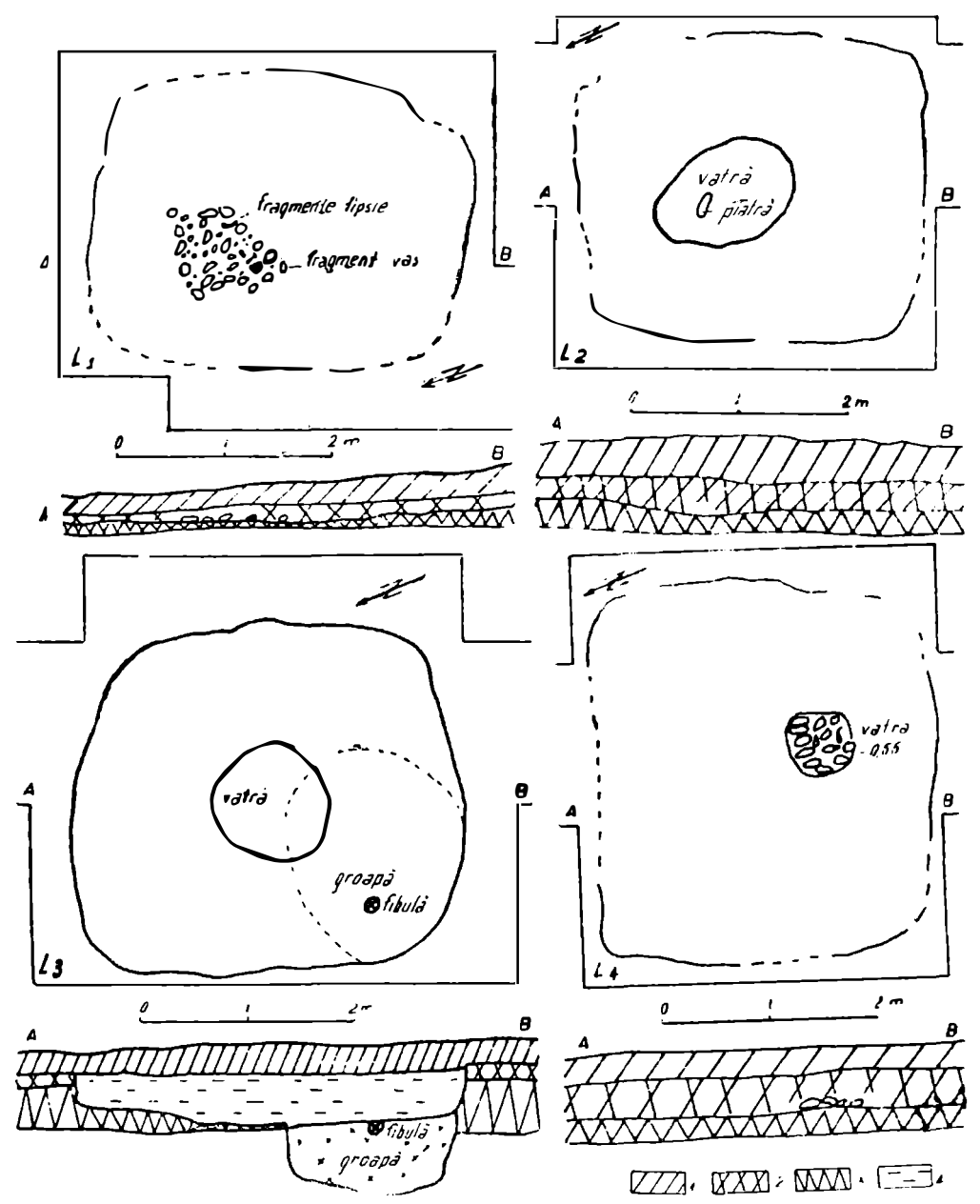

Fig. 2. Planul și profilul locuințelor din așezarea de la Oreavu.
(L_2, L_3 și L_4 din sec. IV ; L_1 din sec. VI). 1 — sol brun ; 2 — sol brun-deschis ; 3 — sol galben ; 4 — umplutură.

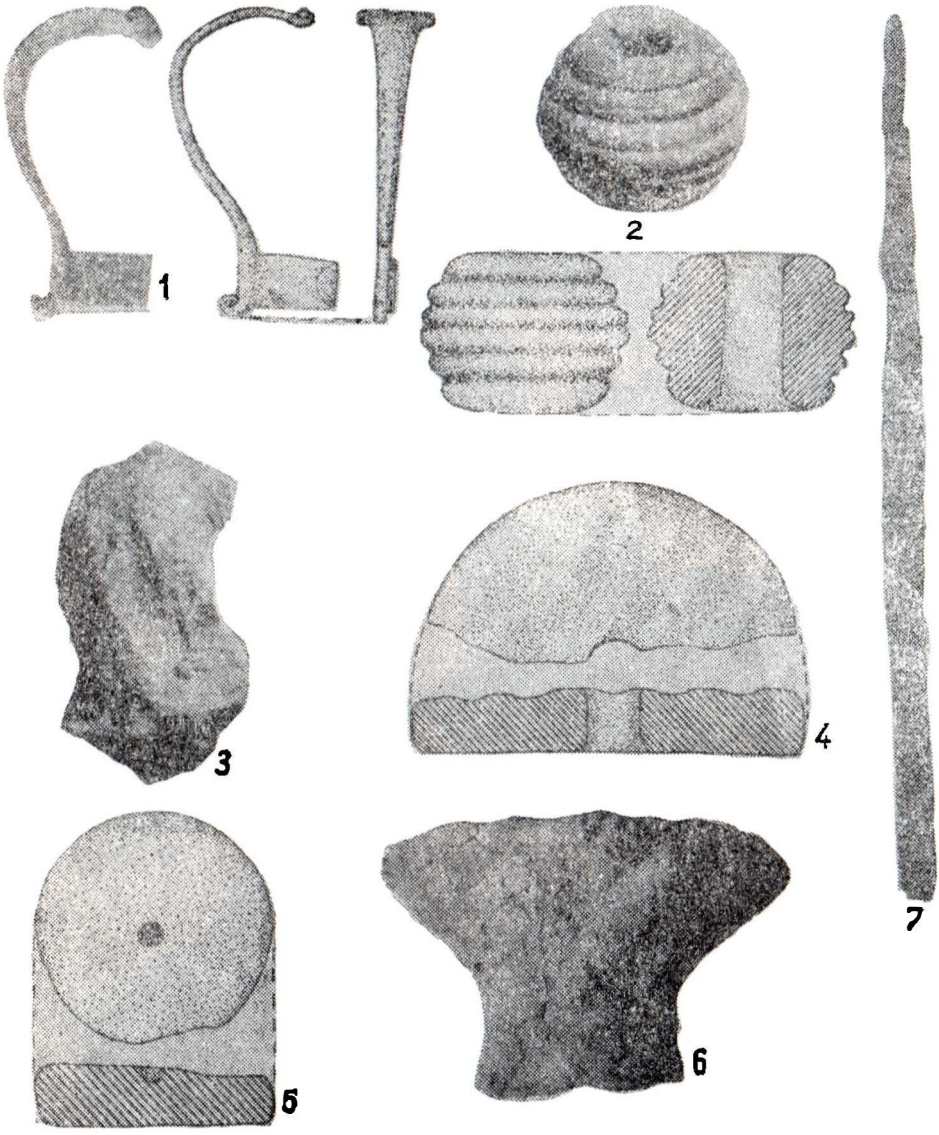

Fig. 3. Oreavu — obiecte din bronz (1), fier (7), și lut (2—6).

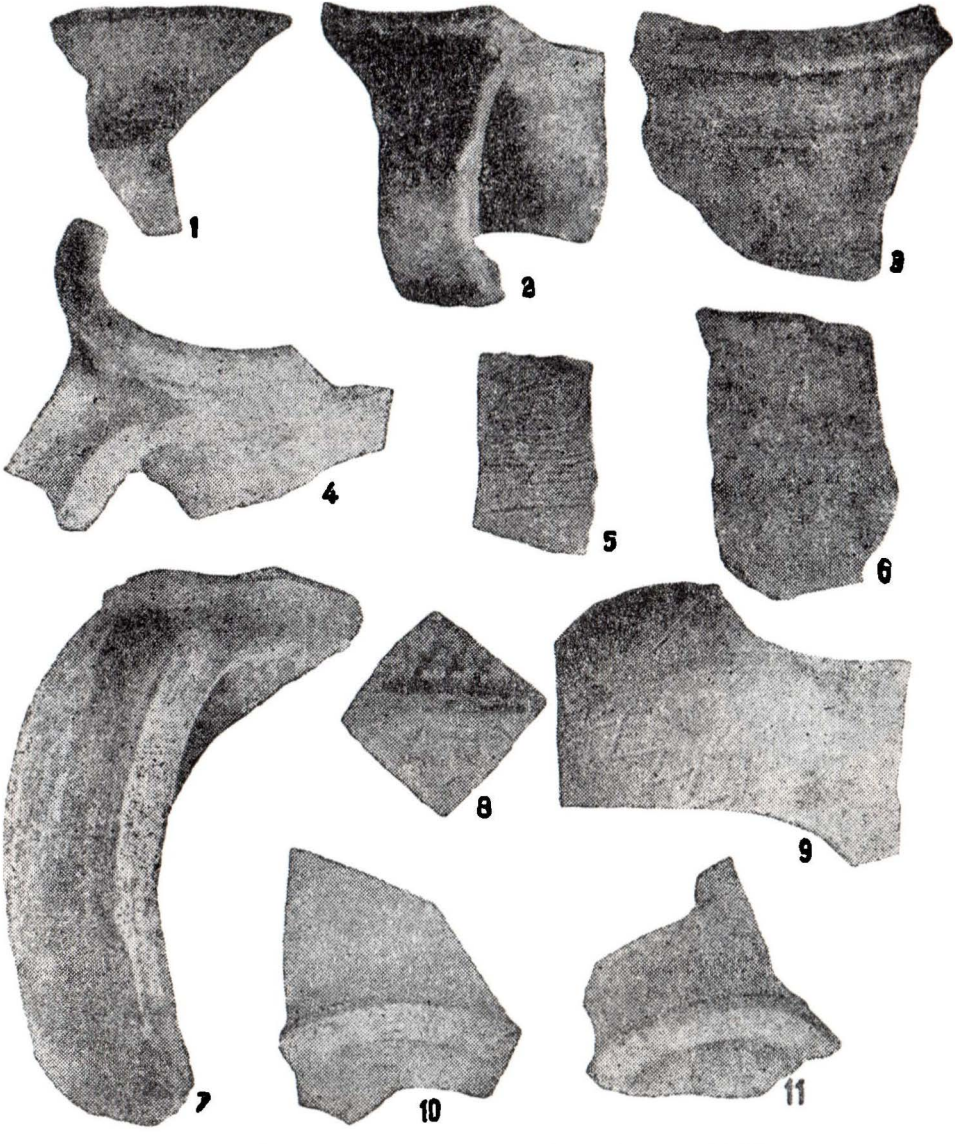

Fig. 4. Oreavu — ceramică din aşezarea din sec. al IV lea.

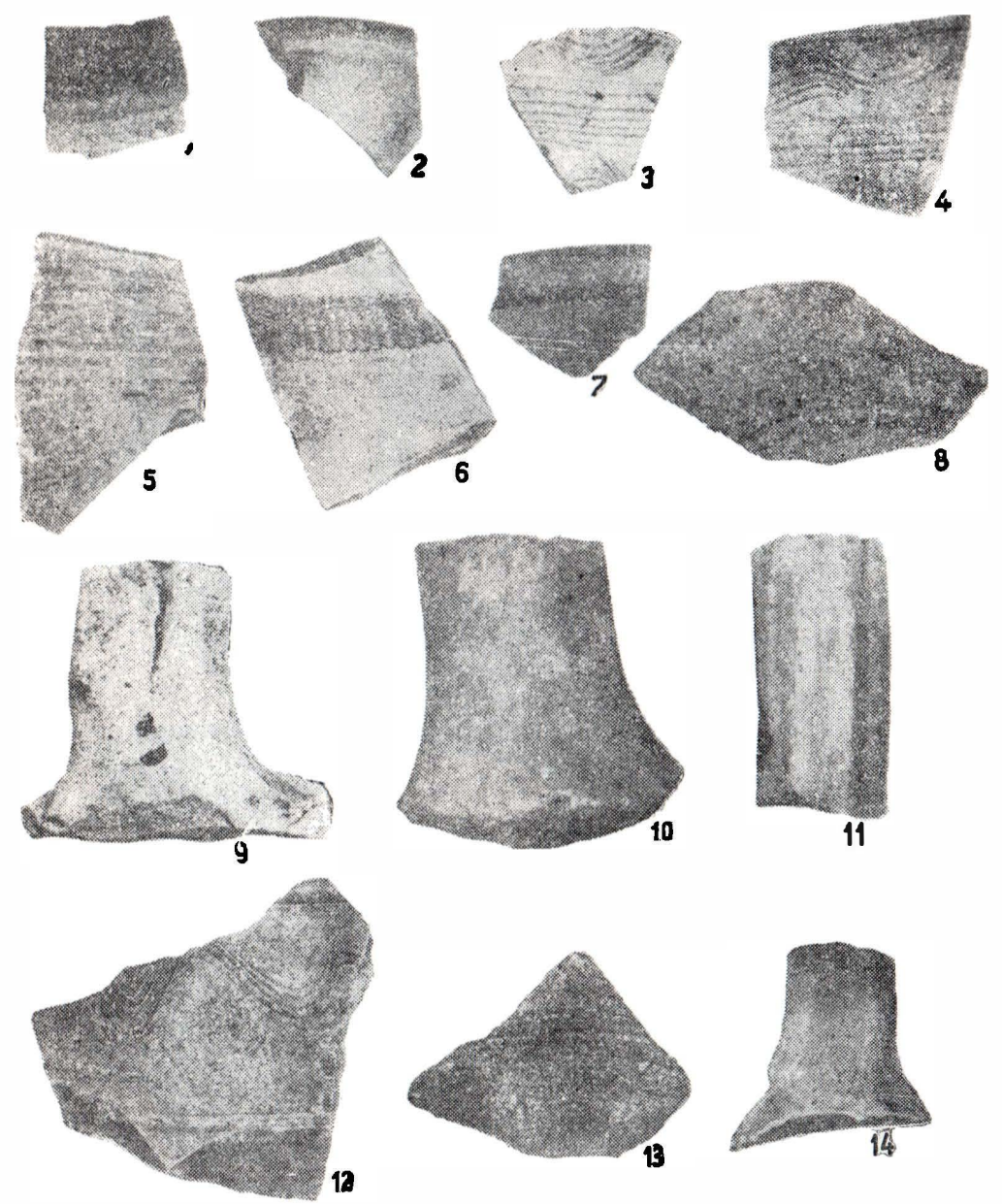

Fig. 5. Oreavu — ceramică din aşezarea din sec. al IV-lea.

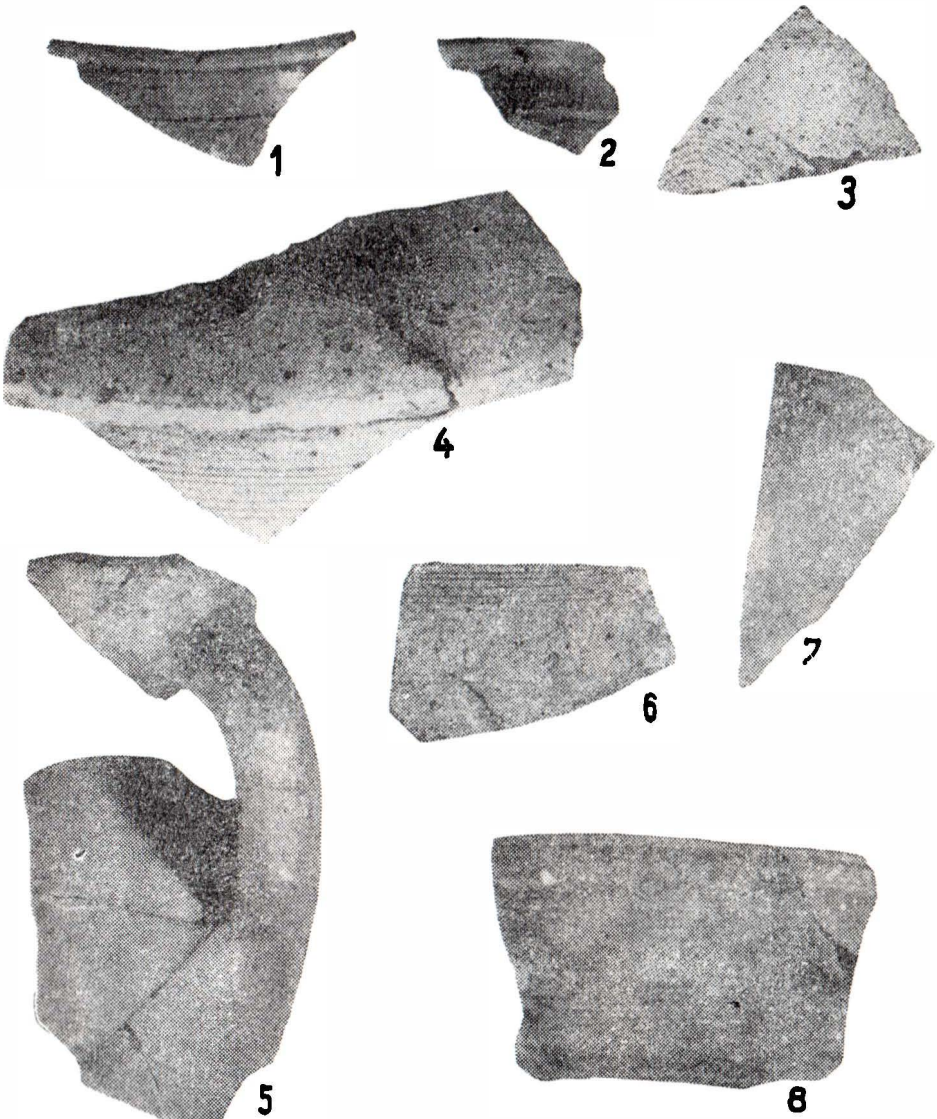

Fig. 6. Oreavu — ceramică din așezarea din sec. al IV-lea.

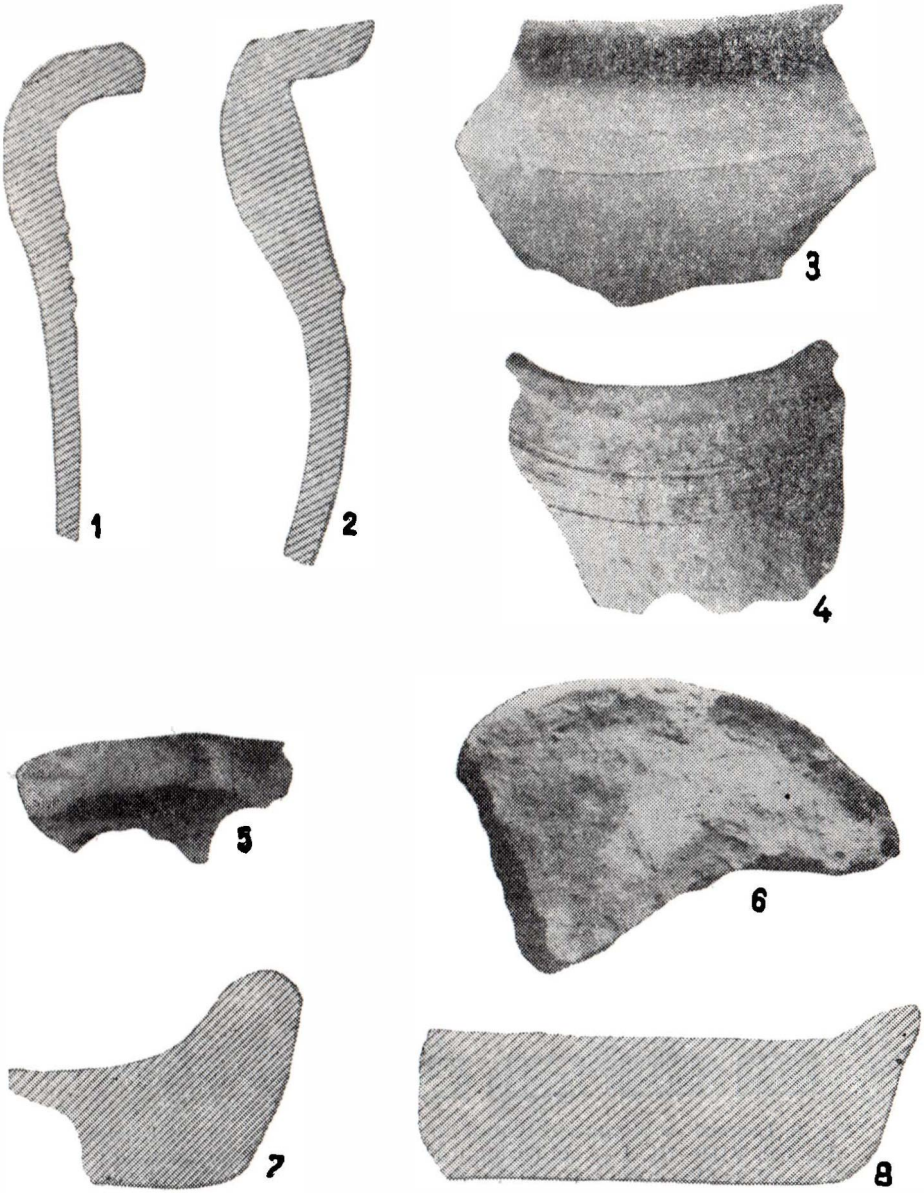

Fig. 7. Oreavu — ceramică din așezarea din sec. al VI-lea.

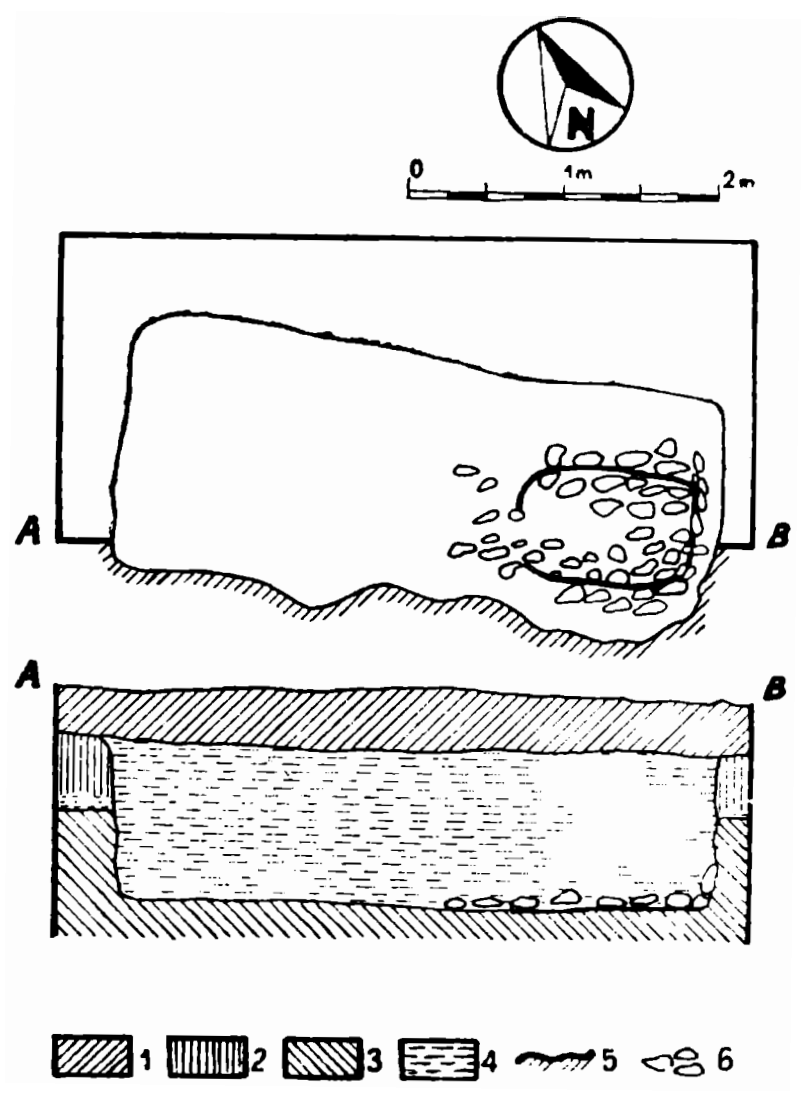

Fig. 8. Lespezi — Homocea. Planul și profilul locuinței de tip bordei, din sec. VIII—IX. 1 — sol costaniu-brun ; 2 — sol costaniu-roșcat ; 3 — sol argilos steril ; 4 — umplutură ; 5 — mal rupt ; 6 — pietre.

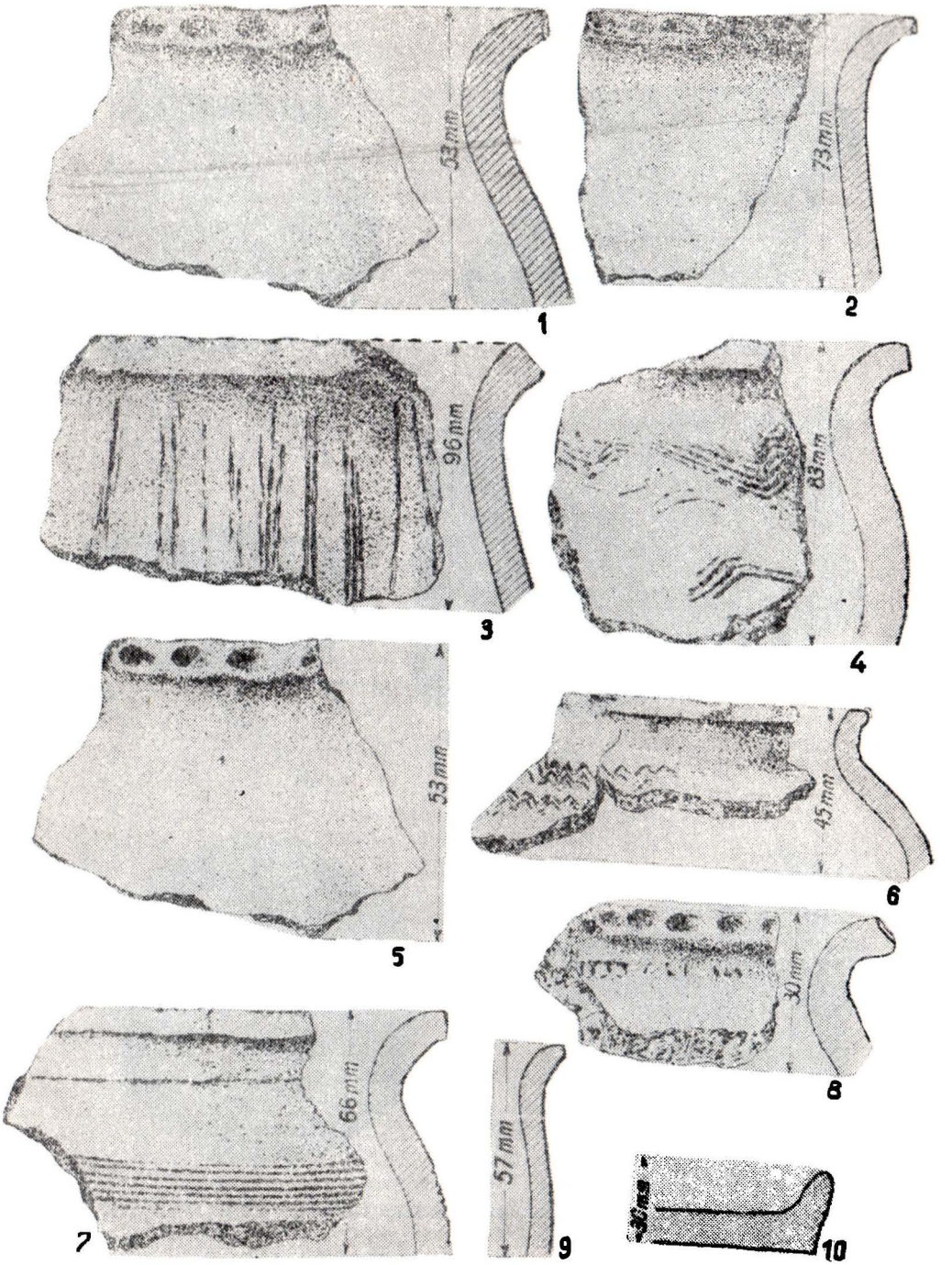
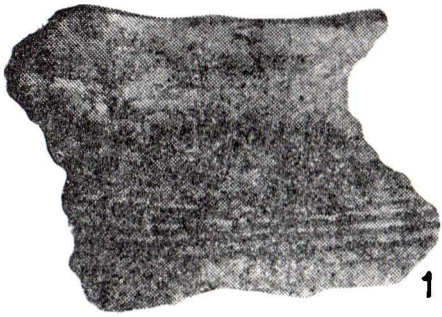
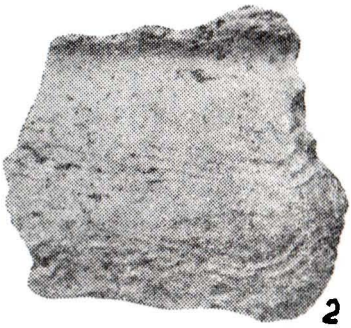
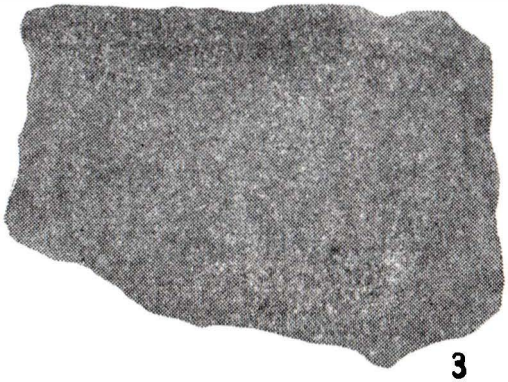

Fig. 9. Lespezi — Homocea. Ceramică din sec. VIII—IX.

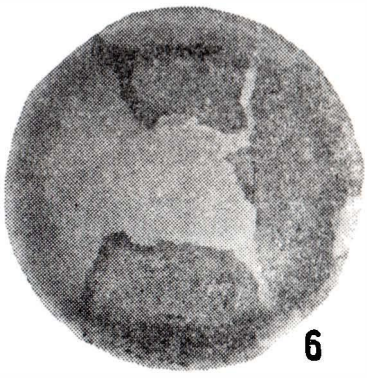

Fig. 10. Lespezi — Homocea. Ceramică din sec. VIII—IX.

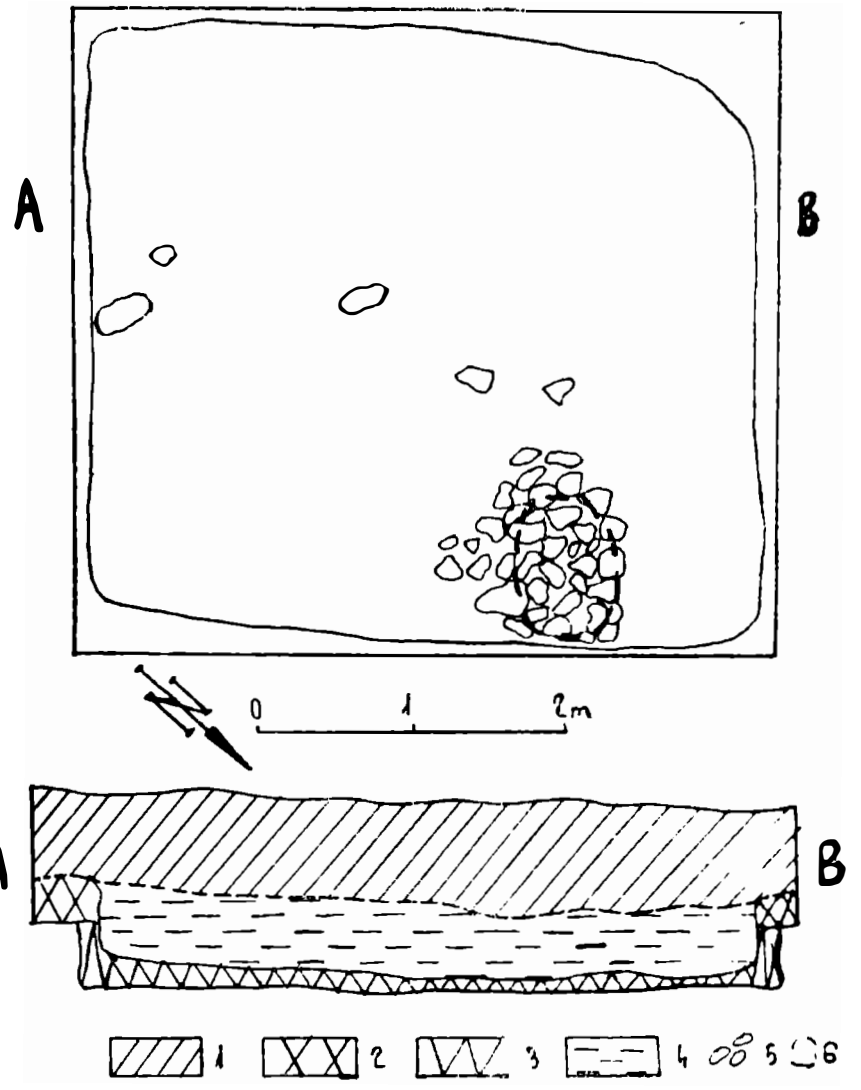

Fig. 11. Cîmpincanca. Planul și profilul locuinței de tip bordei (L_2).
1 — sol brun măzăros ; 2 — sol cafeniu-roșcat ; 3 — sol galben ;
4 — umplutură ; 5 — pietre ; 6 — contur vatră.

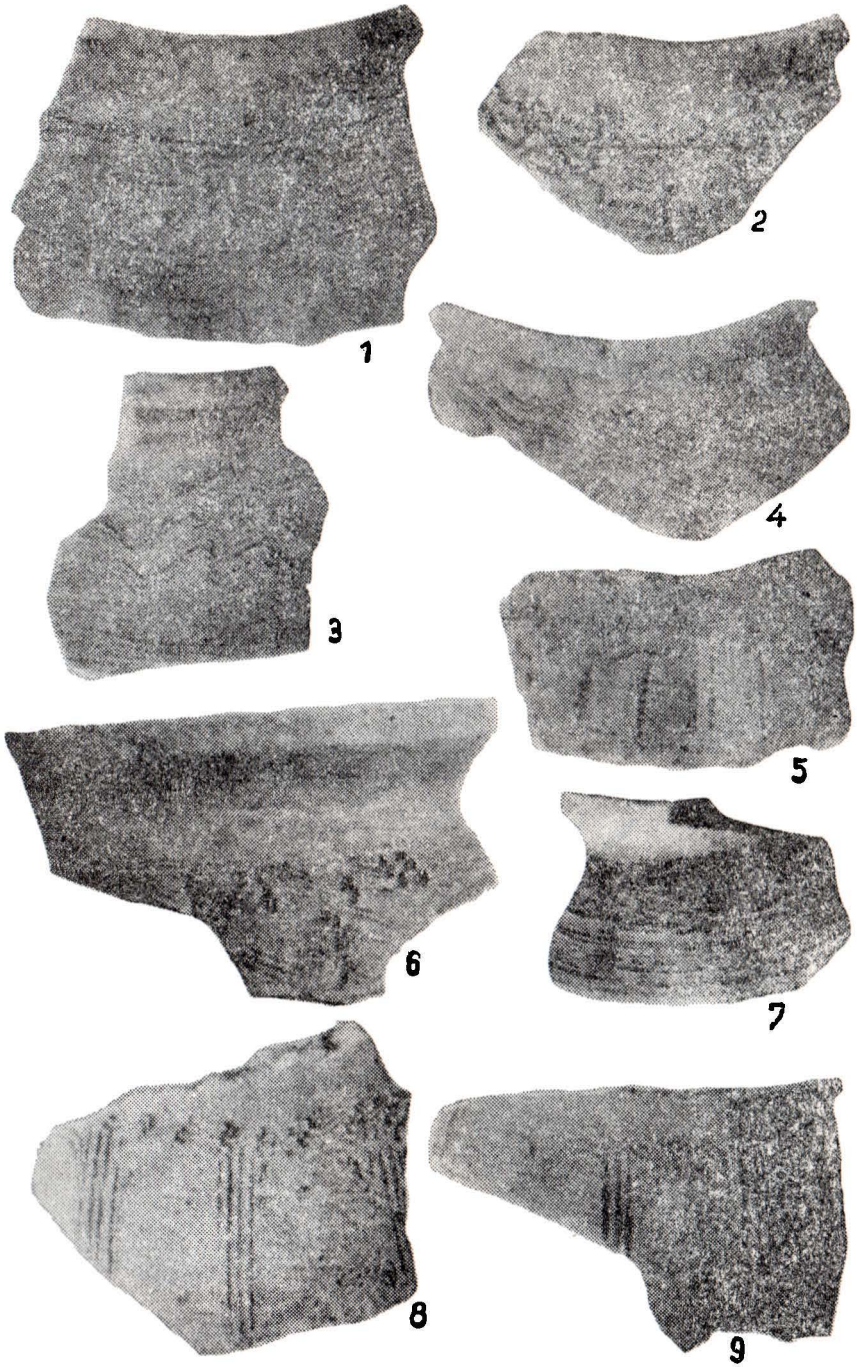

Fig. 12. Cimpineanca. Ceramică lucrată la roată. (1 din L_1 ; 2, 5, 6, 8 din L_2 ; 9 din L_3 ; 3, 4, 7 din S 2).

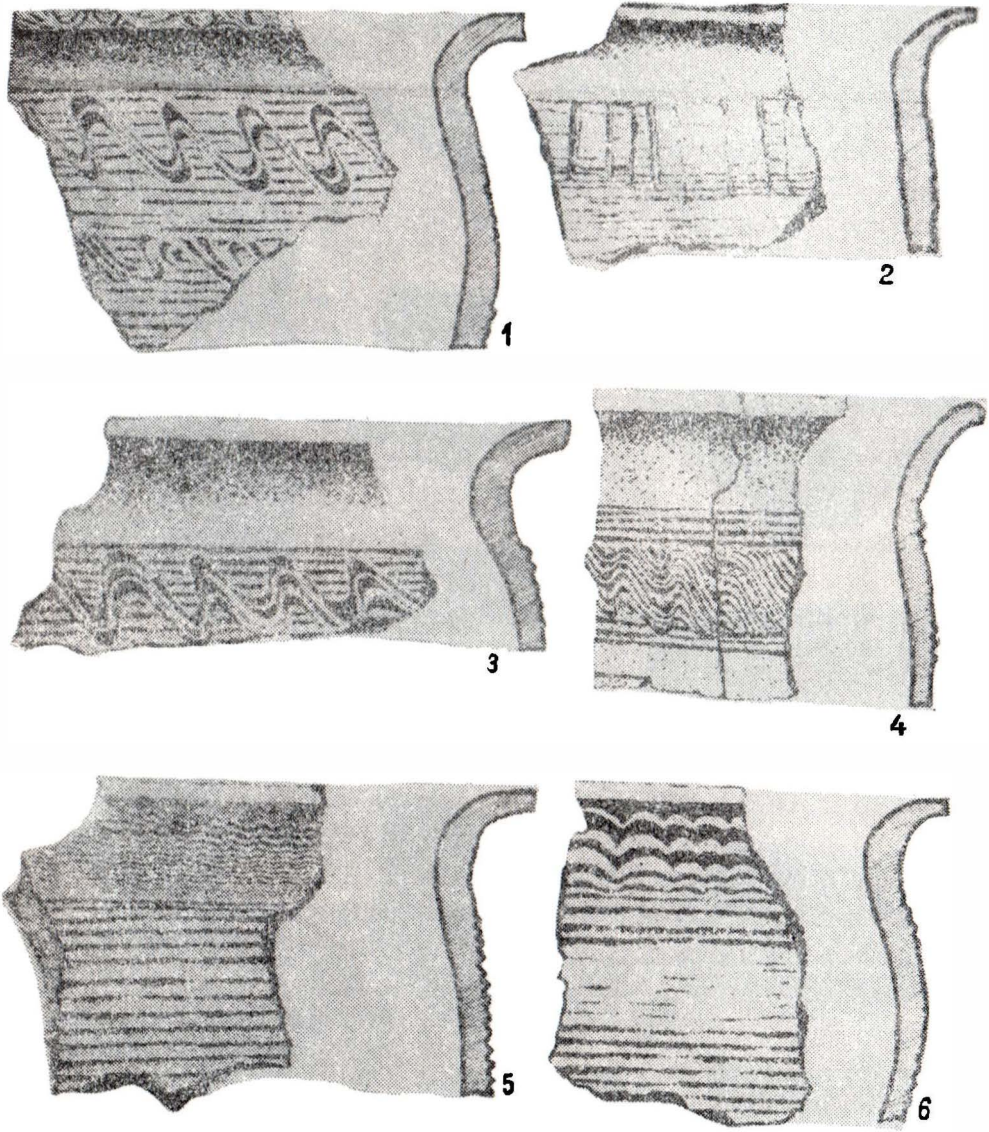

Fig. 13. Cîmpineanca. Ceramică lucrată la roată. (1, 4 din L_3; 2, 3, 5, 6 din L_2). (1—6 = cca. 1/2 din m. nat.).

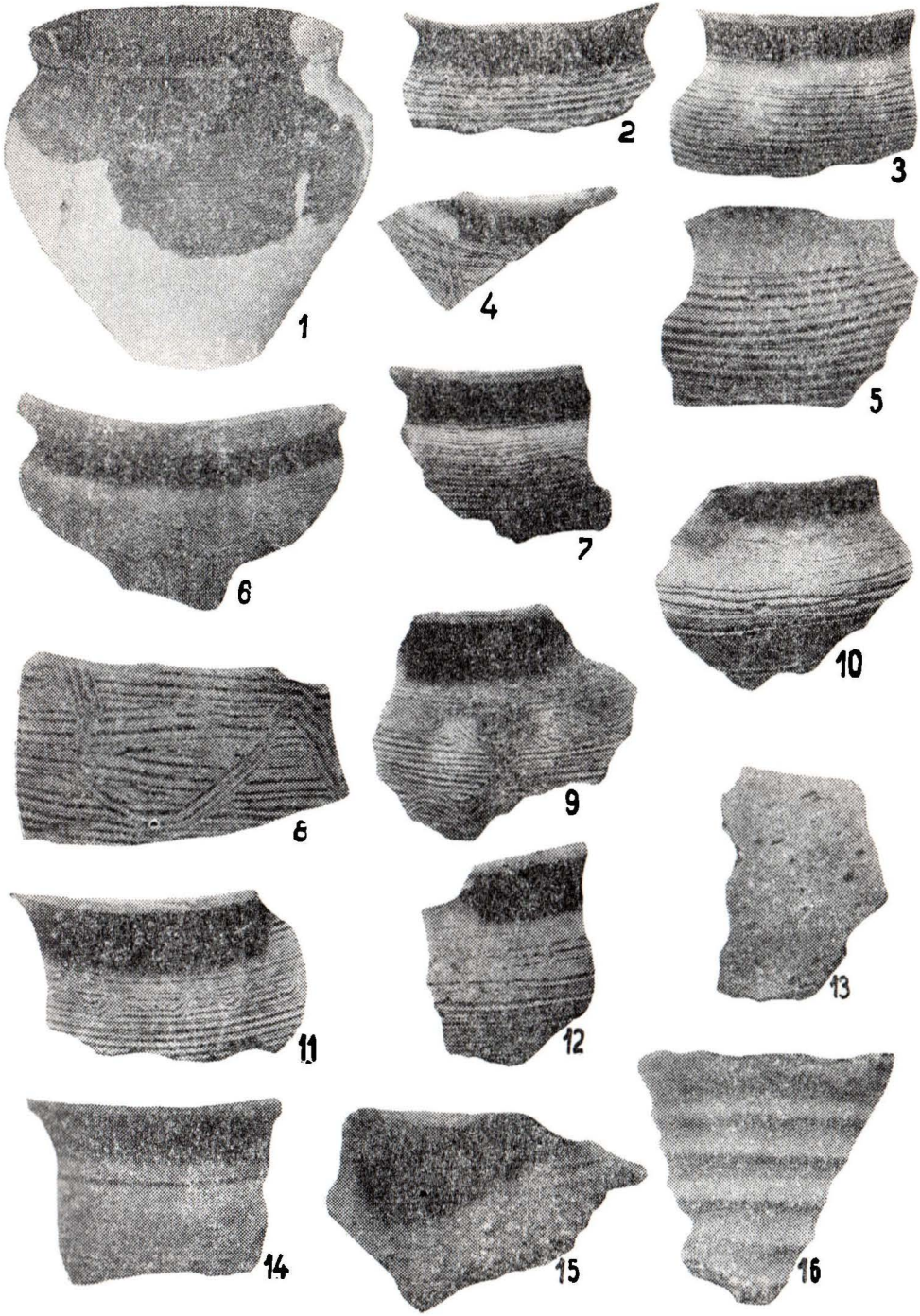

Fig. 14. Cîmpinenca. Ceramică lucrată la roată. (1—9, 11—16) şi cu mîna (10). (1 din L_2; 2 din S IV; 3—6, 8 din L_4; 7, 9—13, 16 din L_5; 14—15 din L_6).

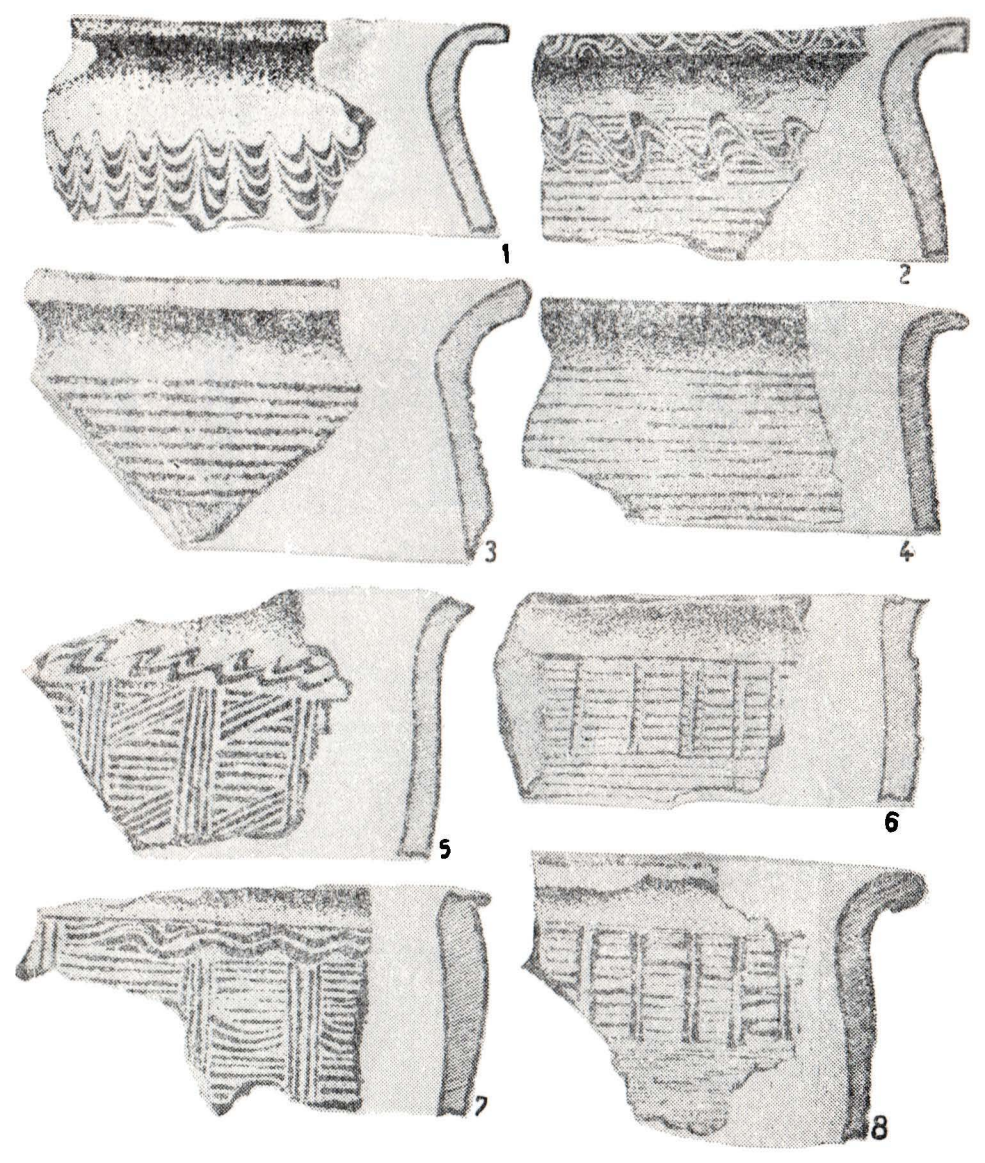

Fig. 15. Cîmpineanca. Ceramică lucrată la roată. (1—3, 5, 6 din L_2 ; 4 din L_1 ; 7—8 din L_{1b}). (1—8 = cca. 1/2 din m. nat.).

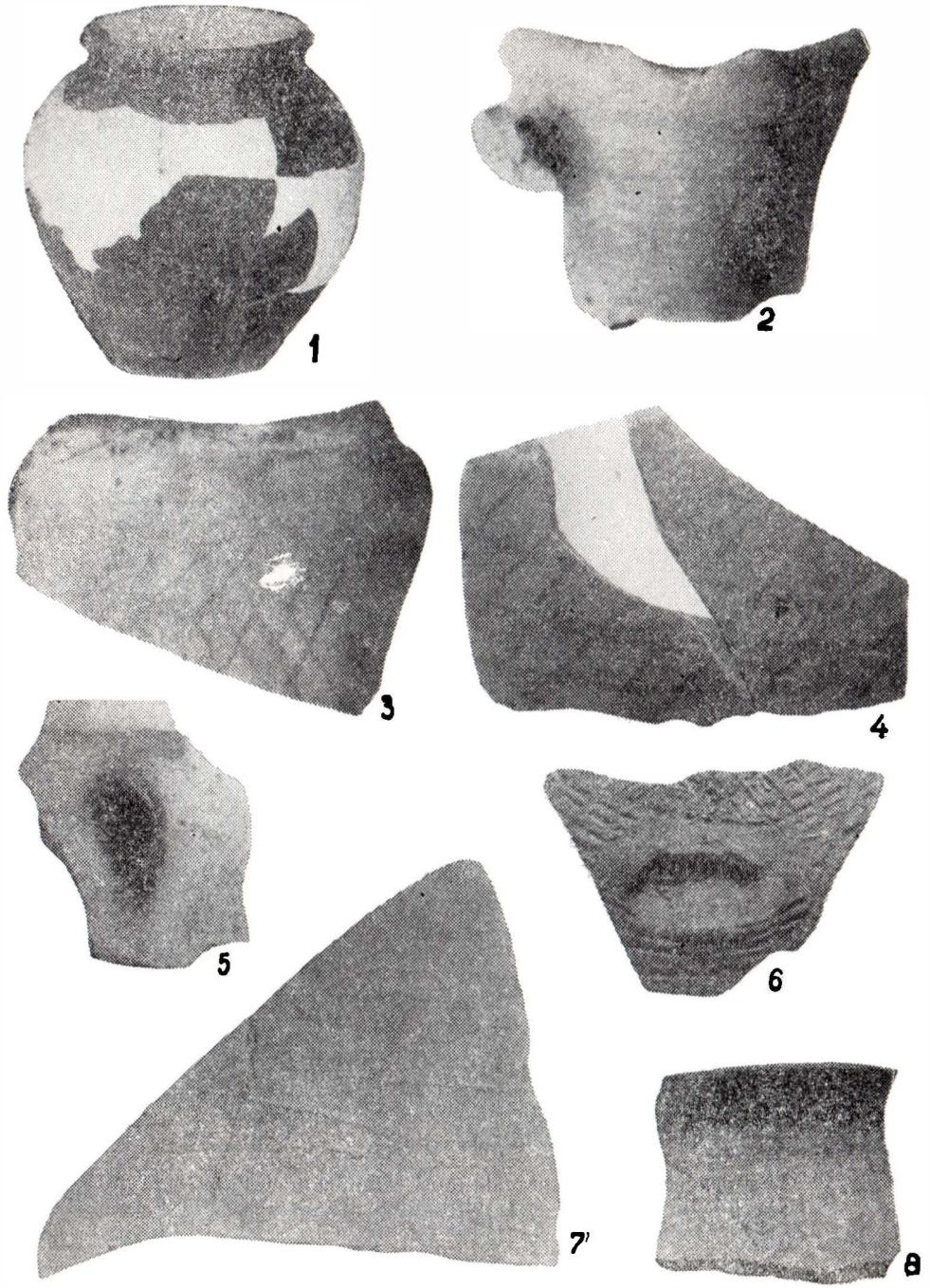

Fig. 18. Cîmpineanca. Ceramică lucrată la roată din pastă fină cenuşie.
(1—2 din L_2 ; 3 din L_3 ; 4—5 din L_4 ; 6—8 din L_5).

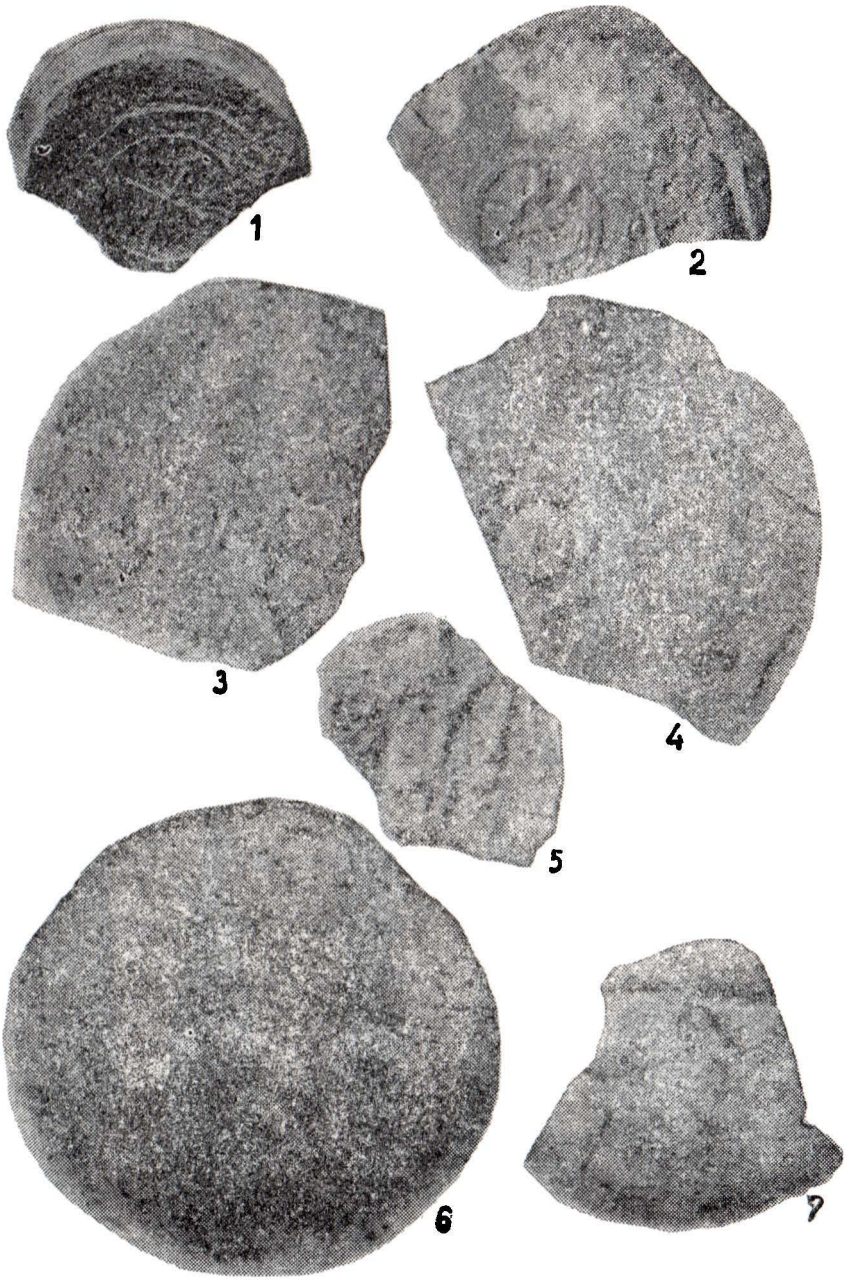

Fig. 19. Cîmpineanca. Funduri de vase cu stampile în relief.
(1, 2 din L_5 ; 3—5 din L_3 ; 6, 7 din L_2).

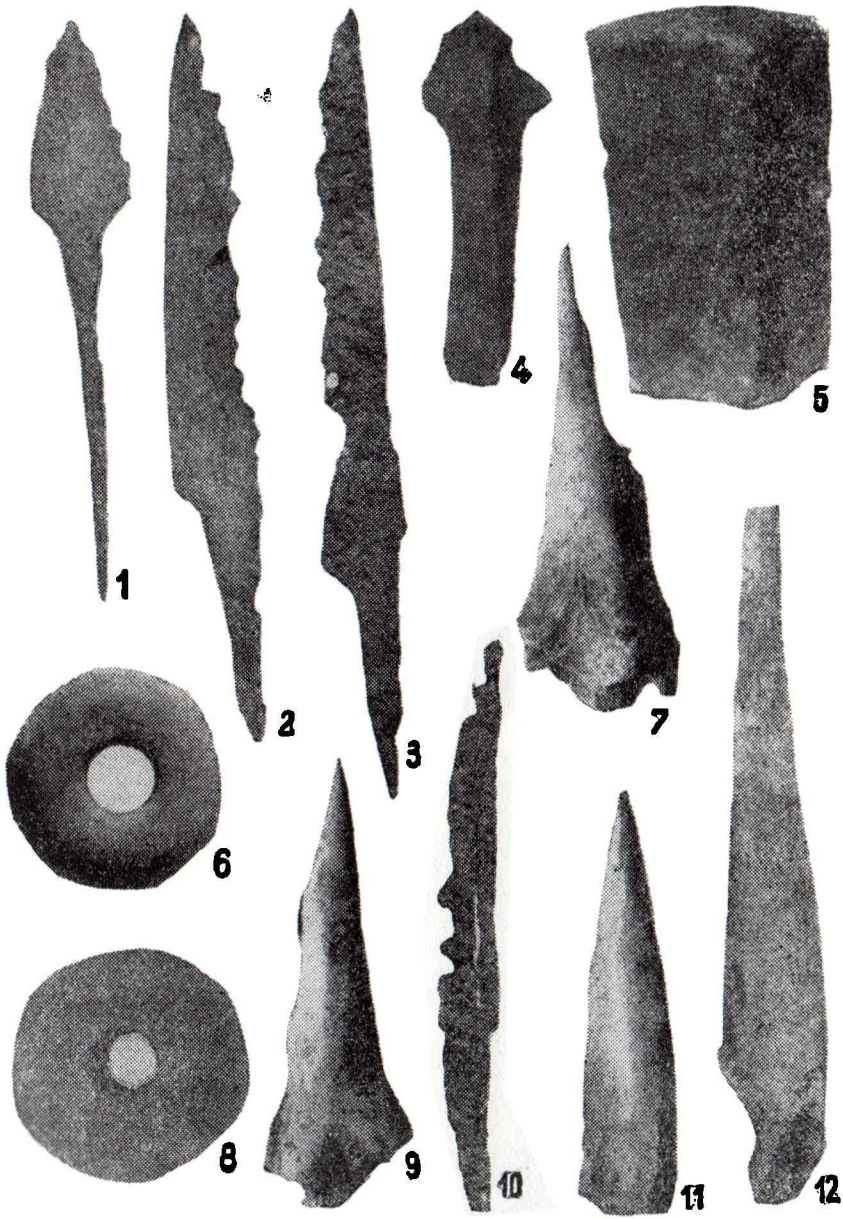

Fig. 20. Cîmpineanca. Obiecte și unelte din fier (1—5, 10), lut (6—8) și os (7, 9, 11—12). (1—3, 6—12 = 1/1 din m. nat. ; 4, 5 = cca. 1/3 din m. nat.).

DOUĂ PIESE DE METAL DIN FEUDALISMUL TIMPURIU DESCOPERITE ÎN COMUNA JARIȘTEA, JUDEȚUL VRANCEA

ANTON PARAGINĂ

Pe teritoriul județului Vrancea, ca urmare a cercetărilor întreprinse, s-au descoperit în ultimii ani mai multe piese de metal aparținînd feudalismului timpuriu, mai precis, secolelor X—XI. Este vorba, de altfel, de descoperirile de la Dragosloveni [1] și Cîmpineanca [2] precum și cele de la Budești și Iugani [3].

Aceste piese au fost descoperite prin săpături sistematice, prin cercetări de suprafață dar și prin descoperirile întîmplătoare făcute de cetățenii din comunele respective cu ocazia diferitelor lucrări agricole sau de altă natură.

În categoria acestora din urmă intră și cele două piese găsite în comuna Jariștea, comună care face parte din marele bazin viticol al Odobeștilor.

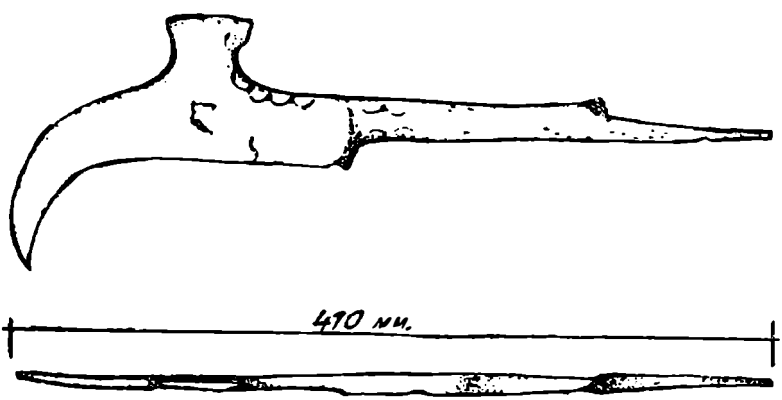

Fig. 1. Cosor de tăiat la vie descoperit la Jariștea.

1 Maria Comșa și Gh. Constantinescu — Depozitul de unelte și arme din epoca feudală timpurie descoperit la Dragosloveni (județul Vrancea) în SCIV, 20, 1969, 3, p. 43.

2 Ion Mitrea și Victor Nămoloșanu — Cercetări arheologice în așezarea de la Cîmpineanca, în S.C.S., seria Istorie-Filologie, 1974, p. 61—70.

3 Material inedit.

Este vorba de două piese din fier un cuțit de tăiat la vie și un topor care, ca arie de răspîndire, cuprind o mare parte din Europa răsăriteană.

CUȚITUL, sau cosorul de tăiat la vie, a fost depistat în cadrul colecției muzeale existente aici în comună din anul 1976. Piesa a fost adusă la școala din Jariștea de elevii din partea estică a satului, denumită „MARGINEA", iar de aici a ajuns la colecția muzeală. Asemenea exemplare au fost găsite în Moldova, la Dumeștii-Vechi în județul Vaslui, într-un mormînt de inhumație și altul în județul Suceava, la Coșna-Floreni, împreună cu alte piese datate pe baza analogiilor, în secolele X—XI [4] iar altele s-au găsit la Nădreni și Echinăuți [5] și au fost datate din secolul X pînă în secolul XIII [6].

În Cîmpia Română această piesă viticolă a fost întrebuințată și în secolul al XV-lea, dovadă fiind atît obiectul descoperit la Străulești cît și exemplarul găsit la Butimanu laolaltă cu obiecte și arme tipice secolului al XV-lea [7].

Cuțitul nostru este de mărime potrivită Are o lungime de 40,7 cm, din care numai lama are 18 cm. Lățimea lamei este de 3,8 cm. Pe partea opusă tăișului are o altă lamă cu tăișul de 5 cm. Aceasta era folosită probabil la tăierea cozilor uscate de la vie, a aracilor, a mlajei și chiar de apărare în caz de primejdie. Pe lamă și pe proeminența opusă tăișului găsim un decor incizat format din linii curbe întrerupte de puncte.

A doua piesă este descoperită tot în aceeași parte a satului pe marginea unui drum făcut prin 1969 pentru a uni cît mai bine centrul satului cu această „MARGINE" a lui. Probabil cu această ocazie a fost scos aproape de suprafață iar ploile repetate a făcut ca el să fie scos în evidență. Depistată în anul 1976 în pămînt de fierarul Pleșcan Ion, piesa a fost predată la Consiliul popular al comunei Jariștea de unde a intrat în posesia Muzeului de istorie din Focșani [8].

Este de dimensiune mijlocie, cu tăișul lung de 11,3 cm. Muchia rotundă, are prevăzute două aripioare pentru a fixa cît mai bine coada, gaura de înmănușare ovoidală are diametrul de 4,2 cm, iar gîtul este înalt și subțire, înălțimea este de 19,5 cm.

---

4 Dan Gh. Teodor — Elemente bizantine în Moldova secolele VI—XI în SCIV I, Tom 21, 1970, p. 115.

5 P. I. Panait — Contribuții arheologice la cunoașterea satului în secolul al XV-lea pe teritoriul de azi al Bucureștilor, în Materiale de istorie și muzeografie, Muzeul de istorie al orașului București, 1974, p. 223.

6 Idem.

7 Idem.

8 Piesa a fost donată muzeului de către Roman Ion pentru care îi mulțumim și pe această cale

Exemplare asemănătoare s-au mai găsit în R.S.S. Moldovenească [9] şi în alte părţi din Uniunea Sovietică [10]. Toate acestea sînt datate pînă în secolul al XI-lea.

Ţinînd cont că cuţitele de tăiat la vie descoperite în Moldova sînt datate în secolele XI—XIII, ştiind că influenţa venea din sud, unde s-au făcut descoperiri asemănătoare pentru secolele V—VII [11] (deci trecea într-o fază mai timpurie pe aici prin sudul Moldovei), putem considera că şi piesa noastră, referindu-mă la cosorul de tăiat la vie, aparţine feudalismului timpuriu.

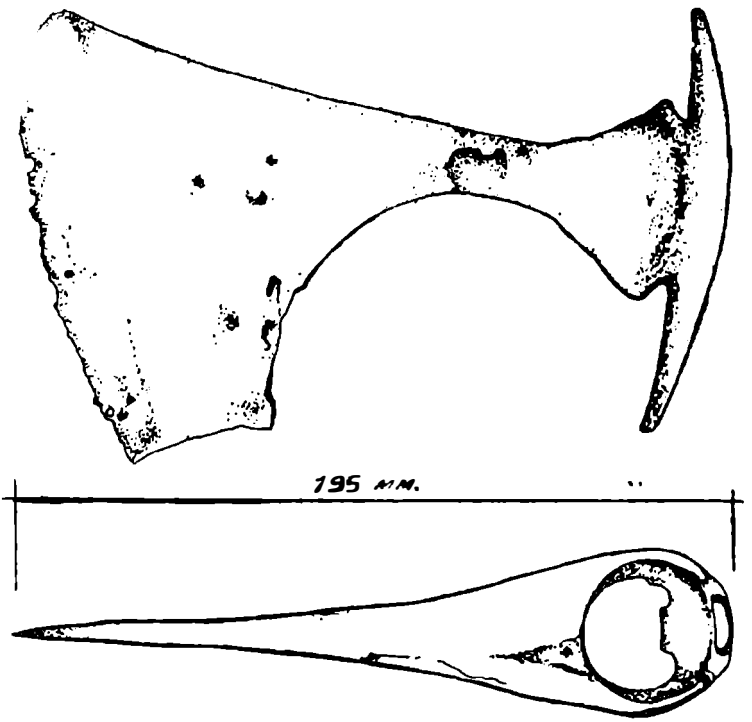

Fig. 2. Topor descoperit la Jariştea.

Ca un argument în sprijinul celei afirmate mai sus este a doua piesă care se datează în aceeaşi perioadă de cumpănă a celor două milenii

Descoperirea acestor piese — deşi puţine — au o importanţă deosebită pentru că indică ca ocupaţie viticultura cu mult înainte de se-

9 G. B. Fedorov — Rezultatele şi problemele principale ale cercetărilor arheologice în sud-vestul U.R.S.S. referitoare la primul mileniu al e.n. în S.C.I.V., IV, 2, anul X, 1959, p. 401.

10 B. A. Kolcin — Cernaia Metalurghia imetaloobrabotka V drevnei Rusi în MIA 33, Moscova, 1955, p. 103—105, fig. 67.

11 Dan G. Teodor, op. cit. p. 115.

colul al XVII-lea, cînd este atestată podgoria Odobeștilor. Ne face să credem că satul Jariștea era locuit la începutul mileniului al II-lea și că una din ocupațiile celor de aici era viticultura, ocupație care se menține pînă în zilele noastre.

Această descoperire urmată probabil de altele era de altfel de așteptat în județul Vrancea, județ în care viticultura are o mare pondere și care a avut ca simbol heraldic butoiul de vin și pe Bahus (fostul ținut Putna) [12]. Ea indică o ocupație străveche și vorbește de continuitatea locuitorilor în această zonă de deal și se adaogă, de altfel, descoperirilor de unelte agricole de la Dragosloveni, Budești, Cîmpineanca și Iugani din județul Vrancea.

DEUX PIÈCES DE MÉTAL DE LA HAUTE FÉODALITÉ DÉCOUVERTES À JARIȘTEA — VRANCEA

Résumé

L'auteur présente deux pièces en fer découverts à Jariștea, dans le département de Vrancea. Il s'agit d'un couteau et s'agit d'une hache.

Ces pièces appartiennent à la haute époque féodale et indiquent une vielle occupation des habitants de ce pays (en particulier Odobești) — la viticulture. Ces pièces ont été trouvé a l'occasion des travôux agricoles a l'occasion.

La material decouvert s'ajoutent a une série de decouvertes des outils agricoles de Dragosloveni, Cîmpineanca, Budești et Iugani.

12 Dan Cernovodeanu — Știința și arta heraldică în România, Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1977, p. 506—507.

NOTE DIN TOPONIMIA MILCOVULUI

ANGELA MOLDOVEANU
GHEORGHE MOLDOVEANU

S-a vorbit în numeroase rînduri despre importanța pe care o prezintă toponimia, „adevărată archivă, cum o caracterizează Iorgu Iordan, unde se păstrează amintirea atîtor evenimente, întîmplări și fapte mai mult sau mai puțin vechi sau importante, care s-au petrecut de-a lungul timpurilor și au impresionat într-un chip oarecare sufletul popular" [1], încît ne pare de prisos să mai insistăm asupra acestui fapt. S-a atras mereu atenția că ne izbim aici și de un neajuns toponimia „vorbește" despre fapte și întîmplări din perioada cînd ele sînt atestate documentar sau dintr-o perioadă anterioară, fără a ști sigur pînă unde pot fi împinse limitele acestei perioade.

Ne propunem, în ceea ce urmează, să punem în lumină importanța pe care o prezintă, pentru studierea toponimiei, cercetarea pe teren, a cărei neglijare poate duce la concluzii cu totul eronate Un exemplu este edificator. În secolul al XVIII-lea are loc un cutremur de o asemenea intensitate, încît albiile Milcovului, Putnei și Siretului se schimbă, astfel că Milcovul devine afluent al Putnei, iar Siretul se mută pe actuala albie, spre apa Bîrladului. Pe vechea albie a Siretului a rămas multă vreme o salbă de bălți, numindu-se *Sirețelul.* Documentele de la începutul secolului al XIX-lea din Arhivele Statului Focșani atestă pronunțarea *Sărățelul* sau *Sărățălul,* care puteau duce la concluzia că ne aflăm în fața unui caz de etimologie populară dispariția realității, pierderea legăturii cu vechea denumire a dus la reinterpretarea semantică a toponimului, *Sărățelul* fiind nu un derivat de la *Siret,* ci de la un *Săratul* (cf. *Șipoțălu* și *Șipoțăli,* la Andreiașul-de-Sus). Cercetarea întreprinsă pe teren, la Vulturul, Boțîrlău, Răstoaca și Mîndrești a dovedit că nu poate fi vorba decît despre un derivat diminutival de la *Siret :* cei mai vechi locuitori ai satelor știu că locul se cheamă așa pentru că pe aici a curs cîndva Siretul ; pronunțarea multor bătrîni, *Sîretul* și *Sîrățelul, Sărățelul* motivează derivarea.

Din modul în care se explică un toponim, ne putem da seama dacă realitatea care a stat la baza numelui locului mai este cunoscută sau nu.

---

1 Iorgu Iordan, Toponimia românească, E.A., București, 1963, p. 2.

Vom ilustra aceasta cu două categorii de toponime din bazinul Milcovului.

Toponimia noastră pune în evidenţă munca imensă a locuitorilor acestei zone de punere a pămîntului în circuitul agricol, prin defrişarea, curăţarea, eliberarea terenurilor de păduri şi „spargerea", cultivarea lor. Este vorba aici despe 55 de toponime formate cu termenii *arşiţă, circei, curătură, jarişte, livadă, pîrlitură, prisacă, prosie, runc, săpătură, secare, secătură,* repartizate pe teritoriul din dreapta şi stînga Milcovului de la Andreiaşul-de-Jos pînă la Jariştea, urmînd apoi, de la Vîrteşcoi, linia satelor de sub păduri, pînă la Budeşti. Numărul toponimelor scade aproape constant, cu cît ne îndepărtăm de izvorul Milcovului la Andreiaşul-de-Jos — 11, la Reghiu — 10, la Mera — 8, la Broşteni — 7, la Jariştea — 7, la Vîrteşcoi — 6, la Cîrlige — 4 şi la Coteşti — 2.

Este afară de orice îndoială că numele folosite erau în funcţie de destinaţia ce se dădea terenului cucerit, ca şi de metodele folosite pentru defrişare. Existenţa unui număr mare de apelative privind defrişarea în comunele Jariştea, Vîrteşcoi, Cîrlige şi Coteşti, raportat la numărul de toponime, pune în evidenţă, pe de o parte, lipsa unei preocupări constante în eliberarea pămîntului de păduri, metodele şi mijloacele folosite fiind mereu schimbate, ca şi o relativă diversificare a culturilor, accentuată cu timpul. În comunele din amonte de Broşteni, înmulţirea populaţiei făcea necesară eliberarea unor noi şi noi terenuri, chiar în condiţiile oferite de zonă, practicile fiind cam aceleaşi, după cum şi destinaţia era mereu aceeaşi pe o bucăţică mică de pămînt, omul cultiva tot ce-i trebuia.

Dintre apelativele citate, cele mai multe toponime se formează cu *secătură* (20) şi *curătură* (15). Curăturile sînt răspîndite în toată zona indicată, pe cînd secăturile numai acolo unde avem toate motivele să credem că secarea pădurilor pentru obţinerea terenurilor argricole s-a practicat intens pînă aproape de zilele noastre. Mărturie este şi faptul că sensul lui *secătură* încă mai e cunoscut în multe sate. La Andreiaşul-de-Jos am primit explicaţiile „săca lumea la păduri; să dădea focuri"; „a săcat pădurea ş-a făcut prosii"; „lua coaja de la copac de jur împrejur şi copacul se usca; săcătura poartă numele celui ce săca", iar la Reghiu aflăm că „tăia păduri, să săcau copacii". De la Mera, sensul începe să scape; alături de explicaţia corectă, „a fost păduri", a săcat-o ş-a făcut poiamă", găsim altele, apropiate de sensul „uscat", „sec" din limba actuală „îi prea uscat, nu găseşti nimica umid"; „bănuiesc c-a fost saracă", pentru ca la Broşteni să fie complet pierdut sensul original şi să apară numai apropierile de *sec* „lipsit de apă" „a fost o fîntînă, care a secat"; „bănuiesc că-i pămînt ridicat de tot şi nu se găseşte fir de apă". În sfîrşit, la Jariştea, schitul *Secături* se cheamă aşa pentru că „au venit nişte fimei, nişte săcături", care au alungat pe călugării ce trăiau aici. S-a realizat, astfel, apropierea de *săcătură* „om de nimic, neserios, netrebnic" (DEX).

Atunci, deci, cînd sensul original s-a pierdut, oamenii au recurs la reinterpretarea semantică a toponimului, ceea ce înseamnă că acesta

poate sta izolat de sistemul limbii comune numai cînd nu există posibilitatea apropierii de alți termeni.

O situație similară găsim pentru *curături*. Sensul s-a păstrat aproape peste tot „a fost curătura omului" (Arva); „în păduri au fost curături, pe vremuri; unde a stat un om i-a rămas numele" (Pituluşa); „a fost păduri, s-a făcut curături" (Pădureni); „era pădure pe lîngă curături; avea vii, pomi, porumb, de toate" (Beciu); „un loc cu copaci, vie; era chiar lîngă pădure" (Rotărești, Rîmniceanca); „ca cum s-ar socoti o livadă" (Faraoane). Sensul „o vali ca o curătoare", dat toponimului *În-Curătură* de la Budești, probează cît de departe se poate merge pentru a găsi un sens toponimului, atunci cînd suportul lui din limba comună a dispărut.

Toponimele *Devălmășii* și *Vălmășii* de la Arva sînt martore ale aceleiași munci de smulgere a pămîntului și punerea lui în circuitul agricol. Devălmășiile sau vălmășiile au constituit moduri de organizare a oamenilor în lupta pentru supunerea naturii fără a duce la egalitate între oameni, căci în devălmășie fiecare stăpînea atît cît desțelenea, era o formă de într-ajutorare, căci suprafețele reduse nu aveau șanse prea mari să scape de pădure. Cu timpul, pămînturile ce puteau fi smulse, prin defrișare, pădurii, erau din ce în ce mai puține, ceea ce a făcut ca stăpînirea în devălmășie ca și devălmășia însăși să dispară, astăzi numai foarte rari fiind cei ce cunosc sensul lui *devălmășie* sau *devălmaș*.

O altă categorie de toponime este aceea în care numai cercetarea pe teren decide care sens trebuie avut în considerație la un toponim atunci cînd apelativul de la care s-a format are mai multe sensuri.

Există toponime la care e greu de spus dacă au la bază numele animalului sălbatic sau al celui domestic. De exemplu, *Dealul-Boului* (Reghiu) s-a putut forma și de la numele animalului sălbatic, bourul, nu numai de la cel al animalului domestic. „Asemănarea bourului cu vitele domestice, cît și faptul că era intens prins și domesticit sînt motive pentru care poporul folosea frecvent denumiri ca „bou (taur) sălbatic", sau numai „bou" și „taur" în loc de bour. Cantemir, povestind vînătoarea lui Dragoș, folosește și în latinește *bovem sylvestrem* = „bou sălbatic"... Se prea poate ca în toponime *boul, vaca* etc. să înlocuiască numiri mai vechi ale celor două sexe de bouri pentru care poporul avea, ca și în cazul zimbrului, nume precise, după ce amintirea animalului sălbatic începe a se șterge din regiune" [2].

În aceeași situație sînt toponime ca: *Malul-Caprei*, *Pirîul-Porcului*, * *Plaiul-Mîțelor*, *Groapa-Raței*, * *Cocoșelul*, în privința cărora e dificil să spunem dacă s-au format de la numele animalului domestic sau al celui sălbatic. Sîntem tentați să considerăm că dacă locul se află departe de așezări umane, ar fi vorba de numele animalului sălbatic, dar cu un secol și ceva în urmă locuințele oamenilor erau împrăștiate prin toate colțurile pădurilor și văilor, multe toponime fiind astăzi mărturie unei asemenea stări de lucruri care ne pare aproape de necrezut. Ne aflăm în situația cînd cercetările pe teren ne sînt de mai puțin aju-

2 Al. Filipașcu, **Sălbăticiuni din vremea strămoșilor noștri**, E.S., București, 1969, p. 44—45.

Antroponimia trebuie să intereseze în cel mai înalt grad pe cel ce vrea să studieze toponimia unei zone. Un informator de la Reghiu ne atrăgea atenția că „toate golurile au nume că au fost oameni prin ele" și că „toate denumirile au denumirea localnicilor care le-au stăpînit cîndva", de aceea este necesară cunoașterea antroponimiei actuale, dar și a celei vechi, a poreclelor vechi și actuale, prin care oamenii sînt cunoscuți uneori mai bine decît prin nume.

Cele mai multe probleme le pun, însă, toponimele pentru care nu găsim nici o bază în limba actuală, aflarea etimonului ridicînd obstacole greu de trecut. Este cazul toponimului *Arva*. După tradiție, satul și-a luat denumirea de la un negustor maghiar, *Harvath*, de pe timpul lui Ștefan cel Mare. Dar atestarea numelui unui comitat și a unui pîriu *Arva* în Ungaria, pentru secolul al XVI-lea [13], exclude ipoteza că la baza toponimului nostru stă antroponimul *Hartvath*. Numele satului s-a format de la cel al pîrîului, iar acesta de la un apelativ *arvă*, azi dispărut.

Se atestă, din diferite izvoare, mai multe sensuri pentru *arvă*: „vie așezată pe loc șes, nu pe deal" [14]; „viile de la póle sau de pe șesŭ, harharvele după cumŭ le dicu în Prahova" [15]; „loc cultivat, cîmpuri cultivate" [16]; „numele unui dans popular din Luncavița — Tulcea" [17].

Sensurile diferite pun în evidență etimologii diferite, apelativului dîndu-i-se etimologie latină, slavă, maghiară sau necunoscută.

Etimologia slavă a fost susținută de Ovid Densusianu „etimologia lui ar fi de căutat atunci în tema slavă *gar* — „a arde"...; deci harvă a însemnat loc despădurit prin ardere și se întîlnește astfel cu *arșiță*, *arsură*, care se știe că apar des în toponimie" [18].

A. de Cihac, plecînd de la sensul atestat în părțile Prahovei, îl apropie de sensul „orfan", „izolat", al maghiarului *árva*, considerînd că cea mai mare parte a viilor aflîndu-se pe dealuri, cele de la șes se găsesc izolte [19], idee împărtășită și de G. Giulea și N. Orghidan, care trimit la maghiarul *árva* „orfan, văduv, singuratic" [20].

Etimologia latină a fost propusă de P. S. Aurelian, derivîndu-l pe *harvă* din latinescul *arvum*, *arva* „cîmpie care poate fi lucrată încît să producă fie grîu, fie vin" și a fost apoi susținută de Al. P. Arbore, care, găsind că într-un text francez din 1326 există termenul *arve*, „pămînt

13 N. Drăganu, în „Dacoromania", I. p. 683 și **Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticei,** București, 1933, p. 124.

14 I. A. Candrea și Gh. Adamescu, **Dicționarul enciclopedie ilustrat „Cartea Românească",** București, 1931.

15 P. S. Aurelian, **Tera nostra. Schițe istorice asupra României,** București, 1875, p. 13.

16 T. Porucic, **Lexiconul termenilor entopici din limba română,** 1931.

17 **Dicționarul limbii române,** editat de Academia Română, București, 1906 urm.

18 „Grai și suflet", IV 2, p. 412—413.

19 A. de Cihac, **Dictionnaire d'étymologie daco-romane,** 1870.

20 G. Giulea și N. Orghidan, **Note de toponimie (completări la Branul în toponimie),** în C.L. 1961, nr. 1, p. 192.

vinicol", diferit de *vigne* „vie", ajunge la concluzia că termenul a trecut în domeniul romantic [21].

Într-adevăr, în diferite lucrări franțuzești de toponimie se întîlnesc nume de locuri formate de la acest apelativ. Așa, de pildă, găsim la M. Baudot : *Arve, Erve* (a cărui formă ortografică cea mai veche este *Arva), Orvin* (care în secolul al VIII-lea se numea *Arva), Orvanne,* numit înainte *Arvenne* [22] ; la Lebel [23] *Arveron, Arve* (p. 51), „aquam *Arvette*" — 1422 (p. 115), „rivulus qui vocatur *Arva*" (1075), „versus *Arvanum*" (1196), „en *Arvan* à Saint-Sorlin : (1579), „Saint-Jean-d'Arve" și „Saint-Sorlin-d'Arve" (p. 264).

Anton Scherer [24] derivă toponimele franceze și pe cele maghiare de la o temă preindoeuropeană *orvos* „rapid". Sensul acesta, care corespunde foarte bine toponimului nostru, nu e valabil în toate cazurile, cum ar fi, după M. Baudot, *Erve* sau *Orvanne,* cu un curs foarte lent. A. Dauzat și Ch. Rostaing [25] derivă pe *Arve* și *Arvieu, Arvieux,* dintr-un prelatin *arv,* căruia nu i se dă și sensul.

Este de remarcat că, dintre toponimele înregistrate în Franța, excepîndu-l pe *Arveyres* (pe care A. Dauzat și Ch. Rostaing îl consideră ca fiind probabil *arvaria* < lat. *arvum* „cîmp izolat" [26]), toate celelalte sînt hidronime sau formate de la hidronime.

În această situație, este dificil de spus care este etimonul românesc *Arva.* Fiind numele unei ape, am avea motive să considerăm că avem a face cu păstrarea temei *arv* sau a temei *orvos,* ambele prelatine, în sensul „rapid", propus de A. Scherer [27]. Dificultatea constă însă în aceea că grupul *rv* din latină a evoluat în română la *rb,* deci *arv-* ar fi trebuit să dea *arb-.* N-ar fi exclus, însă, ca termenul, fiind izolat, cu întrebuințare redusă, aflîndu-se oarecum la marginea fondului uzual de cuvinte, să nu fi cunoscut de la început transformarea *rv* > *rb,* evoluția în general mai lentă despre care vorbește W. Manczak [29] privind nu numai sintaxa și morfologia, ci și fonetica. Ulterior, prin împrumu-

21 Al. P. Arbore, **Toponimie putneană,** în „Milcovia", I (1930), vol. I, p. 10.

22 Marcel Baudot, **Observations sur quelques thèmes hydronimiques primitifs,** în „Procedings of the Eighth International Congres of onomaastic Sciences", Amsterdam, 26—31 August 1963, The Hagne, Paris, 1966, p. 18—26.

23 Paul Lebel, **Principes et méthodes d'hydronomie française,** societé Belles Lettres, Paris, 1956.

24 Anton Scherer, **Der Ursprung der alteuropäischen Hydronimie,** în „VII Congresso Internazionale di scienze Onomastiche, Firenze, 4—8 Aprilie, 1961. Alti del Congresso e Memorie della sezione", vol. II „Toponomastica", Firenze, 1963, p. 405—423.

25 **Dictionnaire étymologique des noms de liex eu France,** Paris, 1963.

26 **Ibidem.**

27 Numele dansului popular de la Luncavița ar putea veni în sprijin ; sînt și alte dansuri al căror nume s-a format de la adjective sau substantive, apropiate ca sens, cum ar fi **dura** și **vîrtejul.**

28 Scriban trimite, pentru **arva,** spre comparație, la maghiarul **árva,** deoarece lat. **arva** „s-ar fi făcut **arbă" (Dicționaru...).**

29 Witold Manczak, **Le noui propre et lé nom commun,** în „Revue internationale d'etymologie", XX, 1968, nr. 3, p. 205—220.

turile din limba slavă, grupul *rv* a putut fi întărit, nemaiconstituind o excepţie.

Presupunînd că pîrîul şi-a luat numele de la unul din locurile din apropiere, lucru foarte puţin probabil, rămîn în discuţie etimonurile *árva* (maghiar) şi *arvum,* (latin).

Etimonul maghiar satisface din punctul de vedere al formei, nu şi din acela al sensului. Sensul „vie aşezată pe loc şes, nu pe deal", nu se potriveşte, căci Arva e într-o regiune de dealuri. E drept că viile de aici sînt mai slabe decît cele de la Jariştea şi Odobeşti, de exemplu, ceea ce ar fi putut duce la sensul „sărac", „izolat" al aceluiaşi apelativ maghiar, dar vita-de-vie se cultivă şi în satele de mai sus de Arva, pînă la Milcovelul [30], după cum se semăna şi grîu, care azi a încetat aproape complet să se mai cultive. Nu era, deci, nici un motiv ca locul de aici să fie considerat „sărac", izolat" [31].

Din punctul de vedere al sensului, satisface etimonul latin, care poate fi ajutat şi de prezenţa în vecinătatea pîrîului şi a satului a toponimului *Ogoare* [32]. Discutînd mai multe toponime formate cu apelativul *cîmp,* la care am putea adăuga şi pe cele formînd o serie semantică cu el, deci şi pe *Ogoare,* Iorgu Iordan atrage atenţie că „Marea majoritate a locurilor numite astfel sînt situate în regiuni muntoase şi deluroase, aşadar acolo unde aspectul lor contrastează cu cel al ţinutului înconjurător şi prin aceasta atrage atenţia [33].

Dată fiind prezenţa într-un număr mare a ardelenilor în această zonă şi chiar a maghiarilor, probabil încă din secolul al XIII-lea, cînd aici exista episcopatul catolic al Milcoviei, n-ar fi exclus să se fi produs o contaminare între termenul latinesc şi cel maghiar.

Prezenţa acestui toponim într-o zonă ferită constituie o mărturie că românii s-au retras din faţa popoarelor migratoare, oricare ar fi fost acestea, la adăpostul pădurilor. Poate aşa se explică de ce principalele rîuri şi pîraie din această parte nu au nume româneşti, ci slave *Putna, Milcov, Dîlgov, Rîmna.* Ele nu sînt o dovadă că aceste locuri erau goale, nepopulate la venirea slavilor aici, ci că românii s-au retras în păduri, la adăpostul cărora îşi continuau viaţa.

NOTES DE LA TOPONYMIE DU MILCOV

Résumé

Les auteurs se proposent de mettre en évidence l'importance des recherches en territoire dans l'étude de la toponymie du point de vue étymologique. Ces recherches doivent être profondes et non pas rigureusement limitées au territoire dont les potonymes font l'objet de l'étude. Les toponymes dont le sens regarde

30 Cf. toponimele **La — Aguridă** (Vulcăneasa) şi **Aguridul** (Milcovelul).

31 Vezi C. C. Giurescu, **op. cit.,** p. 219.

32 C. C. Giurescu, **op. cit.,** crede că locului numit **Ogoare** i s-a zis mai tîrziu Arva, ceea ce nu e adevărat ; ambele toponime există şi azi.

33 I. Iordan, **op. cit.,** p. 22.

l'abattement des forts et leur cultivation, formés par les apélatifs : arșița, circei, curatură, jariște, livadă, pirlitură, prisacă, prosie, runc, săpătură, secare, secătură, devălmășie, bor en constituent une preuve evidente.

Dans le cas où ni les recherches en territoire, ni les recherches documentaires ne donnent un étymon sûr, il faut accepter plus de solutions (le cas des toponymes Ursoaia, Ursa).

Enfin, quand l'apélatif a été perdu (le cas de arvă), le toponyme est resté isole et alors s'impose la corrélation entre la recherche en territoire et la recherche des documents historiques, linguistiques etc., pour que l'etymon soit le plus proche que possible de la verité.

ELEMENTE DE TOPONIMIE LOCALĂ, COMUNA CÎRLIGELE, JUDEȚUL VRANCEA

IONEL BUDESCU

În privința toponimiei satelor componente ale comunei, există mai multe ipoteze

Localitatea Cîrligele s-ar putea să-și tragă denumirea de la un vechi locuitor cu numele de Cîrlig, care și-a înjghebat aici gospodăria. Legenda spune că prima așezare s-a făcut de un oarecare „moș" Ion Cîrlig. De la el și-a luat numele localitatea.

Legenda s-ar părea să conțină un simbure de adevăr, fiindcă în timpul lui Ștefan cel Mare, cuvîntul „moș" era un termen uzitat.

Dacă consultăm istoricul orașului Focșani, de Dimitri F. Caian, observăm că toți proprietarii din împrejurimi purtau numele de „moșul Focșănesc", „moșul Buzoienesc", „moșul Obilesc", etc. De la bătrînul Vitan, s-a numit satul Vitănești, Brat — Brătulești, Odăoabă — Odobești. Cazurile ca satele și orașele să poarte numele primului întemeietor, n-au fost izolate, ele s-au perpetuat, devenind obișnuință.

Cîrligele, prin natura terenului fiind o localitate izolată, acoperită cu păduri și hîgiuri pînă spre cîmpie, și-a avut o așezare benevolă, în pădure, și cît mai ferită de ochii dușmanului. Au mai rămas și astăzi denumiri : la „Curătură", la „Hîgiu", acolo unde s-au defrișat pădurile și hîgiurile.

Nu știm însă în ce măsură această afirmație, precum că satul Cîrligele și-ar atrage denumirea de la un întemeietor, ar prezenta veridicitate, întrucît din cercetările întreprinse în comună și arhive, nu s-a putut constata că ar fi existat cineva care să poarte acest nume de familie — „Cîrlig", cu toate că numele s-ar fi putut pierde de la o generație la alta.

O altă variantă, afirmă că turcii în desele lor năvăliri prin provinciile românești, prindeau pe cei care nu aveau timp să fugă din calea lor ; unii erau luați robi, alții călcați în picioarele cailor sau spînzurați la marginea pădurilor, agățîndu-i în niște cîrlige de lemn. Bătrînii afirmă că vatra satului Cîrligele era în zona Mierei, iar după ce turcii i-au dat foc, o parte din locuitorii cei mai bogați, au plecat cu căruțele încărcate cu ce au mai putut salva pe drumul Odobeștilor, pierzîndu-și urma în pădurea ce înconjura această șosea. Acești pribegi s-ar fi localizat în comuna Mera, nume care ar fi fost dat de ei. Cei săraci s-au retras în pădurea din Cîrligele, care se întindea pînă în dreptul

fostului spital de ochi. O parte din aceştia au fost spînzuraţi de gîrniţa din faţa casei lui Costea Mircea, tăiată prin anul 1947. Locul acesta a rămas apoi în memoria urmaşilor sub denumirea „La Cîrlige".

Nu putem spune că localitatea Cîrligele a fost lipsită de păduri, dovada o face existenţa unor stejari care se mai găsesc izolaţi „La şcoala Cîrligele", la „familia Stanciu" şi în alte locuri.

Din cercetările întreprinse prin diferite arhive din ţară, n-am găsit nici un document care să relateze transferul de populaţie sau cel puţin numele unui locuitor plecat de pe aceste meleaguri, care să-şi fi întemeiat gospodăria în satul Mera de pe Valea Milcovului.

În articolul „Toponimia putneană" publicat de Alexandru Arbore în revista „Milcovia" (anul I, vol. I, 1930, p. 15), se afirmă că acest cuvînt „Cîrlig" este de origine necunoscută.

În sfîrşit, consultînd dicţionarul limbii române moderne, editat de Academia R.S.R., am găsit termenul „Cîrlig" explicat prin înţelesul de mlădiţă de vie sau cercel de viţă, butaş. În trecut, în viticultură se practica foarte mult sistemul de înmulţire a viţei de vie (Dicţionarul limbii române moderne, Ed. Academia R.S.R., Buc., 1958, p. 84, Cîrlige, de unde şi denumirea acestei localităţi).

Cîrligul, este „o bucată de viţă de 1, 2 pînă la 3 palme de lungă, avînd un ochi sub nodul de unde se taie şi altul deasupra lui. Ochiul de sub nod se îngroapă în pămînt şi scoate rădăcini, iar ochiul de deasupra rămîne afară şi scoate frunze" [1].

Satul Dălhăuţi — după informaţiile unora şi-ar trage numele de slavonescul „Vale lungă", care este tradus în graiul românesc „Dălhăuţi" [2]. După alţii, localitatea şi-ar trage numele de la Mănăstirea Dălhăuţi [3].

Actul de vînzare din 3 iulie 1760 ne vorbeşte despre — citäm — „două pogoane de vie lucrătoare în dealul Dălhăuţului, alăturea pe lîngă piscului Corbului, pă despre hotarul Sfintei Episcopii, alăturea cu viile lui Toader Dălhăuţeanu" [4]. Cetăţeanul menţionat în acest act îşi trăgea numele probabil de la satul de origine. Actul este semnat de mai mulţi martori, printre care: Mihai Ciolacu, Ştefan Blănaru, Tudorache Cafeggiul, fiind scris „Pisam" popa Stoian, de unde putem cunoaşte şi ocupaţia unor cetăţeni ai satului. Unul dintre aceştia, Ştefan Blănaru, se ocupa desigur cu confecţionarea obiectelor de îmbrăcăminte din blană.

Satul Bonţeşti — aşezat lîngă pădure, în partea de vest a comunei, îşi are numele — aşa afirmă şi bătrînii acestei aşezări, de la un cetăţean cu numele de Bonţea, care a lăsat în amintirea generaţiilor viitoare numele său dat satului.

În monografia comunei Dălhăuţi [5], se afirmă că această localitate şi-ar trage numele de la fraţii „Ticu şi Elena Bonţescu" — care posedau

1 Ion Ionescu de la Brad — Agricultura română din judeţul Putna, Buc., 1969, p. 247.
2 Arhiva Consiliului popular Cîrligele — registru istoric p. 5.
3 Zosima Tîrlă, Monografia Mănăstirei Dălhăuţi, Buc., 1932, p. 11.
4 Arhiva statului Bucureşti, Fond Mănăstirea Dălhăuţi pc. 1, doc. 10.
5 Alexandru Vintilă, Monografia com. Dălhăuţi, în manuscris.

moşie decirca 300 ha pe care o munceau clăcaşii. În documentele vremii însă, n-am întîlnit nici un strămoş al satului care să poarte acest nume.

Satul s-ar putea totuşi să-şi tragă denumirea de la dealurile sale care au vîrfurile „boante", ciuntite" [6]. Dealurile din această zonă sînt prelungi, nu prezintă povîrnişuri abrupte.

În partea de sud a comunei, se găseşte situat ultimul sat pendinte de comuna **Cîrligele — Blidarele.**

Satul Blidarele. Unii susţin că satul şi-a luat numele de la pîrîul Blidari [1], alţii afirmă că numele satului provine de la moşia unui oarecare Ion Blidăreanu [2].

S-ar putea după aprecierea noastră şi a altora, (C. C. Giurăscu) [3], că acest sat să-şi tragă denumirea de la o veche ocupaţie a locuitorilor noştri şi anume aceea a olăritului, satul fiind aşezat în imediata apropiere a localităţii Bonţeşti, unde s-au descoperit numeroase obiecte de ceramică.

Specializarea unor date în anumite ramuri de producţie, poate fi urmărită şi cu ajutorul toponimiei. Urme de sate meşteşugăreşti se întîlnesc în mare număr atît în Moldova cît şi în Ţara Românească [4].

Pe cuprinsul comunei Cîrligele, există de asemenea diferite elemente toponimice : văi, dealuri şi alte puncte a căror origine nu este întotdeauna cunoscută.

Iată cîteva exemple

Dealul Tălpici. După aprecierea bătrînilor, dealul şi-ar trage numele de la aspectul său sub forma unei tălpi de pantof. S-ar putea totodată ca localinicii să fi „botezat" aceste locuri, datorită potecii înguste, care nu permite trecerea dealului, decît cu piciorul „talpa".

Gîtul oii — deal îngust (pripor), care are aspectul unui gît de oaie, de unde şi denumirea.

Între Merea — loc prins între malurile pîrîului Merea, unde a existat între anii 1694—1819 — schitul Bonţeşti, deţinător al unor moşii întinse, pe care se găseau şi case de clăcaşi. Acest toponimic s-ar putea să-şi tragă denumirea de la numele fostului schit „Sfînta treime".

Chiscucheia. Episcopia Buzău deţinea în vatra satului Bonţeşti o moşie întinsă. Localnicii au numit această zonă Chiscul Cheia, de la viile Episcopiei (Chiscucheii).

Ultoane — de o parte şi de alta a drumului ce duce din satul Dălhăuţi spre vîrful Deleanu, se aflau nişte peri altoiţi, numiţi în graiul local ultoane.

Poarta Deleanului. Drum îngust care urcă spre vîrful Deleanu — prins între două maluri, sub forma unei porţi.

---

6 Aurel Candrea şi Gh. Adamescu, Dicţionarul Enciclopedic ilustrat, Buc., 1931, p. 285.

1 Ion Gheorghe Lahovary, **Marele dicţionar geografic** al României, vol. II, p. 41.

2. Grigore Dănescu, **Dicţionarul judeţului** Rm. Sărat, Bucureşti, 1896, p. 35.

3 Constantin C. Giurăscu, **Istoria Românilor**, Bucureşti, 1937, vol. II, partea a II-a, p. 542—543.

4. **Ibidem**, p. 543.

POIANA STIUBEI

În trecut exista în această poiană, aşezată în mijlocul pădurii, mulţi „stupi" (ştiubeie), ce se găseau în scorburile copacilor, albinele formînd aici o adevărată colonie.

Uliţa mănăstirii. Drum care duce spre Mănăstirea Dălhăuţi cît şi spre fostul schit de la Bonţeşti (azi dispărut). În această zonă schitul Dălhăuţi stăpînea în secolul XVII — o moşie „Priporul cu humeme", ce mergea drept uliţă la mănăstirea Bonţeştilor".

La mijlocul acestui drum (uliţa mănăstirii) se găseşte o cruce de piatră, care prezintă interes istoric, deoarece ne vorbeşte despre epidemia de ciumă din anul 1829.

— „Aici se odihnesc robii lui Dumnezeu Ioniţă Argint şi soţia sa Eleonora, răpuşi de năprasnica boală a ciumei". În leat (anul 1829, septembrie 24).

Familia Argint îşi avea moşia chiar în spatele acestei cruci.

Vîrful Perişoru — avînd o înălţime de 670 m, îşi trage numele de la un păr bătrîn care s-a menţinut pînă în anul 1976, cînd această porţiune de pădure a fost defrişată, pentru a se planta specii noi de arbori (brazi şi pini).

Piscul Corbului. Satul Dălhăuţi poate fi cuprins cu privirea numai sus de pe înălţimea piscului Corbului, mai înalt unde pe vremuri îşi făceau cuibar corbii.

Cuibul Vulturului. Tot în satul Dălhăuţi se poate face popas pe vîrful Cuibul Vulturului, unde cîndva se găseau păduri seculare, în copacii cărora vulturii îşi aveau sălaşul.

Valea Gîgului. Pîrîu ce se formează în urma precipitaţiilor. Apa torenţială a săpat adînc în albia pîrîului, astăzi oamenii fiind nevoiţi să ridice baraje pentru protejarea solului.

Această denumire este veche, fiind întîlnită în documentele din secolul al XVI-lea, aparţinînd schitului Dălhăuţi.

Proprietar al terenului din jurul pîrîului a fost cîndva un om gîrgav, de unde şi numele rămas în memoria generaţiilor de „Valea Gîgului".

În pădurile care formează o adevărată cunună din partea vestică a comunei, se găseau multe poieni şi parcele. Unele dintre acestea au la origine numele unor foşti proprietari.

Poiana Mihalache Bari — sau **pădurea (parcela) Grădiştea** fosta proprietate Grădişteanu.

Gîndeasca. Denumire care are la origine numele proprietarului Mihalcea Gîndescu. Prin zapisul din 20 octombrie 1942) [2], acest boier cum-

1 Arhivele statului, Bucureşti, fond schitul Dălăuţi, pac. X, doc. 4.
2 Arhivele statului, Bucureşti, fond Episcopia Buzău, pac. LIX, doc. 56.

pără de la moşierii cîrligeni, o moşie din satul respectiv, denumire ce se păstrează şi în zilele noastre.

Acestea sînt principalele elemente toponimice întîlnite pe cuprinsul comunei Cîrligele.

ELÉMENTS DE TOPONYMIE LOCALE, COMMUNE CÎRLIGELE, DÉPARTEMENT DE VRANCEA

Résumé

Cîrligele, localité située dans la zone des collines sous-Carpatiques a un passé millénaire qui prouve que la vie existe sur ces parages depuis le néolithique, jousqu'à nos jours.

Sur le territoire de cette localité se sont conservés des éléments de toponymie comme : Tălpici, Intri Merea, Ultoane etc., qui ont enrichi dictionaire toponymique roumain.

ASPECTE ALE REVOLUȚIEI DE LA 1848 ÎN FOCȘANI

DUMITRU HUȚANU

Eveniment de o deosebită însemnătate în istoria țării, revoluția română de la 1848 a subliniat cu tărie aspirațiile seculare ale poporului nostru spre dreptate socială, libertate și unitate națională, spre progres.

„Plămădită în condiții asemănătoare, desfășurîndu-se în aceeași perioadă, proclamînd țeluri comune, revoluția de la 1848 a avut un caracter unitar în toate cele trei țări românești. Faptul că pe steagul revoluționar din toate aceste provincii erau scrise aceleași idealuri supreme — desființarea servituților feudale și eliberarea țărănimii iobage, cucerirea de libertăți democratice, scuturarea dominației străine și realizarea unității și independenței naționale — ilustrează comunitatea de interese și aspirații ce-i unea pe fiii aceluiași popor, în pofida hotarelor despărțitoare, artificiale și vremelnice".

În lumina acestei reliefări magistrale, făcută de tovarășul Nicolae Ceaușescu, a importanței istorice a revoluției, evenimentele petrecute atunci în orașul de pe Milcov capătă semnificații majore, edificatoare. Din miezul acestor evenimente se desprinde obiectiv și logic, cel mai semnificativ aspect : manifestarea plenară a năzuințelor maselor populare spre unitatea națională, chezășia cuceririi libertății și independenței poporului român.

Separat în Focșanii Moldovei și Focșanii Munteniei, orașul a cunoscut la mijlocul secolului trecut o intensă dezvoltare economico-socială, accentuîndu-i-se trăsăturile specifice unui oraș de graniță. Îndeosebi viața comercială a cunoscut o puternică înflorire ca urmare a intensificării schimburilor comerciale dintre cele două țări române în urma încheierii la Focșani, în 1835, a primei Convenții economice dintre Moldova și Țara Românească ; are loc o dezvoltare crescîndă a burgheziei, a meșteșugarilor și breslelor, o creștere numerică a păturilor sociale de jos orășenești, ceea ce explică îndeosebi participarea masivă a locuitorilor orașului de pe Milcov la revoluția pașoptistă.

La Focșani, participarea maselor populare la revoluție și-a avut specificul ei, dat de situația deosebită a orașului și a fost determinată de mersul revoluției în cele două țări române.

Izbucnită pe pămîntul Moldovei, revoluției i-a lipsit sprijinul maselor populare și ca atare nu s-a putut extinde în toate orașele Moldo-

vei, încît în Focșanii Moldovei, în martie 1848, domnea liniștea. Vestea celor petrecute la Iași, măsurile represive ce au urmat, deosebit de drastice pe malul Milcovului, la hotar, au frînt elanul revoluționar al maselor.

S-au luat măsuri de întărirea pazei la granița cu Muntenia și Transilvania, s-au înființat noi pichete și puncte de pază [1].

În pofida acestor măsuri, revoluționarii moldoveni Gr. Balș și Iorgu Sion, reușesc, la 8 aprilie 1848, să se strecoare în Focșanii Munteniei prin punctul de graniță Nr. 47, din fața mănăstirii Sf. Ioan (Piața Unirii de astăzi) [2], unde găsesc sprijinul oficialităților locale [3]. Întîmplarea înviorează oarecum atmosfera aparent liniștită a orașului, în timp ce, cu cîteva zile mai înainte căminarul focșănean Alexu Sihleanu fusese îndepărtat din funcția de șef de secție în Departamentul Postelniciei și trimis sub stare de arest la Focșani „ca unul ce s-a făcut părtaș răzvrătiților" [4].

În Muntenia revoluția a fost mai bine organizată, au fost atrase masele largi populare, iar programul revoluționar a cuprins revindecările burghezo-democratice cerute de mase și de celelalte categorii sociale participante la revoluție. Sprijinită activ de masele populare, revoluția s-a extins în toate orașele țării. Focșanii Munteni sînt cuprinși de efervescența revoluției.

La 14 iunie 1848, Guvernul Provizoriu numește ca administrator al județului Slam-Rîmnic pe Scarlat Filipescu [5]. La 16 iunie acesta adresează un călduros apel locuitorilor orașului pentru organizarea gărzii naționale, semnat și de magistratul orașului, căpitanul Nicu Sonțu [6]. Apelul găsește cuvenitul răsunet în conștiința maselor populare focșănene, hotărîte să apere cu arma în mînă revoluția. Primii care se înscriu pe lista gărzii naționale au fost meseriașii Vlad Neacșu și Ioan Gheorghe [7].

La 20 iunie 1848 are loc în Focșanii Munteni, în Piața Unirii de astăzi, sărbătoarea zilei de 11 iunie, ziua proclamării Constituției revoluționare. Locuitorii orașului, purtînd steaguri tricolore, cocarde și eșarfe, în frunte cu Nicu Sonțu au salutat Constituția în fața Administrației, apoi s-au îndreptat spre Piața Munteni, la hotarul cu Moldova, unde îi așteptau „grămezi și mai multe de oameni și dorobanți înșiruiți, cu embleme patriotice, care i-au primit cu aclamații de bucurie Să trăiască Constituția, Guvernul vremelnic, și binevoitorii țării !,.. [8].

În orașul luminat feeric, au răsunat pînă noaptea tîrziu salvele de tun și de puști, ovațiile și aclamațiile mulțimii. „Ziua a fost din cele

1 Anul 1848 în principatele române. Acte și documente. Tom. I, Buc., 1902, doc. 142, p. 274—275.
2 Anul 1848, doc. 141, p. 273—274.
3 D. F. Caian : Istoricul orașului Focșani, Focșani, 1906, p. 221.
4 Anul 1848. doc. 57, p. 186.
5 Idem, doc. 336, p. 558.
6 Arh. Stat. Focșani, fond Magistr. orașului Focșani, ds. nr. 38/1849, fila 4.
7 Arh. Stat. Focșani, fond Magistr. orașului Focșani, ds. 38/1849, fila 4 verso.
8 Arh. Stat. Focșani, fond Magistr., ds. 38/1849, fila 4 verso.

mai vesele, ca niciodată din cîte s-au serbat în acest oraș. De dimineață și pînă la miezul nopții, grămezi de oameni cu lăutari, cete de dorobanți, mulțime de gvardiști, cîntau, jucau, vermuiau pe uliți și se salutau cu nespuse urături, iar alții răspundeau cu căldură la aceste salutări Să trăiască frăția, dreptatea, patrioții cei buni, să trăiască toată România" [9].

S-au ținut discursuri înflăcărate și s-a trimis Guvernului revoluționar o adresă semnată de 77 de persoane în care locuitorii orașului își exprimau aderiunea la programul revoluționar și asigurau guvernul că „...toată obștea județului va răspunde la apelul patriei, cîtă trebuință vor cere a ne jertfi pentru dînsa" [10]. În discursurile rostite atunci s-a făcut elogiul revoluției, al Constituției, iar ziua de 11 iunie era considerată ca una din cele mai mari zile din istoria poporului nostru.

În cuvîntul său Scarlat Filipescu, administratorul județului, spunea : „O faptă din cele mai strălucite și care se va însemna ca o epocă nouă în analele noastre, s-a săvîrșit la 11 ale acesteia în capitala București" [11].

Căpitanul Nicu Sonțu își exprima convingerea că „românul va ști arăta lumii cît de mult prețuiește aceasta (constituția) și se va lupta pînă la cea din urmă suflare pentru apărarea ei"[12]. Un înflăcărat discurs patriotic l-a ținut învățătorul Teodosie, care definea ziua de 11 iunie ca una din „...cele mai frumoase ce au strălucit vreodată pe pămîntul României". Această zi, spunea el, se va scrie cu litere nesterse în analele românilor și se va serba cu mare dragoste de viitorime".

Evocînd lupta de veacuri a poporului nostru pentru libertate națională, Teodosie adresa un fierbinte și patriotic apel locuitorilor orașului Focșani pentru apărarea revoluției „Veniți de îmbrățișați cu căldură sfintele noastre steaguri părintești pe care iubita noastră patrie ni le întind. Cinstiți-le după cum și strămoșii noștri le-au cinstit și le-au adorat. Ziceți cu toții împreună Trăiască Constituția ! Trăiască Libertatea, trăiască fraternitatea"[13].

La sfîrșitul lunii iunie 1848, este numit administrator al județului Slam-Rîmnic intransigentul Scarlat Turnavitu. Acesta, împreună cu magistratul orașului, Nicu Sonțu, au trecut la arestarea celor ce se ridicau împotriva revoluției. La 7 iulie sînt arestați Zamfirache Sihleanu, care încercase să preia funcția de administrator și să lovească astfel în revoluție și Tudor Popescu ce „umbla... intrigînd împotriva Constituției [14], pentru ca la 24 iulie să fie arestați indivizii : Oprișan Iorgulescu și Iordache Rîmniceanu, arendașul moșiei Chiojdenii Mari „pentru activitate împotriva Guvernului și a Constituției" [15].

9 Anul 1848. Tom. II, doc. 482, p. 1—2.
10 Idem, p. 2—3.
11 Anul 1848, doc. 483, p. 6—7.
12 Idm, p. 7.
13 Ibidem, p. 7—8.
14 Ibidem, doc. 754, p. 339.
15 Ibidem, doc. 1.076, p. 709.

Același Scarlat Turnavitu propune generalului Gh. Magheru trimiterea unor agitatori prin județele țării, „care să umble din sat în sat și să-i îndemne pe tineri să se înscrie în garda națională... chezășuind prin aceasta liniștea patriei noastre" și, deci, apărarea revoluției.

Referindu-se la înăsprirea relațiilor cu Isprăvnicia județului Putna, Scarlat Turnavitu intuia cu justețe teama autorităților moldovene față de revoluție. „Aceasta este o dovadă, scria el, într-un raport către Ministerul din Năuntru, că vor să rupă comunicațiile la noi, spre a putea prelungi timpul tiraniei asupra fraților noștri moldoveni, care doresc a fi și la dînșii dreptate și frăție și a căror dorință crește tot mai repede văzînd-o la noi" [16].

Trădarea intereselor maselor populare, incapacitatea burgheziei de a desăvîrși revoluția burghezo-democratică, intervenția armatelor străine au dus la înăbușirea revoluției. A urmat o perseverentă și aprigă campanie de prigonire și persecutare a celor care au participat activ la revoluție. Din Focșani sînt arestați și trimiși la Văcărești administratorul Scarlat Turnavitu, căpitanul Nicu Sonțu (tatăl eroului de la Plevna — Gh. Sonțu), Costache Șonțu, polițai, Mihalache Zăgănescu — subcîrmuitor. Categorisit ca „organ tare" în timpul revoluției, pitarul profesor craiovean Scarlat Turnavitu este menținut la Văcărești pentru funcția de administrator revoluționar al județului Slam-Rîmnic, pentru arderea Regulamentului Organic, Comisia de cercetare declarîndu-l „complicat în revoluție de mare grad" [17].

Aceeași Comisie de cercetare îl declară pe Mihalache Zăgănescu, subcîrmuitor la plasa orașului Focșani, „revoluționar din cei mai înfocați", îl acuzau de faptul că „deodată cu ivirea revoluției a îmbrățișat această... cauză cu nespusă aprindere" și că „insufla duhul revoluționar" sătenilor și orășenilor", că „făcea propagandă, necinstea boierii, pîra pe reacționari... iar cu o zi înaintea intrării trupelor rusești adunase din cuprinsul plășii sale o samă de locuitori țărani în oraș și-i îndemna ca la trecerea armii să se împotrivească...". Mai mult, în ajunul intrării trupelor rusești în Focșanii Munteni, cînd steagurile revoluționare de pe hotar au fost dărîmate, Mihalache Zăgănescu a avut îndrăzneala a aduna cîțiva partizani ai săi și au mers cu dînșii de au pus steagul revoluției la loc pe hotar, nu departe de sentinela românească, „strigînd către toți ca să împlînte sabia în aristocrați și în cei care au dat jos steagul" [18].

Faptele, deosebit de semnificative și care atestă hotărîrea maselor populare de a apăra revoluția cu arma în mînă, dovedesc că la hotarul cu Moldova a existat un puternic spirit revoluționar, că au existat condiții prielnice unei organizări a rezistenței împotriva dușmanilor revoluției.

O discuție aparte o suportă căpitanul Nicu Sonțu. Unele din acțiunile căpitanului Nicu Sonțu din timpul revoluției au fost deja semnalate ceva mai înainte. Ele au constituit o parte din motivele arestă-

16 Ibidem, doc. 216, p. 250—251.
17 Ibidem, doc. 570, p. 92—93.
18 Ibidem, doc. 261, p. 250—251.

rii și detențiunii sale la Văcărești. Interesant de semnalat, este legătura dintre el și marele revoluționar Nicolae Bălcescu.

La sfîrșitul lui iunie 1848, N. Bălcescu trimitea din Focșani lui A. Golescu o scrisoare în care se referea la misiunea sa la Focșani, la măsurile grabnice ce trebuiau luate pentru organizarea rezistenței armate, la trimiterea comisarilor prin județe pentru a-i îndemna pe țărani „la apărarea în contra acelora ce ar voi a le lua drepturile dobîndite".

În scrisoare Bălcescu amintea de trimiterea unui om peste hotare în Focșanii Moldovei, pentru a se convinge dacă într-adevăr Isprăvnicia județului Putna primise ordin să pregătească aprovizionarea unui număr de 30.000 de ostași ruși care trebuiau să sosească în oraș" [19].

Actul de acuzare a căpitanului Nicu Sonțu cuprinde, pe lîngă celelalte acțiuni și faptul „că de către chiar un membru al acelui guvern revoluționar s-a ales la o misie... de a se duce peste hotar și a aduce știință despre venirea ostilor muscești, care această misiune a fi îndeplinit-o cu exactitate" [20].

Este clar deci că trimisul lui Bălcescu a fost magistrul Focșanilor Munteni, căpitanul Nicu Sonțu. Activitatea acestuia din timpul revoluției explică în cea mai mare parte izvoarele patriotismului, dus pînă la jertfa supremă, al maiorului Gh. Sonțu, căzut la Plevna pentru îndeplinirea unuia dintre idealurile revoluției pașoptiste și al tatălui său — independența națională.

Cel mai semnificativ aspect al mersului evenimentelor de la 1848 în Focșani rămîne manifestarea ideii și năzuinței de unitate națională. S-a scris o întreagă literatură istorică despre prezența și afirmarea acestei năzuințe seculare a poporului român, despre împlinirea ei. În timpul revoluției de la 1848 a fost exprimată cu o intensitate de-a dreptul impresionantă în scrisorile revoluționarilor, în articolele de presă, în manifestările maselor populare, ale participanților la revoluție, în însăși conținutul, manifestarea și esența revoluției de la 1848 din țările române.

Dacă la Focșani această manifestare a ideii și năzuinței de unitate națională capătă oarecum o notă caracteristică, particulară, aceasta se datorește situației deosebite a orașului de dincoace și dincolo de Milcov.

Manifestarea ei a îmbrăcat forme variate, izvorîte din convingerea fermă a maselor populare din Focșani că locuitorii din dreapta și stînga Milcovului sînt fiii aceluiași popor.

Așa se explică sprijinul acordat de Scarlat Filipescu, administratorul județului Rîmnicul-Sărat și de Nicu Sonțu, magistrul orașului Focșani Muntenă, celor doi revoluționari Gr. Balș și Iorgu Sion [21]. Sprijinul a fost atît de categoric încît nici străduințile ispravnicului de Putna și nici ordinul Ministerului din Năuntru al Țării Românești [22] nu au dus la extrădarea lor, ba din contra, cînd nu au mai putut fi sprijiniți, li s-au creat condițiile să fugă și să ajungă la Brăila [23].

19 Ibidem, doc. 57, p. 92—93.
20 Doc. 1848, Dir. Arh. doc. 95, p. 121.
21 Anul 1848... I, doc. 139, p. 272.
22 Idem, doc. 172, p. 306.
23 Ibidem, doc. 181, p. 312 ; D. F. Caian op. cit., p. 2.222.

Desfășurarea evenimentelor, odată cu declanșarea revoluției din Țara Românească, oferă prilejul unei puternice manifestări a ideii de unitate națională în Focșanii Munteni. Masele populare au primit oficialitățile, cu prilejul sărbătoririi zilei de 11 iunie, cu aclamații, scandînd: „Trăiască Constituția, Guvernul vremelnic, Trăiască România Toată!“ [24] (s. n.) Și mai semnificativ rămîne participarea la această sărbătoare a moldovenilor din orașele Focșanii Moldovei, Tecuci și Bîrlad [25] despre care Nicu Sonțu scria „*Moldovenii asemeni au luat parte la această zi mare.* Se citea pe fețele lor... nădejdea că o zi vor ajunge și ei elementul unui viitor mai fericit“ [26].

La fel și Scarlat Filipescu: „La această publică veselie au luat parte și mulți dintre orășenii Moldovei care *ne-au mărturisit că asemenea prilej* de obștească veselie doresc să sosească și la dînșii cît mai curînd, ca împreună să poată striga: Să Trăiască UNIREA POPORULUI ROMÂN!“ [27] (s. n.).

În discursurile rostite cu acest prilej, se întîlnesc la tot pasul cuvinte și expresii ca: pămîntul românesc, neamul românesc, aurora României, drepturile românilor, România, românului, poporul român etc [28]. Acestea căpătau la Focșani expresie vie, organică, a năzuinței de unitate națională.

În discursul ținut, învățătorul Teodosie spunea: „Astăzi și românii de la mîc la mare se găsesc frați...“, „să fim... tari în dragoste, UNIREA și frăția cea dintre noi înșine“, „să ne silim dar, fraților români, a înrădăcina dragostea, frăția, unirea în inimile noastre, ca să putem și noi dovedi în fața luminatei Europe că tot se mai păstrează în noi o scînteie de roman, al căror nume și origine nu în zadar le purtăm...“ [29].

Referindu-se la relațiile cu Isprăvnicia județului Putna, Scarlat Turnavitu vorbea de „*frații noștri moldoveni* care doresc a fi și la dînșii dreptate și frăție...“ [30]. Aceeași idee este exprimată și în fața reprezentantului guvernului revoluționar, I. H. Rădulescu de către deputații județului „Astăzi tot românul, spuneau ei, așteaptă de la dumneavoastră să-i creșteți cu căldură pruncul (Constituția) ce vi-l încredințează, căci într-însul noi cît și iubita noastră mamă, ROMÂNIA, își privesc fericirea“ [31].

Și focșănenii nu s-au dezmințit. S-au avîntat în lupta pentru unire și-au realizat visul la 1859 și 1862, cînd s-a unificat orașul și-au jertfit fiii pe cîmpurile de sînge și glorie de la Grivița, Plevna și Smîrdan și-au apărat, cu un eroism intrat în legendă, la Mărășești, Mărăști și Soveja, ființa națională. Nu se desmint și acum. Strîns uniți în jurul partidului comunist, expresia ridicării pe cele mai înalte culmi a ideii și năzuinței

24 Ibidem, doc. 482, p. 3.
25 Ist. Rom. Vol. IV, Buc.
26 Anul 1848... II, doc. 48, p. 2.
27 Anul 1848, doc. 482, p. 2.
28 Idem, doc. 498, p. 22.
29 Ibidem, p. 10.
30 Ibidem, III, doc. 1.169, p. 63
31 Ibidem, II, doc. 650, p. 205.

de unitate națională, ei își făuresc destinul comunist, își schimbă radical fața orașului și luptă hotărîți pentru o Românie liberă și independentă, ridicată pe culmile cele mai înalte ale civilizației și progresului.

Résumé

ASPECT DE LA RÉVOLUTION DE 1848 À FOCȘANI

L'évolution historique particulière de la ville de Focșani jusqu'à la moitié du siècle, causée par sa situation aut confins entre la Moldovie et la Valachie a détermine, tel que le souligne le présent travail, l'affirmation au temps de la Révolution de 1848, l'idée de l'unite nationale ainsique celle de l'aspiration du peuple roumain à l'accomplissment de cet idéal.

CONSECINȚELE APLICĂRII REFORMEI AGRARE DIN 1864 ÎN FOSTUL JUDEȚ PUTNA

CARCADIA GEORGETA

Între evenimentele secolului al XIX-lea, reforma agrară din 1864 ocupă un loc bine determinat, fixat de istoriografia românească în strînsă corelație cu semnificația și consecințele istorice pe care aceasta le-a avut în planul dezvoltării social-economice și politice a țării.

Studierea problemei agrare, îndeosebi a celei între anii 1821—1864, rămîne una dintre temele importante ale istoriei, dat fiind rolul imens pe care țărănimea l-a avut în desfășurarea principalelor evenimente ale secolului, rol care a determinat, la rîndul său, impunerea pe primul plan al vieții social-economice a chestiunii agrare.

Privită astfel, putem afirma că reforma a fost o consecință firească a evoluției relațiilor agrare din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea cunoscute din diferite reglementări, așa cum au fost reformele lui Mavrocordat, prevederile Regulamentului organic privind agricultura, legiuirile agrare din 1851 „Legiuirea pentru reciprocile drepturi și îndatoriri ale proprietarilor de pămînt" în Țara Românească și „Așezămîntul atingător de regularea drepturilor și îndatoririlor proprietarilor de moșii și a locuitorilor lucrători de pămînt" — pentru Moldova, care au condus direct la acest rezultat — înfăptuirea reformei agrare.

Se ajunsese acum la un nod de contradicții care dacă ar fi rămas nedesfăcut, ar fi avut consecințe nefaste asupra întregii țări, lucru de care erau conștienți și marii proprietari de pămînt.

Mari prefaceri au loc acum în toate domeniile vieții poporului român, se încheia procesul de formare a pieții naționale și a națiunii române, se consolida conștiința de neam și de unitate națională care va culmina cu unirea Țării Românești și Moldova, la 1859.

Pe fondul acestor prefaceri, agricultura județului Putna, ca ramură economică și relații agrare, ca raporturi sociale, cunosc aceleași transformări care s-au produs în alte județe ale țării și care au condus la consolidarea relațiilor capitaliste în economia României.

Județul Putna, aflat în partea de sud-est a Moldovei cuprindea în limitele sale teritoriale aproximativ întinderea actuală a județului Vrancea și se mărginea, la sud cu județul Rm. Sărat, la est cu județul Galați, județele Tecuci și Bîrlad la nord și Transilvania la vest.

Conform statisticelor întocmite de Ion Ionescu de la Brad în lucrarea „Agricultura județului Putna" apărută în 1869, p. 63, județul era format din 85 de comune și 159 sate, iar din tabelul întocmit în urma analizei documentelor de arhivă locală, pentru aceeași perioadă, 92 de comune [1] grupate după ambele surse în 5 plăși Bilieşti, Zăbrăuți, Gîrlele, Vrancea și Răcăciuni.

Ponderea economică a județului, în perioada la care ne referim, era deținută de agricultură, pentru practicarea căreia proprietarii mari de pămînt erau preocupați din ce în ce mai mult de înzestrarea proprietăților lor cu mijloace de muncă mai perfecționate, de utilizarea diferitelor procedee de sporire a producției cerută de piața internă și externă. Dacă pînă în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în județul Putna producția sporită se realiza prin introducerea de noi suprafețe în cultură, suprafețe rezultate din defrișări de terenuri ocupate de păduri (se făcea deci o agricultură intensivă) în cea de a doua jumătate a secolului respectiv, pe lîngă extinderea suprafețelor cultivate în defavoarea pădurilor și imașurilor, începe să-și facă prezența din ce în ce mai mult agricultura intensivă.

În cadrul evoluției economiei agrare românești, județul Putna avea un rol important la vremea respectivă, pentru că, așa cum o dovedesc documentele vremii și lucrările referitoare la temă, în 1859 suprafața județului era de 333.383 ha., reprezentînd aproximativ a 27-a parte din suprafața țării.

Sub aspectul compoziției sociale, în ajunul aplicării reformei agrare, județul Putna era caracterizat printr-o mare densitate a moșiilor răzeșești față de restul proprietăților [2]. Astfel, în anul 1864, în județ existau 17.062 proprietari răzeși, 79 mari proprietari, 67 arendași și 13.054 săteni fără pămînt [3].

Gospodăriile răzășești dețineau în total suprafața de 11.497 ha., ceea ce reprezenta 78,6% [4] din întinderea totală a județului, cifră depășită doar de proprietățile moșierești din Muscel care dețineau 85,3% [5] din întinderea totală a județului lor.

Cît despre poziția geografică și condițiile climatice și de sol ale județului, constatăm că el cuprindea în întinderea sa atît zone de munte, cît și zone de deal și cîmpie, dispuse în trepte, începînd cu Munții Vrancei și terminînd cu Cîmpia Siretului, ceea ce a asigurat condiții prielnice dezvoltării culturii cerealiere, plantațiilor de pomi fructiferi și a viței de vie.

Malurile Putnei, ale Milcovului și Siretului au constituit un cadru favorabil dezvoltării legumiculturii, atît prin structura solului cît și prin existența sursei de apă pentru irigații.

---

1 Vezi anexa: Lista cuprinzînd comunele rurale și urbane, cf. Arhivelor Statului Vrancea, Fond Prefectura județului Putna, Ds. 9/1865, f. 8;

2 I. Adam și N. Marcu, **Studii despre dezvoltarea capitalismului în agricultura României (după reforma agrară din 1864.** Editura de Stat pentru literatură economică, vol. I, București, 1956, anexa 1—3;

3 Ion Ionescu, **Agricultura județului Putna,** București, 1869, p. 83;

4 I. Adam și N. Marcu, Opus citat, vol. I, anexa 1;

5 Ibidem, anexa 1;

Deşi în judeţ gospodăriile răzăşeşti reprezentau cel mai mare număr de proprietari, din cele existente în perioada respectivă, acestea deţineau loturi mici de pămînt, care, în genere, aveau productivitate redusă. Cele mai întinse terenuri cultivabile se aflau în zonele de deal şi cîmpie, zone în care se aflau marile proprietăţi deţinute de cei 79 moşieri. Aceste mari suprafeţe de teren agricol, în majoritatea lor puse la dispoziţia culturilor cerealiere, erau lucrate de clăcaşi şi săteni fără pămînt. În urma reformei agrare, vom constata că un număr de 7.593 de clăcaşi, de pe aceste moşii au fost împroprietăriţi pe vechile locuri cu o suprafaţă de pămînt de 14.171,27 fălci [6].

În această perioadă, marii proprietari din judeţul Putna, interesaţi de profituri cît mai mari, au început să se preocupe tot mai mult de sporirea producţiei agricole, în special a cerealelor şi vinului destinate pieţii externe.

În cadrul acestei acţiuni au recurs la două mijloace care au coexistat înzestrarea moşiilor cu vite şi unelte proprii, acordînd atenţie achiziţionării de inventar agricol mai perfecţionat şi utilizarea braţelor de muncă de care dispuneau, ale clăcaşilor, pînă la reformă şi ale micilor cultivatori şi foştilor clăcaşi după 1864 prin mijlocirea învoielilor agricole, legiferate de guvern la 14—26 martie 1866.

Mai asistăm şi la intensificarea pătrunderii muncii salariate în agricultura judeţului, braţele de muncă fiind, în multe cazuri, recrutate din rîndul străinilor din ţările vecine.

Statisticile ne arată că din punct de vedere al repartiţiei principalelor unelte de muncă, în agricultura judeţului Putna existau înainte de reformă o situaţie deosebită faţă de celelalte judeţe ale ţării marii proprietari şi arendaşi nu deţineau nici măcar 15% din inventarul agricol existent, în timp ce în restul ţării acestora le revenea pînă la 50% din inventar.

Între ramurile agriculturii practicate în judeţul Putna ca : legumicultura, cultura cerealelor, cultura pomilor fructiferi etc., viticultura ocupa un loc important, dînd chiar nota specifică judeţului cu privire la ocupaţiile locuitorilor lui. Deşi depăşită ca suprafaţă cultivată de cultura cerealelor, depăşită şi de dotarea tehnică (nedispunînd de inventar agricol mecanizat), această ocupaţie era prioritară în privinţa valorii ridicate a producţiei, precum şi a cererii vinului pe piaţa internă şi externă.

Renumitele podgorii Odobeşti, Panciu, Coteşti, Jariştea, se bucurau de popularitate în vremea respectivă, unele păstrînd chiar tradiţii şi semne din epoci mai îndepărtate, aşa cum rezultă din lucrările : C. C. Giurescu, „Istoricul podgoriei Odobeşti" şi Gheorghe Untaru „Istoricul Podgoriei şi a tîrgului Panciu din cele mai vechi timpuri şi pînă în 1918" [7].

---

6 Vezi anexa : Tabel cu numărul clăcaşilor şi pămîntul primit prin reforma agrară, pe categorii, din Arhivele statului Vrancea, Fond Prefectura judeţului Putna, Ds. 32/1887, f. 31—36 ;

7 Lucrare în curs de apariţie cunoscută prin comunicarea făcută la sesiunea ştiinţifică organizată de Muzeul judeţean de istorie şi etnografie Vrancea în 15 a XII-a 1977 ;

Importanța de care se bucura viticultura în economia județului Putna este atestată de însăși stema județului care reprezenta pe zeul vinului și al viței de vie, Bachus, călare pe un butoi avînd capul încununat cu viță de vie și ținînd în mînă o cupă cu vin ; [8] de steagul primăriei urbei Focșani cu aceeași emblemă, existent în colecțiile Muzeului județean de istorie, precum și alte mărturii.

În anii 1859—1860, Comisia statistică situa județul Putna pe primul loc în țară în privința culturii viței de vie, ca reprezentînd aproape 1/4 din totalul culturii similare din Moldova. [9].

Între localitățile județului, primul loc îl ocupa Odobeștiul, renumit cu mult înainte de epoca la care ne referim, cînd vinurile produse aici se exportau în Austria prin Bucovina, în Turcia, mai ales la Constantinopol și ajungeau chiar în Egipt.

Suprafața cultivabilă a Odobeștiului însumînd 299 fălcii, avea 168 fălcii teren arabil, 3 moșii și 7 grădini, viile ocupînd 110 fălci, adică circa 40% din totalul suprafeței, ceea ce reprezintă foarte mult, comparativ cu alte localități. Astfel, în Găgești, comună situată în vecinătatea Odobeștilor, din 337 fălcii numai 7 erau cu vie ; Gugești—Cîmpineanca, din 285 fălcii numai 4 fălcii erau cu vie [10].

Viile, răspîndite uniform ca suprafață în comunele județului, se întîlnesc în toate plășile, deși plasa Vrancea, zonă de munte, în majoritate, avea întinderi foarte mici cultivate cu viță de vie. Plasa Gîrlele—Bilierti cuprindea cea mai întinsă suprafață [11].

Sub rezerva că statisticile păstrate sînt uneori incomplete sau defectuos întocmite, eliminînd datele vizibil eronate, putem alcătui o statistică a evoluției culturii viței de vie în perioada dinainte și după reforma agrară din 1864 [12].

ANUL	Hectare vie	Hectolitri vin	Media la ha
1864	3.651	79.163	21,6
1867	7.960	176.040	22,2

Urmărind în timp dezvoltarea viticulturii în anumite zone, vom constata că unele localități s-au specializat în cultura viței de vie, așa cum ne poate oferi drept exemplu, Odobeștiul, care în 1881 ajunsese la 1851 ha. ocupate cu vii [13], Crucea de Jos — Panciu — care avea 1.650 ha. în 1885.

Paralel cu preocupările pentru dezvoltarea producției asistăm și la dezvoltarea și perfecționarea utilajelor destinate prelucrării cerealelor

8 Vezi anexa : Imaginea nr. 1 reprezentînd sigiliul municipalității Focșani la 1862, după Unire, existent în colecțiile Muzeului de istorie din Focșani ;

9 **Dezvoltarea economică a Moldovei între anii 1848—1864**, Editura Academiei R.P.R., Iași, 1963, p. 125 ;

10 Ion Ionescu, **Agricultura județului Putna**, București, 1869, p. 275—276 ;

11 Filiala Arhivelor Statului Vrancea, Fond Prefectura județului Putna, Ds. 13/1869, f. 70 ;

12 Ibidem, Ds. 29/1868, f. 349—350 ;

13 Ibidem, Ds. 1/1882, f. 108 ;

sau de vinificație, aspecte constatate în special după reforma agrară din 1864, la care ne vom referi la capitolul respectiv. Menționăm doar, că morile reprezentau în anul 1863 o cifră importantă, în comparație cu numărul total al instalațiilor industriale din județ și chiar cu cel al altor județe din Moldova, apariția lor fiind favorizată și de existența cursurilor repezi și de energia eoliană, din zona de munte care le puneau în mișcare. O statistică din anul amintit — 1863 — situa județul Putna pe locul I în privința numărului de mori, pe locurile următoare aflîndu-se județul Covurlui și Neamț. Cel mai mare număr de mori se aflau în Plășile Vrancea și Zăbrăuți. De cele mai multe ori, acestea existau în complexe industriale țărănești :mori cu pive, dîrste, joagăre [14].

Relațiile sociale existente între clasele și păturile sociale cuprinse în sfera economiei agrare, în perioada la care ne referim, aveau și pe teritoriul fostului județ Putna același caracter, de dominație, împilare și exploatare ca și în alte zone ale țării.

Țărănimea putneană, clăcașii, truditoare pe moșiile boierești și mînăstirești, lipsită de pămînt, era receptivă la toate mișcările care promiteau transformări și reforme. Este și motivul pentru care țăranii de aici ca și cei de pretutindeni au sprijinit Unirea legînd de ea nădejdile ei dintotdeauna, obținerea unei vieții mai bune.

Reforma agrară din 1864, rodul luptei țărănimii, a fost așteptată de multă vreme și, deși nu a fost o operă completă, a însemnat emanciparea țărănimii române.

Și în județul Putna aplicarea reformei a fost împiedicată de rezistența marilor proprietari care prin tot felul de mijloace căutau să se sustragă de la acordarea de pămînt țăranilor. Printre metodele folosite de ei în sustragerea de la împroprietărire întîlnim refuzul de a participa la comisiile de plasă, în comisiile de măsurătoare ad-hoc, trecerea moșiilor dintr-o categorie în alta, alungarea țăranilor de pe moșie, intimidarea clăcașilor, întocmirea unor cereri false cum că țăranii ar renunța de bunăvoie la pămînt. Acestea făceau necesare intervenția organelor centrale și locale ale puterii de stat pentru a se putea restabili situația.

După datele furnizate de documentele de arhivă locală pentru Putna au fost înregistrați 7.593 de clăcași iar din statisticile întocmite de Ion Ionescu de la Brad reieșeau 13.054 de săteni fără pămînt și 19.000 răzeși. Comisiile de plasă au constatat numai 7.593 clăcași categorisiți astfel 1.009 fruntași, 3.335 mijlocași, 1.667 pălmași, iar 1.601 au primit loturi de casă. Toți aceștia au primit 22.021 fălci și 16 2/3 prăjini pentru care au plătit suma de 5.489.434 galbeni.

Din statisticile vremii deducem că situația socială a comunelor județului diferă mult, acest lucru se constată din terenurile primite prin împroprietărire care știm că se dădeau pe categorii de clăcași cît și din suma plătită pentru despăgubirea plății.

14 Vezi anexa: **Moara și dîrsta din zona montană a Vrancei conservate în Rezervația de arhitectură populară din Crîngul Petrești, județul Vrancea;**

Raportînd suprafaţa pe care au primit-o ţăranii de la stat prin împroprietărire cu cea primită de la marii moşieri, se constată că pe moşiile statului procentul a fost mult mai mare, mai ales pentru ţăranii din prima categorie.

În ce priveşte despăgubirile primite de boieri pentru răscumpărarea clăcii, din documentele vremii rezultă că acestea au fost suportate greu de ţărănime mai ales în anii de secetă care au urmat reformei agrare din 1864. Uneori ţăranii au fost puşi să plătească despăgubiri mai mari, din cauza trecerii moşiei dintr-o categorie inferioară în alta superioară.

Ca urmare a aplicării nedrepte a reformei agrare, a încălcării legii rurale prin diferite metode, sînt trimise guvernului şi domnitorului numeroase reclamaţii aşa cum fac ţăranii din localităţile Bîlca, Borşani, Răstoaca, Păuneşti, Burcioaia, Bilieşti, Călieni, Mirceşti, care, în afară de faptul că li s-a dat pămînturi proaste, reclamau că şi despăgubirile sînt prea mari.

Reforma agrară din 1864, cu toate limitele impuse de cadrul social-politic al orînduirii de atunci, reprezintă un eveniment important în conjuctura epocii istorice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea cu consecinţele fireşti asupra societăţii româneşti, privind structura de clasă şi dezvoltarea economică a ţării.

Deşi reprezintă un pas important pe calea transformării capitaliste a agriculturii româneşti şi marchează o nouă etapă a avîntului economico-social, reforma agrară păstrează limitele ei impuse atît prin modul în care a fost concepută cît şi, în special, prin modul în care a fost aplicată de cei lezaţi prin prevederile legii rurale. În primul rînd n-a desfiinţat baza economică a clasei marilor proprietari funciari ; circa 70% din terenurile cultivabile rămînînd încă în mîna lor şi a statului. Neavînd suficient pămînt pentru a-şi crea acea independenţă economică, majoritatea sătenilor a căzut sub dominaţia moşierilor şi a arendaşilor prin legiuirea învoielilor agricole.

Este ştiut că în economia României în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ponderea era deţinută de agricultură, în care se menţineau relaţii feudale şi sistemul muncii bazat pe clacă. Reforma agrară a zdruncinat din temelii acest sistem şi a dat un impuls puternic dezvoltării capitalismului în agricultură. Asistăm de asemenea, la o parţială reorganizare a teritoriilor cultivate, precum şi la preocuparea cultivatorilor mari şi mici de a-şi înzestra gospodăriile cu mijloace de muncă perfecţionate, de a utiliza procedee de muncă cu o productivitate sporită pentru că şi piaţa internă şi externă cerea din ce în ce mai multe produse, situaţie valabilă şi pentru judeţul Putna.

Dacă în perioada precedentă celei de care ne ocupăm, respectiv în prima jumătate a secolului al XIX-lea şi chiar înainte de reforma agrară, sporirea producţiei se realiza mai mult prin extinderea suprafeţelor cultivate, pe seama pădurilor defrişate şi a islazurilor desţelenite, după reformă constatăm orientări pentru agricultura intensivă.

Suprafaţa agricolă a judeţului Putna era considerabilă, reprezentînd a 27-a parte din totalul suprafeţei agricole a ţării cu pondere însemnată de produse agricole pe piaţa internă şi externă.

Din punct de vedere al repartizării terenurilor agricole în cadrul judeţului, întîietatea o deţinea plasa Bilieşti care cuprindea cele mai întinse suprafeţe cultivabile cu cele mai multe moşii.

În sprijinul ideii menţionate, că reforma agrară a încurajat introducerea tehnicii noi în cultura solului, ne pot veni cîteva date statistice privind dotarea cu maşini a agriculturii judeţului. Astfel, dacă în anul 1860 nu exista nici un plug cu aburi, nici o secerătoare mecanică şi doar o singură maşină de treier acţionată cu forţa aburilor, în 1831 existau 4 pluguri cu aburi, 8 secerători şi 37 maşini de treierat. Dintre maşinile de treierat, 27 erau numai în plasa Bilieşti. Desigur că introducerea tehnicii noi se datoresc şi altor cauze, mai ales dezvoltării industriei, a tehnicii noi care cunoaşte la sfîrşitul secolului XIX şi începutul secolului XX un avînt.

În ce priveşte plugurile trase de animale existau în 1860 2.400 asemenea atelaje în micile gospodării ţărăneşti şi 452 ale moşierilor, iar în 1891, mica gospodărie avea 3.147 şi moşierii 1.832 pluguri [15].

Pe lîngă îmbogăţirea şi modernizarea inventarului în agricultura judeţului se constată şi introducerea unor noi culturi de cereale cu productivitate mărită [16] şi a utilizării îngrăşămintelor naturale pentru fertilizarea solului — gunoiul de grajd şi în anumite zone borhotul rezultat de la numeroasele velniţe şi poverne existente în judeţ [17].

Pe malurile cursurilor de apă, unde terenurile se pretau, se cultivau legume pentru udatul cărora se foloseau sisteme de irigaţii bazate pe canale de captare a apei din Putna, Siret, Trotuş sau Milcov.

Ceea ce dădea notă specifică judeţului Putna era viticultura, deşi ca întindere nu deţinea cea mai mare suprafaţă între celelalte culturi. Chiar înainte de reformă, în anul 1860, Comisia statistică situa judeţul Putna pe primul loc în ţară în privinţa culturilor viţei de vie, care prezenta 1/4 din totalul culturilor acestui arbust din Moldova [18].

În perioada la care ne referim această armură a economiei agrare a cunoscut o dezvoltare şi mai accentuată, accentul căzînd pe productivitatea culturii respective şi pe celelalte produse rezultate. Viile produse pe aceste meleaguri erau recunoscute şi peste graniţă : în Austria, Bucovina, Turcia şi chiar în Egipt [19].

Deşi statisticile păstrate sînt incomplete sau defectuos întocmite, coroborate şi comparate cu alte surse de informaţii permit alcătuirea unui tablou al evoluţiei culturii viţei de vie şi a producţiei obţinute în etape diferite [20].

---

15 Arhivele Statului Vrancea, Fond Prefectura judeţului Putna, Ds. 6/1891, f. 31—32 ;

16 Ion Ionescu, **Agricultura judeţului Putna,** Bucureşti, 1869, p. 557 ;

17 Arhivele Statului Vrancea, Fond Prefectura judeţului Putna, Ds. 10/1898, f. 156 ;

18 Dezvoltarea economiei Moldovei între anii 1848—1864, Editura Academiei R.P.R., Iaşi, 1963, p. 25 ;

19 Ion Ionescu, opus citat, p. 275—276 ;

20 Arhivele Statului Vrancea, Fond Prefectura judeţului Putna, Ds. 39/1868, f. 349—350 ; Ds. 1/1882, f. 96 ; Ds. 29/1894, f. 56 ;

ANUL	Hectare vie	Hectolitri vin	Media la ha
1867	3.651	79.163	21,6
1882	7.906	176.040	22,2
1893	11.248	249.936	22,5
1896	13.328	748.764	56,1
1898	14.273	708.785	43,4

În aceşti ani unele localităţi s-au specializat în cultura viţei de vie. În anul 1881, în jurul Odobeştilor existau întinse zone de podgorii care ocupau suprafaţa de 1851 ha [21]. Comuna Crucea de Sus, plasa Zăbrăuţi (în bazinul Panciu) avea în anul 1885 160 ha vie [22]. Sub aspectul cantitativ şi calitativ, podgoria Odobeşti era pe locul întîi nu numai în cadrul judeţului ci raportat în întreaga ţară.

În această podgorie erau renumite atît vinurile albe cît şi soiurile roşii, cel mai căutat fiind vinul alb tămîios, al cărui preţ maxim era de 9 lei vadra în anul 1882 [23], comparativ cu vinul produs în unele localităţi din judeţ al cărui preţ era în jur de 1 leu vadra [24].

Beneficiile aduse de practicarea viticulturii au atras după sine atragerea unui număr mai mare de cultivatori în această sferă a producţiei agricole. Numărul lor se cifra la 12.442 proprietari viticoli în 1893.

Guvernul interesat în creşterea cifrei de export, susţinută de vinurile produse în podgoriile judeţului Putna, a acordat o atenţie deosebită încurajării viticulturii, recomandînd unei societăţi franco-române achiziţionarea vinurilor de Odobeşti [25].

Măsurile luate pentru creşterea viticulturii prin organizarea şi asigurarea de cadre de specialitate, protecţia împotriva dăunătorilor viţei de vie, procurarea soiurilor rezistente şi productive etc., au făcut ca rezultatele să fie satisfăcătoare. Astfel în 1900, în cadrul expoziţiei naţionale de la Paris, judeţul Putna a fost reprezentat de vinurile apreciate aduse de la Panciu şi Odobeşti.

Din studiile efectuate, atît de arhivă cît şi în alte materiale bibliografice, nu am întîlnit cazuri de împroprietărire a ţăranilor cu suprafeţe cultivate cu vii. Explicaţia constă în faptul că ţăranii clăcaşi nu lucrau asemenea suprafeţe prin învoielile agricole.

Aplicarea reformei agrare din 1864 şi deci eliberarea unei mari părţi a ţărănimii de obligaţiile faţă de proprietari şi transformarea lor în producători direcţi pentru piaţă, a stimulat dezvoltarea comerţului cu cereale şi implicit dezvoltarea culturii cerealiere. Cultura cerealelor ocupa locul al doilea ca pondere şi primul ca întindere a suprafeţelor destinate, după viţa de vie.

21 Arhivele Statului Vrancea, Fond Prefectura judeţului Putna, Ds. 1 bis/1882, f. 108 ;
22 Ibidem, Ds. 5/1885, f. 118—134 ;
23 Ibidem, Ds. 1 bis/1882, f. 108 ;
24 Ibidem, f. 108 ;
25 Ibidem, f. 58 ;

Se constată, după reformă, creșterea suprafețelor cultivate cu porumb și grîu, în special, dar și a celor semănate cu orz, secară și alte plante.

Porumbul constituind elementul de bază în alimentația țăranului, cunoaște cea mai mare cultură pe terenurile țărănești. Spre exemplificare menționăm că în anul 1895 din cele 8949 ha. cultivate cu porumb, în plasa Răcăciuni, numai 2280 ha aparțineau marii proprietăți, diferența revenea micilor proprietari [26].

Culturile de grîu aparțineau mai mult marilor proprietari și reprezentau circa 1/5 față de cele de porumb. Exemple în 1864, în întreg județul s-au semănat 1.931 ha. cu grîu și 6.287 cu porumb ; în 1867, 1.879 ha cu grîu și 9.746 ha cu porumb, iar în 1898 la cele 6.889 ha cu grîu corespundea 37.457 ha cu porumb.

Privind în ansamblu culturile cerealiere în județ, constatăm, atît creșterea suprafețelor destinate acestora cît și a producției obținute, dezvoltarea aceasta fiind însoțită de nestabilitatea datorată de cele mai multe ori calamităților. În perioada 1 aprilie 1888—1 octombrie 1889, numai în plasa Gîrlele—Biliești a fost distrusă de grindină și incendii o suprafață de 4.959 ha semănături, iar în anul 1894 producția a suferit scăderi calitative și cantitative datorită secetei din acel an [27].

În afară de cerealele amintite, s-au introdus și dezvoltat cultura plantelor tehnice, în special sfecla de zahăr. În plasa Răcăciuni se cultiva la 1891 pe o suprafață de 833 ha cu o producție de 8.296.364 ha [28]. Cu cîțiva ani mai tîrziu — respectiv în 1898 suprafața cultivată era de 2.027 ha., iar producția de 54.479.000 kg.

Ca urmare a dezvoltării agriculturii capitaliste după reforma agrară, constatăm și o creștere corespunzătoare a industriei prelucrătoare, în special în acele ramuri ce foloseau materia primă rezultată din agricultură. Între acestea amintim industria de producere a alcoolului -- velnițe și poverne — în 1882 existau 1.082 asemenea instalații iar în 1887 numărul lor crește la 1.342 [29]. În 1896 numărul ocestora ajunse-se la 329 între care unele erau puse în mișcare de forța aburilor [30].

Consecințele pe plan social rezultate prin aplicarea reformei agrare au fost și pe teritoriul județului Putna ca și în întreaga țară. Regimul feudal în ansamblul său a fost subminat. Clasa marilor proprietari funciari a rămas însă o clasă cu puternice poziții economice care s-au făcut simțite în exercitarea puterii politice de stat a acestei clase cît și în relațiile cu țărănimea.

---

26 Arhivele Statului Vrancea, Fond Prefectura județului Putna, Ds. 39/1896 ;
27 Arhivele Statului Vrancea, Fond Prefectura județului Putna, Ds. 79/1892, f. 46 ;
28 Ibidem, Ds. 30/1898, f. 55 ;
29 **Dezvoltarea economiei în Moldova între anii 1848—1864**, Editura Academiei R.P.R., Iași, 1865, p. 13 ;
30 Vezi anexa : Tipuri de mori și dîrste conservate în Rezervația de arhitectură populară a Muzeului vrîncean, provenite din comunele Andreiașu și Nistorești ;

Așa cum se menționa mai sus, sătenii n-au primit pămînt suficient și nici din cel mai roditor, fapt pentru care mai mulți dintre ei, pentru a-și îndestula traiul au fost nevoiți să accepte regimul dependenței față de moșieri impus prin învoielile agricole. Alții neputîndu-se achita de obligațiile de răscumpărare cedau pămîntul în favoarea comunelor rurale sau a moșiei unor moșieri, arendași cămătari, preoți etc., care se obligau să achite ratele datorate foștilor proprietari. Rămași fără pămînt, unii dintre țăranii din județ luau drumul întreprinderilor industriale din orașe, puține la număr în comparație cu alte regiuni, sau al exploatărilor forestiere, oferind mînă de lucru eftină. Între întreprinderile care au luat naștere la sfîrșitul secolului XIX se pot aminti Fabrica de zahăr „Danubiana" de la Sascut care funcționa în 1875, Fabrica „Chimica" Mărășești cu sediul în orașul Mărășești, care a luat ființă în 1879, tot în această ultimă localitate exista o fabrică de zahăr considerată ca una din cele patru mari întreprinderi de profil din țară și avea la sfîrșitul secolului trecut un număr de 500 muncitori [31]

Întreprinderi mai mici existau în Focșani, atestate la 1886 două tăbăcării o fabrică de teracotă, una de frînghii și căpestre, două fabrici de perii, fabrici de lumînări de ceară. La Adjud era o fabrică de frînghii, trei fabrici de tăbăcărie, patru fabrici de rachiu, 11 ateliere de olărie, 10 cărămidării, iar la Odobești 55 fabrici de rachiu [32].

Lucrînd în aceste întreprinderi unii dintre foștii clăcași au contribuit la formarea și completarea rîndurilor proletariatului orășenesc român și fac prezența, în această poziție socială în lupta de clasă, dusă împotriva exploatării capitaliste, așa cum documentele locale consemnează.

La nivelul județului Putna, urmările aplicării reformei agrare au avut și unele particularități impuse de condițiile specifice zonei sau create de calamități naturale. Astfel, anii 1865 și 1866 au fost mai secetoși care au accentuat starea de mizerie a țăranilor împroprietăriți. Urmare a acestei situații mulți țărani pentru a se achita de datoria de răscumpărarea clăcii și-au angajat brațele, — în lipsa banilor pe timp de 4—5 ani viitori. Dacă nu-și puteau achita obligațiile nici în acest mod, loturile treceau pe seama comunelor sau a unor acaparatori care se angajau să achite despăgubirile. În 1879 din cele 7.000 de loturi cîte existau în țară înstrăinate de către împroprietăriți, un număr de 450, reprezentînd circa 3% se aflau în județul Putna.

Intervențiile organelor centrale, prin circulare sau legi nu au putut salva loturile sătenilor împroprietăriți de abuzurile moșierilor și arendașilor care, sub pretexte diferite, închiriere, donație, ipotecare sau chiar vînzare — au rămas în continuare în stăpînirea acestor loturi.

Reforma agrară din 1864 rămîne unul din cele mai importante evenimente din istoria modernă a României, așa cum pe drept cuvînt este apreciată de istoricii și istoriografia noastră, pentru că a subminat ba-

31 Alecu Lenco, **Pagini de istorie locală,** în Coordonate culturale vrîncene, Focșani, 1971, p. 5;
32 Aleco Lenco, **Pagini de istorie locală,** în Coordonate culturale vrîncene, Focșani, 1971, p. 5.

zele orînduirii feudale în agricultură, a desfiinţat claca şi dependenţa personală a ţăranului faţă de feudal, a împroprietărit majoritatea clăcaşilor şi a dat un puternic impuls dezvoltării producţiei de mărfuri agro-alimentare şi progresului societăţii româneşti în general. Totodată a impulsionat circulaţia de mărfuri şi folosirea forţei de muncă salariate, contribuind efectiv al dezvoltarea pieţei interne.

Atribuind loturi diferite ca întindere celor trei categorii de ţărani, a contribuit la stratificarea ţărănimii şi, deci, la crearea chiaburimii şi sărăcimii satelor. A neglijat o parte a ţărănimii, însurăţeii şi alte categorii, cărora le-a venit rîndul după războiul de independenţă prin aplicarea integrală a legiuirii agrare şi prin vînzarea către săteni a unor proprietăţi aparţinînd statului.

JUDEŢUL PUTNA

Lista cu numele comunelor rurale şi urbane cum s-a întocmit după legea comunală

Nr. comunelor	Denumirea comunelor	Nr. comunelor	Denumirea comunelor
	Plasa Răcăciuni	23	Urecheşti
1	Parava	24	Coţofăneşti
2	Dragosteni	25	Bîlca
3	Orbenii de Sus	26	Borsani
4	Orbenii de Jos		
5	Scurta		**Plasa Zăbrăuţi**
6	Cucova	27	Străoane de Sus
7	Valea Seacă	28	Moviliţa
8	Mîndrişca	29	Păuneşti cu Bou
9	Piceşti	30	Mărăşti
10	Sascut	31	Ghimiceşti cu Sperieţi
11	Conteşti	32	Pîioasa cu Varniţa
12	Berceşti	33	Satu nou cu Crucea Jos
13	Adjud	34	Străoane de Sus cu Repedea
14	Burcoaia	35	Verdea
15	Domneşti	36	Crucea de Susu
16	Pufeşti	37	Ciurucu cu Gogoiu
17	Călimăneşti	38	Monăstirea
18	Pădureni	39	Cîmpurile
19	Ruginesti	40	Muncelu
20	Angheleşti	41	Soveja
21	Copăceşti	42	Diocheţi
22	Lunca-Dochii		

Nr. comunelor	Denumirea comunelor	Nr. comunelor	Denumirea comunelor
43	Vidantia		**Plasa Gîrlele**
44	Fitionești	67	Vărsătura
	Plasa Vrancea	68	Șindrilarii de Jos
45	Nereju	69	Miera (Mera)
46	Spulber	70	Pățești
47	Paltin	71	Găgești
48	Prahuda	72	Bolotești
49	Năruja	73	Codru Sîrbilor
50	Nistoricești	74	Clipicești
51	Herăstrău	75	Ireşti
52	Vasuiu	76	Bătinești
53	Spinești	77	Jariștea
54	Hăulișca		**Plasa Bilieşti**
55	Păulești	78	Nămoloasa Checeru și Blihane
56	Coza	79	Tîrgul Nămoloasa
57	Tulnici	80	Costieni
58	Negrilești	81	Nănești
59	Bîrsești (Vrîncioaia)	82	Călieni cu Maluri
60	Poiana	83	Vulturu de Jos
61	Prisaca	84	Vulturu de Sus
62	Podurile	85	Răstoaca
63	Colacu	86	Svorăște
64	Tichiriș	87	Rădulești
65	Găuri	88	Mircești
66	Vidra	89	Făurei
		90	Mărășești
		91	Ciușlea
		92	Suraia—Dimanciu

ARHIVELE STATULUI, Fondul Prefecturii Județul Putna
Ds. 32/1867, f. 31—36.

PE MOȘIILE PARTICULARE

Nr. clăcașilor pe categorii

cu 4 boi	cu 2 boi	cu brațele	lot casă	
545	2.261	1.058	1.149	5.013

Pămîntul primit de clăcași pe categorii

2.860,58 2/3	8.636,64 1/3	2.513,74	159,70	14.171,27

PE DOMENIILE STATULUI

Nr. clăcaşilor pe categorii

464	1 074	609	433	2.580

Pămîntul primit de clăcaşi — pe categorii

2.821,80 1/3	3.981,52 1/3	1.490,20	55,40	7.849,26 2/3

CONSÉQUANCES DE L'APLICATION DE LA RÉFORME AGRAIRE DE 1864 DANS L'ANCIEN DISTRICT DE PUTNA

Résumé

L'article se réfère à l'application de la réforme agraire de 1864 dans l'ancien district Putna et ses conséquances dans le domaine de la vie économique et sociale.

Tout comme dans le pays entier l'application de la reforme agraire dans l'ancien district de Putna, cahote complément le système de travail basé sur corvée et donne la possibilité du developpement des relations capitalistes dans l'agriculture. et cela déterminera une série de réformes.

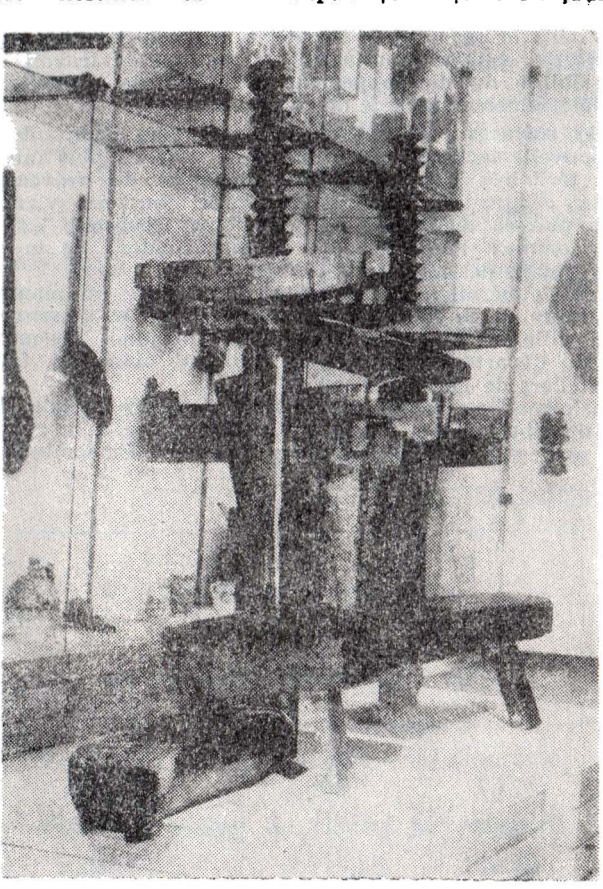
On élargit les surfaces cultivées et on passe vers l'agriculture intensive en introduisant la nouvelle technique et utilisant de plus en plus intense les fumiers on organise les téritoires cultivés et on introduise de neoveaux cultures, on élargit les vieilles comme : viticulture concentrée dans des vignobles renommés des céréales, des plantes techniques, on développe beaucoup les industries liées de l'agriculture comme : l'industrie de la panification, de la fabrication des eaux-de-vie, de l'usinage des matériaux textiles.

A la suite de l'elibération des paysans et à cause du manque de la terre pour vivres, beaucoup de paysans quittent les villages et grossissent les rang du prolétariat de la ville, en s'engajeant dans les fabriques récemment construites sur le territoire du département : fabrique chimique Mărăşeşti, fabrique de sucre Sascut, certains ateliers de Focşani.

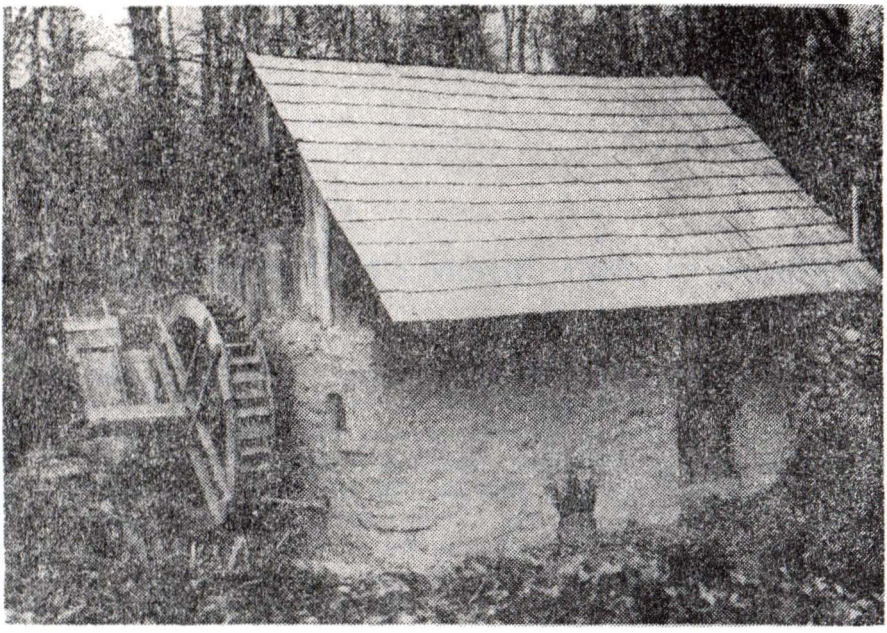
Par les transformations produites dans la structure sociale de département, par la nouvelle distribution des terres cultivables grâce à la réforme agraire de 1864, a lieu le processus général du developpement économique sous tous ses aspects.

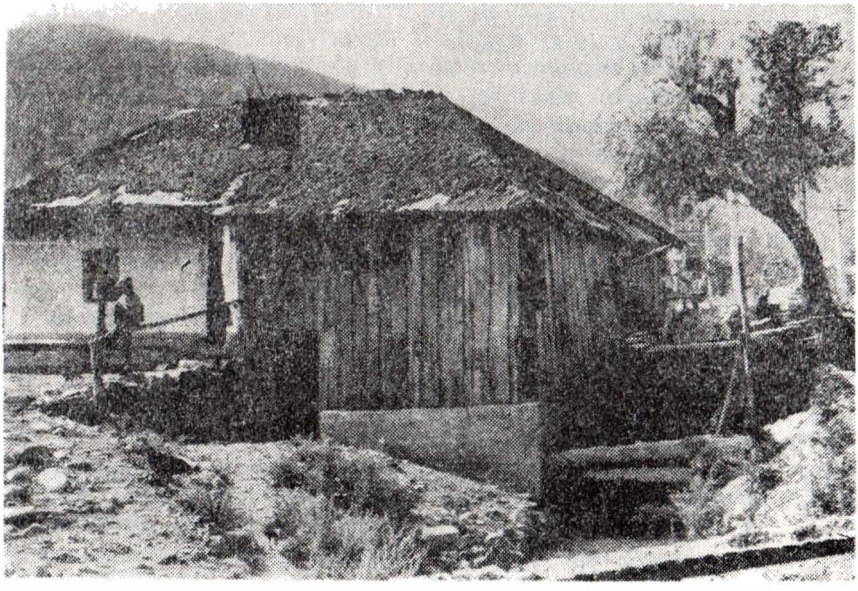
Simbolul heraldic al municipalității orașului Focșani, 1862.

Teasc pentru struguri.

Dîrstă — comuna Nistoreşti.

Moară de apă — Soveja.

FOCȘANII ÎN LUPTA PENTRU UNITATE NAȚIONALĂ

DUMITRU HUȚANU

Revoluția de la 1848, creînd un cadru favorabil de manifestare, a deschis calea luptei de amploare pentru înfăptuirea unității și independenței naționale a poporului nostru, implicit pentru făurirea României moderne. Chiar dacă la 1848, din cauza condițiilor externe nefavorabile, idealul românilor de a se uni într-un stat național independent nu s-a putut realiza, revoluționarii și urmașii lor vor lupta cu abnegație, în deceniile următoare, pentru a înfăptui, pas cu pas, acest măreț ideal. La 1850 N. Bălcescu, atrăgea atenția, făcînd bilanțul revoluției, că mai rămîneau înfăptuite alte două revoluții una pentru unitate națională și alta pentru independența națională, pentru ca națiunea română „să reintre în plenitudinea drepturilor sale naturale" și viitorul avea să confirme previziunile marelui patriot în anii memorabili 1859, 1877 și 1918.

Aflat la hotarul arbitrar dintre Moldova și Muntenia, orașul Focșani și-a înscris numele cu majuscule în lupta pentru unire, locuitorii lui avîntîndu-se cu entuziasm în vîltoarea evenimentelor anilor 1856—1866.

Numeroasele mărturii păstrate în arhivele locale sau centrale, în muzee, rămîn argumente incontestabile, convingătoare ale persistenței și penetrației ideii și năzuinței de unitate națională în conștiința românilor de pe ambele versante ale Carpaților, în conștiința locuitorilor orașului de pe Milcov.

Sînt păstrate mărturii ale străduințelor oficialităților celor două părți ale orașului Focșani de a limita sau înlătura consecințele nefaste ale existenței gîrlei-hotar, de a găsi soluții pentru rezolvarea unor chestiuni de interes obștesc sau urbanistic comun.

Zeci de dosare cuprind mărturii ale legăturilor comerciale și matrimoniale dintre locuitorii celor două părți ale orașului.

Evoluția social-economică rapidă, procesul continuu dialectic de formare și consolidare a națiunii române, declanșat de revoluția lui Tudor și îndeosebi de revoluția burghezo-democratică de la 1848, au făcut din Focșani unul dintre principalele centre ale luptei pentru realizarea deziderațului de unitate națională.

Acest ideal înflăcărează masele populare din fostul județ Putna și din orașul Focșani care-și exprimă adeziunea la dorințele naționale într-o adresă din 18/30 iunie 1856 : „Sub iscăliții cetățeni de toate cla-

sele, locuitori ai ținutului Putna și ai orașului Focșani din Principatul Moldovei... prin acest înscris în unanimitate declarăm și noi că dorințele noastre sînt: Unirea ambelor principate Valahia și Moldova într-un singur stat sub denumirea de România, un domn străin din dinastiile Europei, afară de acelea megieșite, o Constituție liberă potrivită cu trebuințele țării și o adunare obștească compusă de deputații aleși liber din toate clasele".

Adeziunea este semnată de peste 200 de oameni în rîndul cărora îi întîlnim pe revoluționarii de la 1848 (Neculai Voinov, N. Sonțu), pe consecvenții militanți focșăneni pentru unire; Dumitru Dăscălescu, Ștefan Dăscălescu, C. Stamatin, Scarlat Bontaș, Pavel Muncu [2], Lascăr Zamfirescu [3], dr. Anastasie Lascaris [4].

Cele mai multe semnături aparțin meseriașilor și negustorilor din Focșanii Moldovei [5]. De fapt această adeziune este și actul de naștere al uneia dintre cele mai puternice și numeroase comitete unioniste din țară la acea dată.

Activitatea comitetului unionist s-a desfășurat în condițiile dificile ale acțiunilor represive organizate de prefectul județului, Iordache Pruncu, slugă credincioasă a caimacanului Vogoride și a ministrului său de interne, Costin Catargi [6].

În aceste condiții, conștiința unității naționale capătă una dintre cele mai expresive manifestări: locuitorii părții muntene sprijină lupta fraților lor de peste Milcov. După ce asigură Comitetul Central al Unirii din Iași de totala „aderență la lupta pentru unire a mai toată obștea de toate clasele", Șt. Dăscălescu și C. Stamatin precizau că „situația din orașul Moldovei este diametral opusă în comparație cu libertatea de gîndire a fraților de peste Milcov, care frățește ne-au invitat a ține chiar ședințele Comitetului nostru în comun cu ale lor și la dînșii, dacă la noi sîntem opriți".

Adresa relatează greutățile întîmpinate în desfășurarea activității Comitetului unionist, întărite de intervențiile brutale ale zeloșilor oameni ai isprăvniciei care „umblă, răzbat pretutindeni, fățiș propovăduiesc, ponegrind pe unioniști, că n-ar fi mai puțin revoluționari decît cei din 1848; ca să nu fie ascultați, îngrozind pe oameni cu persecuții, pedepse și ocare" [7].

---

1 C. Constantinsecu-Mircești și I. Dragomirescu. Orașul Focșani înainte și după Unirea Principatelor Române. Studii și articole de istorie, XXII, București, 1973, pag. 121.

2 Tatăl arhitectului Ion Mincu.

3 Tatăl scriitorului Duiliu Zamfirescu.

4 Al doilea redactor al primului ziar în limba română „Fama Lipscăi" unchiul scriitorului Duiliu Zamfirescu.

5 Acte și documente relative la istoria renașterii României, volumul III — București, 1889, pag. 580.

6 La 25 martie 1857 telegrafia ministrului: „Am primit de la d-voastră ordinul cu nr. 6237. Cu toate că partea Valahă a orașului constituie un obstacol, căci acolo își ține comitetul ședințele, fiți liniștiți... răspund de buna ordine (Acte și Documente — Vol. IV. pag. 129).

7 Idem — volumul IV, pag. 282 și următoarele.

În pofida acestor persecuții, masele populare focșănene și țărănimea vrînceană își aleg și trimit reprezentanții în Adunarea ad-hoc a Moldovei [8]. La 5 septembrie 1857, Sfatul orășenesc comunică Ministerului din lăuntru alegerea negustorului Gh. Ilie și a țăranului pontaș Ion Roată, din Cîmpuri, ca delegați în Adunarea ad-hoc a Moldovei [9]. Și partea munteană a orașului își trimite delegații săi în cealaltă adunare, cu același mandat — de a exprima voința de unire a celor care le-au încredințat mandatul [11].

Activitatea, locul și rolul acestor adunări sînt cunoscute, de subliniat încă odată rămîne participarea activă, patriotică, demnă, semnificativă pentru clasa pe care o reprezintă, a deputatului vrîncean Ion Roată [12]. Întorși la vetrele lor, deputații vrînceni, fie țărani, fie negustori, meseriași își continuă activitatea de propagare a ideilor unioniste, domină întreaga viață politică locală și contribuie substanțial la alegerea, la sfîrșitul lui 1858, în Adunarea electivă a Moldovei a lui Mihail Kogălniceanu, din partea orașului Focșani și a economistului N. Suțu, din partea județului Putna [13].

La 5 ianuarie 1859, colonelul Al. I. Cuza este ales domnul Moldovei. De dincolo de Milcov, focșănenii munteni îi scriau domnitorului „Corpul electoral Focșanii Munteni, simțind cu dumneavoastră sentimentele de bucurie pentru norocita alegere a domniei voastre, vă felicitează strigînd Glorie vouă fraților de peste Milcov. Trăiască România Unită“ [14].

Vestea alegerii din 24 ianuarie 1859, stîrnește la Focșani entuziasmul general al maselor populare. Orașul capătă aspectul zilelor sărbătorești iar poporul... „făcînd o sărbătoare din acea zi fericită, a mers în pompă la hotarul care merge prin inima acestei întinse și frumoase țări și au aruncat cu pietre într-însul, dorind ca nici urmele lui să nu se mai cunoască“ [15].

Se trimite o telegramă domnitorului „Sub impresia unui simț de bucurie extraordinară, inimile rămîn unite și nu pot exprima toate cîte simțim. Orășenii focșăneni nu pot să zică decît — Să trăiască România, Să trăiască Prințul lor“ [16].

Cîteva zile mai tîrziu, locuitorii orașului au prilejul să-și exprime direct adeziunea lor la actul din 24 Ianuarie. La 5 februarie 1859, domnitorul Al. I. Cuza a trecut pentru prima oară prin Focșani, îndreptîn-

8 Arhivele Statului Vrancea, fond Eforia Focșani — Moldova, doc. 15/1857, fila 33, 40—43, 49.

9 Idem, fila 44.

10 Concept telegrame — M. Kogălniceanu, către Gh. Ilie (Muzeul județean de istorie Focșani, inv. 521, 522.

11 Arhivele Statului Vrancea, fond Magistrat, oraș Focșani Munteni, doc. 11/1857.

12 Adăniloaie Nichita, Știri noi despre Ion Roată, Studii — Revistă de istorie nr. 1, anul XVII, 1964, Ed. Academiei, p. 50—58.

13 I. M. Dumitrescu, Însemnări despre orașul Focșani, 1931, p. 29.

14 Acte și Documente, vol. III, p. 363.

15 Idem.

16 Ibidem.

du-se spre București, făcîndu-i-se una dintre cele mai entuziaste primiri [17].

În conformitate cu prevederile Congresului și Convenției de la Paris, prin Decret domnesc, ia ființă la Focșani, la 15 mai 1859, în casele lui Scarlat Bontaș [18], Comisia Centrală, avîndu-l ca președinte pe Nicolae Golescu și ca membri, printre alții, personalități de seamă ale timpului M. Kogălniceanu, Nicolae Suțu, Grigore Alexandrescu, D. Dăscălescu. Cei 16 membri ai Comisiei Centrale, care după un an își va muta reședința în casele lui D. Dăscălescu [19], beneficiind de una dintre cele mai înzestrate tipografii, avea sarcina de a elabora o legislație unică, de a pregăti unirea administrativă și legislativă a Principatelor.

Cele peste 60 de proiecte elaborate de Comisia Centrală erau menite să contribuie la dezvoltarea economică, la propășirea țării, la înscrierea României pe făgașul dezvoltării capitaliste. Semnificativă rămîne în acest sens activitatea economistului N. Suțu, autorul și coautorul unor proiecte de înființare a unei curți de conturi, a unor stabilimente industriale, de căi ferate etc.

Comisia Centrală, terminîndu-și rolul, în urma actului din 24 ianuarie 1862, este desființată prin lege în februarie același an [20].

Încă din 1859, se începe elaborarea proiectului de unificare a orașului Focșani, se iau măsuri pentru desființarea graniței [21]. Proiectul este aplicat odată cu decretul de unificare emis de Al. I. Cuza, la 10 iulie 1862, în care se stipula „Ambele părți ale orașului Focșani, de dincolo și de dincoace de Milcov vor forma în viitor un singur oraș care va fi reședința județului Putna“ [22]. Concomitent, se recomanda ca lucrările de unificare „să fie conduse de adevăratul spirit al Unirii, să se înțeleagă bine că toți membrii (comisiei n.n.) sînt chemați spre a lucra pentru binele și înflorirea orașului întreg“, „că nu mai există Focșani Munteni și Focșani Moldova, că nu mai există decît o singură casă“ [23]. Are loc prima ședință comună a celor două municipalități în care se stabilesc măsurile ce trebuiau luate pentru aplicarea decretului domnesc [24].

Decretul este primit de locuitorii orașului cu un entuziasm greu de exprimat în cuvinte. Prefectul Robescu telegrafia Ministerului de interne că „Entuziasmul focșănenilor pentru definitiva unire a acelui oraș este la culme“ [25].

17 Arhivele Statului Vrancea, Fond Eforia Focșani — Moldova ds. 9/1859, fila 3 — I. M. Dumitrescu. Însemnări despre orașul Focșani, 1931, p. 30—31
18 I. Romanoaie, Date focșănene asupra hotarului Unirii Milcovia, an II, vol. I — 1931, p. 169.
19 Arhivele Statului București, M.A.I. — 315, Ds. 252/1862, f. 238.
20 Idem, f. 2.
21 Idem, M.S.M., Fond Ministerul de Interne, dosar 88, pachet 128.
22 Arhivele Statului Focșani, Fond Magistrat. ds. 4/1862, f. 134.
23 Idem, fila 99.
24 Ibidem, fila 107—108.
25 Arhivele Statului București, Ministerul de Interne ds. 259/1862.

Desfășurarea evenimentelor din epoca Unirii la Focșani, între anii 1856—1866, a conturat personalitatea unor localnici, care, prin activitatea lor consecvent unionistă, s-au situat în fruntea maselor populare. În rîndul acestora trebuie menționat în primul rînd „poetul răzeșilor", cum îl numea Al. Russo, Dumitru Dăscălescu.

Poet și militant pentru Unire, Dumitru Dăscălescu (1827—1863) și-a închinat întreaga sa viață luptei pentru unire, făcînd din poezie o armă de luptă, de propagare a ideii unității naționale în conștiința maselor „Jertfesc totul... tot afară de Unirea țării mele [26], „Astăzi însă prin cîntare / Vă îndemn să vă uniți / Tot cîntînd fără-ncetare / Dragi români, să fim uniți !" [27].

Concomitent, D. Dăscălescu a fost prezent în miezul evenimentelor din întreaga perioadă 1856—1863, fiind deputat în Adunarea ad-hoc, administrator unionist al județului Putna, membru al Comitetului unionist focșănean, membru al Comisiei Centrale, numele lui întîlnindu-se în mai toate documentele vremii.

Aceeași atitudine o are și Gh. Apostoleanu, primul profesor de economie politică al Universității din Iași, dr. în drept la Berlin, membru al Comitetului Central al Unirii din Iași, al Comitetului unionist din Focșani, al Comisiei Centrale, calitate în care participă la elaborarea viitoarelor legi juridice ale țării.

Unirea din 1859 și înfăptuirea, în anii următori, a unor reforme structurale, cerute de modernizarea statului român — care au contribuit eficient la întărirea capacității politice, economice și militare a țării — au constituit premisele importante pentru obținerea independenței depline, pentru desăvîrșirea unității naționale.

Avînd o evoluție sincronizată cu aceea a țării, orașul Focșani, vrîncenii în general, nu și-au dezmințit crezul lor patriotic, aducîndu-și o contribuție majoră la cucerirea independenței naționale, la apărarea ființei noastre naționale în greaua încercare prin care a trecut România în vara fierbinte a anului 1917 [28].

România a participat la primul război mondial într-un război al ei, alături de cei ce îi recunoșteau drepturile sale istorice, pentru cauza sa dreaptă — reunirea într-un stat puternic și independent a tuturor românilor. În lupta pentru apărarea pămîntului patriei împotriva ocupanților germani din timpul primului război mondial, pentru salvgardarea unității și integrității teritoriale, oștile române, masele populare din întreaga țară, cu precădere vrîncenii, au înscris, la Mărășești, Mărăști, Oituz, Muncelu, Soveja și în multe alte locuri, pagini nepieritoare de eroism și abnegație, de spirit de jertfă și patriotism fierbinte.

Imperativul istoric al înmănunchierii tuturor românilor într-un singur stat național unitar și independent, rod al luptei maselor largi

26 D. Dăscălescu — Zorile — Iași, 1854, „Epistolă".
27 D. Dăscălescu — Scrieri din țară țînțărească. Poezia nouă, Iași, 1856.
28 Vezi Studiile din prezentul volum referitoare la aceste evenimente.
29 Mircea Mușat, Ion Ardeleanu. Viața politică în România 1918—1921, Ediția a II-a, Editura politică, București, 1976.

populare, a muncitorimii, țărănimii, intelectualității, a cercurilor înaintate ale burgheziei, operă a întregului popor s-a realizat în memorabilul an 1918, pe baza principiului dreptului popoarelor la autodeterminare, în urma prăbușirii imperiului țarist și a celui habsburgic [29].

Focșănenii, urmașii celor care și-au înscris numele în luptă pentru realizarea primului pas al unității naționale — 24 Ianuarie 1859 — au fost alături de frații lor de peste munți, în lupta pentru unirea Transilvaniei cu patria mamă.

În 1893, 18 elevi ai Liceului „Unirea", din clasa a VII-a, salută cu bucurie printr-o telegramă sosirea la București a neobositului luptător român, dr. I. Rațiu [30].

Cu același prilej, au loc manifestații de simpatie pentru românii subjugați și pentru conducătorii lor sosiți în capitala României, la Odobești și Focșani [31].

La 13 mai 1893 s-a deschis acțiunea judiciară împotriva întregului comitet al Parlamentului național român de către oficialitățile habzburgice. În întreaga țară au loc mișcări de sprijinire care capătă, în perioada iunie—iulie, mari proporții. Asemenea manifestări au loc la București, Iași, Ploiești, Galați, Brăila, Craiova, Bîrlad și Focșani [32].

Manifestări de solidaritate cu memorandiștii au loc și în anii următori. La 19 aprilie 1894 se țin peste 23 de mitinguri în diferite orașe ale țării printre care și Focșani [33].

În ziua de 31 ianuarie 1915, la Biblioteca publică din Focșani, și la 11 februarie 1915, în cadrul Casei de citire „Cetatea Crăciuna" din Odobești, Ion Gh. Profiriu susține conferința „Cu cine ?", publicată în același an în editura Casei, în care se afirmă ideea unirii tuturor românilor, după ce face o analiză a celor două alternative de alianță ale României — cu Antanta sau cu Puterile Centrale [34].

Începînd cu numerele 1 și 6 din 27 ianuarie 1919 ale ziarului „Craiu nou", care apărea la Focșani, I. Rădulescu-Rîmnic își publica articolul „Unirea de ieri și de azi", articol în care făcea o istorie a luptei românilor pentru Unire pînă la 1 decembrie 1918 inclusiv [35].

Tot în 1919, dar în nr. 15 al ziarului focșănean „Curierul Putnei", Sofronie Roșca publica articolul „Un prețios monument istoric de la Mihai Viteazul în Ardeal" în care evocarea personalității și luptei lui Mihai Viteazul pentru unirea țărilor române era simbolică și exprima adeziunea la mărețul act din 1 Decembrie 1918 [36].

---

30 Colectiv, Unirea Transilvaniei cu România, 1 Decembrie 1918. Ediția a II-a București, 1972, p. 314.
31 Idem, p. 215.
32 Șt. Pascu, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, Cluj, 1968, p. 171.
33 V. Netea. Istoria Memorandului. București, 1874, p. 360—361.
34 Contribuții bibliografice privind Unirea Transilvaniei cu România, Institutul de Studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. — Biblioteca Centrală Universitară, București, 1969, p. 63.
35 Idem, p. 546.
36 Idem, p. 547.

Sînt doar cîteva mărturii, dar cu o profundă semnificație pentru starea de spirit a maselor populare focșănene, pentru persistența, năzuința și hotărîrea lor de a trăi într-o Românie liberă, unită și independentă.

LA LUTTE DES HABITANTS DE VRANCEA POUR L'UNITÉ NAȚIONALE FOCȘANI — VILLE DE L'UNION

Résumé

Le travail souligne quelques événements rattachés à la contribution des habitants de Vrancea à la lutte pour la réalisation de l'Union des Principantés — Ajoutées à la situation de ville-frontière, les dates argumentat la justesse de la dénomination de Focșani, de Ville de l'Union„ accordie par l'histoire à la ville située sur la Milcov.

ASPECTE ALE LUPTEI ÎMPOTRIVA OCUPANȚILOR PE TERITORIUL FOSTULUI JUDEȚ PUTNA ÎN ANII 1916—1918

ALECU LENCO

Jefuirea sistematică a bogățiilor și exploatarea populației.

După primele succese repurtate pe frontul din Transilvania, în august 1916, Armata română a fost nevoită să se retragă, ca urmare a conjuncturii existente, cedînd inamicului, pînă în decembrie același an, două treimi din teritoriul patriei.

În provinciile românești, vremelnic ocupate de Armatele Puterilor Centrale, s-a instalat o riguroasă administrație germană, menită să exploateze sistematic bogățiile țării și să stoarcă ultima picătură de vlagă a poporului epuizat.

„A fost constituit un Stat-major economic special cu ramificații și secțiuni pe întreg teritoriul ocupat. A luat ființă un comandament special pentru exploatarea petrolului românesc [1].

Aceste organisme au trecut la executarea planului riguros întocmit, încă din octombrie 1916 la Berlin, de a secătui România de bogățiile solului și ale subsolului.

Prin ordonanța dată la 21 aprilie 1917, înaltul comandament german prevedea că „cea mai importantă datorie a administrației militare în România constă în exploatarea economică a țării cît mai complet posibil [2].

„Prin sechestrări, rechiziții și abuzuri pe tot frontul, trupele germane au scos din țară imense bogății. Potrivit statisticilor vremii, în perioada ocupației au fost sustrase din România

— Un milion una sută patruzeci de mii opt sute nouă tone produse petroliere.
— 57.475 tone mașini-unelte și diferite materiale.
— 201.153 tone lemne.
— 93.345 tone sare.
— 14.679 tone piei brute și prelucrate.
— 10.028 tone textile.

---

1 Ștefan Mușat, Eroicele bătălii desfășurate de Armata Română în vara anului 1917, Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., nr. 3/1967, p. 7.

2 Ilie I. Georgianu, Exploatarea economică a țării, Buc., 1920, p. 60.

— Peste un milion tone maşini agricole.

În domeniul agriculturii a fost introdus sistemul rechiziţiilor masive. Numai între 14 ianuarie 1917 şi 13 noiembrie 1918 din România au fost jefuite 2.161.905 tone produse agricole, peste 60.000 de cai.

— peste 1.400.000 de bovine.

— peste 6.400.000 de oi.

— peste 1.000.000 de porci [3].

Dar de cînd ne ştim, poporul nostru, în milenara şi mult încercata sa existenţă, n-a suportat cu stoicism jugul străin. A găsit întotdeauna cele mai adecvate forme de luptă, a ştiut cînd şi cum trebuie să ridice glasul sau braţul înarmat împotriva celor care-i cotropiseră vatra strămoşească.

Deşi vitrege, condiţiile în care s-au desfăşurat rezistenţa maselor populare împotriva ocupanţilor, în anii 1916—1918, prezenţa celor mai diferite forme de luptă o întîlnim pe întreg teritoriul aflat sub stăpînirea străină ; de la repulsie legitimă şi opoziţie ascunsă sau făţişe faţă de ocupanţi, la acţiuni armate şi de spionaj care au avut o pondere însemnată în slăbirea potenţialului frontului inamic.

Importanţa luptei maselor populare în spatele frontului duşman, rolul acţiunii lor în frontul comun al luptei poporului nostru, pe teatrul de operaţiuni sau în afara lui, nu este suficient reliefat în istoriografie. „Situaţia pare să se fi creat şi să dăinuie încă — se menţionează într-o lucrare de referinţă — şi datorită faptului că au fost publicate extrem de puţine documente în legătură cu rezistenţa din acei ani [4]".

Teritoriul fostului judeţ Putna — aproximativ actualul judeţ Vrancea — pentru că a fost teatrul de operaţiuni militare, cunoaşte tabloul complet al războiului şi consecinţelor lui, pentru care Arhivele Statului filiala Focşani păstrează numeroase şi preţioase documente, mărturii pentru efortul comun al populaţiei din spatele frontului amic, dovezi ale luptei maselor împotriva ocupanţilor, în spatele frontului inamic.

Formele acestei lupte continuie au îmbrăcat aspecte deosebite în contextul împrejurărilor în care au avut loc şi în raport de măsurile samavolnice luate de autorităţi, antrenînd întreaga populaţie.

Muncitorii, clasa de avangardă a luptei maselor populare împotriva exploatării interne sau a jugului străin, au aplicat metode şi tactica de luptă condiţiilor impuse de prezenţa trupelor străine în ţară.

Pentru intimidarea populaţiei şi pentru a înăbuşi acţiunile muncitoreşti, guvernul militar german în teritoriul ocupat a emis ordononţa privitoare la întruniri şi societăţi, încă de la 16 ianuarie 1917. Prin art. 1 prevedea interzicerea întrunirilor, iar art. 7 cerea închiderea tuturor cluburilor şi societăţilor create cu scop politic.

---

3 Dr. V. Biano, Însemnări din războiul României Mari, Cluj, vol. II, p. 106—107.

4 Elena Popescu, C. Căzănişteanu, Documente privitoare la unele forme de rezistenţă ale maselor populare din teritoriul vremelnic ocupat, Studii — Revistă de istorie, Tom. 20/1967, p. 641.

Deși se interzicea înființarea de societăți și se menționau pedepse grave cu închisoarea pînă la un an și amendă pînă la 5.000 de mărci, militanții revoluționari ai partidului clasei muncitoare și ai sindicatelor au trecut la formarea unor grupuri ilegale la București, Ploiești, Craiova, Turnu Severin și în alte localități, care au antrenat masele muncitorești la sustragerea sistematică de la munca forțată, sabotarea mașinii de război germane, activitatea propagandistică, mitinguri de protest, demonstrații de stradă, greve etc.

Forța motrice principală a acțiunilor întreprinse a constituit-o țărănimea, care reprezenta partea cea mai numeroasă a celor rămași în zona ocupată și care a cunoscut toate metodele împilării și jafului administrației militare germane; munca forțată, rechiziții, amenzi aplicate individual sau colectiv, restrîngerea sau interzicerea drepturilor cetățenești, arestarea, detenția sau chiar condamnările la moarte.

Asemenea numeroase măsuri represive luate de autoritățile germane, conținutul ordonanțelor și înștiințărilor emise, dovedesc amploarea acțiunilor întreprinse și numărul mare al participanților. Acest din urmă aspect se explică și prin faptul că majoritatea populației, lipsită de mijloace de transport proprii, avînd accesul limitat la transportul pe căile ferate, știind că în teritoriul suprapopulat dincolo de linia frontului, lipsurile predominau, a preferat să rămînă la vetrele lor, în speranța îndreptățită că dominația străină va fi curînd înlăturată.

Din multitudinea și varietatea formelor pe care le îmbracă lupta populației civile, cea mai răspîndită, căpătînd uneori fenomene de masă și cunoscută în toată zona ocupată, a fost nesupunerea la lucru. O măsură severă față de o asemenea împotrivire conține ordonanța emisă la 21 aprilie 1917 de Comandamentul Suprem a lui von Makensen, care prevedea pedeapsa cu amendă pînă la 10.000 lei și o închisoare pînă la 5 ani.

Ca urmare, comandamentul militar de la Buzău înștiințează populația la 29 martie 1918, că „se aplică comunelor Zilișteanca și Zărnești—Fundeni o pedeapsă contribuabilă de cîte 5.000 lei pentru că locuitorii, îndîrjiți de către trupele române, demobilizate, care au trecut pe acolo s-au opus să muncească cîmpurile pentru muncile de primăvară [5].

Pe lîngă acestea s-a stabilit o poliție rurală cu misiunea precisă privind munca forțată, iar primarii și notarii primeau sancțiuni severe dacă locuitorii comunelor administrate se eschivau de la muncile forțate stabilite.

Cu toată legislația draconică și pedepsele aspre aplicate celor care le încălcau — aproximativ 20.000 de arestați condamnați sau amendați [6], fenomenul nesupunerii la munci silite în favoarea armatei germane este frecvent în toate județele cotropite și deci și în comunele

5 Elena Popescu, C. Căzănișteanu, Documente privitoare la unele forme de rezistență ale maselor populare din teritoriul vremelnic ocupat, Studii — Revistă de istorie, Tom. 20/1967, p. 641.

6 Idem., p. 642.

fostului județ Putna, aflate sub stăpînirea străină, din decembrie 1916 și pînă în noiembrie 1918, cînd a început retragerea trupelor germane.

Astfel, locuitorul Gheorghe C. Gogonel din comuna Mera, invalid de război, întors acasă după lupte, refuză să execute muncile forțate la care era supus. Măsurile represive și abuzive n-au întîrziat ; din plîngerea adresată Prefecturii rezultă că i s-au luat boii, l-au închis timp de 10 zile și l-au amendat cu plata a 50 de lei. Cere să intervină oficialitatea județeană pentru a-l scuti de corvadă la nemți, fiind invalid de război [7].

Pentru a compensa lipsa brațelor de muncă în agricultură, regimul de ocupație recurgea la dislocarea forțată a locuitorilor din regiunea de munte [8]. Interesant de semnalat faptul că despărțirea brutală de plaiurile natale, de vetrele țăranilor a lăsat urme adînci în conștiința lor și s-a reflectat în producțiunile literar-folclorice. În comuna Soveja se păstrează o creație orală care a fost plămădită din suferința momentului și se referă la evacuarea localității :

„O, Soveje, satul meu
Tare-ai mai ajuns tu greu
Să fii iarăși ocupată
Și de nemți evacuată".

La plecarea precipitată nu se permitea și nici nu se putea lua decît strictul necesar, cum glăsuiește versul autorului anonim

„Și-am plecat în lungă cale
Numai cu sacu-n spinare".

Dispozițiile erau însoțite de amenințări și măsuri represive.

„Că germani-au poruncit
Într-un ceas să fim ieșiți
Că dac-am întîrzia
Îndată ne va-mpușca".

Repartizarea în localitățile de șes se făcea în raport de interesele celor care erau beneficiarii acestei forțe de muncă, încălcînd brutal legăturile de familie ale celor evacuați.

„Și-am fost și despărțiți
În multe sate-mpărțiți,
În multe sate din țară
Zăcînd toți de aceiași boală".

Poezia exprimă o realitate istorică și prezintă atît în cursul ei cît și în încheiere, încrederea că dușmanii vor fi alungați și se va întoarce acasă chiar dacă va găsi ruine.

Documentul de arhivă vine să ateste tristele stări de lucruri exprimate plastic și sugestiv în versul popular. Astfel, după retragerea trupelor germane, autoritățile românești reintrate în drepturi și atribuții, la cererea organelor superioare sau din proprie inițiativă, trimit pe cale ierarhică rapoarte, informări, tabele și alte situații din care re-

7 Eftimie Antonescu, Sacrificiile românești, Vol. II, Buc., 1924, p. 68.

8 Arhivele Statului Filiala Focșani. Fond Prefectura județului Putna, u.p./4, 1918, f. 115.

zultă și strămutarea silită a locuitorilor din zona de munte sau din imediata vecinătate a frontului, în regiunile unde se simțea lipsa brațelor de muncă, adică în podgorie sau în satele de șes, pentru cultura cerealelor.

Primăria comunei Făurei, azi comuna Garoafa, face cunoscut Prefecturii, în noiembrie 1919 tabelul nominal cu locuitorii comunei „care au fost ridicați pentru munci în alte localități sub regim de lagăr și încazarmare. 17 dintre ei au stat între 45 de zile și un an; unul a și murit în timp ce se afla în lagărul de la Dragosloveni“ [9].

Aceeași soartă au împărtășit și locuitorii satelor Boloteşti [10], Reghiu [11], ridicați în masă și duși la munci forțate, sau cei 22 locuitori ai comunei Năruja, 47 de la Soveja, 56 de la Tichiriș (din care 10 au murit în timpul muncilor), 29 de la Valea Sării, 31 de la Vidra, prestînd de la 25 pînă la 180 zile muncă [12].

În fața abuzurilor autorităților de ocupație ale armatei germane, populația era descoperită și neapărată deoarece justiția și administrația erau complice și instrumente în mîna cotropitorilor.

Nesupunîndu-se dispozițiilor de a fi dislocați, încercînd să se sustragă de la unele munci, cei în cauză erau arestați, reținuți ca ostatici, internați în lagăre, atît pentru a intensifica exploatarea exercitată asupra lor cît și pentru a-i supune și a intimida pe cei din jur.

Locuitorii comunei Găgești au fost ridicați în masă, duși în alte localități și internați în lagăre pe timp de 7 zile pînă la un an și două luni [13]. 29 locuitori ai comunei Reghiu au fost internați în lagărul de la Odobești pe timp de 2 pînă la 9 luni [14]. 17 locuitori ai comunei Bolotești arestați și închiși de la 3 zile pînă la 13 luni [15].

Cei care erau apreciați ca reprezentînd un pericol mai mare pentru regimul de ocupație erau anihilați complet prin deportare în Germania. În tabelul celor arestați din comuna Cîmpineanca figurează și un asemenea caz.

Din analiza tabelelor înaintate de către comune se poate desprinde concluzia că fiecare dintre acestea și-au dat tributul său de suferință. În numai 7 localități ale plășii Vrancea au fost circa 100 de arestați din care unii ajungînd pînă la 444 zile de închisoare [16].

Orașul Focșani, sediul administrației civile a județului sub regimul de ocupație, nu a fost scutit de samavolniciile și atrocitățile trupelor ocupante.

9 Arhivele Statului Focșani. Fond Prefectura Plășii Gîrlele—Odobești u. p. 7/1919, f. 161.
10 Idem f. 166.
11 Idem f. 228.
12 Idem u. p. 2/1919, f. 414—418.
13 Arhivele Statului Focșani. Fond Pretura plășii Gîrlele—Odobești u. p. 7/1919, f. 165.
14 Idem f. 163.
15 Idem f. 174.
16 Arhivele Statului Focșani. Fond Pretura plășii Vrancea, u. p. 2/1919, f. 406—314.

În anexa raportului Primăriei orașului Focșani nr. 6503 din 25 noiembrie 1919, către Ministerul de Interne, referitoare la practica arestărilor și închiderile folosite de autoritățile militare germane, în timpul ocupației, se arată că numai comandura orașului a pedepsit cu închisoare de la o zi pînă la 3 luni pentru „simple contravenții", 756 persoane [17], iar alți 14 locuitori au fost condamnați pînă la 5 ani închisoare pentru spionaj, port-armă etc. [18].

Folosind termenii din documente „simple contravenții" sau „port ilegal de armă, spionaj" etc., știm că toate aceste cauze ale acuzării și condamnării fac parte din marea luptă dusă pe frontul comun al tuturor celor care simțind din greu jugul ocupanților ridicau brațul nu numai spre a-și ușura situația, ci pentru a-l sfărîma.

Paralel cu campania de intimidare și înrobire a populației, prin zecile de mii de arestări și mii de execuții s-a organizat și jaful oficial și sistematic al bogățiilor țării și al avutului modest al locuitorilor, atît sub pretextul amenzilor și taxelor, cît și al rechizițiilor forțate.

Comunei Pățești i s-a impus să plătească o taxă în valoare de 11.000 lei [19], de la 95 de locuitori ai comunei Cîmpineanca s-au încasat taxe în sumă de 597 lei [20], 10 locuitori ai comunei Jariștea au fost amendați cu suma de 3.650 lei, iar la Vulturu amenda comunei a fost de 30.000 lei și a primarului de 1.000 lei [21].

Primăria orașului Focșani, executînd diferite lucrări pentru comandamentul german, se afla în deficit bugetar, pentru acoperirea căruia cerea aprobarea organelor de ocupație să contracteze un împrumut de 600.000 lei [22].

Tot pentru satisfacerea lăcomiei trupelor germane Primăria orașului Focșani, doi ani mai tîrziu, cînd făcea bilanțul pagubelor suferite în timpul ocupației, datorită trupelor germane, constată că a fost frustată de peste 5.000 kg grîu vărsat, 98 saci de grîu și 58 saci cu făină de grîu, 15.000 kg ovăz, 109 de saci cu porumb și 20 de saci cu mălai, cele 6 clopote de bronz de la cimitirele orașului, 79 de piei de bou și chiar lenjeria de la azilul comunal și numeroase obiecte de inventar sau din instalațiile serviciului tehnic, ale teatrului comunal și ale altor instituții din oraș, evaluate la 11.785 lei [23].

Comunele județului au cunoscut o situație asemănătoare. În comuna Boloteşti celor 438 de locuitori li s-au pricinuit de către armata de ocupație pagube în valoare de 10.452.411 lei [24]. Cei 422 locuitori ai

17 Arhivele Statului Focșani. Fond Primăria orașului Focșani, h. p. 120/1919, f. 112.
18 Idem f. 121—128.
19 Arhivele Statului Focșani. Fond Pretura Plășii Gîrlele—Odobești, h. p. 7/1919, f. 171.
20 Idem h. p. 4, f. 172.
21 Idem f. 176.
22 Arhivele Statului Focșani. Fond Primăria orașului Focșani, u. p. 4/1917, 4/1917, f. 18.
23 Idem ds. 131/1919, f. 1.
24 Idem Fondul Pretura plasă Gîrlele—Odobești, u. p. 7/1919, f. 414.

comunei Mera și 9 instituții din localitate au fost păgubite de bunuri materiale evaluate la 3.188.033 lei [25].

Faptul că unele localități se aflau chiar în zona de operațiuni militare, în încleștata bătălie din vara anului 1917, au avut de suferit consecințele bombardamentului, constatat în distrugerea locuințelor, care se adaugă devastărilor comise de către trupele ocupante.

Primăria comunei Găgești constată, după război și raportează Preturii că au fost distruse 159 locuințe, 320 devastate de ostașii dușmani și 288 avariate, ambele școli devastate, iar din cele 4 biserici una distrusă, una avariată și două devastate [26].

La comuna Reghiu se constată că localul școlilor, bisericilor și al primăriei au fost devastate [27]. Situație asemănătoare se întîlnește în majoritatea comunelor județului.

Un alt flagel al ocupațiilor armatelor germane și austro-ungare l-a constituit și rechiziționarea sau luarea cu forța de la țărănime, în special, a cerealelor și altor produse.

Pentru o armată aflată de peste 2 ani în război și care era ținută într-un regim sever de raționalizare a mijloacelor de trai, bogățiile agro-alimentare ale României au creat năzuința satisfacerii nevoilor alimentare ale celor de pe front și chiar pentru cei de acasă. În acest scop s-au rechiziționat, confiscat sau sechestrat tot felul de produse, fapt pentru care s-a lovit direct în populație pentru că privea sănătatea oamenilor și posibilitățile de supraviețuire.

După o statistică a vremii, numărul vitelor luate cu forța de armatele germane, în timpul ocupației, se prezenta astfel pentru unele comune din plasa Vrancea a județului Putna

— din comuna Colacu au fost luate 3.773 de vite
— de la Cîmpuri 6.980 vite
— de la Valea Sării 4.719 vite
— de la Năruja 1.520 vite, din care, o excepție, 59 plătite
— de la Soveja 8.611 vite și totalizate în alte 12 comune ale plășii, au fost rechiziționate 3.716 vite și luate cu forța 35.801 vite [28].

Nici orașul Focșani n-a fost scutit de asemenea măsuri. De la locuitorii săi au fost rechiziționate 135 de vite și luate cu forța 1.352 [29].

Datele se referă numai la locuitorii orașului, însă în timpul evacuărilor forțate și al trierii forței de muncă, cetățenii comunelor din jur ca Biliești, Suraia, Jorăști și altele erau aduși la Focșani de unde li se luau vitele și rezervele de hrană, lăsîndu-li-se numai strictul necesar, care nu trebuia să depășească 50 kg de familie. Astfel, Stamatin I. Repede din comuna Suraia făcea cunoscut Prefecturii că „în decembrie 1916 comuna Suraia a fost evacuată la Focșani, iar soția cu tot avutul ce a putut lua a fost dusă în oraș, iar în toamna lui 1917 eva-

25 Arhivele Statului Focșani. Fond Pretura plășii Gîrlele—Odobești, u. p. 7/1919, f. 54.
26 Idem f. 155.
27 Arhivele Statului Focșani. Fond Pretura plășii Vrancea, u. p. 2/1919 f. 443.
28 Fond Prefectura județului Putna, u. p. 47/1919, f. 408.
29 Fond Primăria orașului Focșani, u. p. 131/1919, f. 74.

cuată în Muntenia. Avînd o vacă cu mînzat a fost silită a vinde vitele care au fost cumpărate la preț de 300 lei [30]. Aceeași situație reclamă văduva Stana I. Lancea din Mircești care a fost silită să-și vîndă vaca și vițelul cu 230 lei [31]. În rezoluția de pe verso reclamației se menționează că cercetîndu-se cazul s-a constatat că vînzarea s-a făcut prin licitație de către comandatura germană.

În mai multe cazuri comandatura fiind și cumpărătoarea vitelor la prețuri derizorii. Lui Pavel Taban din Bilieşti i s-a dat 98 lei pe un cal [32], lui Vasile Mihalache din aceeași localitate i s-a dat pe o vacă 42 lei [33].

Oamenii erau nevoiți să le dea și la aceste prețuri căci „în caz contrariu — arată în reclamația sa Mariţa Stan din Jorăşti — vor rămîne vitele la Focșani. Dar pînă m-au trimis la muncă a dat să-mi vîndă vitele cu toba în ocolul de vite [34].

Tabloul stărilor de lucruri din timpul ocupației și consecințele ei ne sînt redate sugestiv în cererea celor 73 de locuitori ai comunei Găgeşti, cu amintirea tristă și proaspătă în memorie a suferințelor din toamna anului 1916 și care cer autorităților românești despăgubiri, în octombrie 1919. În cerere se arată că satul a fost ocupat de germani la 25 decembrie 1916 și apoi evacuat „în toiul iernii pe un frig cumplit am fost evacuați fără a ni se permite a lua ceva cu noi, nici cel puțin îmbrăcămintea trebuitoare pentru a fi feriți de asprimea gerului. Am lăsat astfel totul : casă, gospodării întemeiate, îmbrăcăminte, vitele în seama inamicului barbar, luînd pe jos drumul pribegiei, lipsiți de hrană, îmbrăcăminte și bani... Tîrziu de tot reîntorși din această pribegie, la locurile noastre, aici noi dureri, noi suferințe. Gospodăriile noastre, cu întregul avut le-am găsit complet distruse, viile și locurile de cultură, aproape necunoscute, căci nemții, pe unele locuri și-au făcut grajduri de cai și diferite instalații.

În șirul vexațiunilor, ocupanții au inclus și domiciliu forțat pentru locuitorii satelor și orașelor județului Putna, o măsură specifică numai acestei zone, prevăzînd pedepse aspre pentru cei care încălcau aceste dispoziții. Orașul Focșani era înconjurat de un șanț care limita raionul localității în care locuitorii puteau să circule fără permise de trecere „Pentru că copiii lor mici au trecut șanțul raionului Focșani — se consemnează la rubrica „serviciul arestări sau condamnări“ în tabelul întocmit de Primăria orașului Focșani cu cei care au suferit condamnări în timpul ocupației, locuitorii Vasilica Trifan, Dumitru Săvulescu și Sanda C. Spiridon au fost condamnate „la cîte un an muncă silnică la închisorile din Germania“ [35].

30 Arhivele Statului Focșani. Fond Prefectura județului Putna, u. p. 5/1918, f. 2.
31 Arhivele Statului Focșani. Fond Prefectura județului Putna, u. p. 5/1978, f. 3.
32 Idem f. 24.
33 Idem f. 25.
34 Idem f. 27.
35 Arhivele Statului Focșani. Fond primăria orașului Focșani, u. p. 10/1919, 125.

Privați de dreptul de trecere dintr-o localitate în alta, locuitorii erau lipsiți și de posibilitățile de a-și procura cele necesare traiului. Simțind nevoia stringentă de a se deplasa în diferite sate din jur, 28 de cetățeni din Focșani semnează la 12 iunie 1917 o cerere adresată Prefecturii prin care se plîng că „Toți locuitorii din județele ocupate pot merge în oricare parte a teritoriului ocupat fără un permis prealabil, afară de județul Putna. Cum și noi simțim nevoia de a ne urni din localitate în scop de a procura diferite alimente de care avem absolută nevoie. Avem onoarea a vă ruga să binevoiți a interveni locului competent (O.K.M.) să ne bucurăm și noi de același avantaj [36].

Măsura severă luată față de locuitorii așezărilor din vecinătatea frontului a rămas în vigoare, fapt pentru care cetățenii trebuiau să înainteze cereri însoțite de fotografii și cu date, detaliat prezentate pentru recunoașterea identității. Drumul hîrtiilor era lung și întortocheat. Cererea se adresa administrației românești, care cu referate și adrese o înainta organelor ocupanților. Astfel locuitoarea Ioana S. Paraschivescu din Focșani adresează petițiunea înregistrată la nr. 1016, trimisă cu raportul nr. 397 din 1918 la Primăria orașului Focșani „ce urmează a se adresa comandaturii Puterilor Centrale locale, fiind o chestiune de o călătorie în cuprinsul teritoriului ocupat de la Focșani la Brăila [37].

Multe din aceste cereri nu erau aprobate, așa cum s-a întîmplat în cazul preotului Banu Victor. Ministerul de Interne prin adresa nr. 9778 din 12 octombrie 1918 face cunoscut Prefecturii „Comunicați preotului Banu Victor din Focșani str. Neculai Stroie că autoritățile germane au respins cererea sa de călătorie“ [38].

Permisul de trecere (ausweis) era redactat cu text bilingv și cuprindea pe lîngă datele de identitate și mențiunea că președintele Consiliului de Miniștri roagă autoritățile imperiale de a-i înlesni călătoria de la... la...

Deși pacea se încheiase în mai 1918, ocupanții germani și austro-ungari făceau greutăți reîntoarcerii în teritoriul ocupat a refugiaților și demobilizaților, primiți de populație adeseori ca eroi.

De asemenea, nu permiteau trecerea zonei pînă la care ajunsese linia frontului, deși în multe cazuri unele terenuri cultivate, aflate pe teritoriul liber, aparțineau proprietarului de pe teritoriul ocupat și trebuiau muncite. Sînt semnalate numeroase situații în care țăranii cereau permise de trecere. Gheorghe Popescu din Diocheți, cerea la 12 iulie 1918, permis de trecere pentru a merge în comuna Crucea de Jos, satul Nou, unde avea via și terenul de cultură „întrucît am proprietate în teritoriul ocupat cer un asemenea ausweis permanent pentru că am nevoie de a transporta, cu căruța, prin punctul de trecere Dumbrava și Panciu, unelte de muncă, obiecte de menaj și alimente [39].

36 Arhivele Statului Focșani. Fond Prefectura județului Putna, u. p. 3/1918, f. 446.

37 Idem f. 528.

38 Idem f. 361.

39 Arhivele Statului Focșani, Fond Prefectura județului Putna, u. p. 38/1918, f. 360.

Analiza datelor statistice privind pagubele pricinuite aşezărilor rurale sau urbane şi locuitorilor acestora, vexaţiunilor la care a fost supusă populaţia în perioada cuprinsă între decembrie 1916 şi noiembrie 1918, conduce la concluzia că limita posibilităţilor materiale şi a suportabilităţii oamenilor fusese depăşită. Şi atunci, locuitorii acestor meleaguri, încadraţi în lupta întregului popor, a celor de pe linia frontului care cu arma şi cu pieptul lor au oprit înaintarea duşmanului la Mărăşeşti, alături de cei din Moldova care sprijineau frontul cu întreaga energie şi putere de muncă de care dispuneau, au organizat cele mai propice forme de luptă în împrejurările ocupaţiei străine şi le-au adaptat condiţiilor şi cerinţelor specifice zonei din apropierea teatrului de operaţiuni militare, aducîndu-şi contribuţia la victoria finală.

2. Forme de luptă împotriva ocupanţilor. Eroi ai rezistenţei româneşti.

Forme de luptă, constînd în sabotarea maşinii de război germane prin distrugerea sau defectarea instalaţiilor telefonice, înlesnirea trecerii liniei frontului de către prizonieri români evadaţi din lagărele germane, culegeri de informaţii despre operaţiuni militare în pregătire sau despre potenţialul uman şi material al unităţilor germane, au căpătat aspectul cel mai important al rezistenţei româneşti în teritoriul judeţului Putna. Aici, în vecinătatea frontului pagubele materiale pricinuite duşmanului, dezvăluirea intenţiei de luptă în zona frontului, creşteau în însemnătate pentru că de prezenţa sau natura acestor acţiuni putea fi anihilată sau înfrîntă puterea armatelor germane.

Conştienţi de rolul şi importanţa misiunii lor, în acţiunile din umbra frontului, eroii vrînceni au acţionat stăpîniţi de sentimentul datoriei ostăşeşti, pe cel de al doilea front — din umbră — şi de sentimente înălţătoare de dragoste pentru patrie şi plaiurile natale. Între cei care au acţionat în zecile de localităţi amendate pentru „vătămarea construcţiilor telefonice“ se numărau şi locuitorii oraşului Focşani, Dima şi Apostol Rădulescu, condamnaţi la cîte 5 ani muncă silnică deoarece „intenţionat au tăiat fire de telefon germane“ [40].

Incendierea unor obiective militare germane ca sedii de comandatură, depozite de muniţii, centre de aprovizionare cu alimente, deteriorarea liniilor de cale ferată, prin scoaterea traverselor, a şinelor sau avarierea macazelor au constituit alte forme de luptă în cadrul rezistenţei poporului român. Unii locuitori şi-au procurat arme sau dinamită în scopul participării la acţiuni de amploare, cînd împrejurările vor fi prielnice. În oraşul Focşani sînt semnalate numeroase cazuri, descoperite şi pedepsite de armata de ocupaţie. Astfel, locuitorul Gică Gheorghiu a fost condamnat la 1 an şi 6 luni închisoare pentru că i s-a găsit ascunsă o armă. D. Isidoropol a fost condamnat la 2 ani închisoare „pentru că i s-a găsit un revolver“. Jenică Vasiliu, condamnat la 5 ani muncă silnică pentru că avea ascunsă dinamită. Alţi patrioţi pe frontul rezistenţei, menţineau moralul populaţiei, sădind în conştiinţa lor

40 Arhivele Statului Focşani. Fond Primăria oraşului Focşani, u. p. 10/1917, f. 125.

încrederea că inamicul va fi înfrînt și alungat din țară. Vasile Ion din Focșani a fost condamnat la 1 an și 4 luni închisoare pentru că făcea agitație printre cetățeni spunînd că „La Mărășești își vor rupe gîtul nemții“ [41].

Dar, alături de aceste forme de luptă, cea mai importantă a fost lupta din umbră, adică spionajul făcut de unii militari rămași în regiunea administrației militare germane sau chiar civili care aveau legături cu armata română dincolo de linia frontului. Numai în Focșani în perioada 1 martie—1 septembrie 1917 au fost condamnați și încarcerați în penitenciarul orașului „pentru acuzațiunea de spionaj cetățenii Ion Davidescu, N. Profiriu, Dănică Carp, Tița Pavelescu și alții“ [42].

Ținutul județului Putna și în special cel al Vrancei, în partea de vest a județului, brăzdat de rîpe și pîraie, cu dealuri și munți împăduriți a fost propice pentru acțiuni de spionaj de mare amploare și pentru înlesnirea trecerii liniei frontului de către ostașii români, rămași în teritoriul ocupat sau evadați din lagărele de prizonieri organizate de germani.

Militar sau țăran din imediata vecinătate a frontului din satele Vidra, Tichiriș, Păunești etc. se strecurau pe cărări neumblate în munți, ducînd cu ei informații importante pentru armata română. Cea mai eficace rețea de spionaj a fost cea organizată de Vasile Chilian și grupul său din satele Vrancei, care acționa din Munții Buzăului și pînă în Munții Vrancei. Nucleul grupului l-au constituit plugarii Vasile Chilian și Toma Cotea din Vidra, Dumitru Pantazică din Tichiriș, Ștefănache Secăluș, primarul comunei Păulești. Alături de cei menționați au activat și alți cetățeni din Vrancea, oameni de diferite profesii : învățători și preoți (Radu Macovei, Ștefan și Ion Băsnuță), proprietari sau simpli oameni de serviciu (Toader Buture, Luca Ciobotaru), personal medical de la spitalul din Vidra (Dr. Vasilica Dobrescu, Maria-Iulia Dumitriu, Florica Pop) [43], etc., care stăpîniți de aceleași sentimente înălțătoare de dragoste pentru țară au adăpostit prizonieri români și le-au înlesnit trecerea liniei frontului, au procurat medicamente sau hrană, au cules informații despre armata germană pe care într-un mod ingenios le transmiteau armatei române.

Prețiozitatea informațiilor despre armata germană era cu atît mai mare cu cît eroii vrînceni le culegeau direct de la sursă, adică de la Comandamentul german aflat în casele lui Pantazică de la Tichiriș sau de la ofițerii germani în cercul cărora reușiseră să pătrundă Vasile Chilian și să le cîștige încrederea. Așa de mare era această încredere, încît, la arestarea sa, comandantul brigăzii germane din Tichiriș a declarat că „garantează anticipat că nu se va dovedi a fi cu nimic vinovat“ [44].

41 Idem u. p. 10/1917, f. 125

42 Arhivele Statului Focșani. Fond Primăria orașului Focșani, u. p. 10/1917, f. 125.

43 Gavrilescu Aurel, Eroi în umbră, Buc., 1937, pag. 162.

44 Idem.

Maria-Iulia Dumitriu şi Vasile Chilian erau văzuţi adesea purtînd discuţii cu ofiţerii germani, îndeosebi cu cpt. Tau, care se dovedea a fi de o politeţe rece şi peste măsură de reţinut în conversaţii. Desele întrevederi cu germanii, înlesnirea pe care i-au făcut-o de a înfiinţa o moară de apă pe cursul rîului Putna, dădeau impresia localnicilor, şi pe care Chilian o încuraja, că „s-a dat cu nemţii". Dar toate aceste impresii s-au spulberat într-una din zilele lui mai 1917. Asupra comunei Vidra au căzut două obuze în apropiere de primărie şi care au sfîrtecat pămîntul. „Artileria românească bate fără noimă" îşi spuneau unii locuitori văzînd că tirul tunurilor nu a fost reglat ca să distrugă obiective inamice. Alţii, adică grupul de patrioţi recunoşteau în limbajul codificat al exploziilor celor două obuze avertismentul care se putea traduce astfel „atenţie ! Distrugeţi toate documentele compromiţătoare. Un grup de prizonieri care au încercat să treacă linia frontului a fost descoperit". Şi aşa a fost pentru că în ziua următoare, ca şi exploziile din ajun, s-a răspîndit în sat vestea îngrozitoare precum că Vasile Chilian şi alţi patrioţi vrînceni au fost arestaţi sub acuzaţie de spionaj în favoarea armatei române. Ştefanache Secăluş, primarul din Păuleşti era printre ei. Şi doar şi el era „prieten al nemţilor". Le „oferise" casa chiar, pentru comandament — spuneau cei care nu ştiau să vadă. Măcar să fi văzut că pe o funie de rufe expusă vederii de pe dealul din faţă, era tot timpul o cergă pusă la soare. Aşa de ingenioasă era ideea încît ascundea un gest pe care numai cei avertizaţi puteau să-l înţeleagă. Cerga nu avea mereu aceeaşi culoare. Şi, era cineva, — un ofiţer din poziţiile frontului românesc — care prin lentilele binoclului descifra mesajul transmis prin culoarea cergii. Dacă era roşie însemna că au loc schimbări în dispozitivul german şi pregătiri pentru ofensivă ; dacă era albă, în liniile germane nu era nimic deosebit.

După arestarea patrioţilor un ofiţer german din cadrul Statului Major, care se interesa îndeaproape de cazul lor, a apreciat, cu amărăciune, că cerga echivala cu un post de radio-emisie din dotarea armatei germane.

De la comandamentul unităţilor germane treceau linia frontului schiţe copiate de pe hărţi tactice aflate pe biroul comandamentului din casa primarului de la Păuleşti, care înfăţişau, la zi, amplasarea trupelor şi obiectivelor descoperite în dispozitivul românilor. Aşa se explică faptul că unele din tentativele germanilor de a efectua străpungerea liniilor româneşti în unele sectoare ale frontului au găsit pe ostaşii noştri pregătiţi pentru ripostă, fapt care a provocat confuzii în rîndul unor ofiţeri germani.

Informaţiile şi documentele erau transmise prin ostaşii români cu misiuni în acest sens, prin ostaşii răsleţiţi de unităţile lor în timpul retragerii armatei române, prin săteni cunoscători ai potecilor ascunse şi, chiar, aşa cum o mărturisesc astăzi localnicii, prin mijlocirea unor sticle goale în care se introduceau mesajele şi care erau purtate de apa Putnei pînă în poziţiile româneşti.

Nichifor Ștefan din comuna Andreiașu de Sus, județul Vrancea deapănă trăirile vîrstei de 17 ani, pe care o avea atunci. Își amintește de un consătean, Radu Ene, oștean român care a rămas în spatele frontului german pentru a activa în cadrul unui grup de spionaj condus de cpt. Pîriianu. Trecea linia frontului în repetate rînduri, ducînd informații și aducînd instrucțiuni și ordine pentru grupul său și cel al lui Chilian cu care colabora. Armata germană și jandarmii din comună au prins de veste și au torturat-o pe mama lui Radu Ene pentru a spune cînd vine feciorul acasă. A suportat să fie spînzurată de subsuori, a trecut prin grozăvia amenințării cu focul, dar n-a trădat.

Un important aspect al grupului de patrioți vrînceni a fost și organizarea trecerii frontului pentru ostașii români evadați din lagăre sau pierduți de unitățile lor în timpul retragerii precipitate din toamna anului 1916. „În acest scop a fost creată o vastă rețea de legături între locuitorii satelor din Munții Buzăului și pînă la punctele de trecere de la Schitul Găvanu, Soveja, Vidra și Mînăstirea Cașin. Cel mai bun punct de trecere era cel din Vidra, deoarece Valea Putnei era mai puțin păzită decît celelalte poteci din această parte a frontului“ [45].

Traseul urmat de prizonierii români trecea prin comuna Lopătari din județul Buzău, unde învățătoarea Maria Sîrbu, sora Dr. V. Dobrescu de la spitalul din Vidra, a antrenat intelectuali patrioți din comună, grupîndu-i într-o „Societate“ în scopul ajutorării celor care mergeau spre pozițiile românești.

Urmînd drumul spinos al munților și al prudenței, treceau prin satele Păulești, Paltin, Colacu, ajungînd la Tichiriș unde intrau în grija grupului lui Chilian.

Motivînd că intenționează să ajute trupele germane, Vasile Chilian a obținut aprobarea înființării unei mori de apă pe cursul rîului Putna. Aici era de fapt sediul grupului și locul unde Cotea, Pantazică, Secăluș și alți patrioți aduceau, pe potecile tăinuite, prizonierii care găseau în podul morii adăpost sigur pînă la trecerea frontului. „Prin acest punct au fost trecuți în Moldova, din decembrie 1916 și pînă în 1917, peste 2.000 de ostași români care au fost redați patriei pentru a o apăra“ [46].

O activitate atît de intensă și importantă, desfășurată de patrioții din Vrancea, nu putea rămîne complet nesesizată de germani. Ca urmare a unei întîmplări, cînd o sentinelă germană a surprins la podul peste Putna, la intrarea în Vidra, cîțiva militari români care treceau linia frontului, grupul de patrioți a fost arestat și depuși la penitenciarul civil din Focșani. Au fost executați în dimineața zilei de 17 august 1917 pe poligonul de tragere al garnizoanei militare din Focșani.

Graba execuției a fost legată și de faptul că numai la 20 km de Focșani, la Mărășești, victoria românească pentru care-și dădea viața Chilian și tovarășii săi, se contura în iureșul bătăliei din aceleași zile ale lui august 1917

45 Căzănișteanu, C., Lupta maselor populare împotriva ocupanților în anii 1916—1918. În : Analele Institutului de Studii Istorice și Sociale Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., nr. 3/1967, p. 56.

46 Op. cit., p. 57.

La Arhivele Statului filiala Focşani, în dosarul 100/1919 se află tabelul nominal cu locuitorii condamnaţi la moarte şi executaţi prin împuşcare de către armata germană în ziua de 30 august 1917 (stil nou) pe poligonul de tragere din Focşani — cinci locuitori, din care patru din comunele vrîncene şi unul din Piatra Neamţ.

La puţin timp după execuţie, Primăria oraşului Focşani, intervine pe lîngă comandantul oraşului pentru „comunicarea la tribunal de către directorul închisorii a deceselor locuitorilor Vasile Chilian, Toma Ion Cotea, Ştefanache Secăluş, Dumitru Pantazică şi Vasile Gălăteanu în vederea înscrierii deceselor lor în registrele de stare civilă ale primăriei [47].

„Exploatarea cinică şi sistematică a populaţiunii, batjocorirea şi terorizarea ei, n-ar fi fot singure deajuns, ca să caracterizeze opresiunea tiranică a ocupantului. Crima individuală si masacrul colectiv trebuiau să completeze tabloul sinistru“ [48].

Folosind drept pretext, în unele cazuri, spionajul, trădarea, refuzul de a da informaţii duşmanului, de a-i sluji drept călăuză, de a se executa muncile forţate la care erau supuşi locuitorii, justiţia, complice sau instrument în mîna ocupanţilor pronunţa cu uşurinţă pedeapsa capitală. Unele statistici dau cifra de 1448 oameni ucişi, identificaţi cu nume, date şi împrejurările fiecărui caz în parte. Se poate deduce însă că numărul omuciderilor a fost mult mai mare, avînd în vedere faptul că numai în patru localităţi din judeţul Putna numărul lor a fost de 11 la Boloteşti a fost executat un om în timpul ocupaţiei, la Jariştea doi oameni, la Vidra trei şi la Tichiriş cinci [49].

Aspectele înfăţişate şi multe altele din torentul de suferinţe şi pedepse abătute asupra poporului, n-au avut efectul dorit de duşmani de a-l îngenunchia.

Îmbrăcînd o multitudine de aspecte, lupta maselor populare, în spatele frontului german a menţinut o permanentă stare de teamă şi nesiguranţă, pentru inamic, fapt care a contribuit la slăbirea potenţialului militar şi moral al cotropitorilor şi la obţinerea strălucitei victorii româneşti de la Mărăşeşti din vara anului 1917, precum şi la retragerea trupelor germane.

De teama luptei maselor populare inamicul a fost nevoit să menţină în spatele frontului numeroase forţe poliţieneşti, slăbind astfel efectivele unităţilor luptătoare.

Lupta poporului român împotriva ocupanţilor, în care se înscrie la loc de cinste şi acţiunile locuitorilor fostului judeţ Putna, a cuprins pături largi ale populaţiei de la sate şi oraşe şi se caracterizează prin curaj, dîrzenie, dăruire şi spirit de sacrificiu, dovedite de toţi cei care au participat la luptă şi în primul rînd de cei de pe frontul din umbră.

47 Arhivele Statului Focşani. Fond Primăria oraşului Focşani, u. p. 106/1917, f. 14.

48 Kiriţescu, C., Istoria războiului pentru întregirea României, Vol. III, p. 158.

49 Arhivele Statului Focşani, Fond Pretura Plăşil Gîrlele—Odobeşti, u. p. 7/1919, f. 167.

ASPECTE DE LA LUTTE CONTRÉ LES OCUPANTS SUR LE TERRITOIRE DE L'ANCIEN DISTRICT DE PUTNA ENTRE 1916—1918

Résumé

Pendant les battailles de Mărășești, en étè de 1917, l'armée roumaine a ecrit une page d'heroïsm dans l'histoire de la Première guerre mondiale, dans l'histoire des combats pour la defence et pour la libertée de la patrie.

Une contribution importante à la victoire de Mărășești a eu la population civile du territoire de l'actuel district de Vrancea, qui a été au derriere de la ligne du front roumain, ainci que la population du territoire roumain temporairement ocupé par l'ennemi.

Les documents d'arechive et les temoignages des contemporaines avec les evénements, mentionnent la situatios d'esprit des masses populaires : la surpopulation des localités, la mangue des aliments et des autres articles tres necesaires le pillage sistematique exercité par les trupes allemandes etc.

En effet, cette situation a détérminé une atitude de revolte contre les ocupants et de mobilisation à la lutte eu utilisant des formes specifiques à la population civile. Un rôl important a eu le group de patriots de Vrancea, à la têt duquel se trouvait Vasile Chilian de Vidra, que à organisé une réseau d'espionage au derrière du front ennemi, eu transmetant des informations très importantes pour l'armée roumaine et faciletat le passage des prisoners roumains evadés, dans les rangs des leurs camarades.

Les patriots de Vrancea ont eté decouverts par les allemands et outpayé avec leur vie leur courage et l'amour ardent pour la patrie. Leurs figures sont maintenant dans le pantheon du pouple roumain et leur lutte représente une contribution importante à l'efort commun du notre peuple pour la mise en fuite des envahisseurs.

„UNICUL SUPRAVIEȚUITOR DE LA COTA 100"

GHEORGHE POPA și ALECU LENCO

În istoria neamului românesc sînt scrise la loc de cinste multe fapte vitejești care în momentele cruciale, cînd patria le-a cerut, au atîrnat hotărîtor în balanța victoriei și au impus un nou curs evenimentului sau chiar istoriei.

Un asemenea fapt eroic, unanim recunoscut de istoriografie și consemnat ca o pagină de eroism legendar, este rezistența dîrză a companiei de mitraliere, aflată sub comanda căpitanului Grigore Ignat, în încleștata bătălie de la Mărășești din vara fierbinte a anului 1917. A fost rodul sacrificiului suprem al celor 180 de bravi ostași ai companiei care primise misiune de luptă pentru ziua de 6 august 1917 să apere cota 100 (o înălțime de teren aflată la vest de gara Mărășești). Conștienți că luptă pentru o cauză dreaptă și scumpă tuturor românilor, apărarea patriei, alungarea dușmanului de pe cele două treimi din teritoriul țării, cît reușiseră armatele germane și austro-ungare să cotropească din august și pînă în decembrie 1916, animată de dorința vie și mereu trează în conștiința poporului nostru, întregirea teritoriilor locuite de români, mitraliorii lui Ignat au dat patriei tot ceea ce aveau mai scump, viața lor pentru independența ei.

Istoriografia luptelor de la Mărășești, literatura beletristică inspirată din aceste fapte menționează unanim moartea eroică a tuturor celor 180 de ostași, inclusiv comandantul companiei căpitanul Grigore Ignat. În materialul pe care îl prezentăm ne propunem ca odată cu evidențierea faptelor eroice ale companiei să intervenim cu cîteva elemente istorice și biografice noi, care, chiar dacă contrazic istoriografia și beletristica, fac lumină în acest capitol de istorie a patriei.

Este vorba de a demonstra că din cei 180 de componenți ai companiei unul a supraviețuit, acesta fiind slt. Teodor C. Grigoriu, comandantul plutonului I, erou al bătăliei de la cota 100.

Muzeul luptelor de la Mărășești, existent pe lîngă mausoleu continuă tradiția culegerii de noi mărturii, a dovezilor care contribuie la punerea în valoare a adevărului istoric. Mergînd pe linia acestei preocupări s-a achiziționat recent un material constînd în fotografii, însemnări autobiografice și relatări de pe front, aparținînd lui Teodor C. Grigoriu și intrate în posesia muzeului nostru prin intermediul pro-

fesoarei Aurelia Marinescu şi a Muzeului Militar din Craiova, cărora le exprimăm gratitudine.

Spicuim din însemnările biografice amintite a căror autenticitate şi veridicitate nu pot fi puse la îndoială, considerînd că facem un serviciu adevărului istoric şi în aceeaşi măsură vitejiei şi curajului de care a dat dovadă Teodor C. Grigoriu, erou al luptelor de la Mărăşeşti, ca şi tovarăşii săi de arme în frunte cu comandantul Grigore Ignat, care şi-au amestecat sîngele de eroi cu pămîntul scump al patriei.

S-a născut la 16 mai 1896 în comuna Cetatea, judeţul Dolj, din părinţi agricultori cu o situaţie materială modestă. După ce parcurge treptele învăţămîntului primar şi liceal este surprins de evenimentele care au zguduit ţara şi lumea în vîltoarea cărora va fi prins de la vîrsta de 20 de ani. În octombrie 1916 a fost încorporat în regimentul 31 Infanterie Calafat şi trimis apoi la şcoala de ofiţeri din Iaşi, unde a fost coleg de studii militare cu „eroina de la Jiu", Ecaterina Teodoroiu. Avansat în iulie 1917 la gradul de sublocotenent a fost repartizat la unităţile de luptă în Compania I de mitraliere din regimentul 51/52 Infanterie cu care a luat parte la marea bătălie de la Răzoare, Mărăşeşti, din august 1917. După cum se cunoaşte, comandamentul german de pe frontul răsăritean intenţiona o puternică ofensivă în zona operativă din sudul Moldovei, cu scopul de a învinge rezistenţa românească, a cotropi întregul teritoriu al ţării şi a scoate România din război. Ca urmare, a avut loc cea mai mare încleştare de forţe militare de pe acest front, între inamicul superior numeric care concentrase aici 12 divizii şi apărarea eroică a celor 5 divizii româneşti.

Luptele s-au desfăşurat timp de 29 de zile între 24 iulie şi 21 august. Din cele 16 zile de lupte crîncene apogeul l-a atins ziua de 6 august 1917 rămasă în analele războiului prim-mondial.

Evenimentul care scoate în evidenţă încă o faptă de eroism românesc şi pune în lumină adevărul istoric referitor la supravieţuirea sublocotenentului Teodor C. Grigoriu, a avut loc în această memorabilă zi.

Din prezentarea luptelor pe care o face Constantin Kiriţescu în Istoria războiului pentru întregirea României, precum şi în alte lucrări şi în unele relatări ale martorilor la bătălie, rezultă că în dimineaţa zilei de duminică 6 august, o zi de linişte aparentă cu un soare cald şi blînd, pe la ora 6,30 inamicul a dezlănţuit un bombardament infernal de artilerie din gurile a peste 1.000 de tunuri. În limbajul frontului pregătirea de artilerie însemna prologul atacului. Pe direcţia principală de atac, fixată de inamic în sectorul Batalionului I din Regimentul 51 infanterie se afla şi Compania de mitraliere comandată de căpitanul Grigore Ignat. Armata germană a reuşit să creeze o breşă în această zonă, profitînd de superioritatea numerică. Faţă de situaţia creată, sarcina stăvilirii înaintării inamice a fost încredinţată şi Companiei de mitraliere care a trebuit să intre în acţiune pentru că linia I de apărare română fusese dezorganizată de bombardamentul şi repetatele atacuri inamice.

Apărătorii români loveau dușmanul cu armele, cu grenade, cu baionete, într-o încleștare oarbă, disperată. Compania de mitraliere, ultima insulă de rezistență din acest sector, bine camuflată, trăgea din plin cu cele opt piese ale sale. Pe la ora 11 un nou val de atac al infanteriei germane pătrunde în dispozitivul nostru și se îndrepta către Cota 100, care din acel moment a intrat în istorie prin dîrzenia apărării obiectivului de luptă și al sacrificiului suprem pe care l-a făcut mitraliorii. Comandantul lor le explicase că prețul rezistenței pe poziție capătă în acele momente o valoare istorică, căci o oră de stăvilire a inamicului însemna timpul necesar rezervelor noastre de divizie de a sosi pe aliniament și a contraataca.

Tunurile dușmane băteau cu turbare Cota 100. Obuzele, șrapnelele, și gloanțele cădeau ca ploaia și șuierau din toate părțile, creînd o atmosferă infernală.

Un obuz dușman a căzut pe o mitralieră aruncînd-o în aer cu servanții sfîrtecați. O altă mitralieră românească a avut aceeași soartă cu care ocazie moare elevul plutonier Ralea Emil, comandantul plutonului al II-lea. Apoi una cîte una mitralierele tac.

Servanții au căzut unul după altul și nu mai era cine să-i înlocuiască. Momentul era critic, disperat, Căpitanul Ignat și sublocotenentul Teodor Grigoriu, trec la piese — cum zic militarii — la mitraliera nr. 1 și nr. 2 și le fac să prindă din nou glas. Un glonț venit de la inamic a străpuns inima vitează a comandantului companiei curmîndu-i viața.

În timp ce o singură mitralieră mai trăgea, cea mînuită de sublocotenentul Grigoriu, un obuz a căzut în fața tranșeului în care se afla, s-a înfipt în pămînt și cu o explozie asurzitoare a sfîrtecat trupul sergentului Zacheru, încărcătorul la mitralieră, iar pe sublocotenent l-a zvîrlit cîțiva metri, cu hainele sfîrtecate și rănit la cap de o schijă. Din acel moment — cum declară autorul însemnării autobiografice „cad leșinat, plin de sînge“.

Literatura de specialitate și chiar ordinul de zi al Diviziei a XIII-lea, dat de comandantul acestei unități militare, generalul Ion Popescu — Sanitarul, menționează moartea tuturor ostașilor companiei de mitraliere a căpitanului Grigore Ignat.

Putem exemplifica în acest sens „Lupta a fost crîncenă — menționează darea de seamă asupra luptei din ziua de 6 august, a punctului de comandă Pădureni din Divizia 13 — mai ales între orele 10—14, cînd au avut loc o serie de atacuri și contraatacuri furioase în diferite puncte, fie pentru menținerea poziției, fie pentru respingerea atacurilor inmaice. Se citează cazul companiei I mitraliere din Regimentul 51 infanterie, al cărei servanți împreună cu comandantul lor, Căpitanul Grigore Ignat și ofițerul din companie (Teodor Grigoriu n. n.) au fost găsiți morți cu mîinile încleștate pe piese, sub un morman de cadavre inamice“ [1].

1 *** **Mărăști—Mărășești—Oituz.** Documente militare, Buc., Ed. Militară 1977, documentul 153, p. 310.

De asemenea, jurnalul de operațiuni al Diviziei a 13-a consemnează : „Pe locul unde a luptat compania viteazului Ignat s-au găsit cele opt piese îngropate, avînd deasupra 2—3 rînduri de cadavre dușmane. Pe lîngă căpitanul Ignat s-au găsit toți servanții pieselor uciși cu mîinile încleștate pe trăgaci. De asemenea, sublocotenentul Grigoriu a fost străpuns de baionetă“ [2].

Dacă asemenea afirmații care contrazic adevărul istoric — așa cum vom demonstra în continuare — sînt de înțeles pentru documentele militare întocmite în atmosfera fierbinte a bătăliei, nu aceleași circumstanțe scuzabile le au lucrările de specialitate ale unor eruditi cercetători. Amintim în acest sens lucrarea „Triunghiul eroic al Mărăști—Mărășești—Oituz, de dr. Florian Tuca, în care se precizează „Compania căpitanului Grigore Ignat s-a bătut pînă la ultimul om. A secerat sute de soldați vrăjmași și la rîndul ei, a fost decimată în întregime“ [3].

Revista „Actualitatea“ anul X nr. 21 din septembrie 1921, face aceeași afirmație : „Alături de soldații lor bravi, căpitanul Ignat și sublocotenentul Grigoriu erau fiecare la piesele lor, nelăsînd chiar murind să le cadă arma din mînă“ [4].

Și iată cum, după ani, unul dintre cei în cauză, singurul supraviețuitor din compania de mitraliori, sublocotenentul de atunci, generalul maior de mai tîrziu, Teodor C. Grigoriu intervine pentru a elucida faptul relatînd „...grav rănit la cap și zvîrlit în aer cu mitraliera la care trăgeam, cu hainele complet rupte de pe mine, dezbrăcat de suflul exploziei, numai în cizme, cad leșinat, plin de sînge. Am fost ridicat de brancardierii germani — după ce ocupaseră Cota 100 — și crezînd că sînt ofițer bavarez, m-au transportat pe targă 19 km, pînă la spitalul lor din Focșani, unde am fost operat de medicii germani, la cap, chiar în seara de 6 august 1917.

După cîteva zile, cu un tren de răniți m-au evacuat tocmai la un spital specializat de răniți la cap, din orașul Stettin — Germania — unde după cîteva săptămîni am început să vorbesc (după șocul de la cap) și văzînd că sînt român m-au internat în lagărul de prizonieri din insula Strählsund Danholm (din Marea Nordului) unde erau ofițeri români, ruși, englezi, francezi și la 5 iunie 1918, după pacea de la Buftea am fost repatriat. Și așa s-a făcut să fiu singurul scăpat cu viață din acel trepăd de foc“ [5].

După revenirea în țară a fost repartizat de Divizia a 13-a ce era la Galați la Regimentul 47/72 infanterie, unde în 1920 s-a activat ca ofițer. Între 1922 și 1923 a urmat școala specială de geniu — Cotro-

2 Maior Mocanu Vasile, **Căpitanul Grigore Ignat**, Buc., Ed. Militară, 1967, p. 105.

3 Florian Tucă, **Triunghiul eroic Mărăști—Mărășești—Oituz**, Iași — „Junimea“ 1977, p. 86.

4 Conf. Maior Mocanu Vasile, **Căpitanul Grigore Ignat**, Buc., Ed. Militară 1967, p. 108.

5 Teodor C. Grigoriu, **Notițe autobiografice** — manuscris 1969.

ceni și a funcționat în diferite unități militare. În perioada celui de-al doilea război mondial a fost delegat al marelui Stat Major pe lîngă Direcția I Regionala C.F.R. Gara de Nord București și Direcția Generală C.F.R. pînă la 20 iunie 1945 cînd a fost pensionat, apoi clasat invalid de război. Între timp a fost avansat în grad de mai multe ori ajungînd pînă la gradul de colonel, grad pe care l-a avut și la pensionare.

După pensionare și-a mutat domiciliul la Craiova, unde a rămas pînă la sfîrșitul vieții. S-a dovedit un neobosit activist obștesc, ca veteran a participat la multe întîlniri cu tineretul universitar, U.T.C., elevi, ostași din diferite unități militare, muncitori din uzine etc., unde a povestit ca martor autentic generațiilor de azi episodul plin de glorie al companiei de mitraliere comandată de căpitanul Grigore Ignat., contribuind în acest fel la educarea patriotică a tineretului și dezvoltarea dragostei față de trecutul de luptă al poporului nostru.

În 1967 a participat la comemorarea a 50 de ani de la luptele de la Mărășești și cu această ocazie a fost decorat cu „Virtutea militară cl. I“. La propunerea Consiliului Politic Superior al Forțelor Armate, Consiliul de Stat cu Decretul nr. 815 din 7 septembrie 1967 i-a acordat pensia pentru merite deosebite în apărarea patriei, răsplătind în acest fel pe cel care cu ani în urmă a dovedit spirit de sacrificiu pe cîmpul de luptă neprecupețindu-și viața în lupta pentru apărarea și independența patriei.

Încă o dovadă a aprecierii și recunoștinței pe care statul nostru socialist a acordat-o acestui luptător, a fost avansarea sa la gradul de general maior, ceea ce dovedește că alături de toți cei care au luptat pentru apărarea și eliberarea țării, pentru independență și unitate națională — generalul maior Teodor C. Grigoriu ocupă un loc de cinste și pentru aceasta, rîndurile de mai sus se vor a fi și un pios omagiu celui dispărut în 1974.

L'UNIQUE SURVIVANT DE LA BATTAILLE DE „COTE 100“

Résumé

Pendant la première guerre mondiale, le plus important combat, s'est déroullé dans l'été de 1917 sur le front de Mărășești, entre première Armée roumaine et les armées allemandes.

Sur set secteur de front a été engagée et la compagnie de mitrailleuss comandée par le capitaine Grigore Ignat. Dans la journée de 6 août 1917, la compagnie a eu la mission de defendre un point strategique — „Cote 100“ —. Le nombre et la force des ennemis, à qui s'est oposée la bravoure et l'heroïsm des combatante roumains qui luttaient pour la defence et la liberation de la terre des ancetres, ont fait de cet jour se moment le plus acharné du combat et le symbol de la victoire roumaine de Mărășești.

Avec le suprème sacrifice de leur vie, tous, le 180 militaires de la compagnie ont defendu l'objectiv.

Même que la litterature historique precise qu'il n'y a resté auqun survivant, le soulieutenant Teodor C. Grigoriu montre de contraire-il y a eu un seul survivant. Il était officier dans la compagnie mentionée.

Pendant la battaille un obus lui a arraché les vetements et blessé griévement la tête. Apres le contre-attaque, les brancardies allemands, en lui prennant comme un combatant de leurs armée, l'ont transporté a Focşani et d'ici en Allemagne, dans un hopital. Quand le blassé a pu parler, les allemands l'ont transferé dans un camp de concentration d'ou il s'est repatrié apré la paix de Bucarest.

Les derniérs ans de sa vie les a vecu a Craïova, comme pensionaire militaire, avec le grade de général-majeur retraité.

ASPECTE LOCALE ALE ÎNFĂPTUIRII ACTULUI REVOLUȚIONAR AL NAȚIONALIZĂRII PRINCIPALELOR MIJLOACE DE PRODUCȚIE DE LA 11 IUNIE 1948

ALEXANDRU TEMCIUC

Victoria istorică din august 1944, a marcat în țara noastră începutul revoluției populare și a dat un puternic impuls luptei revoluționare a poporului român pe drumul progresului social, prin desăvîrșirea transformărilor burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă.

Prin lupta continuă a maselor populare, au fost înlăturate succesiv guvernele cu o majoritate reacționară și la 6 Martie 1945 a fost instaurat primul guvern în care rolul conducător revenea clasei muncitoare. Instaurarea puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor a făcut și mai pregnantă discrepanța între puterea politică, aflată în mare parte în mîinile clasei muncitoare și puterea economică, ce se găsea încă în mîinile burgheziei. În aceste împrejurări se impunea necesitatea întocmirii unui vast program de luptă pe baza căruia să fie mobilizate toate forțele democratice naționale la dezvoltarea ascendentă a revoluției.

Apreciind pozitiv momentul respectiv, Conferința Națională a partidului din octombrie 1945 sublinia faptul că „sarcinile partidului pe tărîm politic sînt toate legate de problema ridicării producției și refacerii țării sub toate aspectele". Refacerea economică trebuia să creeze condițiile necesare transformării revoluționare a bazei economice a țării. Venind în sprijinul luptei pentru refacere și dezvoltare economică, guvernul democrat, ținînd cont de încercările reacțiunii de a compromite revoluția populară, a elaborat o serie întreagă de legi menite să asigure controlul și evidența statului în viața economică [1].

Ca urmare a acestor legi, au fost înființate organele de control cetățenesc. Astfel, numai în cadrul județului nostru un număr de peste 70 persoane, desemnate din rîndul tuturor grupărilor politice componente ale guvernului democratic activau pe lîngă prefectură și primăriile localităților rurale, supraveghind distribuirea produselor raționalizate, repunerea în circuitul economic a mărfurilor ascunse, aplicarea măsurilor de combatere a speculei ilicite și a sobotajelor economice [2].

---

1 Monitorul Oficial nr. 101 din 3 mai 1945 ; legile nr. 348—352.
2 Arh. St. Vrancea, fond. Prefect. Putna, ds. 140/1945, f. 1 și următ.

Prin activitatea depusă, aceste comitete au căutat să impună respectarea prețurilor maximale fixate, au descoperit cantități însemnate de mărfuri sustrase din circuitul economic de către speculanți și sabotori. Aplicînd legea, comitetele cetățenești au trimis pe băncile justiției un număr însemnat de afaceriști și sabotori care prin acțiunile întreprinse au urmărit subminarea revoluției populare [3].

Tot în baza legilor amintite au fost înființate economatele și Oficiul județean economic [4], organisme care, prin atribuțiile ce le-au revenit, au urmărit rezolvarea tuturor problemelor privind controlul producției, colectarea, fixarea prețurilor de vînzare a mărfurilor, distribuirea și consumul produselor.

Stabilirea de către statul democrat a unor programe de producție pe 6 luni, începînd cu luna iunie 1947, planuri aplicate pe ramuri de producție, a creat posibilitatea îmbunătățirii producției noastre industriale cît și cunoașterea mai exactă a posibilităților și nevoilor diferitelor ramuri, ajungîndu-se prin aceasta la fixarea criteriilor ce aveau să stea la baza naționalizării principalelor mijloace de producție, în cadrul acestor acțiuni ce vizau realizarea sarcinilor economice stabilite de partid s-a creat și posibilitatea formării cadrelor necesare noii organizări economice.

Premizele create anterior au fost consolidate prin aplicarea legii 252 din 15 iulie 1947 [5], lege în urma căreia a fost înființat Serviciul județean de control economic, subordonat Ministerului Industriei și Comerțului. Acest act a dus la întărirea controlului statului asupra întreprinderilor capitaliste.

Trecerea la aplicarea unor măsuri menite în primul rînd să lichideze proprietatea privată asupra principalelor mijloace de producție, cerea în mod obligatoriu înfăptuirea deplinei unități politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare, prin conducerea acesteia de către un singur stat major. Merită să fie menționate în acest sens puternicele manifestații ale muncitorilor din județul nostru pentru realizarea unui partid unic muncitoresc, manifestări ce au atins punctul culminant la mijlocul lunii ianuarie 1948 [6].

Acțiuni asemănătoare au avut loc în întreaga țară și ele și-au găsit împlinirea în Congresul de Unificare Congresul al VI-lea al P.C.R. din februarie 1948. În cadrul acestui Congres au fost fixate sarcinile în vederea construirii bazei economice a socialismului în țara noastră prin „...organizarea planificată a economiei noastre, concentrînd toate resursele materiale și omenești, în vederea refacerii și dezvoltării economice a țării" [7].

3 Ibidem.
4 Ibidem, ds. 46/1945 și 52/1947, f. 1 și următoarele.
5 Monit. Of. nr. 159 din 15 iulie 1947.
6 „Zorile Putnei", nr. 149 din 16 ianuarie 1948.
7 **„Rezoluția Congresului P.M.R., ținut în zilele de 21, 22 și 23 februarie 1948"**, în „Scînteia", nr. 1055 din 24 febr. 1948.

În cursul lunii următoare, legiferînd schimbările social-economice și politice produse în România pînă la acea dată, constituția ce a fost adoptată, sublinia în art. 11 următoarele „Cînd interesul general cere, mijloacele de producție, băncile și societățile de asigurare care sînt proprietate particulară a persoanelor fizice sau juridice, pot deveni proprietatea statului, adică bun al poporului, în condițiunile prevăzute de lege“ [8].

Prin această precizare, cît și prin prevederile art. 6 din Constituție, în urma cărora au trecut în proprietatea statului ca bun al întregului popor toate bogățiile solului, sursele naturale de energie, mijloacele și căile de comunicație [9], constituția a legalizat dreptul statului de a expropria pe expropriatori, pregătind astfel realizarea actului revoluționar al naționalizării principalelor mijloace de producție.

După această succintă trecere în revistă a momentelor esențiale care au precedat actului naționalizării, creînd premisele realizării sale, vom încerca să facem o privire de ansamblu asupra situației industriei județului nostru în preajma naționalizării, lucru nu prea ușor de realizat datorită faptului că cifrele oferite de către statisticile publicate sau datele inedite din materialele de arhivă cercetate ne oferă de cele mai multe ori situații incomplete, sau chiar contradictorii, ca urmare a criteriilor care au stat la baza clasificării întreprinderilor industriale. Astfel, în monografia județului Putna, din anul 1943, se indica existența în județ, la data de 31 decembrie 1942, a unui număr de 103 firme industriale [10], pentru ca statistica întocmită în primăvara anului 1948, de către Camera de Comerț și Industrie Focșani, să cuprindă doar 48 de unități industriale, dintre care 8 întreprinderi forestiere, 7 unități de morărit, 6 întreprinderi din domeniul industriei fermentative, 6 chimice, 2 tăbăcării, 5 unități de industrializarea cărnii, 4 întreprinderi de materiale de construcții, 4 textile și 3 cu diverse profile [11].

Dintre aceste unități se remarcau în mod deosebit Fabrica chimică Mărășești care cu un personal de circa 260 muncitori, realiza o producție anuală de 700—800 vagoane [12], și Fabrica de cherestea Gugești cu circa 260 muncitori [13].

Cu excepția acestor două unități și a unor întreprinderi forestiere a căror producție le situau în rîndul întreprinderilor industriale propriu-zise, restul unităților erau ateliere a căror capacități de producție le asigurau un loc important în economia județului și mai puțin însemnat în cea națională. Ex. „Fabrica de produse petrolifere“ din Adjudul Vechi ce prelucra anual 100 vagoane păcură, fabrica de săpun și lumînări — Zaharia Mihail — din Focșani ce utiliza 20—25 lucrători dînd o producție anuală de 35—40 vagoane, atelierul de tăbăcărie —

8 Monit. Of., nr. 87 bis, din 13 aprilie 1948.
9 Ibidem.
10 „Monografia județului Putna“, Focșani 1943, p. 123.
11 Arh. St. Vrancea, fond Camera de Comerț și Industrie Focșani, ds. 11/1948, f. 3—4.
12 Monografia județului Putna, p. 121.
13 Date obținute de la Dir. jud. de statistică.

Vasile şi Constantin Nistor — Focşani, ce prelucra anual 65.000 kg talpă şi piele [14].

Fără să dispună de date suficient de complete asupra industriei judeţului Putna în perioada pe care încercăm să o prezentăm, din situaţiile cercetate, rezultă destul de clar faptul că în pragul naţionalizării, judeţul nostru se prezenta ca o regiune agricolă cu o industrie slab dezvoltată, fapt ce plasa acest judeţ, din punct de vedere economic, pe unul din cele mai codaşe locuri ale României.

Deşi numărul unităţilor industriale din acest judeţ ce urmau să fie naţionalizate nu era mare, pentru a se putea trece cu succes la completa lichidare a proprietăţii privat-capitaliste asupra principalelor mijloace de producţie, a fost necesar, la fel ca pe cuprinsul întregii ţări, să se ia o serie de măsuri speciale privind preluarea nemijlocită de către clasa muncitoare a conducerii vieţii economice.

În acest scop, apreciind faptul că naţionalizarea va afecta nu numai baza economică a claselor exploatatoare, ci însăşi existenţa acestora, determinîndu-le să opună o înfocată rezistenţă, C.C. al P.C.R. a hotărît ca toate măsurile ce vizau realizarea naţionalizării să se înfăptuiască în cel mai strict secret, lipsind astfel pe foştii proprietari de posibilitatea luării în mod organizat a unor contramăsuri.

Pentru pregătirea, cît şi pentru conducerea efectivă a naţionalizării, C.C. al P.C.R. printr-o hotărîre a constituit Comisia Superioară de Naţionalizare, căreia i-a revenit sarcina pregătirii şi conducerii acţiunii de naţionalizare [15].

Planul ce a fost elaborat sub directa supraveghere a C.C. al P.C.R. cuprindea 3 faze distincte :

1 — faza de pregătire a naţionalizării.

2 — faza de preluare a întreprinderilor, în baza legii de naţionalizare.

3 — faza de depistare şi încadrare în legea de naţionalizare a întreprinderilor neidentificate pînă în ziua naţionalizării, precum şi a întreprinderilor care au eludat legea.

În faza de pregătire a operaţiunilor de naţionalizare, în fiecare judeţ al ţării au fost constituite Comisii de naţionalizare. În judeţul nostru această comisie, constituită în cadrul Comitetului judeţean de partid, avea ca prim-preşedinte pe secretarul organizaţiei judeţene Barcari Temoftei [16] iar ca membri : prefectul judeţului şi preşedintele Consiliului judeţean sindical.

Chiar din clipa constituirii, comisia respectivă a revăzut tabelul întreprinderilor propuse a fi naţionalizate şi a făcut propuneri de muncitori care aveau să preia conducerea acestora [17]. În alegerea noilor directori comisia judeţeană a ţinut seama de situaţia politică, de cali-

14 Arh. St. Vrancea, fond Pref. Putna, ds. 4/1948, f. 44—45.

15 Sonea Gavril, „Naţionalizarea principalelor mijloace de producţie în România — 11 iunie 1948", Ed. Polit. Buc., 1968, p. 60.

16 Arh. St. Vrancea, fond Pref. Putna, ds. 4/1948, f. 102.

17 Ibidem, ds. 4/1948, f. 177 şi 4 bis/1948, f. 74.

tățile morale, profesionale, cît și de atitudinile organizatorice ale celor ce urmau să fie numiți administratori ai bunurilor poporului. Printre cei desemnați întîlnim și numele lui Rusu Traian, zis Hoiman, unul dintre organizatorii mișcării comuniste focșănene, vechi luptător antifascist [18].

Alegerea anticipată a cadrelor muncitorești ce au primit sarcina să conducă întreprinderile naționalizate, cît și stabilirea din timp a atribuțiilor acestora, a permis preluarea din mers a întreprinderilor fără să creeze perturbări însemnate în mersul producției.

În vederea asigurării succesului naționalizării au fost luate măsuri complexe de sporire a vigilenței, pazei și controlului întreprinderilor fixate a fi naționalizate. Astfel, printr-un ordin al Ministerului Afacerilor de Interne adresat Comandamentului unic județean, se recomandă utilizarea întregului aparat județean al numitului minister, cu excepția organelor de siguranță, ce urmau să fie folosite doar în misiuni informative [19].

În faza de pregătire a naționalizării, data realizării acesteia a rămas secretă chiar și pentru comisiile județene de naționalizare, ce au funcționat ca organe ale Consiliului Superior Economic [20].

Conform planului anterior elaborat, la 10 iunie 1948, a fost convocată Plenara C.C. al P.C.R., tot pentru acea zi au fost convocați, la sediul Comitetului Central al P.C.R. toți secretarii Comitetelor județene de partid, cărora li s-a prezentat planul naționalizării pentru fiecare județ în parte [21].

În seara aceleiași zile de 10 iunie, la sediile Comitetelor județene de partid au fost convocați membrii Comisiei județene de naționalizare, membrii ai birourilor județene, secretarii de partid, delegații comitetelor sindicale cît și noii directori ce fuseseră desemnați pentru a prelua conducerea întreprinderilor naționalizate, tuturor acestora li s-a comunicat scopul real al convocării abia în dimineața zilei următoare, între orele 4—6, după sosirea de la București a secretarilor Comitetelor județene de partid, cu care ocazie au avut loc și ședințele de constituire oficială a Comitetelor județene de naționalizare [22].

În dimineața acelei zile după ora 6, tuturor celor convocați la sediul județenei de partid le-a fost adus la cunoștință conținutul „Proiectului de lege pentru naționalizarea întreprinderilor industriale, bancare, de asigurări, miniere și de transport“ și ale „Instrucțiunilor pentru administratorii întreprinderilor naționalizate atribuite Ministerului Afacerilor Interne“, ambele materiale fiind aduse de la București de către secretarul județenei de partid [23].

18 Ibidem, ds. 4/1948, f. 102.
19 Ibidem, f. 16.
20 Sonea Gavril, op. cit., p. 67.
21 Ibidem, p. 69.
22 Idem.
23 Arh. St. Vrancea, fond Pref. Putna, ds. 4/1948 f. 91—100.

Secretul operațiunii continua să fie păstrat chiar și după întoarcerea celor instruiți la locurile de muncă, unde în jurul orei 13 au început operațiunile de verificare a măsurilor de pază, de sigilare a caselor de bani și dulapurilor de corespondență. Abia la ora 14 cînd a fost difuzat ordinul guvernului de ocupare a întreprinderilor, colectivele de naționalizare au anunțat ocuparea acestora. La întreprinderile mai mici preluarea a fost făcută de către secretarul organizației de partid, împreună cu controlul economic.

Urmărind cursul evenimentelor, în scopul asigurării reușitei acțiunii și a păstrării, în același timp a ordinii în cuprinsul județului, prin intermediul ordinului telefonic nr. 228 din 11 iunie 1948, Ministerul Afacerilor Interne cerea Comandamentului unic județean de naționalizare — prevenirea oricăror acte de sabotaj, terorism, propagandă dușmănoasă, sustragerea de bunuri, evitîndu-se în același timp, pe cît posibil, folosirea forței. În încheierea ordinului se cerea transmiterea zilnic a unui raport informativ asupra desfășurării operațiunilor [24].

Ca urmare a măsurilor pregătitoare s-a reușit ca acțiunea de preluare a întreprinderilor să se desfășoare operativ și eficace, prin păstrarea ordinei și pazei în întreprinderi, prin mobilizarea întregii mase de muncitori pentru sprijinirea noilor administratori, ceea ce a permis ca actul naționalizării să fie aplicat în județul Putna, ca de altfel și în alte județe, cu cîteva ore înaintea transmiterii la radio a legii naționalizării, transmisie ce a avut loc după orele 18 [25].

În seara zilei de 11 iunie, prin intermediul unei fonograme, Comandamentul unic județean raporta Ministerului Afacerilor Interne „...pe raza acestui județ este deplină liniște. Actul Naționalizării, a fost primit cu mare bucurie de masele populare“ [26], pentru ca în cursul zilei următoare să comunice terminarea operațiunilor de naționalizare [27], iar la 14 iunie, Prefectura Putna raporta aceluiași minister faptul că în județ au fost preluate 7 brutării, 2 mori, 2 prese de ulei [28].

Este momentul să precizăm că, cifrele comunicate de către Prefectură nu reprezentau numărul total al întreprinderilor naționalizate în județul nostru, ci doar cele care conform legii 119/1948 urmau să fie preluate și administrate de către organele locale, întreprinderi ce au trecut definitiv în patrimoniul primăriilor prin Decizia nr. 1307 a Consiliului de Miniștri, din 15 septembrie 1948 [29]. Întreprinderile mari ce au fost naționalizate, întreprinderea a căror producție nu era destinată în exclusivitate satisfacerii nevoilor locale, au fost trecute potrivit amintitei legi în administrarea ministerelor de resort.

În scurt timp de la începerea operațiunilor de naționalizare în județul nostru, au fost preluate un număr de 29 unități industriale constînd din 4 întreprinderi de morărit și panificație, 2 tăbăcării, una

24 Ibidem, f. 15—19.
25 Sonea Gavril, op. cit., p. 71.
26 Arh. St. Vrancea, fond Pref. Putna, ds 4/1948, f. 20.
27 Ibidem, f. 22.
28 Ibidem, f. 14.
29 Monit. Of. nr. 229 din 2 oct. 1948.

țesătorie, 1 rafinărie petrol, 1 produse chimice, 7 zahăr, 3 fabrici de spirt, 4 cherestea, 7 brutării și 5 mori cu anexe prese de ulei [30].

Prin preluarea acestor întreprinderi și ce-a de a doua fază a planului de naționalizare elaborat de Comitetul Central al P.C.R., lua sfîrșit, rămînînd să fie înfăptuite sarcinile celei de a treia faze depistarea și încadrarea în legea de naționalizare a întreprinderilor neidentificate pînă în ziua naționalizării precum și a întreprinderilor ce au eludat legea.

În această fază Comisia județeană de naționalizare a depistat cîteva întreprinderi ce s-au sustras legii pe motivul că nu au capacitatea de producție și nici forța motrice instalată spre a fi încadrate în rîndul întreprinderilor supuse naționalizării ; proprietarilor acestor întreprinderi a trebuit să li se amintească conținutul legii naționalizării potrivit căreia „o întreprindere se consideră intrînd în prevederile legii, dacă condițiile stabilite prin criteriile indicate pentru fiecare categorie au existat într-un moment oarecare în decursul perioadei cuprinse între 1 ianuarie 1938 și data publicării legii" [31]. — Acțiunea respectivă a continuat chiar și în decursul lunii octombrie, cînd documentele menționează naționalizarea, la data de 11 octombrie 1948, a fabricii de mezeluri din Focșani — proprietatea — Vintilă Constantinescu, care pînă la data amintită reușise prin diferite mașinații să se sustragă legii [32].

Fără excepții, actul naționalizării a găsit un profund ecou în rîndul maselor populare din întreg cuprinsul județului. Astfel, într-un raport informativ înaintat de Cabinetul prefectului județului Putna către Ministerul Afacerilor Interne se sublinia : „În județul nostru, operațiunea de preluarea întreprinderilor naționalizate a decurs în liniște, nu s-a întîmplat nici un act dușmănos. Actul revoluționar al naționalizării a avut un puternic răsunet în masa muncitorilor de la sate și orașe, care a răscolit adînc conștiința de clasă" [33].

Imediat după naționalizare, muncitorii din Mărășești au transmis următoarea telegramă C.C. al P.C.R. „În ziua aceasta scumpă nouă, în care punem stăpînire pe fabrica clădită și pusă în mișcare de brațele noastre, sîntem conștienți că înfăptuim o sarcină istorică ce revine clasei muncitoare și încredințată Partidului nostru de avangardă. De aceea trimitem salutul nostru fierbinte Comitetului Central al P.M.R. și ne luăm angajamentul să repunem imediat fabrica în plină funcționare prin instalarea noului motor de 450 C.P. pe care direcția sabotoare l-a ținut 2 ani de zile neutilizat" [34].

Organul de presă local „Zorile Putnei" consemna astfel în rubricile sale memorabilul eveniment : „Vestea naționalizării a pătruns cu repeziciunea fulgerului în toate întreprinderile și instituțiile, stîrnind entuziasm nemărginit printre toți muncitorii, salariații și funcționarii. Într-un cadru sărbătoresc, sîmbătă 12 iunie, salariați și funcționari din

30 Arh. St. Vrancea, fond Camera de Comerț și Industr. Focșani, ds. 20/1948, f. 2.
31 Arh. St. Vrancea, fond Pref. Putna, ds 4/1948, f. 90.
32 Arh. St. Vrancea, Primăria or. Focșani, ds. 69/1948, f. 266.
33 Arh. St. Vrancea, fond Prefect. jud. Putna, ds 50/1948, f. 22.
34 „Zorile Putnei", anul 4 nr. 190 p. 1.

Focşani, în cadrul sindicatelor au sărbătorit acest act istoric revoluţionar. Muncitorii de la C.F.R., salariaţi publici, P.T.T., salariaţi particulari, învăţămînt, alimentar, transporturi, textile, sanitar, agricol, pielari... au ţinut mitinguri în Teatrul Pastia sau la sediile lor“ [35].

Ecoul pe care naţionalizarea l-a stîrnit în inimile focşănenilor a fost consemnat şi în paginile ziarului „Scînteia“, unde după descrierea entuziasmului cu care a fost primit acest act revoluţionar de către muncitorii focşăneni se sublinia faptul că „...ei îşi iau angajamentul de a păzi cu sfinţenie bunurile poporului, de a spori vigilenţa şi lupta împotriva celor ce ar îndrăzni să se facă uneltele foştilor patroni sabotori, de a întări disciplina şi a sprijini din toate puterile pe noii directori ai fabricilor“ [36].

Spre deosebire de bucuria cu care masele populare au întîmpinat vestea naţionalizării, foştii exploatatori deveniţi peste zi expropriaţi au întîmpinat cu ură şi mînie actul revoluţionar, încercînd prin diverse mijloace să împiedice realizarea sa şi să submineze încrederea maselor populare în cei ce i-au condus în îndrăzneaţa acţiune.

Deşi din notele informative comunicate destul de frecvent de către Prefectura Putna, Ministerul Afacerilor Interne rezultă că actul naţionalizării nu a întîmpinat nici un fel de opoziţie în cuprinsul judeţului, cercetarea cu atenţie a surselor documentare ce s-au păstrat, ne permite să constatăm că dacă această opoziţie nu a avut loc direct, deschis, în momentul preluării întreprinderilor, acest lucru s-a datorat factorului surpriză care a stat la baza acţiunii de preluare. Imediat după aceea însă, unii dintre proprietari au reuşit să sustragă actele privind obligaţiile şi tranzacţiile încheiate, încercînd prin aceasta să boicoteze bunul mers al întreprinderii, să discrediteze în faţa populaţiei noile conduceri muncitoreşti ale întreprinderilor respective [37]. Într-un referat al secţiei economice, înaintat la 20 iulie 1948 Primăriei Focşani, se preciza că la mai multe brutării din oraş „instalaţiile mecanice sînt făcute inutilizabile de foştii patroni“ [38]. Considerăm, de asemenea, ca fiind o urmare directă a unor acte de sabotaj faptul că marea majoritate a întreprinderilor naţionalizate, în momentul preluării lor, era într-o situaţie critică ca urmare a lipsei de curele de transmisie, fapt ce le punea în imposibilitatea de a lucra [39].

Sarcinile noilor administratori nu au fost dintre cele mai uşoare, întreprinderile preluate se aflau în general într-o stare deplorabilă ca urmare a lipsei de interes a foştilor proprietari pentru dezvoltarea producţiei, pentru asigurarea unor condiţii mai bune de muncă. Acestei situaţii i se adăugau greutăţile create de lipsa de materii prime, ceea ce făcea aproape imposibilă utilizarea întregii capacităţi de producţie a întreprinderilor.

35 Ibidem, nr. 191, din 21 iunie 1948.
36 „Scînteia“, nr. 1144 din 12 iunie 1948, p. 4.
37 Arh. St. Vrancea, fond Pref. Putna, ds. 4 bis/1948, f. 188.
38 Arh. St. Vrancea, fond Prim. or. Focşani, ds 69/1948, f. 76—77.
39 Arh. St. Vrancea, fond Pref. Putna, ds 4/1948, f. 55 ; 104.

Cît despre conștiința personalului întreprinderilor naționalizate, sursele documentare ne informează că aceasta nu s-a ridicat peste tot la nivelul cerut de exigențele momentului respectiv. Astfel, într-un raport, din 20 iulie, al secției economice, către Primăria orașului Focșani, privind verificarea făcută brutăriilor naționalizate din oraș se consemna următoarea constatare „...la brutăriile cu mai mulți lucrători P.M.R. au dat un beneficiu mai mare în raport cu brutăriile unde numai directorii sînt membri de partid și care au dat pagube, ceea ce face să se bănuiască că... aceștia nu au fost ajutați în muncă sau chiar sabotați" [40]. Din raportul amintit rezultă că din cele 7 brutării aflate în administrația brutăriei, 5 au realizat un *beneficiu* de 64.282 lei, iar 2 un *deficit* de 44.722 lei — ceea ce trebuie să recunoaștem nu era o situație prea îmbucurătoare. Documentele ne semnalează o situație asemănătoare și la întreprinderile naționalizate trecute în administrația primăriei Mărășești, care în perioada 11 iunie—1 septembrie 1948 au înregistrat la venituri suma de 1.092.677 lei, iar la cheltuieli 1.072.621 lei, realizînd deci un sold de numai 19.026 lei [41].

Bineînțeles că, în cadrul acestei situații în general proaste, se întîlnesc și excepții, astfel la moara fostă proprietate Garoflid, din satul Boțîrlău, ce realiza la 11 iunie 1948 un beneficiu net de numai 240 lei, în urma preocupărilor noului administrator, care a reușit să determine primăria să facă unele investigații, producția a cunoscut o creștere simțitoare, înregistrînd la 11 septembrie 1948 un beneficiu de 12.000 lei [42].

Productivitatea unităților naționalizate a crescut treptat pe măsura unei mai bune organizări a producției precum și a punerii în funcțiune a unei capacități de producție inutilizabile în momentul preluării lor, astfel că din statisticile ce ni le oferă bilanțurile realizate la 15 octombrie 1948, din totalul de 10 mori și brutării, naționalizate în orașul Focșani, numai 3 mai prezentau pierderi, celelalte 7 realizînd un venit net de 422.126 lei [43].

În vederea redresării tuturor întreprinderilor naționalizate, la intervențiile Biroului Întreprinderilor Naționalizate, primăria orașului a acordat credite în valoare de 500.000 lei [44].

Ca urmare a măsurilor complexe luate, la unele întreprinderi s-a reușit să se realizeze oarecare creștere numerică a personalului angajat și chiar o dublare a fondurilor de salarii [45].

Urmărindu-se o cît mai bună organizare a întreprinderilor naționalizate, trecute în patrimoniul administrației locale, prin decizia nr. 5.401 din 17 august 1948 a Primăriei Focșani, a fost instituit un colectiv consultativ compus din directorii întreprinderilor naționalizate, șeful

40 Ibidem, f. 76—77.
41 Ibidem, ds. 4/1948, f. 201.
42 Arh. St. Vrancea, fond Pref. Putna, ds. 4 bis/1948, f. 43.
43 Arh. St. Vrancea, fond Prim. or. Focșani, ds. 69/1948, f. 203—212.
44 Ibidem, f. 380.
45 Arh. St. Vrancea, Pref. jud. Putna, ds. 4/1948, f. 222—223.

serviciului tehnic şi cel al serviciului financiar al primăriei [46]. Acest colectiv a fost investit cu următoarele atribuţiuni

— aprobarea sau modificarea bilanţului.

— numirea sau destituirea personalului de conducere a întreprinderilor.

— fixarea retribuţiei personalului de conducere.

— stabilirea investiţiilor necesare întreprinderilor.

În baza deciziei amintite, în fiecare întreprindere a fost constituit cîte un comitet consultativ al întreprinderii [47].

Tot pe linia unei mai bune organizări a întreprinderilor preluate, a asigurării securităţii acestor întreprinderi care în urma naţionalizării au devenit bun al întregului popor, Comisia judeţeană de securitate, în urma şedinţei din ziua de 2 octombrie 1948, a hotărît constituirea unor comitete de securitate în componenţa cărora intrau la comune: secretarul organizaţiei de bază, ca şef al comitetului, administratorul întreprinderii, primarul comunei şi şeful postului de jandarmi ca membri; la întreprinderile din oraşe aceste comitete erau compuse din administratorul întreprinderii, mecanicul şef şi 2 muncitori [48].

Avîndu-se în vedere greutăţile întîmpinate de către noii administratori ai întreprinderilor naţionalizate, îndeobşte oameni căliţi în muncă, dar mai puţin cunoscători în ale scriptelor, prin decizia nr. 6.602, din 7 octombrie 1948, a primăriei Focşani a fost înfiinţat Biroul întreprinderilor naţionalizate — birou căreia îi revenea sarcina să rezolve corespondenţa şi să, întocmească bilanţurile lunare ale acestor întreprinderi, fixînd totodată sarcinile de plan ce le reveneau.

Noile sentimente insuflate de trecerea în mîinile poporului a mijloacelor de producţie au dus la creşterea gradului de conştientizare a maselor în general, care la îndemnul comuniştilor au trecut cu un elan sporit la refacerea economică a judeţului, la repunerea în funcţiune a tuturor capacităţilor de producţie la parametri maximi, lansînd în acest sens şi o chemare la întrecerea judeţelor Rm. Sărat şi Buzău [50].

Ca urmare a sferei mari de cuprindere, pe care a avut-o actul revoluţionar al naţionalizării, acesta a fost urmat de un număr redus de legi menite să definitiveze pasul făcut la 11 iulie 1948.

Astfel, în baza legii din 13 august 1948 au fost dizolvate toate întreprinderile bancare şi instituţiile de credit moştenite de la regimul burghezo-moşieresc [51]. În virtutea acestei legi în judeţul nostru au intrat în patrimoniul statului un număr de 28 instituţii financiare [52].

---

46 Arh. St. Vrancea, Prim. or. Focşani, ds. 69/1948, f. 103—104.
47 Ibidem.
48 Arh. St. Vrancea, fond Pref. jud. Putna, ds. 4 bis/1948, f. 10—12.
49 Arh. St. Vrancea, fond Prim. or. Focşani, ds. 69/1948, f. 227.
50 „Chemarea", nr. 200 din 7 noiembrie 1948.
51 Monit. Of. nr. 186 din 13 august 1948.
52 Arh. St. Vrancea, fond Camera de Comerţ şi Industrie Focşani, opisul de firme sociale 1931—1947, f. 1—16.

La 3 noiembrie, în baza decretelor 302 și 303 au trecut în proprietatea statului instituțiile sanitare particulare și întreprinderile cinematografice [53]. Ca urmare a acestor decrete în județul Putna au fost naționalizate toate farmaciile, instituțiile sanitare și 4 cinematografe [54].

Pentru consolidarea sectorului socialist, mai ales în agricultură, au fost adoptate măsuri pentru lichidarea unor resturi ale proprietății moșierești. Pămînturile ce au fost lăsate în urma reformei agrare din anul 1945 în posesia foștilor moșieri ca urmare a condițiilor obiective în care s-a înfăptuit reforma agrară, au fost naționalizate prin legea din 2 martie 1949. Conform acestei legi, în județul nostru au fost naționalizate peste 4.300 ha, terenuri deținute de către 64 foști moșieri [55]. Prin această ultimă măsură, actul revoluționar de la 11 iunie 1948 lua formele sale definitive.

Naționalizările înfăptuite au fost întîmpinate cu bucurie și încredere de masele populare, căci aceste acte au fost cerute ca o necesitate de legile obiective ale dezvoltării societății ; prin naționalizare înfăptuindu-se trecerea principalelor mijloace de producție în mîinile statului clasei muncitoare aliate cu țărănimea muncitoare și cu celelalte mase de oameni ai muncii, fapt ce a imprimat actului naționalizării un profund caracter socialist.

Constituind primul act car a avut un rol hotărîtor în desfășurarea revoluției socialiste, trecerea principalelor mijloace de producție în mîinile poporului, a deschis o etapă nouă în istoria relațiilor de producție din întreaga noastră țară.

Chiar dacă prin naționalizare, în județul nostru, numărul întreprinderilor ce au trecut în proprietatea statului a fost destul de redus comparativ cu situația din alte județe ale țării, chiar dacă naționalizarea nu a reprezentat pentru acest județ cucerirea unor poziții deosebit de importante în economie, ea a însemnat lichidarea bazei economice a claselor exploatatoare și prin entuziasmul general, cît și prin preluarea principalelor unități existente în județ la acea dată, a creat o bază economică proprie clasei muncitoare care deținea deja puterea politică.

În anii ce au urmat, pe baza politicii P.C.R. de industrializare socialistă, județul nostru a cunoscut transformări deosebit de intense, locul micilor ateliere și făbricuțe a fost ocupat de mari întreprinderi și combinate menite să valorifice la indici superiori resursele materiale și umane ale Vrancei. Realizările prezente, sînt garanții sigure asupra cuceririlor de mîine care vor situa județul nostru la locul cuvenit în cadrul economiei naționale.

---

53 Monit. Of. nr. 256 din 3 noiembrie 1948.

54 Arh. St. Vrancea, fond Camera de Comerț și Industrie Focșani, ds. 20/1948, f. 2.

55 „Calea Nouă" nr. 229 din 6 martie 1949.

ASPECTS LOCALS DE LA RÉALISATION DE L'ACTE REVOLUTIONNAIRE DE LA NATIONALISATION DE PRINCIPAUX MOYENS DE PRODUCTION 11 JUIN 1948

Résumé

La Tationalisation, de 11 juin 1948, des principaux moyens de production a constitué le premier act qui a eu un rol déterminat dans le déroulement de la révolution socialiste, en ouvrant une nouvelle étape dans l'histoire des rélations de production de notre pays.

Même que, en général, sur le plan national, les diverses aspects de l'act historique mentionné sont connus, l'auteur a esseyé-fondé sur les documents inédits d'archives, les journaux du temps et des ouvrages publiées — présenter quelques aspects particulèrs en ce qui concerne l'organisation de cet act révolutionaire dans l'ancien district Putna, en encadrant, toutefois, les problèmes locaux dans le grand événement national — la Nationalisation.

Certaines données statistiques utilisées à un caractère comparatif, aici que l'echo que l'a eu cet act de 11 juin 1948 parmis les habitants de cert district, réussissent donner la signification majeure de l'éveniment qui a réprésenté la pièrre fondamentale de la révolution socialiste.

VRANCEA CA „ȚARĂ" ÎNTRE CELELALTE
(Individualitatea sa etnografică)

ION CHELCEA

În prezenta expunere ne referim la următoarele teme ce sînt în definitiv aceste „țări", în cîte categorii pot fi împărțite și ce caracterizează Vrancea ca „țară" față de celelalte ?

Va trebui să arătăm că la noi aceste „țări" au fost cunoscute din vreme. Astfel în Letopisețul Țării Moldovei stă scris „Țara Ardealului nu este numai o țară însăși, ci Ardealul se chiamă mijlocul țării, iar pe la marginile ei sînt alte țări mai mici carele toate de dînsa se țin și sub ascultarea ei sînt, întîi cum îi Maramureșul, despre țara leșească și țara Secuiască, despre Moldova și țara Oltului, despre țara muntenească și țara Bîrsei și țara Hațegului, țara Oașului, și sînt și alte hotare multe carele toate se țin de Ardeal" [1].

Diferențierea noastră etnică a fost luată în obiectivul cercetării și de Dimitrie Cantemir. Acesta în a sa *Descriptio Moldaviae* [2] ține seama de împărțirea administrativă și etnografică de pe atunci, vorbind de *Țara de sus* și de *Țara de jos*, cu urmări și de altă natură, nu numai administrative, ci și psihologice.

Mergînd și mai departe el se oprește și la situația deosebită în care se prezintă cele trei centre țărănești, considerate de el „state" al Cîmpulungului bucovinean, ce ține de Suceava, Vrancea, ce ține de Putna și Chigheciul,, ce ține de Fălciu. Nu se poate spune, acum, după 250 de ani, că Dimitrie Cantemir nu a slujit adevărul, deoarece și astăzi Cîmpulungul bucovinean în istoriografia științifică trece drept „țară", în înțeles etnografic, cu atît mai mult Vrancea, asupra căreia stăruim acum. De altfel întreaga Moldovă de pe atunci, după concepția lui Dimitrie Cantemir, se împărțea în trei : Țara de sus, Țara de „gios" și Basarabia, care atunci forma a treia parte a Moldovei.

Dar, să ne referim la nașterea *țărilor* de care vorbim. Ele țin de un proces general de populare — specific — în sensul că popularea la început se face prin *pete*, sau *ochiuri*, potrivit condițiilor naturale și istorice, mai mult sau mai puțin avantajoase pe care le prezintă terenul. Se are în vedere, în primul rînd, locurile adăpostite, *depresiunile*,

1 Simion Dascălu, **Letopisețul Țării Moldovei.** Ed. Constantin Giurescu, 1916, p. 110.

2 Dimitrie **Cantemir, Descrierea Moldovei.** Trad. de Gh. Pascu, 1933, p. 150.

cu teren bogat în humus, cu apă, climat, etc. Cu civilizația, cu înmulțirea populației, petele, ochiurile de populare inițială sfîrșesc prin a se estompa ; urmează o contopire a aureolelor lor, mai ales cînd alte seminții intervin, fie prin război, fie pașnic, contribuind la aceasta, mergîndu-se pe principiul, „care pe care" — *homo homini lupus*... Astfel Richthofen surprinde la chinezi o astfel de situație, cînd, în jurnalul său de călătorie prin China, spune că între unele provincii vecine, foarte civilizate, cum sînt, de pildă, Houpe-și Ho-nan existau urme de separație străvechi și fundamentale [3]. Ceea ce dovedește că respectivele provincii s-au dezvoltat independent unele de altele, dar cu timpul, prin înmulțirea populației, trecînd prin transformări istorice, vechile nuclee de populare, aureolele acelor pete, ochiuri de populare, dispar — sau se atenuează — s-ar putea spune, sub tăvălugul istoriei și al civilizației, ca o viitură de apă, ce nivelează, uniformizează. Astfel, cu cît o țară are relieful mai accidentat, mai fragmentat, cu atît mai multe ochiuri de populare, pete, există. Și țara noastră se dovedește a fi din acest punct de vedere, printre primele [4].

Galii, așa populară și ei Franța de azi cîte-un trib se cuibăriseră în cîte-o „patrie" de acestea, restrînsă, înconjurată de înălțimi și împădurită. Același fenomen se petrece și cu Dacia, înconjurată de jur-împrejur de munți („quae patria corona montium cingitur" (Iordanes).

Tîrziu, cînd civilizația înaintează și aureolele acestor patrii dispar — ele se topesc formînd o pînză unică de populare. Din atîtea patrii mici se formează una mare, fără ca deosebirile dintre ele să dispară complet. *Conștiința* acestor deosebiri rămîne multă vreme în popor. Oșanul din zilele noastre va putea să strige la horă și acum :

Oșănia n-oi lăsa
de m-or bate cu bota.

Conștiința deosebirii rămîne multă vreme în popor, chiar după contopirea aureolelor, adică, chiar după consolidarea de stat oficială, la noi și chiar și după întemeierea Principatelor, după întregirea și modernizarea României din zilele noastre.

Țările acestea se prezintă atenției noastre azi ca unități de viață bine conturate de vreme, astfel ni le dă geografia, astfel ni le dă istoria, astfel sînt văzute etnografic. Jovan Cvijić observa cîndva — și pe bună dreptate, că *jupele* iugoslave, ce corespund *țărilor* noastre, au dobîndit în cursul timpului anumite particularități, psihice, lingvistice, de port și chiar obiceiuri. Jupa slavă, cu alte cuvinte, notează Ion Conea, este o variantă de viață și de suflet în marea unitate slavă, bal-

3 „Le peupleument de la terre s'est operé par taches, dons lea auréoles dans les pays les plus civillisés finissent par se rejoindre ; encore pas toujours" P. Vidal de la Blache. **Principes de Géographie Humaine.** Paris, 1941, p. 39.

4 Ion Simionescu, **Analele Academiei Române.** Tom LVI. Ședințele din 1935—1936, p. 225.

canică. Dar și *țările* noastre, ca și țările franceze, (les pays), același lucru sînt [5].

Dacă N. Iorga le numea *românii* locale, ale pămîntului românesc; *patrii locale* [6], risipite pe pămîntul românesc mai ales în poala sau interiorul munților, Ion Simionescu le considera *simburii cei mai arhaici din poporul nostru, icoane reale, actuale, ale stărilor ce domina odată tot cuprinsul țării* [7].

Alții le consideră *vetre de viață românească;* Țara Bîrsei pentru N. Dunăre a îndeplinit și funcția de *vatră de continuitate* etnoculturală [8], adevărate *horsturi ca în geologie — bastion etnic* [9], *unități de viață românească regională;* insule de arhaism etnic, așa cum vrea să dovedească Gh. Focșa ocupîndu-se recent de Țara Oașului — ce prezintă urmele unei vieți sociale, rămasă pînă de curînd „în lumea începuturilor" [10].

Într-adevăr, țările acestea deși pe grade diferite ca dezvoltare culturală, prezintă totuși unele trăsături comune între ele. Centre vitale ale energiei noastre etnice, țările respective vor continua să rețină atenția noastră încă multă vreme.

★

Clasificarea așa-numitelor „țări" nu e ușor de făcut, între altele și din cauza punctelor comune ce există între ele. Între primele semne distinctive se impune situarea lor geografică, apoi cea culturală și de altă natură, asupra cărora vom stărui. Nu e întîmplător faptul că *Letopisețul țării Moldovei,* cel mai vechi letopiseț din cîte ni s-au păstrat [11], pentru a ne da o idee orientativă se referea la situația de margine a acelor „țări".

Într-adevăr, ca printr-un făcut Transilvania este încinsă de jur-împrejur de adevărate fortificații etnice, crescute natural. Nu mai departe, dacă luăm vestul, adică „frontul carpatic apusean", cum îi place să precizeze prof. Vintilă Mihăilescu, acesta este străpuns de numeroase depresiuni, despădurite, cultivate și pline de sate care-și răsfiră gospodăriile printre livezi și porumbiști, ori își risipesc sălașele prin fînețe, ce alcătuiesc mici *individualități geografice și antropogeografice* *, bine ocrotite de paravanul munților din Codru; un *fel de „țări"* înlăuntrul cărora, de cele mai multe ori se pătrunde prin strîmtori sau clisuri, care în trecut jucau rolul de porți, ușor de apărat. Astfel se prezintă

5 Ion Conea. **Sugestii și indicații geo-istorice pentru numirea și determinarea marilor unități administrative ale României.** „Pagus", „Pays", „Jupă", „Țară", în „Sociologie Românească", III, 1938. Nr. 5—6, p. 239—246.

6 Ibidem, p. 241.

7 Ion Simionescu, Op. cit., p. 225.

8 Țara Bîrsei, II, 1974, p. 20.

9 Ion Chelcea, **Țara Moților. Vatră de viață românească,** în „Transilvania" 5/1972, p. 61—62.

10 Gh. Focșa, **Țara Oașului. Studiu etnografic. Cultura materială,** București, 1975, p. 16.

11 Al. Rosetti. **Cronicarii români,** 1944, p. 50.

* Sublinierea noastră.

Țara Lăpușului, a *Șimleului*, a *Beiușului*, a *Zarandului*, a *Almăjului*, situată pe Nera. În total, de sub munții Gutăi pînă sub Balcani, la Niș, se află circa 20 de astfel de „țări" izolate între ele, prin pinteni piezișii coborîți din culmea principală.

Deosebirea dintre acestea și celelalte „țări" din lăuntrul său din marginea celorlalte frînturi carpatice, este că acestea din urmă se leagă între ele cap la cap, formînd o singură unitate, un singur uluc — în termeni geografici — „deprimat", bine populat și bine cultivat [21].

Din cele arătate mai sus rezultă cîteva constatări de care va trebui să ținem seamă : că marginea de apus a țării noastre este întărită prin astfel de „țări" ; *că acestea nu sînt creații artificiale, ci în primul rînd fenomene naturale*. Din felul cum sînt amplasate dă a înțelege că răspund în timp îndelungat. E o operă de construcție în care are loc și *voință*, fără putere de răstălmăcire, mai ales atunci cînd se contestă așa-numita *continuitate* a elementului românesc în Transilvania. Ce poate fi un răspuns mai edificator în această privință ?

În aceeași ordine de idei, expusă mai sus, rezultă că și în ceea ce privește gruparea așa-numitelor „țări", unele dintre criterii e cel geografic-antropogeografic. Nu în zadar în *Letopiseț* se punea accentul, încă din secolul al XVII-lea pe acest criteriu de împărțire a așa-numitelor „țări". Cauza e justificată. Am înregistrat de la început observația ce se face în cazul genezii populării globului prin ceea ce Vidal de la Blache numea *pete*, sau *ochiuri*, ce țin seama de conformația terenului, al căror conținut, acele nuclee de populare, la noi se numesc „țări". Într-adevăr, așa cum s-a arătat, se pleacă de la o realitate geografică, de la noțiunea de *„depresiune"*, avînd mai multe avantaje, între care și economice. Depresiunile, deși numeroase, numai unele dintre ele sînt cunoscute sub numele de „țară". Ceea ce denotă că noțiunea se pretează la discuții, trecîndu-se peste factorul geografic.

Geografic — dar nu etnografic — depresiunile se pot împărți în *intracarpatice*, *pericarpatice* și *intracolinare*. „Țările" în înțeles etnografic, se rînduiesc cu deosebire în primele două categorii. Cele mai multe dintre depresiuni, din punct de vedere etnografic, deși existente, ca aureolă istorică rămîn încă înecate în ceea ce Vasile Pârvan numea stare *vegetativ etnografică*.

Se zbat în lupta pentru existență în înțeles cu totul natural, fără să scapere o scînteie de duh, colectivă. Almăjul, de exemplu, care ține legătura cu cîmpia Banatului prin schimb de produse, pe cereale dînd prune, țuică, etc. — este în curs de a lichida cu un trecut în mare parte lipsit de lumina cărții. Alte „țări" se ridică totuși clar pînă la conștiința propriei lor existențe. Țara Oașului, de exemplu : „De m-or ține cu secară / Oșenia-i a mea țară / De m-or ține cu ovăz / Oșenia nu o lăs ; -Oșenia nu-i ocară / Inima-i de foc și pară / De-o aprinzi / Nu vrea să moară"... Cele mai multe dintre ele au doar o semnificație geografică. Asta nu înseamnă că le este închisă calea viitorului.

Unele dintre aceste „țări", ca a Dornelor, formează o raritate prin modul ei de populare, pînă la un punct asemănătoare cu Țara Moților, cu sate împrăștiate, șapte comune dimpreună cu cătunele lor, sînt numai

administrativ despărțite, în realitate formează o mare comună, întinsă peste tot, avînd ca centru Vatra Dornei. Firește, continuă să facă față printre celelalte „țări" prin ființa sa „surîzătoare" ce rezultă din însăși situarea sa geografică în care se găsește.

Între acestea și celelalte există un *prag*, peste care se trece fie din cauza propriilor forțe interne, fie externe, fie unite, ajungînd la o deplinătate de conștiință mai mare. Printre cele ce fac trecerea, se numără Țara Oașului care-și dovedește cu prisosință aceasta prin înflorirea acelei conștiințe, turnată, cum s-a văzut, chiar în versuri, fără să mai vorbim de port, de dansuri...

Țara Moților își face și ea simțită prezența, prin structura satelor, acele *cringuri*, fragmentate de geografie umană ce se cațără pe cele mai neașteptate înălțimi, ceea ce nu este cazul cu nici o altă „țară" de la noi. Și din alte motive Țara Moților rămîne tipică, întrucît, îndeplinește cele mai multe dintre condiții. Ca mediu geografic formează o unitate bine definită, atît din punct de vedere fizic-geografic, cît și economic, Munții Apuseni formînd un bloc masiv ce domină toate celelalte unități geografice înconjurătoare, cu de la 300—400 m bazinul transilvan, cu de la 600—700 m Cîmpia Tisei. Aici viețuiește una dintre acele *românii*, avînd un profil cultural diferit, *chiag*, al românimii vestice, cum i-a spus cîndva Slavici.

Această „țară" se caracterizează prin însușirea de cetate naturală. Astfel că era de așteptat să sintetizeze, pînă la urmă și voința celorlalte „țări", voința de eliberare socială, națională. Stau mărturie pentru aceste două revoluții, din 1784 și 1848 [13], care au avut darul de a trezi la viață conștiința românească în genere. Așa încît se poate spune că Țara Moților se înscrie în istorie și cultura poporului român cu propriile sale valori, ceea ce și din alte puncte de vedere îi dă dreptul a depăși cu succes acel *prag* pentru a face figură de „țară" în adevăratul înțeles al cuvîntului.

De reținut că între Vrancea și Țara Moților sînt unele similitudini, în afară de acea voință de care s-a vorbit [14], și de o parte și de alta se practică prelucrarea lemnului, datorită mediului păduros, bogăției pădurilor [15].

---

12 Vintilă Mihăilescu, **Probleme de geografie românească. Studii, comunicări, conferințe**, București, 1944, p. 95—96.

13 Ion Chelcea, **Localități cu însemnătate politic-populară în mișcarea revoluționară din '48**, în „Patria" (Cluj) XII (1930). Nr. 231, 248, 263, 269; de același: **„Citeva constatări asupra caracterului psihologic al Moților,** în „Societatea de Mîine". IX, 1932. Nr. 6, p. 77—79; de același: **Literatura populară română contra dominațiunii maghiare în Ardeal.** Extras, 1935, p. 27, cu un rezumat în limba franceză.

14 Este cunoscut procesul purtat de vrînceni la divan contra puternicului vistier Rosetti Roznovanul, v. și prof. Ionașcu. **Lupta vrîncenilor pentru apărarea munților de cotropirea habsburgică în secolul al XVIII-lea,** în „Anuarul Universității C. I. Parhon", București, 1957.

15 Nicolae Pascu, **Pirogravura cu ștanță și specificul etnic,** în „Sesiunea de Comunicări științifice a Muzeelor de Etnografie și Artă Populară", 1964, p. 398—412.

Alte „țări" ca Maramureșul își datoresc greutatea lor în balanța istoriei și culturii poporului român — în afară de fizionomia lor aparte — prin „prea plinul" lor de populație, trecută peste Prislop în Moldova, întemeind istoricește o altă țară, care avea să joace un rol de seamă în istorie, dînd pe Ștefan cel Mare. Dar și valori estetice incontestabile : țara bisericelor de lemn în stil gotic ! Ca cea de la Ieud, cea mai veche (1364) — fundament de țară, bătrîn *ochiu* de populare, cu *diplome nobiliare*, „domni" și „coconi" în graiul popular.

Mai toate-și păstrează din formele lor vechi de cultură — materială și spirituală — dar unele se ilustrează prin ceva deosebit. Unele ca Țara Oltului, ca și Maramureșul sînt ilustrate deopotrivă prin „prea plinul" lor de populație, pe care, la anumite momente îl revarsă pe deasupra umplînd astfel anumite goluri prin așa-numiții „ungureni", trecuți în Țara Românească : Țara Oltului, țara nemeșilor ; în mare parte această „țară" a Oltului trăind închisă pentru sine [16] ; țări rămînînd ele însîle în stare să se impună și să se distingă printr-un grad deosebit de integrare în lumea modernă, cum spre exemplu e *Țara Bîrsei*, cu populație și cultură în competiție cu alte elemente etnice, dovedindu-și capacitatea de muncă sistematică de nivel ridicat. Țară mărginită de alte trei „țări", la număr, a intrat mai mult decît toate în vîrtejul prefacerilor. Pămîntul ei nu devine productiv decît dacă se lucrează intens. Resursele subsolului permit concentrarea industrială, fără precedent din ultimul timp, ce înlesnește densități de populație de așa grad, încît își micșorează simțitor „aureola" din care purcede. Caracterul de „țară" dispare astfel. El rămîne pînă la urmă, cu totul discutabil.

★

Pentru a fixa în linii generale Vrancea ca „țară" între celelalte, va trebui să mergem tot pe dominante, adică pe caracteristicile principale ce o identifică, scoțîndu-i în relief acele aspecte ce o caracterizează. Cînd am stat de vorbă cu un vrîncean, prin 1951, nu mai mi-aduc aminte precis din ce sat, în tot cazul dintr-un sat nu departe de Prahuda, mi-a caracterizat în două cuvinte situația *trăim ca viermele-n hrean*... ceea ce însemna mult.

Vrancea ca entitate etnică, distinctă, se vede de departe, și în timp și în spațiu. Noi vom căuta s-o vedem mai de aproape. Mai de departe : „Al doilea stat în Moldova, mai mic, este Vrancea, în ținutul Putnei, aproape de hotarele Munteniei, înconjurată de munți prăpăstioși. El numără douăsprezece sate și cîte 2.000 de gospodării și din același motiv ca Cîmpulung, ocupate cu păscutul oilor, nu știu de plug. Locuitorii tot așa plătesc Domnului în fiecare an un tribut fix. De altfel se duc după legile lor și atît poruncile cît și pe judecătorii Domnului îi disprețuiesc în chip absolut [17].

16 N. Iorga, **Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria.** 1915.
17 Dimitrie Cantemir, **Descrierea Moldovei** — c. p. 150.

Bazat pe o intuiție care ar putea să nu fie infirmată, C. C. Giurescu crede în existența unei formațiuni politice, cnezat, voevodat, în Vrancea, similar celui al lui Litovoi în dreapta Oltului — aceasta în baza unor drepturi speciale, ce le au vrîncenii pînă tîrziu, în extragerea sării pentru nevoile proprii, din munții lor, în afara monopolului de stat, apoi regimul juridic aparte în ceea ce privește stăpînirea munților. Dar cîte n-ar putea fi spuse despre Vrancea ca individualitate etnografică (dacă am avea mai mult spațiu la îndemînă !).

Tot Vrancea văzută de departe : numele însuși de Vrancea apare într-un document latin din 2 iulie 1431, sub forma *Vrancha* [18]. Semnificația lingvistică a numelui pare a fi după Iorgu Iordan o problemă destul de simplă. Dar pe această temă se pretinde că s-a mers prea departe, derivîndu-se numele de Vrancea, cînd de la sanscritul *vran*, munte, cînd dintr-un slav. *vran* bran, poartă, cînd din *vrană*, gaura poloboccului. Dar explicația justă, după Iorgu Iordan a fost dată de Vasile Bogrea [19] și susținută cu un material bogat de Margareta Ștefănescu [20], cuvîntul Vrancea explicîndu-se etimologic din slav. *vran*, care înseamnează negru, corb, căruia i s-a adăugat suf. *cea* [21].

Toponimicul după Iorgu Iordan, de fapt este un antroponimic, reprezentînd echivalentul semantic al lui *Corbea*, (ca spre exemplu, Vîlcea).

Derivația din *vran* *bran*, poartă, ar fi convenit însă și constatărilor pe care le fac geografii, atunci cînd din cercetările lor rezultă că în lăuntrul acestor „țări" se pătrunde cu greu, prin strîmtori sau clisuri, care în trecut jucau rolul de porți, ușor de apărat, ceea ce pare a fi adevărat și atunci cînd e vorba de Vrancea.

Într-adevăr, așa cum se știe, Vrancea comunică mai lesnicios cu lumea din afară printr-o singură poartă, aceea a Putnei (v. harta I). Restul comunicației se face — de la sat la sat — pe drumuri laterale, cu exteriorul prin curmături ca Soveja, Reghiu, (v. harta I).

Situată la curbura exterioară a Carpaților, (depresiune pericarpatică), la întretăierea hotarelor dintre Muntenia, Moldova și Transilvania, Vrancea rămîne legată prin multe fibre de legătură cu Moldova. Depărtarea sa de centrele mai importante de comunicație pare a fi una din caracteristicile sale, față de alte țări, izolarea sa de restul lumii. În condițiile orînduirii feudale și chiar capitaliste, depărtarea sa pînă la Focșani cerea o săptămînă de mers cu căruța încărcată, dus și întors, prin vaduri de ape și drumuri impracticabile, să zicem, de la Nerej.

Nu s-a adîncit îndeajuns problematica izolării unor ținuturi ca Vrancea. Să ne gîndim pentru aceasta la Țara Bascilor din Pirinei și atunci ne vom putea da seama de caracterul „arhaic" al acestor zone.

---

18 C. C. Giurescu, **Istoria Românilor**, I, 1935, p. 319, chestiune asupra căreia revine și Emil Giurgea, **Milcovia și Crăciuna, mărturii ale permanenței românești în zona Vrancei**, în „Coordonate culturale Vrîncene", 1973, p. 129, 131.

19 Neamul Românesc, din 10 iulie 1917.

20 Arhiva — Iași, XXVIII, p. 218.

21 Iorgu Iordan, **Toponimia Românească**, București, 1963, p. 535-536.

Încadrată de înălțimi ca Sboina Neagră 1.375 m, Cozia 1.633 m, Giurgiu 1.723 m — spre est de Gîrbova 974 m, Vrancea e situată față de nivelul mării între 350—700 m, și rămîne brăzdată de văi largi, limitate de o parte și de alta de terase, cărora în grai local li se spun *poduri*. De cele mai multe ori aceste poduri sînt luate în stăpînire de om sub formă de așezări răsfirate și culturi — formate în primele timpuri de secară, orz, mei, mai tîrziu din porumb, fasole, cartofi. Vița de vie își face apariția cu greu, pînă pe la 655 m altitudine — restul suprafețelor, adînc șiroite de ape sălbatice, sînt ocupate cu păduri și iarbă de munte.

Ca exemplu de folosire a podurilor de om, ca așezare stabilă, avem la Năruja două fragmente de locuire : Podul Stoica și Podul Nărujii — în restul Vrancei, satul Poduri și Podul Țîrdei (Herăstrău).

Cele mai multe sate intră în categoria satelor răsfirate de-a lungul văilor, casele fiind polarizate pe cătune, avînd o individualitate, pînă la un punct, de sine stătătoare, din care cauză geograful N. Al. Rădulescu le numește *poliarticulare* [22], (harta II).

Tot de sat se țin și colibele temporare în afară de satul propriu-zis. Hodăile lor sînt căsuțe în bună lege. Adesea înlăuntru au și războaie de țesut. Aici găsești vara familii întregi cu copii, cu orătănii și cu tot ce ține de casă. Hodaia în care stă ciobanul nu e altceva decît casa bătrînească din sat în miniatură. Ea are și *tîrnaț*. Pare a-ți da să înțelegi că aceasta e casa originară a vrîncenilor. Deci iarăși întrebarea : vrîncenii se trag din țîrlași ?

Într-adevăr, creșterea vitelor în hotarul comunei și la munte, vara, se impune în primul rînd, după care urmează munca la pădure. Din comparația ce s-ar face între agricultură și creșterea vitelor, balanța ar înclina spre creșterea vitelor. Încă de pe la începutul secolului al XVIII-lea, Dimitrie Cantemir a făcut un astfel de raport, atunci cînd a spus că vrîncenii „nu știu de plug" — adevăr confirmat și de noi dacă prin agricultură s-ar înțelege exclusiv munca pămîntului cu ajutorul plugului. În realitate, în Vrancea s-a lucrat pămîntul, limitat, cu sapa. Dacă în Vrancea nu se poate vorbi de o agricultură în adevăratul înțeles al cuvîntului, apoi secara, orzul, meiul au fost cultivate, cît de cît. O dovedește toponimia, ca spre exemplu, locul numit *Luncile Secării*, ce se află sub poalele muntelui Giurgiu, spre fundul cursului Zăbala. O arată locurile din hotarul satului sub denumirea de *blană* (i), *curătură*, cu sens de loc însămînțat, cu porumb, cînepă, *țarină ;* spre deosebire de alte locuri rezervate pentru *cosire*. Folosirea în graiul locului a cuvîntului *prosie* pentru un loc de arătură, de asemenea, indică același lucru. Explicația vine de acolo că *proso* în slav. însemnează mei (v. nslov. *prosje*, Hirseacker). Deci vrîncenii, nu numai că au cunoscut agricultura, dar au și practicat-o, pe porțiuni de teren nu prea întinse.

Dacă, în general vorbind porumbul se cultiva la cîmp, undeva în afară de Vrancea și se obținea în schimbul lemnului, apoi se practica păstoritul și încă se cresc vite. *Gropile*, destinate ierbei de coasă, din

22 N. Al. Rădulescu, **Vrancea, Geografie fizică și umană, București, 1937, p.**

hotarul satelor și din afară, la care se adaugă *poenile* din pădure — *frunzarul,* înlesneau în mare măsură activitatea aceasta.

Printre alte mijloace de trai care se adaugă acestor posibilități de hrană, se înscrie munca la pădure. Mai mult chiar decît toate celelalte activități, prelucrarea lemnului evidențiază preocuparea acestor locuitori cu deosebire, ceea ce-i apropie de Moții din Munții Apuseni. În această privință, localitatea *Șindrilari* ca nume de sat spune mult [23]. În special sînt cunoscute cofele lor simple și înflorate (v. fig. 1), prin mijlocirea pirogravurii [24]. Din acest punct de vedere o punte de legătură s-ar putea face între Moții Apuseni și Vrancea. În Năruja există un „Combinat“ pentru prelucrarea lemnului. De altfel lemnul a fost prelucrat și cu ajutorul fierăstraielor locale mișcate cu ajutorul apei curgătoare. Spre exemplu, în 1892 existau la Năruja, pe lîngă 4 mori de apă, 5 pive și dîrste, și 7 fierăstraie. Sub raportul prelucrării lemnului ne putem de altfel face o idee și în funcție de nivelul artistic ce întîlnim la prelucrarea stîlpilor de la casă (tîrnaț), etc. (fig. 2—12).

Dacă satul cu așezare propriu-zisă se caracterizează adesea printr-o fragmentare sub formă de cătune, ce merge pînă la case izolate (Spulber), pe mari suprafețe, apoi locuința ca atare atrage atenția mai degrabă prin simplitatea sa, dacă nu și prin anumite elemente tehnice, ce o caracterizează. (fig. 13—14).

Punctul de plecare îl formează locuința cu o singură încăpere — cu tindă (v. fig. 10—11) de la care s-a trecut la două încăperi, între care se interpune acum un spațiu de acces tinda, ca loc de trecere între acestea — adesea în spate avînd *chiler,* pentru depozitat unelte și alte lucruri gospodărești. Prispa din fața casei ia denumirea de *tîrnaț,* iar în cazurile de stare materială bună, mai intervin și alte elemente, ca *foișorul* pe colț (v. fig. 15—16) și chiar o *căsoaie* situată mai delături, folosită drept cămară. Nu este exclusă nici pivnița, în grai local *„beși“* pentru ținut „năcrime“ varză, murături, oțăt de poame, peste iarnă, sau peste an.

Vrînceanul își are tipicul său în tehnica de construcție: în afară că folosește la clădit casa, *bîrna plină* pe care o încheie — în grai local „olește“ — adică bîrnele întregi se îmbucă una într-alta, cu partea plină în golul lăsat a fi îmbucată bîrna următoare — dar și prin prelungirea ce o lasă, pînă la o anumită înălțime, a bîrnelor din față, la cele două extremități ale prispei, de-așa fel, că acest paravan lateral în tehnica de construcție oferă un adăpost mai mare. Acestui element tehnic-arhitectural i se spune în termeni locali „zaplaz“ și e folosit curent de gospodină atunci cînd face curat în casă, întrucît, pe „zaplaz“ se așează păretarele, sau alte țesături, după ce le scoutură, de unde apoi sînt luate și așezate la locul lor în casă. Să nu uităm că pe *tîrnat* se doarme

23 Ion Chelcea, **Considerații preliminare cu privire la Năruja—Vrancea,** în „Danubius“, I, 1967, p. 259.

24 N. Pascu, **Pirogravura cu ștanță și specificul etnic,** — comunicare — „Sesiunea de Comunicări — dec. 1964 — a Muzeelor de Etnografie și Artă Populară“, p. 399—412.

vara, pe un pat „cu capul la cetina bradului". Şi în acest caz *zaplazul* ţine adăpost.

Ca un element tehnic ce ţine de locuinţă e însă fixarea şindrilei pe casă. Ea e bătută în cuie de lemn de *tisă*. Tisa în Vrancea a fost în trecut cu mult mai răspîndită. O probează între altele şi muntele *Tisarul*, ce ţine de Vrancea. Aceasta la început. Mai apoi cuiele de lemn de bătut pe casă se fac din *ceki de brad*. Şindrilla e *răgluită* (cu scoc pentru a putea fi îmbucată una într-alta). La fiecare rînd de şindrilă vine bătut un rînd de cuie. Cuiul e rotund şi fără „floare" la capăt, destul de lung ca atunci cînd te sui în pod să te *păleşti* din cauza lor.

Dar mai există un element de ordin tehnic ce urmează a fi scos în evidenţă. E tencuiala pereţilor şi în special văruitul casei. Adevărul e că toate casele bătrîneşti în Vrancea nu sînt văruite, ci *humite*. Tencuiala e de multe ori aplicată pe bîrne, atît afară cît şi înlăuntru, destul de superficial.

Cauza pentru care nu se întrebuinţează varul, ci huma, este motivată de localnici în felul următor: varul arde *păretarele*, adică acele ţesături lucrate în casă ce se pun pe pereţi în interior spre înfrumuseţare, dar şi pentru faptul că huma e mai ieftină: o iai din mal, pe cînd varul se cumpără. Huma se scoate din mal, se fierbe în apă pînă dă în clocot. Atunci se toarnă în ea ceva făină de porumb „să nu se ieie pe haine" şi în felul acesta, făina amestecată cu humă e bună de humit casa.

Am insistat asupra acestor tehnici pentru că sînt cu mult prea caracteristici pentru a fi trecute cu vederea, dar şi pentru faptul că nu sînt însorise în „documente".

Ceea ce atrage atenţia la intrarea în casă e vatra focului, în unele case bătrîneşti, în mijlocul casei, aşa cum ne asigură dealtfel şi cercetările mai vechi [25]. Soba din odaia de locuit, cu hoarnă, [26], e destul de masivă şi ocupă aproape o jumătate din cameră. Are *prichici* şi cuptor pentru copt pîine la praznice — dar îndeplineşte şi funcţie de pat de dormit, (ca în Moldova)...

Azi lucrurile s-au schimbat. Predomină plita joasă, cu fumare de cărămidă numite *tonuri* (v. fig. 17).

★

Din cele de mai sus se observă că vrînceanii aduc în patrimoniul cultural-popular-românesc nota lor. Vrînceanul excelează nu numai în prelucrarea lemnului, ci şi în împodobirea interiorului cu ţesături lucrate în casă: *păretare, lăghişere, şervete* Şi cum de jur-împrejurul camerei de locuit se află scaune lungi de perete, cu excepţia patului şi sobei, lăghişerele vor acoperi acele laviţi (se pronunţă *laghiţi).* Patul se acoperă cu cergi, simple sau colorate. Pe pereţi sînt aşezate şervete.

25 Ion Diaconu. Op. cit., pl. XVIII.

26 Lucrată în general din nuiele împletite şi lipite cu lut, tehnică folosită încă din neolitc, sub care se află — pe vatră — **cujba,** (chiar şi două, după trebuinţă).

Dispoziția, cromatica țesăturilor produce un efect plăcut ochiului — trădează un suflet omenesc deschis și predispus spre înălțare sufletească.

De altfel se poate spune că sub toate aspectele vieții sale, vrînceanul îți iese înainte cu ceva tipic-particular. De la lipsa unui confort mai susținut în viața lui, dacă te cobori la modul precar în care-și adăpostește vitele, rămîi contrariat: cum de se ridică la anumite valori, atunci cînd e vorba, nu numai de locuință, ci și de îmbrăcăminte?

Vrînceni își păstrează portul lor *carpatic*. Bărbații poartă cioreci (ițari) cu *două fețe*, rezultat al așezării dinilor, croiți fără analogie în alte zone ale țării Posibil, tot o măsură de prevedere. Femeile se disting prin portul *catrinței*, avînd însă caracter de fotă. Dar acolo unde intervine specificul e *cămașa cu mîneca învîrtită*, care pune probleme nu numai sub raport artistic, fiind lucrată în *arnici, fir* și *tel*, ci și sub raportul croiului, deoarece mînecile erau așa de lungi că abea se putea ridica de jos [27], astfel denumită după modul cum erau croite mînecile — analogie cu cioarecii extrem de lungi, purtați însă încrețiți, fenomen caracteristic lumii iliro-trace, element de vechi tradiții tracice comparate cu imagini de pe metope (Adam Clissi [28]).

Acolo însă unde vrînceanul și-a cristalizat ființa sa cu deosebire, e *întocmirea vieții sociale*, la care au colaborat secole — chiar și milenii. Aceasta îi fixează fizionomia în istorie. Este meritul școlii sociologice de la București, condusă de prof. Dimitrie Gusti și discipolilor săi, în cazul de față, prof. H. H. Stahl, de a fi scos în lumină fenomenul care este plin de farmec sub raportul scrutării științifice [29].

Pe scara evoluției societății omenești, după comuna primitivă urmează *comunitatea gentilică*, bazată pe înrudirea de sînge și însfîrșit *obștea țărănească*, bazată pe munca și stăpînirea în comun a pămîntului de către săteni împărțiți pe familii. Or, cum prezintă P. P. Panaitescu problema [30], esențial pentru definirea obștei țărănești e munca și stăpînirea în comun a pămîntului — singura verigă de legătură între feudalism și orînduirea primitivă. Colectivitate — *obște absolută* — cum îi spune H. H. Stahl, formată din mai multe sate, nedivizate în clase sociale, de unde a rămas dictonul: „cum bogatu, cum săracu; cum bătrînu, cum copilu" — expresie populară ce caracteriza modul de trăire în devălășie, pînă tîrziu, pînă la începutul secolului al XIX-lea. Vrancea forma o singură obște, cu o singură avere pentru toate satele, obște muncitoare rezemată de aceeași descendență comună. De unde și ca-

27 Fl. Bobu Florescu, **Portul popular din Vrancea**, București, (f. an de apariție), p. 20.

28 Ibidem p. 20.

29 v. **Nerej. Un village d'une région archaique.** Monographie sociologique dirigée par H. H. Stahl, vol. I, II, III, 1939, cu peste 1.000 pagini tipărite, în care se găsesc analizate aspecte ale vieții din Vrancea, axate pe o singură localitate. **Pînă astăzi însă nu avem o monografie în întregime asupra Vrancei!** Analiză sub raportul structurii sociale, în de acelaș: **Contribuții la studiul satelor devălmașe românești, vol. I (1958) II, 1959.**

30 **Introducere în istoria culturii românești.** Ed. Științifică. București, 1969, p. 156.

racterul endogamic de „țară" între celelalte, cînd se putea spune „mireasa vrînceanului nu trebue să bea apă din Milcov [31].

Structura socială cu bază istorică străveche exista și la daci. Ea s-a menținut grație izolării Vrancei, din care cauză, pentru studiul vechilor noastre stări sociale din trecut, această „țară" prezintă un interes deosebit.

„Nicio altă regiune nu ne oferă un caz similar și după informațiile pe care le avem, el nu-și are corespondent în Europa decît în anumite regiuni albaneze, care ar merita a fi studiate în paralel cu Vrancea" [32]. Iată pentru care cauză Vrancea rămîne „o insulă de organizare străveche", motivul pentru care vrîncenii și-au păstrat *autonomia* lor locală, drepturile lor asupra munților, cu statul juridic obișnuelnic — în conștiința lor, ce izvorăsc... de la Ștefan cel Mare.

O altă caracteristică vrînceană ce o distinge dintre celelalte „țări" de la noi, e aportul său pe linie de afirmare în domeniul creator literar-epic. În această privință, cercetători a căror competență nu poate fi pusă la îndoială, afirmă că alături de alte valori etnografice, „Vrancea seremarcă — și faptul nu s-a subliniat îndeajuns — ca una din vetrele cele mai importante ale epicii populare în versuri. *În fond aci s-a descoperit și înregistrat întîia oară „Miorița" de către Alecu Russo, și anume la Soveja în 1846, în timpul exilului*, urmînd apoi culegerea și a altor variante, din alte părți" [33], — aci rămînînd nucleul variantelor tipice.

Este meritul prof. Ion Diaconu [34] de a fi perseverat în a fi scos din uitare aceste comori.

Pe portativul valorilor de tot felul, vrîncenesc, se înscrie astfel și realizări din domeniul esteticei populare-literare-epice, care au atras după sine studii și cercetări însemnate, printre care acela al lui Adrian Fochi [35] și Liviu Rusu [36].

Iată însă că alături de aceste aspecte mai pot fi aduse în discuție și altele ce izvorăsc din același suflet bogat, încă nestudiat îndeajuns. A fost obiceiul în Vrancea, ca la poarta de intrare în gospodărie să existe un așa-numit *merindar*, în care drumețul, putea găsi o cană cu apă rece, fructe — eventual o bucată de pîine. Este un caz unic în etnografia românească. Etica vremurilor și-a spus cuvîntul, etica vremurilor

31 Ion Simionescu, Op. cit., p. 156.

32 H. H. Stahl, **Contribuții,** (cit.), I. p. 143.

33 I. Chițimia, **Folclorul expresie permanentă a vieții și creației populare,** în „Coordonate culturale vrîncene", 1973, p. 167, 168.

34 Ion Diaconu, **Ținutul Vrancei,** (cit.). În afară de „texte"-le ce urmează cărții lui, s-ar mai putea consulta : Simion Hîrnea : **„Țara Vrancei. Citeva note și observațiuni cu privire la trecutul istoric al regiunii.** București, 1930 ; **Datinele și obiceiurile noastre la sărbătorile Paștelor ; Frînturi din viața străbună. Citeva obiceiuri vrîncenești care mai sînt.** Fasc. 1. Biblioteca populară „Comoara Vrancei". Nr. 7, Focșani, 1933.

35 A. Fochi, **Miorița. Tipologie, circulație, geneză, texte. Cu un studiu introductiv de Pavel Apostol.** București, 1964, 106 p.

36 Liviu Rusu. **Viziunea lumii în poezia noastră populară,** 1967.

și a bunei ouviințe și-a găsit refugiul în Vrancea : acea „țară izolată de restul lumii, în care poți multe învăța.

Într-o cercetare de teren, ne aflam între Năruja și Nistorești cu Gheorghe Focșa. Mi-aduc aminte că am întîmpinat cu acea ocazie o adevărată *opoziție,* în sensul că, după ce gazda ne-a omenit cu păstrăv afumat, specialitate culinară-locală, am căutat, cum era firesc, să plătim, dar gazda făcînd ochii mari, ca o tragediană a rostului adevărat al vieții, ne-a spus răspicat : *da ce, sîntem tătari!?* Era răspunsul unor stări de lucruri de care, din unele puncte de vedere aveam dreptul să fim puși pe gînduri.

★

Am adus în discuție cîteva aspecte caracteristice din viața și cultura țării Vrancei, unele avînd caracter mai mult arheologic-etnografic și pentru că lucrurile în lumea aceasta nu stau pe loc, ar însemna să ținem pasul și cu vremea, să ancorăm problema și în contemporaneitate. Cîteva considerații : distanțele s-au micșorat, mijloacele de comunicație s-au ameliorat. Nu mai sînt distanțele de altă dată. În locul drumurilor impracticabile, care obișnuit urmau cursul apelor, prin vadul lor, s-au construit șosele întărite, iar peste ape s-au aruncat poduri de beton. Să ne gîndim numai la viaductul de la Valea Sării — se spune că este al doilea pe țară... Grație acestor realizări I.R.T.A. înlesnește comunicația cu restul lumii în condiții moderne. S-au creat școli. Se modernizează satele. Cu un cuvînt și Vrancea a intrat într-un nou ciclu de evoluție. Se șterg în acest caz „aureolele" datorită acelor *ochiuri* de populare inițiale. Perspectiva rămîne deschisă. N-am putea încheia fără o indicație de ordin *etnografic-aplicativ,* rostită și mai adecvat de Ion Conea în lucrarea sa citată [31]. „Țara cea mare crește și se hrănește din bogăția de atîtea feluri a vieții provinciale (cit. a vieților din *„țări"),* a căror sinteză o constituie. Iar o pierdere a deosebirilor provinciale nu duce spre întărirea unității naționale, ci ea va scădea — dimpotrivă — posibilitățile ei de viață. „Țările", deci, își au fiecare duhul propriu Prin ele, *Țara* ne apare ca un uriaș arbore cu multe rădăcini hrănitoare. „Ele se condiționează în chip necesar în Țara cea mare, din care nu pot ieși — iar Țara, la rîndu-i, trăiește și se exprimă prin ele. Astfel fiind, urmează că o adîncire în țările cele mici duce implicit la întărirea Patriei celei mari. Trebuie să dăm, deci, *localului* putința să se realizeze în sine mai întîi, să-l punem în situația de a epuiza această realizare de sine, sufletul cel mare — unic — neputîndu-se realiza decît după ce fiecare variantă se va realiza ea. Noi trebuie să creștem, să sporim pe toate căile sufletul românesc. Și-l vom spori numai așa. sporind mai întîiu, varietățile de viață locală, sub toate aspectele ei".

În noua configurație, spre *sinteză* în care *țările* intră, va trebui cu un cuvînt să se țină seama de specificul fiecăreia dintre ele Numai atunci unitatea organică a țării noastre va fi pusă la adăpost de orice pericol — de orice fel.

VRANCEA AS A „COUNTRY" AMONG THE OTHERS

Summary

The present study deals-as shown in the title-with Vrancea as a country amnog the other small „countries"-in French „pays" and Serbian „jupa". The authors tries to explain how they appeared and as in our country these small „countries" are rather numerous a classification is also given.

The stress lays on Vrancea: where its name comes from, when it appears for the first time mentioned in documents, and what characterizes it as an etnographic entity.

There are taken into discussion the characteristic aspects of the life of inhebitants, their settlement, houss, costumes. The author insists upon the social background, Vrancea being considered the only „country" which preserved along the centuries the character of independent community which was made up of more free villages, undivided in classes and which paid a fix tribute to the Court; in exchange the Court had no right to involve in its internal affairs.

This organization was maintained till the beginning of the 19th century. In spite of its isolation, Vrancea begins a new phase of evolution, when the spaces narrow and the interdependence among people intensifies, so that together with the similar „countries" is found in a process of synthesis, without losing completely its specific character. The more so as at the basis of the present Romanian state the same unification process, by „countries" and great provinces, is found, providing it with an organic power.

Fig. 1.

Fig. 2.

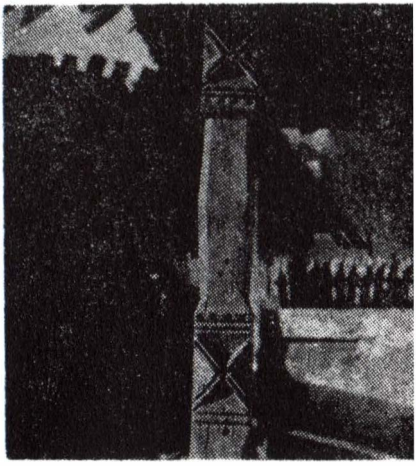

Fig. 3.

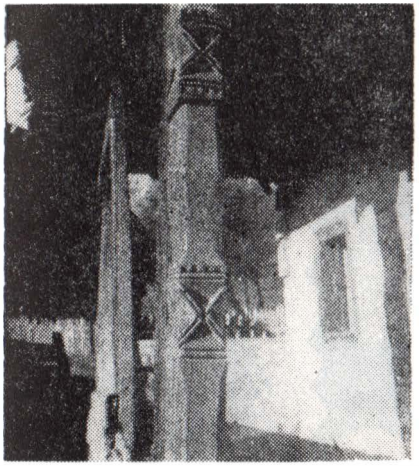

Fig. 4.

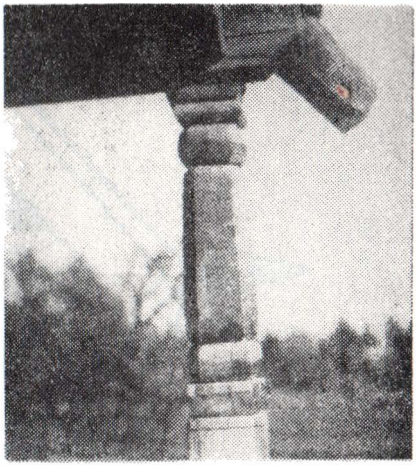
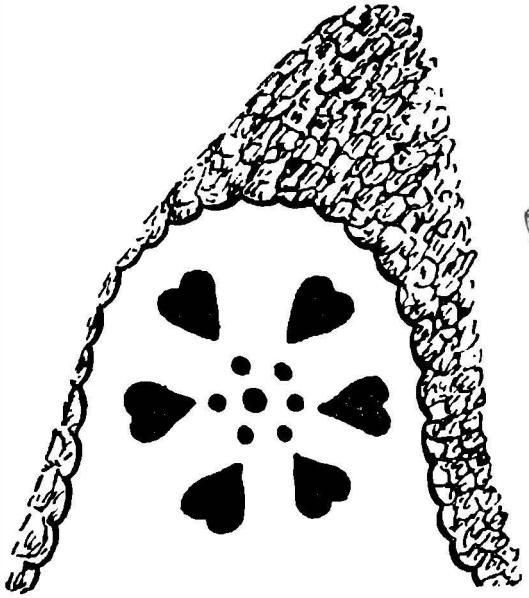

Fig. 5.

Fig. 6.

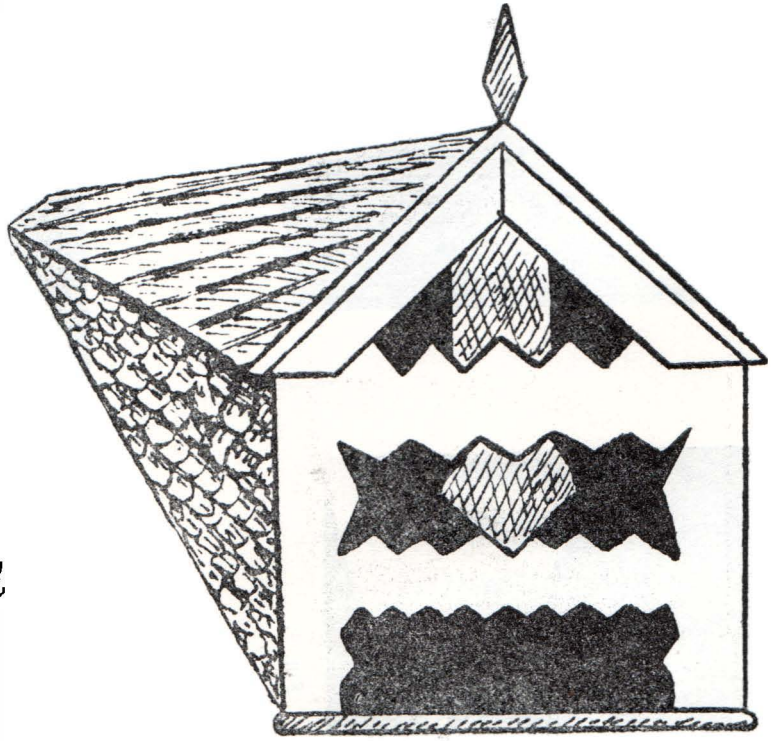

Fig. 7—8.

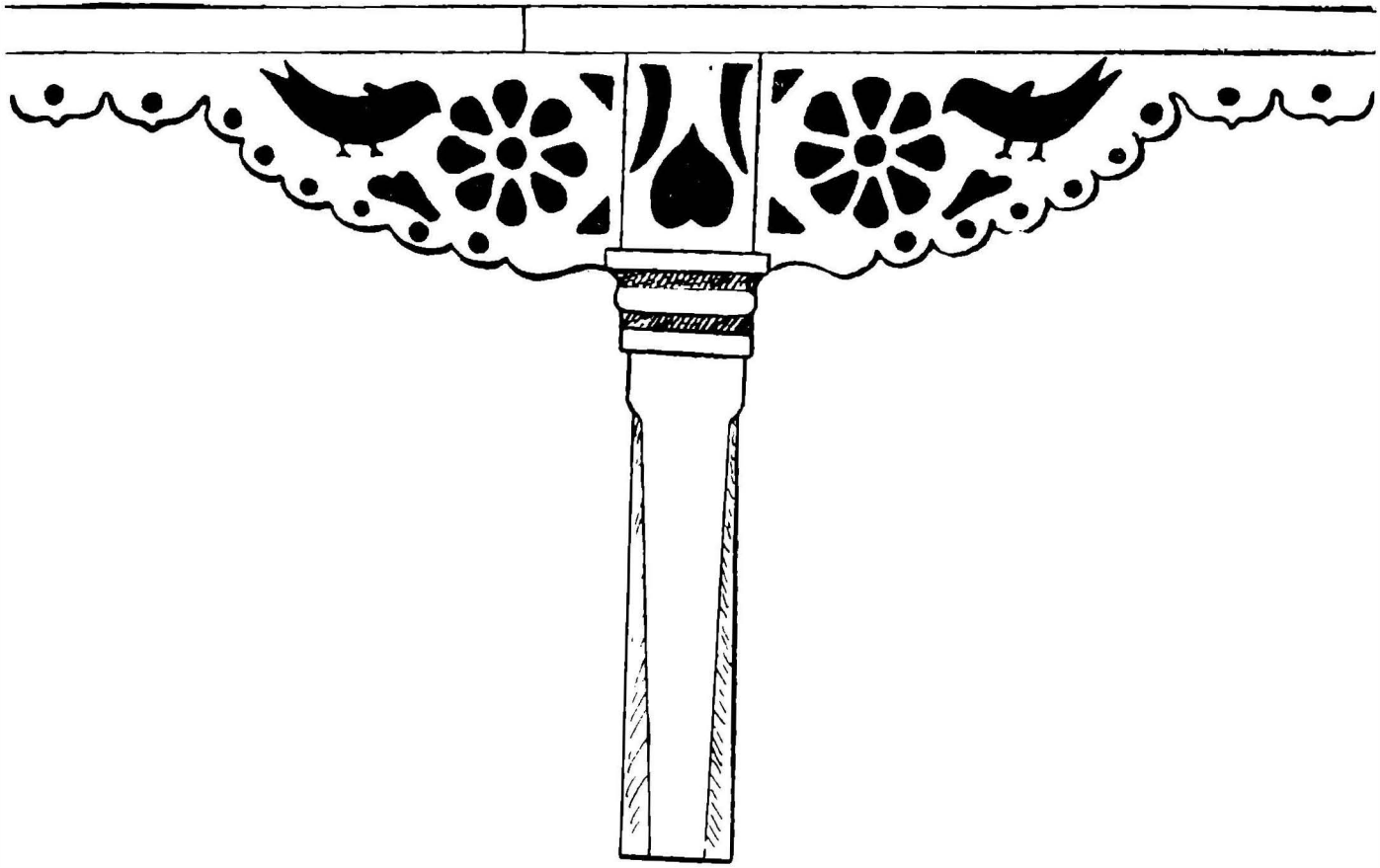
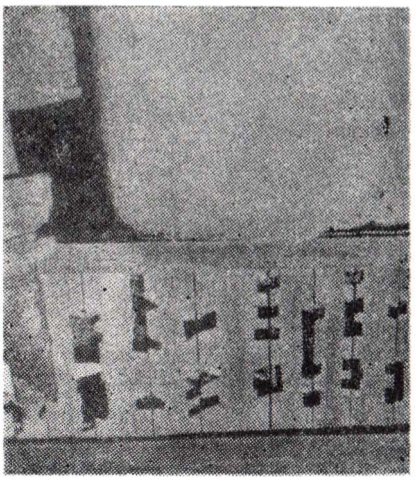
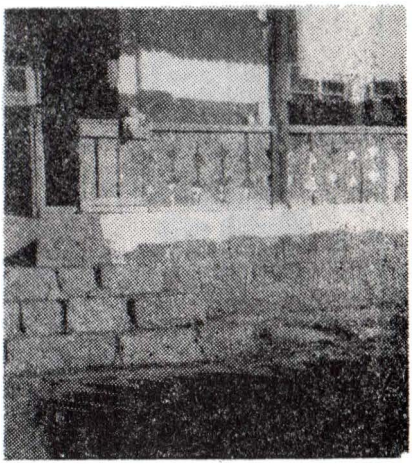

Fig. 9.

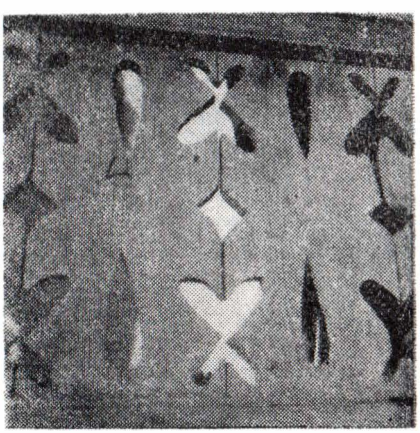

Fig. 10—12.

Fig. 13—14.

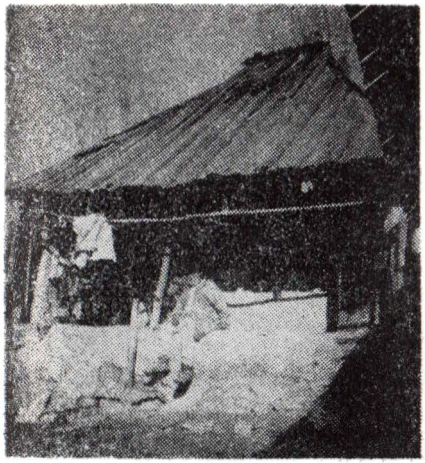
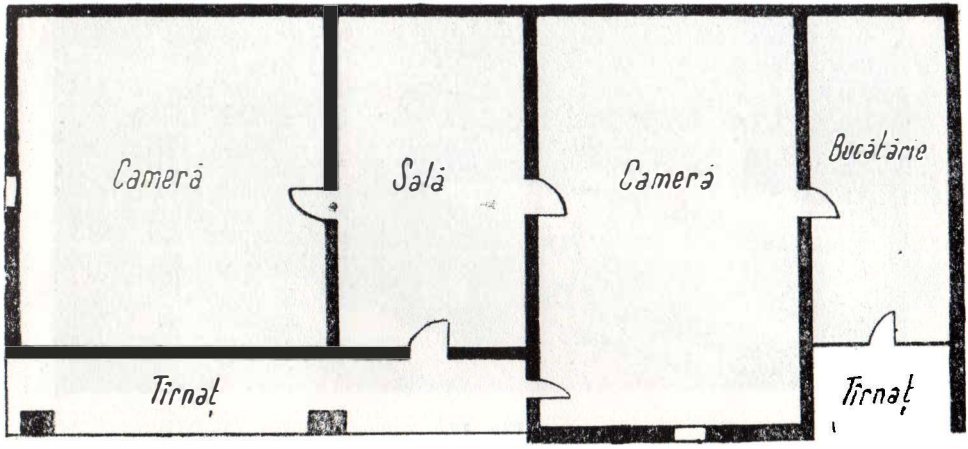

Fig. 15.

Fig. 16.

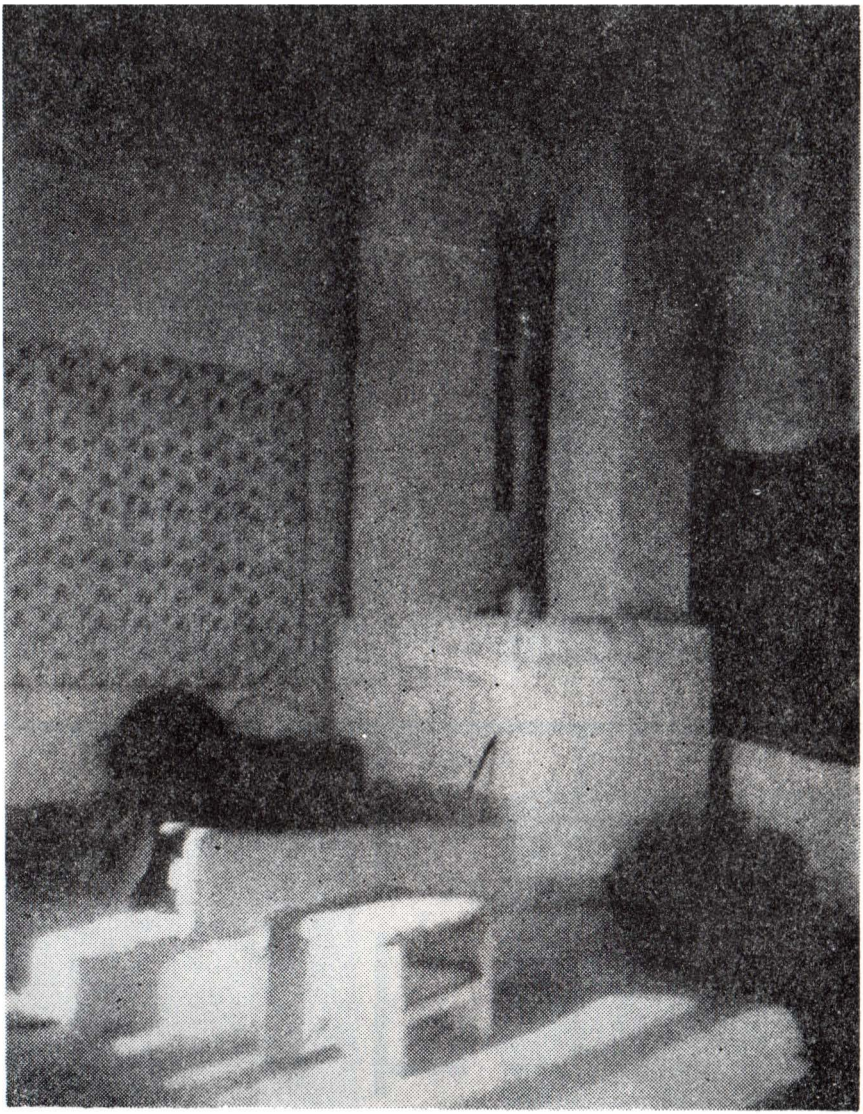
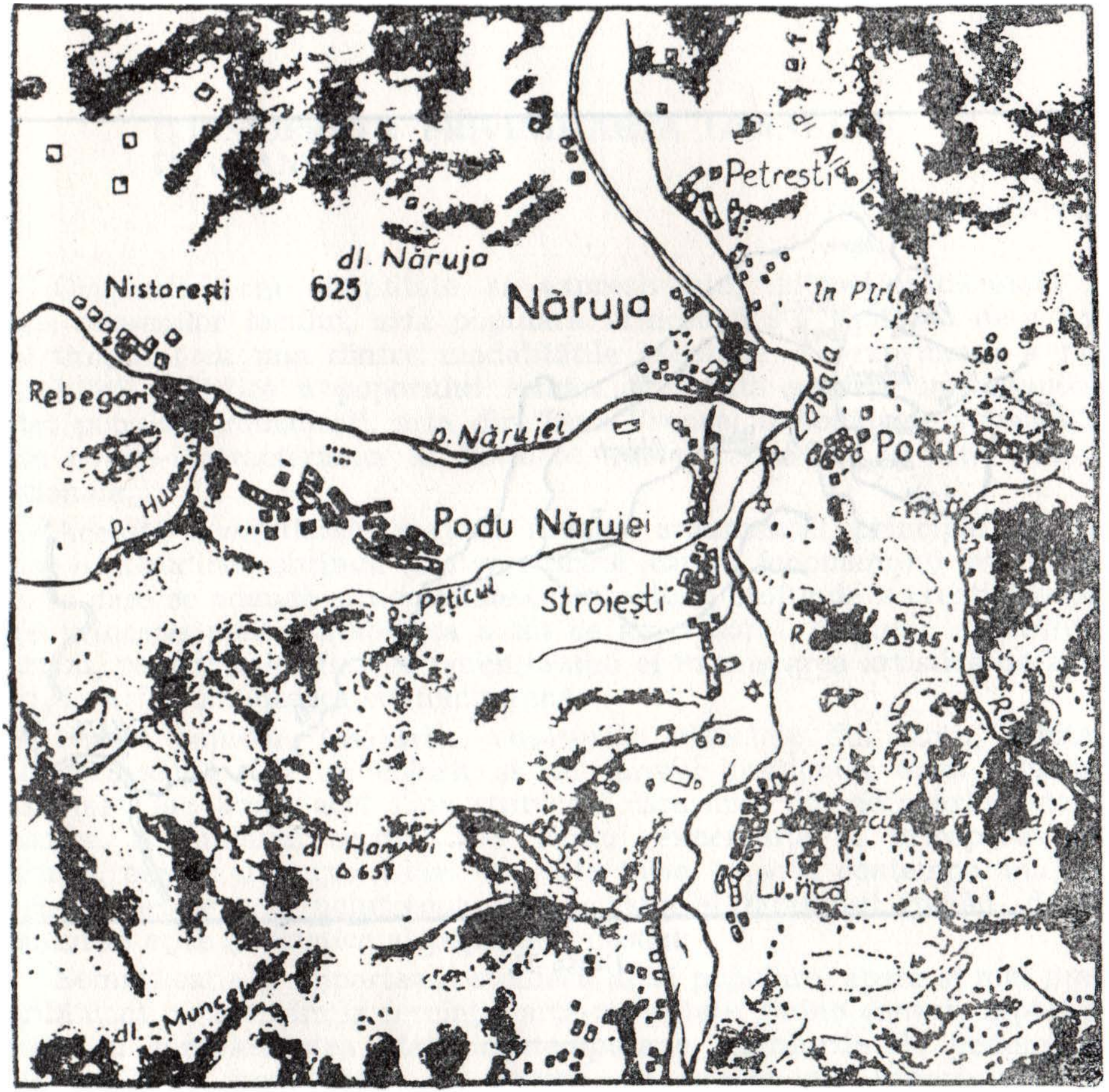
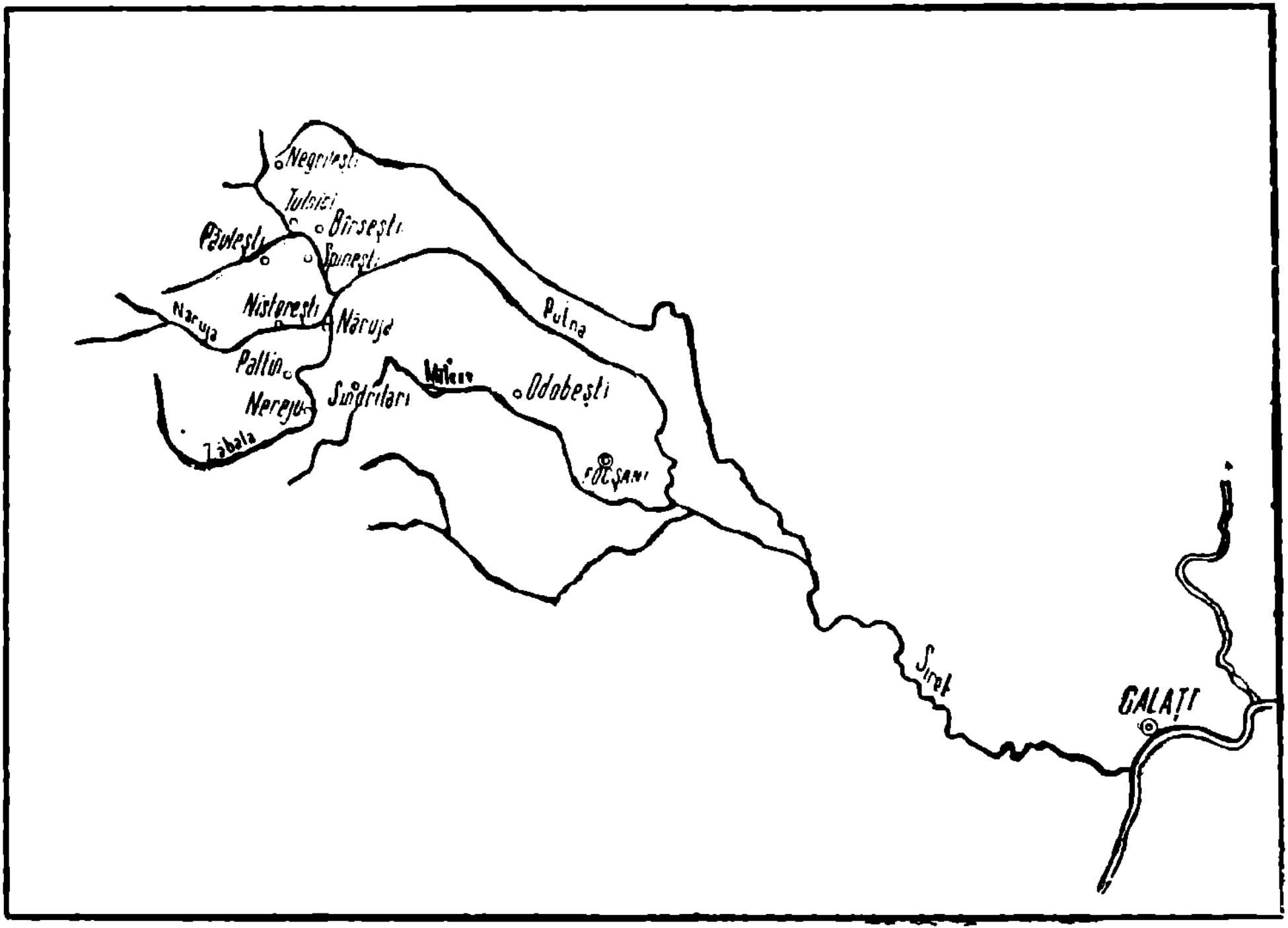

Fig. 17.

Petrești
dl. Năruja
Nistorești
625
Năruja
Rebegori
p. Năruiei
Podu Năruiei
Peticul
Stroiești
dl. Muncel

Harta I.

Negrilești
Tulnici
Bîrsești
Păulești
Șoimești
Nistorești
Năruja
Năruja
Pufna
Pătlin
Nereju
Zăbala
Șindrilari
Odobești
FOCȘANI
Siret
GALAȚI

Harta II.

CONSIDERAȚII PRIVIND ARTA LEMNULUI ÎN VRANCEA

HUȚANU DUMITRU

Originală prin simplitate și expresivitate, adînc înrădăcinată în viața oamenilor locului, arta populară vrînceană s-a conturat de-a lungul timpului ca una dintre modalitățile esențiale de exprimare a personalității artistice a poporului român. Integrată organic în ansamblul artei populare românești, arta din Țara Vrancei îmbogățește substanțial, prin notele-i caracteristice și distincte, vastul repertoriu al artei noastre naționale.

Această semnificație majoră rămîne argumentul principal ce impune o atitudine continuă și diversificată asupra fenomenului artistic local, la care se adaugă și necesitatea cunoașterii profunde a creației populare vrîncene pentru stabilirea a tot ce are valoros, original, expresiv și durabil, pentru valorificarea potențialului ei în mișcarea artistică de amatori, în arta românească contemporană.

Portul popular, țesăturile, cusăturile, obiectele din lemn, arhitectura vrînceană dau un colorit și un farmec particular artei populare naționale, fac simțit acel flion străvechi care urcă din adîncurile istoriei noastre, acumulează secole de-a rîndul experiența și priceperea poporului, pentru a erupe astăzi, cu atîta tărie, în arta contemporană. Ele vorbesc despre acel neîntrecut simț artistic al țăranului român, despre idealurile etice și estetice al poporului nostru.

Semnificația și importanța studierii artei populare, apare și mai pregnantă dacă o raportăm la corelația artă-necesitate, ținînd cont de faptul că, odată cu complexitatea vieții contemporane unghiurile de vedere, dimensiunile și modalitățile de tratare, de analiză ale raportului artă-necesitate s-au lărgit și adîncit, făcînd obiectul de studiu al multor discipline științifice și artistice. Fiecare gen al artei, analizat de pe un fundament științific, demonstrează obiectivitatea acestui raport.

În acest sens, etnografia, ca știință socială, sprijină cu argumente solide, perpetue în timp și spațiu, primordialitatea corelației dintre artă și necesitate, dintre frumos și util în creația populară.

Considerațiile de mai jos nu se vor altceva decît o demonstrație în sprijinul celor spuse, bazată pe o încercare sumară de analiză a uneia dintre formele de manifestare artistică populară — prelucrarea artistică a lemnului în Vrancea.

Ca zonă etnografică distinctă, Vrancea păstrează încă, cu destulă pregnanță, ca ceva specific, o multiplă modalitate de prelucrare artistică a lemnului, grefată pe un substrat social-economic dat de evoluția sa istorică.

Decorarea lemnului în Vrancea se sprijină pe procedee variate, de preferință crestătura, tăietura și pirogravura, reușindu-se creații artistice deosebit de expresive, cu o impresionantă diversitate de compoziții, de elemente decorative și motive ornamentale.

Specifică pentru arta lemnului din Țara Vrancei, rămîne crestătura, întîlnită într-o nesfîrșită serie de forme compoziționale, adaptate obiectului și funcției sale utilitare.

Generate de economia păstorească, specifică ținutului, crestăturile în lemn au o veche tradiție în arta vrînceană. Perfecțiunea tehnicilor de lucru, complicația măiestrită a ornamentelor, deplina concordanță dintre util și frumos constituie dovezi certe ale unei vîrste înaintate și ale evoluției istorice determinată de dezvoltarea continuă, sub aspect social-economic, a societății omenești pe aceste locuri.

În unele studii mai vechi se remarcă, pe bună dreptate, omiterea crestăturii în lemn, ca document artistic, istoric, din studiile etnografice de dinainte de 1944 [1], încercînd o fixare în timp a genului, stabilesc filiații cu ornamentarea vaselor arheologice descoperite la Bîrsești [2], înglobîndu-l în cultura și civilizația dacă în general [3].

Funcția socială a obiectelor supuse actului creației artistice este dată de caracterul de generalitate pe care l-a avut păstoritul în secolele din urmă în viața locuitorilor, caracterul utilitar fiind subliniat pe larg de Ion Diaconu în studiile sale etnografice [4], privindu-le însă strict discriptiv, fără a stabili legătura cu valoarea lor artistică.

Tiparele de caș de formă circulară prezintă singura parte crestată, servind la prepararea cașilor sărați [5]. Forma lor determină frecvența mare, ca motiv central, a rozetei cu patru pînă la cincisprezece brațe, încadrată în unul sau mai multe cercuri alcătuite de cele mai multe ori din motivul dinților, fie de „lup" fie de „fierăstrău", alteori este folosit zig-zagul, funia și, rar, linia simplă.

Alături de rozetă, în categoria motivelor centrale, se mai înscriu steaua, combinațiile de romburi și triunghiuri, crucea. În general, motivele centrale sînt încadrate de un ansamblu variat de crestături liniare în care rolul principal îl joacă alternația motivelor și repetiția. Alternînd linia simplă cu zig-zagul, crestarea dințată, cu unghiurile și triunghiurile, cu arcurile de cerc, artistul popular reușește să imprime obiectului o adevărată și autentică valoare artistică, în care accentul cade pe varietatea motivelor.

1 Diaconu Ion, Aspecte etnografice putnene, Focșani, 1936, p. 13.

2 Moritz, Sebastian, Săpăturile de la Bîrsești, în Materiale arheologice, vol. III, 1957, p. 219—224.

3 Diaconu, Ion, Op. cit., pag. 19.

4 Diaconu, Ion, Op. cit. ; Păstoritul în Vrancea, în „Grai și suflet", București, 1930 ; Ținutul Vrancei, București, 1930.

5 Diaconu, Ion, Păstoritul în Vrancea, p. 31 ; Oțel, I. I., Cercetări asupra păstoritului în Vrancea, Buc. 1936, p. 40—41.

Deseori, alternanța se întîlnește în cadrul aceluiași motiv. Crestăturile liniare adînci alternează cu altele mai puțin adînci, zig-zagul cu pasul mare și cel cu pasul mic, dinții masivi, rari, cu cei mici și deși. Mai rar se întîlnește alternanța dintre spațiile libere și cele crestate, dintre gol și plin.

Deși folosită des, repetiția, menită să producă efect artistic, bine dozată și gradată, subliniază valoarea obiectului prin corelația strînsă cu simetria, prin grija și migala cu care sînt încrustate motivele, diferențiindu-le, subliniindu-le, individualizîndu-le.

Nici simetria, ajunsă aproape de perfecțiune, nu duce la diminuarea valorii artistice a obiectului ; este conformă cu simțul artistic al meșterului popular, îmbinată cu fantezia și priceperea lui. Este o simetrie care depășește limitele riguroase ale geometriei, fiind receptivă la varietatea motivelor și a îmbinării lor. Trebuie subliniat, cu acest prilej, că între aceste principii artistice, disociate din motive pur metodoloice, există o strînsă concordanță, ele coexistînd în cadrul aceluiași motiv sau compoziții artistice.

Păpușarele, cu aceeași funcție utilitare, se deosebesc doar prin forma lor dreptunghiulară, paralelipipedă, uneori apropiată, printr-o tratare largă, simbolică, de trunchiul uman, de unde și numele de păpuși de caș [6].

Noua formă implică folosirea unor anumite motive și o altă tratare a lemnului. Motivele rămîn tot geometrice, dar, dispărînd forma circulară, dispare și rozeta ca motiv principal, locul ei fiind luat de chenarul format din linii crestate cu motivul zig-zagului, dintelui ori funiei, chenar care urmează îndeaproape forma tiparului de păpuși. Se schimbă și centrul de greutate al principiilor artistice, de data aceasta varietatea ocupînd locul prim. Fiind format din două piese, artistul caută să evite repetiția, crestînd diferit cele două părți componente ale tiparului.

Cînd decorul rămîne același, varietatea intervine în îmbinarea deosebită a motivelor în sistemul compozițional, rezultînd astfel compoziții noi, diferențiate. Reunite prin funcția lor utilitară ele dublează valoarea obiectului privit integral.

Motivele florale, puțin frecvente, se întîlnesc sub o formă stilizată, geometrică, adaptată la specificul artei populare vrîncene și niciodată ca motive de sine stătătoare. Ele sînt plasate în jurul motivelor centrale, ocupînd un spațiu restrîns de compoziție.

Rar se întîlnesc și motivele zoomorfe, geometrizate, stilizate, reprezentînd de obicei coarnele ori capul berbecului.

Ornamentarea furcilor de tors poartă aceeași caracteristică generală — geometrizarea. Crestată este doar partea mai puțin expusă uzajului și mai vizibilă, porțiunea imediat următoare suportului fuiorului. Uneori crestăturile se întîlnesc și pe capul furcii sau pe suportul fuiorului, rezultat din cioplirea conică a lemnului. Partea ornamntată capătă în general forme octogonale și exagonale pe laturile cărora sînt

6 Idem.

înscrise motivele propriu-zise. Ornamentale, conforme cu forma obiectului, sînt combinații de linii simple, drepte, orizontale și, de obicei, crestate la suprafață. Din îmbinarea variată a acestor linii rezultă o serie de motive geometrice (unghiuri, triunghiuri, romburi) dispuse simetric și variat demonstrînd un adevărat simț al legilor de compoziție.

Ornamentul este dispus pe unul sau două registre separate printr-un brîu liniar, circular, format din două sau mai multe linii paralele și se armonizează cu simplitatea și eleganța corpului furcii privit în totalitatea lui. Forma obiectului, spațiul pe care-l oferă crestării fac din repetiție legea predominantă de compoziție. Pentru a evita monotonia se recurge la utilizarea diferențierii de nivel realizată prin alternarea crestării sumare, la suprafață, cu aceea adîncă, sub nivelul lemnului. Cînd ornamentul este fixat pe un singur registru sau pe două puțin diferențiate, monotonia este înlăturată prin tratarea diferită a fiecărei laturi a exagonului, pe o latură se întîlnește zig-zagul crestat masiv dintr-o bucată, continuat în al doilea registru de romburi îngroșate în care sînt înscrise triunghiuri, pe alta zig-zagurile rezultate din crestături simple, liniare, pe o a treia, linii întretăiate în formă de X sau triunghiuri mici dispuse pe laturile exagonului.

Tipul de furcă vrîncean se caracterizează printr-o accentuată simplitate, particularitate morfologică ce-l deosebește de celelalte tipuri de furci existente în arta noastră populară [7].

Un loc deosebit în practica păstorească de pretutindeni îl ocupă bîta, atît prin multiplele ei întrebuințări [8] cît și prin rolul jucat în creația artistică a păstorilor ea fiind unul dintre primele și principalele obiecte asupra cărora se răsfrînge actul creației. Bîtele crestate din Vrancea etalează aceeași simplitate morfologică. De fapt, ornamentarea furcilor urmează îndeaproape pe aceea a bîtelor, încît vom întîlni și în cazul acestora din urmă, crestături realizate prin incizii de relief plat, cu ornamente stilizate geometric.

Ornamentul este dispus pe două pînă la patru registre, crestată fiind partea cea mai puțin expusă uzajului, lovirii, deteriorării, adică partea următoare gîtului care nu constituie decît o treime din corpul bîtei. Această parte capătă forme sculpturale geometrice, în mare parte octogenale, pe laturile cărora este realizat ornamentul, predominînd varietatea motivelor. În primul registru sînt plasate cerculețe cu centrul marcat prin puncte (motivul ochiului) ori întretăiate de raze, dispuse în opt șiruri paralele. Urmează un registru în care laturile interioare ale octogonului sînt dințate, încadrînd o bentiță rezultată din relieful inițial al lemnului. Apoi intervine sacadarea motivelor cu un spațiu de fond, neutru, nedecorat, pentru ca în ultimul registru să se revină la motivul inițial. Se observă deci evitarea complicației ce ar duce la confuzia decorativă, prin păstrarea ordinei și a simțului proporției, calități ce vorbesc de măiestria artistului popular, dobîndite în urma unei îndelungate și bogate experiențe. Motivele sînt, de cele

7 Oprescu, Gh., **Arta țărănească la români, București**, 1922, p. 66 și urm.
8 *** **Arta populară din Valea Jiului. Ed. Academiei R.S.R.**, p. 101 și urm.

mai multe ori, bine delimitate, alte ori nu, întrezărindu-se perspectiva îmbinării continuative, fără a genera impresia a ceva neterminat. Gama motivelor se înscrie pe linia unei vechi tradiții vrîncene care acordă îmbinării motivului, sintaxei compoziționale locul principal în procesul creației artistice.

Deosebit de expresive sînt și lăzile de zestre din Vrancea. Motivele rămîn aceleași, dar diferă modalitatea de realizare a lor. Tratate larg, aerisite, motivele geometrice de pe lăzile de zestre situează simplitatea compozițională pe poziția unui concept de artă al creatorului popular din această zonă etnografică a țării. Simple, dar expresive, lăzile de zestre demonstrează din plin punctul culminant la care a ajuns arta populară vrînceană la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Unitare ca formă, lăzile de zestre vrîncene prezintă o ornamentică impresionantă prin simplitatea ei, în deplină interdependență cu forma lor. Ca elemente de ornamentație se folosesc, îndeosebi, semicercul, cercul, rozeta înscrisă în cerc, bradul, liniile încrucișate, liniile frînte.

Compozițiile ornamentale au două structuri bine distincte. Una a gamelor în funcție și dictate de spațiul oferit (picior, căpătîi, capac, fețe laterale, față centrală) și o a doua a armoniei ansamblului lăzii, ceea ce dă unitate artistică și de concept operei de artă privită ca atare.

Valoarea artistică a lăzilor se remarcă în primul rînd prin armonia proporțiilor și prin forma unora din elementele lor componente. Utilizînd ca tehnică de lucru crestătura, creatorul popular folosește motive arhaice, stilizate, în deplină concordanță cu calitățile lemnului, dar și cu forma obiectului.

Întîlnite pe tot cuprinsul Vrancei, dar cu o frecvență mai mare în satele Vrîncioaia, Nereju, Paltin, Spulber, Năruja ori Nistorești, lăzile de zestre rămîn un bun artistic tradițional, adînc înrădăcinat în specificul zonal, ajuns la forme superioare, remarcabile.

Una dintre cele mai expresive modalități de tratare artistică a lemnului în Vrancea, rămîne pirogravura. Deși întîlnită și în alte zone etnografice ale țării, prin valoarea ei artistică, pirogravura vrînceană completează și adîncește conceptul de artă populară din această zonă.

Dezvoltată într-o zonă etnografică care perpetuează pînă în veacul nostru manifestări ale culturii populare cu puternice rădăcini în timp și în spațiu, meșteșugul dogăriei a fast favorizat în Vrancea de existența și folosirea devălmașă a masivilor pădurești, mijlocind schimbul economic dintre munte și cîmpie și, bineînțeles, reflexul acestuia pe plan social — legătura de cultură materială și spirituală dintre populația de la munte și cea de la cîmpie — realizîndu-se acea unitate și entitate, dovadă a existenței milenare a populației pe acest teritoriu.

Dintre categoriile de vase lucrate de dogari, cofele sînt acelea care primesc de obicei o decorație exterioară pirogravată. Faptul trebuie pus în directă legătură cu destinația cofei ca vas de adus apă. Funcția ei utilitară o face obiectul aprecierii publice și de aici decurge un spor

de preocupare pentru aspectul ei artistic, mai ales că cele care o folosesc sînt femeile și fetele.

Privit în ansamblu, decorul de pe cofă se realizează în trei brîie de pirogravură, avînd fiecare un caracter distinct. Brîul ornamental cu cea mai mare pondere este situat sub cercul de sus, încadrat de două registre de cerculețe dispuse între cele două extremități ale vasului. El constituie centru de greutate al întregului decor, nu numai prin așezarea pe vas, ci și prin rolul ce-i revine în ansamblu pirogravurii de-a fi elementul variabil de la o cofă la alta.

Elementele grafice de bază rămîn punctul (cercul sau steluța) și linia (dreaptă sau curbă) cu care se compun nenumărate forme decorative. Legătura dintre ele o realizează de obicei linia (dreaptă și curbă) cu care se compun nenumărate forme decorative. Din îmbinarea acestor elemente decorative esențiale, rezidă valoarea artistică a obiectului.

Cofele și cofițele lucrate la Nereju și Paltin, spre exemplu, impresionează prin echilibrul dintre albul lemnului și brun-negrul pirogravurii, prin armonia liniei formelor vasului și a decorului.

Combinațiile dintre pirogravură, pictură și sculptură, în decorarea cofelor, sînt destul de rare în Vrancea și sînt rezultatele unor influențe transilvănene ori muntene[9], grefate pe tradiția locală. Prezența lor în arta populară vrînceană aduce încă un argument, de data aceasta de ordin cultural-artistic, în sprijinul unei realități istorice românești — unitate de neam, de limbă și de cultură a locuitorilor de pe ambele versante ale Carpaților.

Desigur că acest gen al artei populare din Țara Vrancei poate suporta o tratare mult mai complexă, decît considerațiile de mai sus, făcute doar pentru sublinierea valorii artistice în deplină concordanță cu valoarea utilitară, implicită a pieselor.

Raportul dialectic dintre artă și necesitate va putea fi subliniat cu mai multă tărie dacă se va încerca o prezentare complexă, istorică și evolutivă, adîncă și variată a artei populare, în strînsă corelație, atît pe coordonatele verticale cît și pe acelea orizontale ale evoluției sale, cu cultura materială și spirituală a maselor populare din Țara Vrancei, privită integral și raportată continuu la întreg spațiul românesc și, de ce nu, la acela sud-est european.

O asemenea tratare ar sublinia și conferi artei populare din zona Vrancei un rol deosebit în ansamblul artei noastre naționale, ar transforma-o într-un argument solid, viabil, expresiv al continuității și unității noastre spirituale și materiale în spațiul carpato-danubio-pontic.

9 Oprescu, Gh., Op. cit., p. 65 și urm.

ASPECTS DE L'ART POPULAIRE DE VRANCEA

Résumé

Tout en faisant une dissociation attentive de la tructure de la composition des champs artistiques, des entailles pratiquées en bois provenant de Vrancea, le travail relève quelques traits de base de l'art populaire de cette zone ethnographique. Organiquement encadrées dans l'art populaire roumain, les valeurs artistiques de Vrancea en présentent le caractére unitaire.

CONSIDERAȚII ISTORICO-ETNOGRAFICE PRIVIND APARIȚIA ȘI RĂSPÎNDIREA INSTALAȚIILOR HIDRAULICE PE TERITORIUL JUDEȚULUI VRANCEA

JEAN PAVEL

Cercetările în legătură cu tehnica populară ocupă actualmente un loc important în activitatea complexă a etnografilor din România, cercetări care au lămurit vechimea, tipologia și răspîndirea diferitelor tipuri de instalații [1], precum și probleme legate de conservarea și valorificarea muzeistică a acestor reale monumente de cultură.

Studiul de față își propune mai întîi o sistematizare a informațiilor furnizate de materialele publicate anterior despre instalațiile tehnice populare, ce-i drept puține la număr, în legătură cu județul Vrancea în limitele actualelor hotare. Apoi, pe baza cercetărilor etnografice efectuate pe teren, vom proceda la o clasificare tipologico-funcțională a instalațiilor hidraulice care au cunoscut răspîndire pe meleagurile vrîncene.

Investigarea istoriei tehnicii populare, cu referire la Vrancea, presupune sesizarea momentului dezvoltării și perfecționării uneltelor odată cu separarea meșteșugurilor specializate de ocupațiile tradiționale.

Ținutul Vrancei a cunoscut, în condiții antropogeografice deosebite, o dezvoltare social-economică cu circuit închis. Viața pastoralo-forestieră a generat unelte și dispozitive ingenioase — sinteze ale preocupării localnicilor pentru valorificarea condițiilor naturale date — unele de veche tradiție păstrîndu-se pînă astăzi.

De la economia naturală, practicată în perioada formării obștiilor sătești, se trece treptat la dezvoltarea unei economii de tip feudal avînd ca exponente meșteșugurile specializate bazate pe folosirea instalațiilor hidraulice morărit, piuărit, jogărit, meșteșuguri care valorificau abundența de materii prime (cereale, lînă, lemn de diferite esențe).

Bogata rețea hidrografică cu rîuri zbuciumate, care străbat ținutul de la vest către est, a favorizat utilizarea energiei naturale încă din cele mai vechi timpuri, deși multă vreme în regiunile izolate ale Vrancei, vechile unelte au coexistat cu instalațiile evoluate din acestea și

---

1 Irimie C., Anchetă statistică în legătură cu rețeaua de instalații tehnice populare acționate de apă pe teritoriul României, Cibinium 1967—1968, Sibiu.

așezate pe apă. În amintirea arhetipurilor se păstrează denumirile moară, piuă, fierăstrău (fig. 1).

Documentar, prezența morii de apă este semnalată pentru Vrancea în actele de danie, hotărnicie sau vînzare-cumpărare parafate de domnitorii moldoveni începînd cu secolul al XV-lea și continuînd în secolul al XVI-lea, unde apar menționate vadurile de mori și morile domnești sau mănăstirești pe cursul inferior al rîului Putna [2].

Cu timpul, ținutul Vrancei cunoaște o dezvoltare rapidă și diversificată și a altor tipuri de instalații hidraulice, apărute ca rezultat al perfecționării vechilor unelte în cadrul îndeletnicirii casnice sau al meșteșugurilor — stăpînite fie de mănăstiri, fie de răzeși — proprietatea obștească asupra acestora nefiind cunoscută.

Morile au cunoscut, pe rîurile importante ale ținutului Vrancei, apoi în limitele fostului județ Putna, o răspîndire atît de mare încît în anul 1850 numai în ocolul Vrancea existau 77 de exemplare (apăruse de pe acum categoria socio-profesională a morarilor), iar potrivit unei statistici din anul 1896 rezultă că funcționau la acea dată 317 mori numai pe apă [3]. Cele mai multe se aflau, inițial, pe gîrlele Putnei, de unde și denumirea păstrată pînă azi „gîrlele morilor“ (vezi harta I).

Tot aici, potrivit aceleiași statistici, funcționau 138 „herăstrae“ care fasonau lemnul aflat din belșug în zona montană a Vrancei. Instalațiile pentru prelucrat țesăturile din lînă apar mai tîrziu în sud-estul Moldovei, probabil la începutul secolului al XVII-lea, deși pe Siret este menționată o piuă încă din 1435, iar dîrsta și șteaza la 1448 în tîrgul Baia [4]. Într-un document de la 1854 se pomenește de „vistere“ care „au fost umblătoare în apa Putnei, încă mai înainte pînă a se luoa moșiile Vrăncei di visternec Iordachie Roznovan...“ [5]. Tot aici sînt stabilite locurile, numărul și natura visterelor 4 dîrste și 2 pive la Coza—Tulnici, credem cel mai vechi centru de finisat textile, care funcționau, și alte două asemenea (o piuă și o dîrstă) ce au existat din vechime în același loc „în parte (a) Cozei“.

Regimul autonom al Vrancei, cvaziizolarea față de restul ținuturilor din cauza lipsei de drumuri de acces, a favorizat dezvoltarea unei economii cu specific propriu, care a asigurat chiar în etapa industrializării României cele necesare traiului localnicilor după deviza „se produce cît e nevoie“, produsele casnice textile și cele destinate finisării stofele de iței și sumane ca și cergile nefiind comercializate.

Astfel, s-au dezvoltat adevărate centre de piuari și dîrstari (meșteșuguri practicate, deci, în exclusivitate de bărbați) la Tulnici, Nereju,

2 D. R. H., A. Moldova, vol. I (1384—1448), Ed. Academiei R.S.R. 1975, documentul 53 ; Catalogul documentelor Moldovenești din Arhiva istorică centrală a statului, vol. I (1387—1620), documentele 474, 500, 553, 810, pp. 135, 136, 148, 203, 406.

3 Arbore, V., Cu privire la morile de apă vrîncene. Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor de etnografie și artă, p. 244 ; Arhivele Statului Focșani, Fondul Prefecturii Putna, dosar 13/1897.

4 D.R.H., A. Moldova, vol. I (1384—1448). Documentele 137, 279, p. 190, 395.

5 Sava, A., Documente putnene, vol. II, Chișinău, p. 222, 223.

Nistorești, Paltin și Năruja, acolo unde ciobănia constituia ocupația de bază a locuitorilor (vezi harta II).

La sfîrșitul secolului al XIX-lea existau 42 vistere în județul Putna, dintre care numai în plasa Vrancea 28 pive și 4 dîrste, iar în plasa Zăbrăuți 10, Răcăciuni, 3 și Bilierti 1 [6].

Herăstraiele au apărut și s-au răspîndit în număr impresionant în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, odată cu declanșarea exploatării masive a codrilor Vrancei prin cumpărarea drepturilor de folosință din pădure deținute de răzeși de către diferiți particulari, iar mai tîrziu de către societăți. Centre de jogărit, s-au dezvoltat în localitățile Nereju și Nistorești—Herăstrău, Păulești, Paltin, Văsui, iar pe valea Rîmnicului la Jitia. Între anii 1940—1943 în fostul județ Putna funcționau 200 herăstraie care tăiau anual 3.040.000 m c lemn, cu pierderi de 50% din cauza sistemului rudimentar de tăiere, rezultînd „marginile" care nu erau valorificate [7].

De menționat este faptul că, de cele mai multe ori, instalațiile hidraulice de pe teritoriul județului nostru funcționau în complex, după formula moară și piuă, moară și joagăr. Explicația constă în realitatea că rîurile din zonă asigurau debitul de apă necesar — constant și cu forță de cădere (fig. 2).

O interpretare aparte necesită semnalarea morii de vînt de tip ucrainean în localitățile Andreiașu, Spulber și Păulești, ultimul exemplar fiind transferat de la Andreiașu de Sus în Rezervația de arhitectură populară vrînceană. Valorificînd forța inconstantă (în rafale) a vîntului de pe dealurile unde au fost montate cu meșteri basarabeni, aceste instalații nu au funcționat mult timp, avînd randament minim și concurența serioasă a morilor evoluate, pe apă, aflate pretutindeni. Ele au avut caracterul unei „mode", fiind necesară adaptarea la condițiile locale prin folosirea unui mecanism de frînare „cu obezi" a angrenajului pe timp nefavorabil (fig. 3, 4, 5). Importanța lor rezidă din situația că în perioada înghețului pe timp de iarnă funcționau fără întrerupere, acoperind nevoile localnicilor.

Tipologico-funcțional, morile (folosim genericul pentru instalațiile acționate hidraulic) se clasifică în :

— instalații pentru măcinat cereale mori ;
— instalații pentru prelucrat textile pive, dîrste, darace ;
— instalații pentru fasonat lemnul joagăre, gatere, circulare.

Considerînd că unele zone ale Vrancei conservă variante mai vechi ale unor tipuri de instalații cunoscute în România, material care a făcut obiectul cercetării noastre, pe de o parte, iar pe de altă parte mobilul transferării unor relicve ale culturii populare în Rezervația de arhitectură vrînceană, vom proceda la prezentarea caracteristicilor acestora pe baza coroborării datelor obținute din teren cu cercetările efectuate anterior, precum și a informațiilor de arhivă. Particularitățile

6 Canianu, M., și Candrea, A., Dicționar geografic al județului Putna, București, 1897, p. 284.
7 Monografia județului Putna, Focșani, 1943, p. 110—111.

instalațiilor vrîncene se oglindesc în terminologia folosită pentru recunoașterea elementelor acestora, terminologie care reclamă elaborarea unor vocabulare controlate în respectivul domeniu al etnografiei.

Moara cu „titirez", evoluată din rîșniță, sau moara de mînă, a cunoscut răspîndire pe văile Milcovului și Rîmnicului (accidental la Nereju și Vrîncioaia), adică la extremitatea sudică a actualului județ. Tipul cunoscut de moară, în general în sudul țării [8] valorifică forța redusă și debitul mic de apă ale rîurilor amintite. Caracteristica locală constă în forma ușor excavată a aripilor titirezului care, din aceste motive sînt denumite „paleți" frecvent și mai rar „cupe". Ultimele exemplare, care au funcționat pe valea Milcovului, sînt transferate în Rezervația de arhitectură populară vrînceană, la care titirezul prezintă aceleași caracteristici (fig. 6). Desigur că moara „cu linguri" sau „cu căuce" trebuie să fie o variantă perfecționată a tipului arhaic, care valorifică condițiile date.

Moara cu roată verticală, cu transmisie indirectă la pietre, a cunoscut o răspîndire mare din cauza condițiilor antropogeografice deosebite existînd, pînă la jumătatea sec. al XX-lea, aproape în toate satele vrîncene. În prezent funcționează în zonele de munte 29 de mori de acest tip, prevăzute cu roată cu cupe, avînd admisie superioară

Frecvența în proporție de masă a acestui tip din cele mai vechi timpuri în Vrancea (documentele secolelor XVI și XVII menționează „roțile de mori" care se mutau dintr-un vad în altul), percum și slaba frecvență a morii cu titirez ne duc la concluzia că : moara cu roată verticală reprezintă zona sud-estică a Moldovei bogată în rețeaua de ape mari ce curg din arcul carpatic, iar vechimea acestui tip trebuie pusă în legătură cu cercetările cartografice, constatîndu-se că „moara de cereale cu roată hidraulică verticală aparține ariei central și vest europene... Apărută la scurt timp după pătrunderea morii cu roată orizontală din sud, moara cu angrenaj de transmisie cunoaște o răspîndire rapidă prin parametrii săi tehnici superiori, pe întreg teritoriul României, devenind exponenta domeniului feudal în curs de formare..." [9].

Piua cu „chilugi", noua invenție, care a coexistat o vreme cu „chiua cu chisălog" — în amintirea căreia s-a păstrat denumirea de „chilug" — este tipul de instalație pentru preparat stofa de iței (de culoare albă) și sumane (de culoare maro sau neagră) cunoscut în România drept piua cu bătaie verticală, care îndesește țesătura prin greutatea maielor ridicate de „fofezele" grindeiului. Au existat în Vrancea piua cu doi chilugi, și piua mare, cu 4—6 chilugi (fig. 7 b). Legată de portul cu iței și cu sumane, piese abandonate cu timpul de către „mocanii" Vrancei, piua se mai păstrează în trei exemplare pe pitoreștile văi ale

8 Irimie, C., Op. cit. ; vezi harta cu răspîndirea morilor pe teritoriul României.

9 Bucur, C., Considerații istorice și etnologice privind apariția instalațiilor hidraulice pe teritoriul României, Biharea 1977, p. 71.

Nărujei și Zăbalei, unde a supraviețuit unicul centru de meșteșugari specializați, iar în Rezervația de arhitectură vrînceană în două exemplare, dintre care unul în complex cu moară.

D î r s t a, instalație complexă pentru îngroșarea și scoaterea firelor la țesăturile ornamentale de interior (cergi și procovițe), cunoaște două variante cea veche cu planul dezvoltat, avînd trei încăperi dispuse pe o suprafață de 10 m × 4 m [10], (camera dîrstarului și camerele de păruială și de îngroșat în care se roteau cele două „valuri" acționate hidraulic de roți cu cupe); cea relativ nouă, cu două nivele la care se disting camera de îngroșat și podul de păruială. În ultima variantă numai valul de îngroșat este acționat hidraulic. Pentru împîslirea țesăturii scoasă din război, instalația țărănească era prevăzută cu două vîltori. Deosebirea pe care o face vrînceanul între cergă și procoviță ține de calitatea diferită a acestora cerga cunoaște cele două faze de prelucrare — păruiala și îngroșatul — căpătînd un aspect lucios și „mițe" lungi, pe cînd procovița, care se țese din resturi de lînă, are aspectul unei pături mai groase și păroase. Comuna Nistorești, renumit centru de prelucrare a textilelor, păstrează în stare de funcționare trei dîrste cu planul simplu, iar Rezervația de arhitectură vrînceană conservă un exemplar de același tip (fig. 8 a, b).

D a r a c e l e pentru scărmănat și filat lîna au funcționat în număr relativ mic pe lîngă celelalte instalații țărănești. Se întîlnesc sporadic în localitățile Nereju și Vrîncioaia.

H e r ă s t r ă u l sau joagărul, cum i se spune deopotrivă, cu o pînză sau două dispuse vertical și cu ax orizontal, fasonează materialul lemnos, obținîndu-se dulapi groși, grinzi, rigle și scînduri. În trecut ceea ce se obținea era destinat comerțului sau schimbului pe cereale cu cîmpenii. Vrancea a cunoscut herăstraiele cu „dublă" care captau apa pîrîiașelor în căzi de dimensiuni mari, la înălțimea de 10—14 m, de unde, căzînd, pe o roată așezată vertical, apa acționa pînza. Era un mijloc eficient de a fasona lemnul chiar la gurile de exploatare. În zilele noastre joagărele valorifică energia necostisitoare furnizată de apele montane, Vrancea conservînd numeroase asemenea instalații.

Numărul mare și varietatea instalațiilor hidraulice existente din vremuri imemoriale pe aceste meleaguri, dovedesc preocuparea populației rurale pentru perfecționarea uneltelor și folosirea cu ingeniozitate și talent a condițiilor date. Diversificate ca principiu constructiv și desăvîrșite sub raport funcțional, aceste instalații sînt adăpostite de edificii sobre, izvorîte parcă din apă, armonizate cu peisajul înconjurător, unele dintre ele păstrîndu-se nealterate pînă în zilele noastre la adăpostul munților. Cu timpul aceste redute ale civilizației strămoșești, făurite de secole, sînt scoase din uz de necesitățile vremurilor noi, dar ele rămîn conservate „în situ" sau în muzee cu expunere în aer liber, dovezi concludente ale spiritului tehnic creator al românilor. Salvarea

[10] Rădulescu, Al. N., Vechea industrie vrînceană, Milcovia an V—VII, 1936, p. 34 Focșani.

de la dispariţie şi conservarea în Rezervaţia de arhitectură populară vrînceană a unor monumente de cultură tradiţională, profund originale, reprezintă un act de adînc patriotism şi elevată înţelegere pentru creaţiile înaintaşilor noştri.

CONSIDÉRATIONS HISTORIQUE-ETHNOGRAPHIQUES SUR LES INSTALATIONS HYDRAULIQUES SUR LE TERRITOIRE DU DÉPARTAMENT DE VRANCEA

Résumé

Le pays de Vrancea a connu, dans des conditions anthropogeographiques diverses, un développement social — économique a circuit fermé.

De l'economie naturalle pratiquée pendant la période de la constitution des communautés rurales, on passe graduellement au développement d'une économie de type féodal ayant comme réprésentatifs les métiers basés sur l'amploi des instalations hydraliques : meunerie, l'usinage du bois, „piuărit".

Du point de vue documentaire, la presence du moulin à eau est signalée pour le pays de Vrancea à partir du XVe siécle dans les actes de donation au vende — achat, les gués de moulins et les moulins princiers ou de monastére apparaissent plus souvent sur le cours inférieur de la rivière de Putna.

Par la progression du temps, le pays de Vrancea a connu un développement rapide et diversifié des autres types d'installations hydrauliques — surgis ou perfectionnement de vieux outils dans le cadre de diverses ocupations domestiques ou metiers.

Il s'agit des installations pour l'usinage des textiles : moulins à foulon, cardes ; installations pour le façonnage du bois : scies mécaniques, circulaires.

Ces instalations hydrauliques, qui autrefois mettaient en valeur le riche réseau hydrographique, functionnent aujourd'hui dans les zones de montagne du département (actuel).

Ces temoignages de l'ésprit technique des gens de ces parages restent conservés pour la génération actuelle et future au musée de plein air.

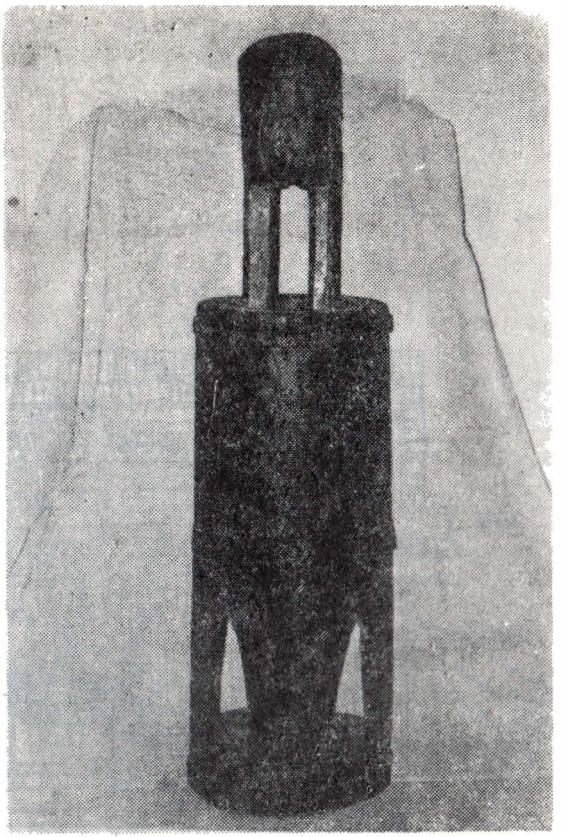

Fig. 1 „Chiuă cu chisălog".

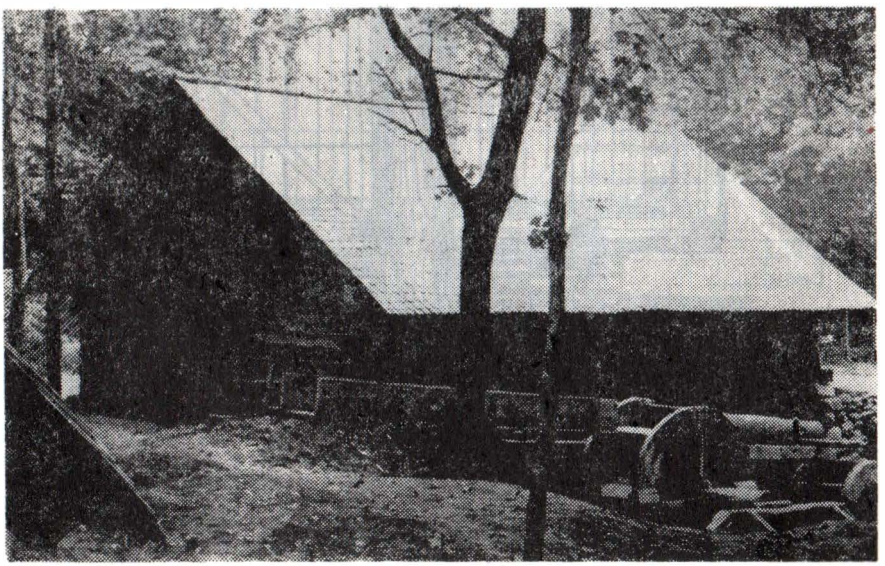

Fig. 2 Complex industrial țărănesc (moară și piuă) în Rezervația etnografică vrinceană.

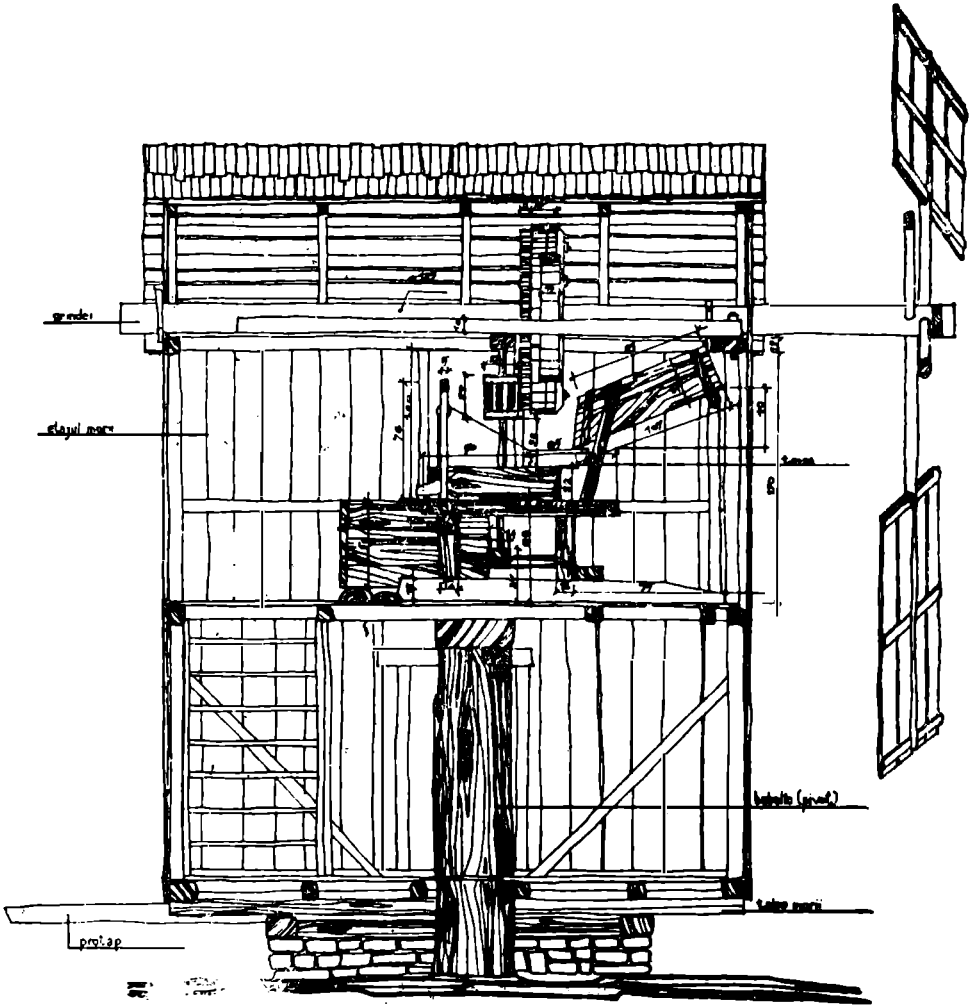

Fig. 3. Secțiune transversală cu vedere laterală în moara de vînt de la Andreiașu de Sus din Rezervația etnografică vrînceană.

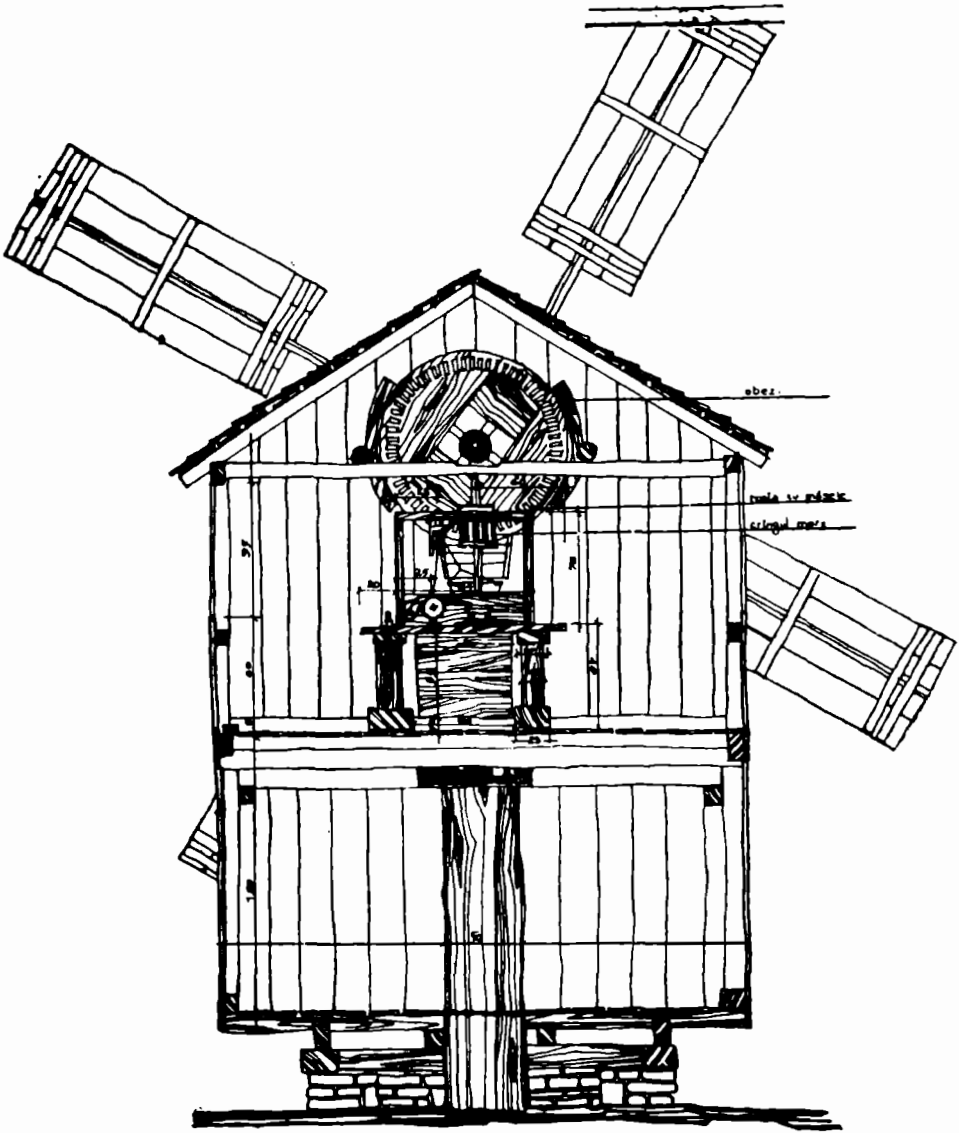

Fig. 4. Secţiune transversală cu vedere din spate în moara de vînt de la Andreiaşu de Sus din Rezervaţia etnografică vrînceană.

Fig. 5 **Moara de vînt în Rezervația etnografică vrînceană.**

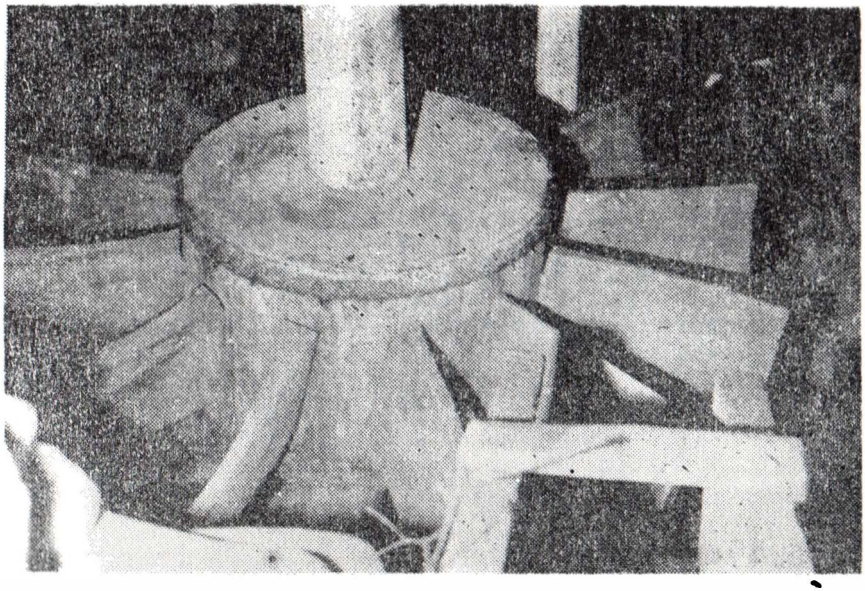

Fig. 6. „Titirezul" cu paleți al morii de la Andrieșu de Jos.

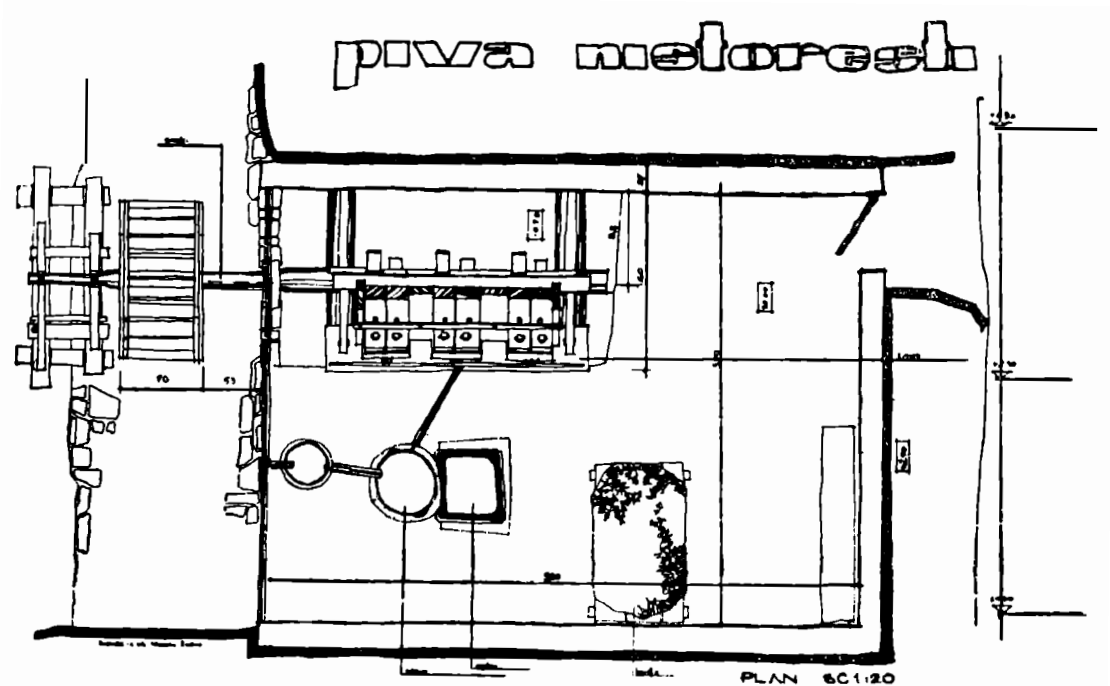

Fig. 7 a. Planul pivei cu 6 chilugi de la Nistoreşti — Romăneşti în Rezervaţia etnografică vrînceană.

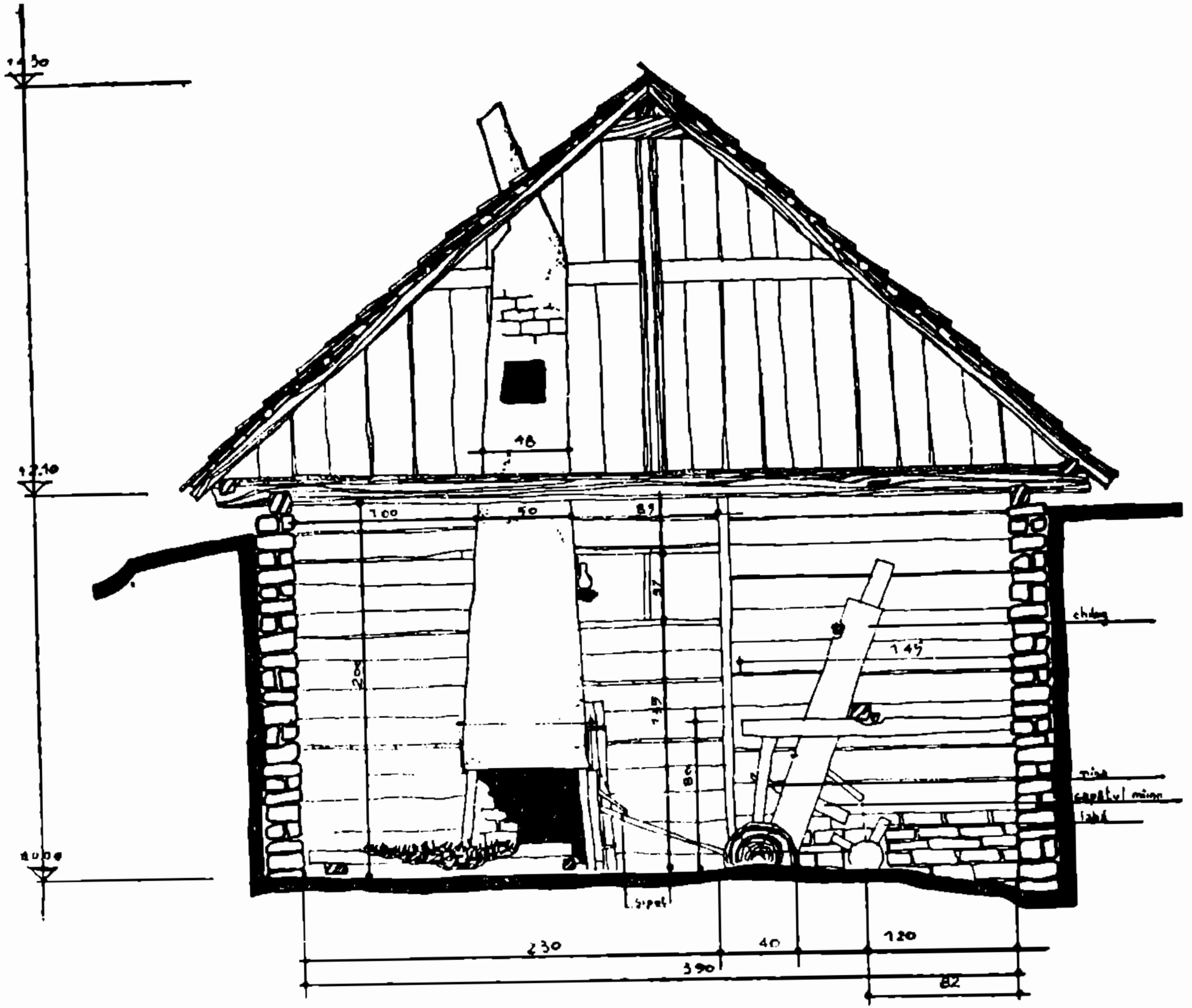

Fig. 7 b. Secţiune în piua cu 6 chilugi de la Nistoreşti — Românești din Rezervaţia etnografică vrînceană.

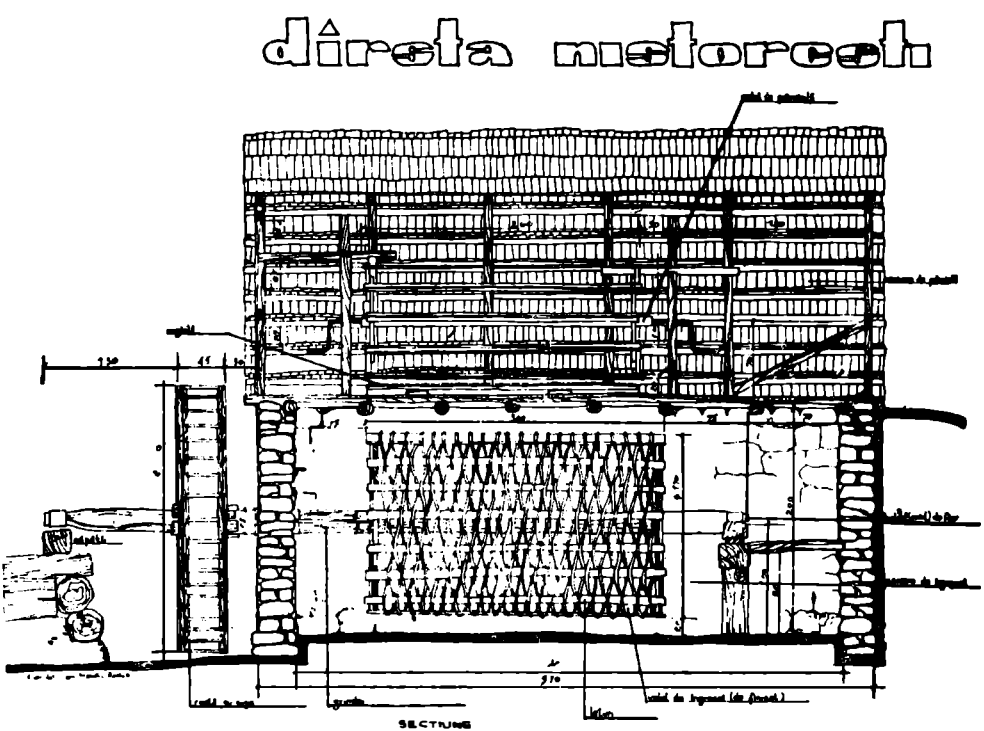

Fig. 8 a. Secțiune în dîrsta de la Românești — Nistorești din Rezervația etnografică vrînceană.

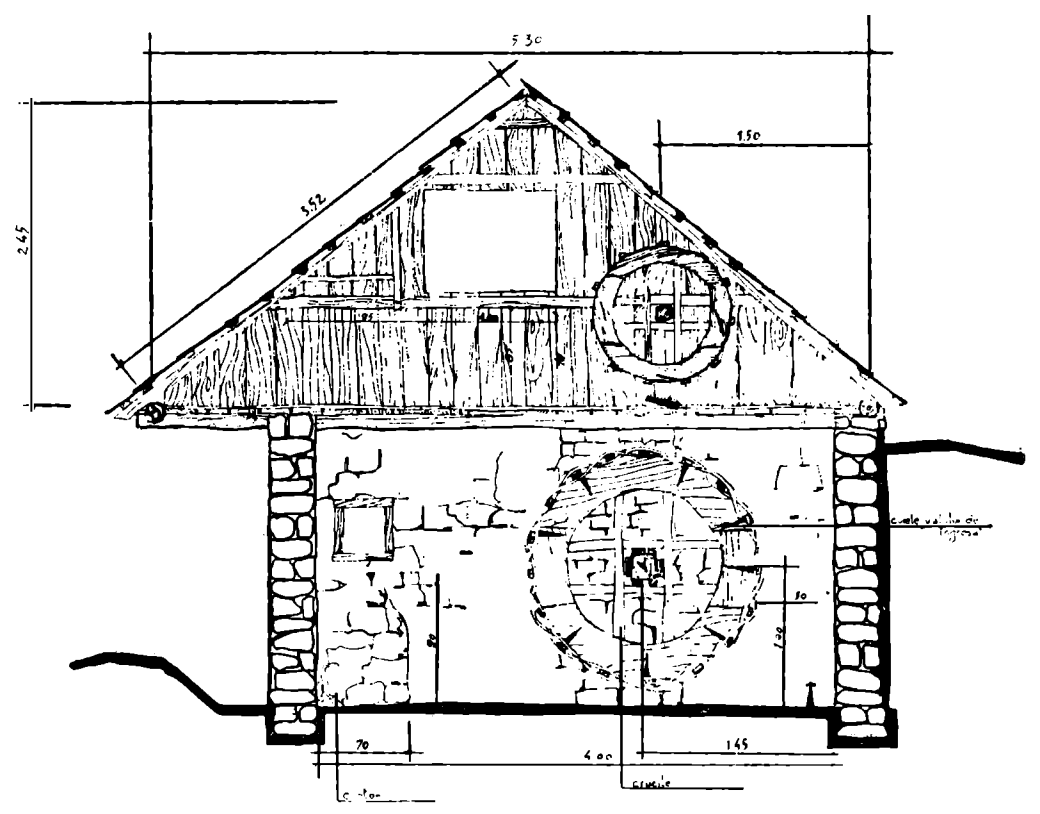
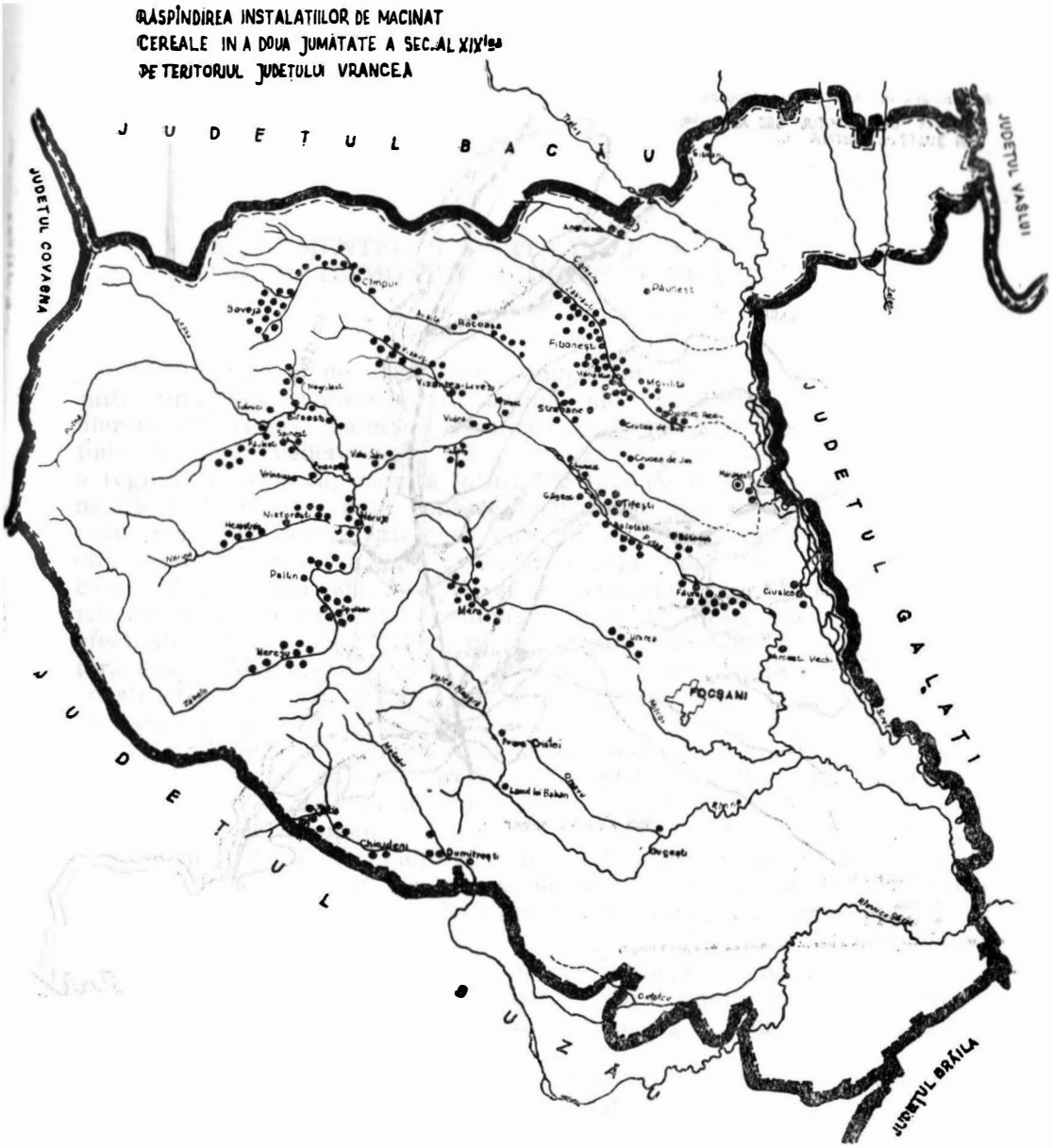
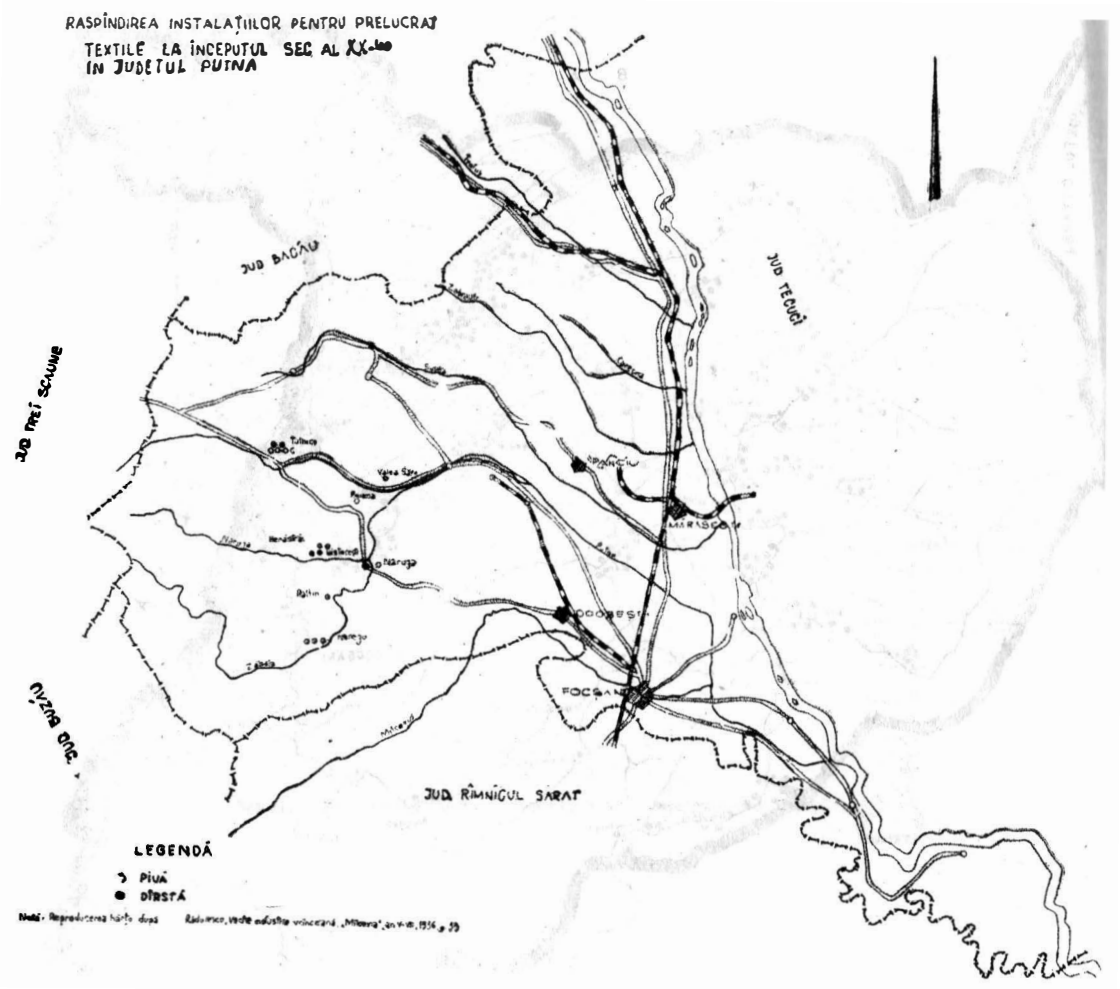

Fig. 8 b. Secţiune cu vedere laterală în dirsta de la Nistoreşti — Românești din Rezervaţia etnografică vrînceană.

RĂSPÎNDIREA INSTALAȚIILOR DE MĂCINAT
CEREALE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SEC. AL XIX-lea
PE TERITORIUL JUDEȚULUI VRANCEA
JUDEȚUL BACĂU
JUDEȚUL COVASNA
JUDEȚUL VASLUI
JUDEȚUL GALAȚI
JUDEȚUL BUZĂU
JUDEȚUL BRĂILA
FOCȘANI

RASPÎNDIREA INSTALAȚIILOR PENTRU PRELUCRAT

TEXTILE LA ÎNCEPUTUL SEC. AL XX-lea
ÎN JUDEȚUL PUTNA

Notă: Reproducerea hărții după Radianov, Vechi ocupații viticole, „Milcovia", an VIII, 1936, p. 35

MONUMENTELE DE ARTĂ ÎN LEMN DIN PATRIMONIUL JUDEȚULUI VRANCEA

LELIA PAVEL, RODICA MANOLIU

Monumentele de artă în lemn din județul nostru, reprezintă una din realizările de seamă ale locuitorilor acestuia. Studierea arhitecturii satelor vrîncene a dat la iveală aspecte esențiale. Avînd în vedere faptul că „regiunea Vrancei este, prin excelență, o regiune răzășească, așezată lăturalnic față de orișice drum de comunicație și care nu a avut contact decît foarte tîrziu cu Domnia“ [1], putem afirma că monumentele de care ne ocupăm, sînt creația nemijlocită a acestor țărani răzeși. Trăind în regiuni acoperite de păduri „și-au construit din lemn adăposturile, și în principal casele“ [2], folosind diferite tehnici. Caracteristica principală care se desprinde din studiile efectuate o constituie legătura directă a monumentelor în lemn cu casa țărănească. Materia primă este aceeași și aceeași este și tehnica de construcție, cu plan simplu, urmărind în linii mari tipul de locuință din această regiune.

Studiul de față își propune analiza celor mai semnificative monumente de artă în lemn ale trecutului feudal de pe teritoriul județului Vrancea, care reprezintă mărturii ale evoluției social-culturale a teritoriului pe care-l ocupau.

Cadrul natural al județului a oferit locuitorilor săi materia primă din care și-au construit locuința și lăcașul de cult. Și astăzi, sate așezate in regiunile muntoase ale Vrancei, păstrează case tradiționale din lemn.

Lăcașul de cult, și Vrancea conservă peste 45 de biserici din lemn, „a însemnat pentru vremurile feudale, factorul politic și social al vieții satelor românești“ [3], pentru realizarea căruia „și-a pus meșterul lemnului toată priceperea lui“ [4].

Timpul și evenimentele istorice și-au lăsat amprenta asupra monumentelor religioase ale trecutului feudal. Unele ard, ca biserica din

---

1 C. D. Constantinescu Mircești și H. Stahl, **Documente vrîncene.** (Cărți domnești, hotărnicii și izvoade), Vol. I, București, 1909, p. III.

2 Paul Petrescu, **Unitatea de concepție și decorație a bisericilor din lemn românești,** în „SCIA“ seria Artă plastică, Ed. Academiei, 1967, tom. 14, nr. 1, p. 24.

3 Ioana Cristache Panait și arh. I. Scheletti, **Bisericile din lemn din Salaj,** în „B.M.I.“, anul XI, Nr. 1, 1971, p. 31.

4 I d e m, p. 31.

Nereju, din Mera (biserica din lemn ctitorită de Constantin Cantemir), altele şi-au modificat aspectul original.

În atenţia noastră au stat şapte dintre monumentele originale din localităţile Mînăstioara, Nistoreşti, Valea Sării, Ruginești, Anghelești. În ceea ce priveşte precizarea timpului de edificare, pentru unele din acestea lucrul a fost mai dificil. În datarea lor s-a dat crezare tradiţiei atunci cînd ea s-a bazat pe caracteristicile stilistice.

Inscripţiile datează cîteva din monumente. Astfel, pe frontonul bisericii „Cuvioasa Paraschiva" din Valea Sării, se află pisania săpată în lemn, în limba română cu caractere chirilice, care atestă ridicarea monumentului la leat 7280 (1772). Totodată indică şi meşterii care au înălţat-o : „pomeneşte doamne pre robii sfinţii tale meşter sfinţii biserici faţă Pavăl Lazăr, Merică (?) Stan — 7280 octombrie/11" [5].

Pe cheia de boltă din pridvor, săpată în lemn o altă inscripţie — 7281 februarie 23 — care ne-a determinat să credem că înălţarea edificiului a început în octombrie 1772 şi a fost terminată în februarie 1773.

Pe baza inscripţiei a fost posibilă datarea bisericii din Anghelești, comuna Ruginești. Pe ancadramentul uşii principale este săpată în lemn pisania, în limba română, cu caractere chirilice, care atestă ridicarea bisericii în timpul domnitorului Ioan Scarlat, Grigore Ghica. Aceasta ar corespunde secolului al XVIII-lea. Inscripţia spune — „cu vrerea tatălui cu ajutorul fiului şi cu săvărşirea Duhului Sfînt s-au făcut această sfîntă şi dumnezeiască şi sfîntă biserică în zilele pre luminatului şi înălţatului domn Ioan Scarlat, Grigore Ghica Voievod" [6].

Mai dificilă a fost datarea lăcaşurilor lipsite de inscripţii. În cazul nostru, pentru biserica „Sfîntul Nicolae" din Nistoreşti, ne-a venit în ajutor un document care menţionează pentru prima dată satul Nistoreşti la leat 7300 (1892) mai 18[7]. Luînd în consideraţie documentul, dar şi caracteristicile stilistice, putem afirma că lăcaşul a fost construit la sfîrşitul secolului al XVIII-lea începutul secolului al XIX-lea. De asemenea, decoraţia pictată a catapetesmei poartă data de 1820, venind în sprijinul afirmaţiei făcută anterior.

În aceeaşi comună, Nistoreşti, satul Vetreşti—Herăstrău, se află un alt monument din lemn — biserica „Sfinţii Voievozi". În datare ne-am folosit de un document din 1819, mai 29, prin care „poporenii di la biserica din satul Vetreşti" [8] cer de la vechilul Vrancei să le dea un popă

5 Copiată în timpul studierii monumentului şi redată în original „...кѫ врѣтатьлѫи кѫ аѫжѫторю фіюлѫи ши кѫ сѣвѫрьшире дѫхѫлѫи сфнтѫ сѫ фѣкѫтѣ аѫастѣ сфнтѫ ши дмнезеаскѣ ши сфнтѫ бесерикѣ ѧи зѫле пре лѫминатѫлѫи ши пре ѧнѣлцатѫлѫи домн іѡаннь скѫрлатѣ пригорїе гика воевѡдѣ"

6 Redăm mai jos inscripţia în original : „ъмснѣще дне пре робіи сѫцїи тале мєщѣ сфїтїи бисерицѫ фѣкѫ павѣ лазѣ мерїѣ стѫ ..зсп ѯ аі

7 Aurel **Sava, Documente putnene,** vol. I, 1929, Focşani, p. 126.

8 C. D. Constantinescu Mirceşti şi M. Stahl, Op. cit., p. 138.

pentru biserica lor. Existînd la începutul secolului al XIX-lea cum consemnează și documentul, analizînd și caracteristicile planului de construcție al lăcașului, putem afirma că edificarea monumentului s-a făcut la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

Mai greu de precizat a fost timpul de edificare a bisericii cu hramul „Cuvioasa Paraschiva" din satul Rugineşti, pe care tradiția o plasează în jurul anului 1650. În datarea lăcașului înainte de 1700 am dat crezare tradiției sprijinită fiind de caracteristicile stilistice și de plan ale monumentului. Biserica prezintă forma de plan navă cu pronaos poligonal și altar decroșat. Aspectul exterior vine în sprijinul afirmației făcute. Lăcașul de proporții mici, cu acoperiș înalt și streașină largă, amintește de bisericile moldovenești ridicate în timpul lui Ștefan cel Mare.

Avînd în vedere biserica de lemn din satul Chițcani, comuna Movilița, care conservă același plan navă cu pronaos poligonal și absida altarului decroșată, o putem plasa la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

Inscripțiile mai vechi pe marginea tipăriturilor, în cazul nostru un „Triod" din 1702, cumpărat pentru biserică, întărește afirmația făcută anterior.

În comuna Fitionești, satul Mînăstioara, întîlnim o altă biserică din lemn, de proporții mari, cu plan evoluat. A fost mai greu de precizat data construcției întrucît nu dispunem de documente și nici de inscripție. Inventarul mobil al bisericii datează de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Dacă ar fi să dăm crezare tradiției, ar trebui plasat în secolul al XVI-lea. Dar caracteristicile tipologice și stilistice, analogia cu celelalte monumente din lemn datînd de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, înclinăm să credem că a fost construită la finele acestui secol.

Studiul făcut asupra acestor biserici ne permite stabilirea unor caracteristici de ordin tipologic.

Bisericile mai vechi (din secolul al XVII-lea) prezintă planul în formă de navă, cu pronaos de cele mai multe ori poligonal și altarul decroșat, (exemplu bisericile din Movilița, Rugineşti și Angheleşti (fig. 1, 2a ; 3a). Întotdeauna apar distincte cele trei încăperi dispuse în lungimea lăcașului. Încăperile sînt delimitate prin tîmplă între altar și naos și perete format dintr-o alternativă plin-gol între pronaos și naos (excepția făcînd biserica „Sf. Ioan" — Movilița, Rugineşti și biserica Angheleşti — fig. 1, 2a ; 3a). Biserica „Cuvioasa Paraschiva" din Valea Sării conservă tipul de plan cu altarul în continuarea naosului (fig. 4).

Un grup de trei lăcașuri — „Sf. Nicolae" — Nistoreşti, „Sfinții Voievozi" — Vetreşti și „Adormirea Maicii Domnului" — Mănăstioara, au planul mai evoluat pentru arhitectura de lemn, cu naosul supralărgit de absidele laterale (fig. 5, 6, 7a).

Se întîlnește frecvent pridvorul deschis situat pe latura sudică, în dreptul pronaosului. Acest pridvor susține uneori turnul clopotniță. La biserica Mînăstioara pridvorul este situat pe latura de vest, pe toată lățimea lăcașului. Respectiva amplasare a pridvorului se întîlnește foarte rar la bisericile de lemn vrîncene.

Soclul din piatră ce atinge dimensiuni între 30 și 60 cm înălțime, în funcție de amplasamentul locașului și foarte lat, uneori ajungînd pînă la 1,20 m, (exemplu, biserica din Valea Sării — fig. 4).

Bisericile construite de meșteri țărani, din materiale de construcție tradiționale — lemn de stejar — pe temelie de piatră, păstrează tehnica de construcție străveche. Bîrnele de stejar din care sînt construite monumentele au uneori dimensiuni impresionante, cioplindu-se dintr-un singur trunchi, cum întîlnim la bisericile din Moviliță și Valea Sării, (fig. 1, 4). Tălpile construcției sînt întotdeauna masive, prelungindu-se dincolo de punctul de îmbinare. Bîrnele din partea superioară a pereților sînt mai lungi, crestate „în dinți" avînd rolul de a susține consolele acoperișului.

Pereții din bîrne sînt de cele mai multe ori căptușiți cu scînduri în interior, uneori și în exterior. Excepție face biserica de la Ruginești, care avînd pictură în tempera, executată direct, pe bîrne, n-a permis căptușirea ulterioară cu scîndură.

Căptușirea cu scîndură așezată vertical pe peretele din bîrne, s-a făcut mai tîrziu cu scopul de a proteja interiorul de intemperii.

Sistemul de boltire cel mai frecvent întîlnit este cel derivat din sistemul semicilindric. Bolta se află pe altar. Uneori pronaosul și naosul sînt legate printr-o boltă mică, cum este cea de la Ruginești (fig. 2). Bolta capătă un aspect semiprismatic atunci cînd arcele sînt înlocuite cu linii frînte. De cele mai multe ori se sprijină pe două aripi ce constituie leagănul bolții, și care la rîndul lor se sprijină pe mici console ce traversează peretele edificiului („cai"). La nivelul pronaosului și altarului, bolta se racordează cu peretele poligonal al acestor spații, printr-un sistem de fîșii curbe și triunghiuri sferice. În acest sistem se încadrează toate bisericile de care ne-am ocupat. Sisteme relativ singulare de boltire întîlnim la biserica „Sfinții Voievozi" din Vetrești, unde apar două bolți semisferice pe cele două abside, a căror prezență nu poate fi bănuită privind interiorul edificiului, deoarece le acoperă un tavan unitar de scîndură ; la biserica din Nistorești apare o succesiune de bolți ridicate pe bare poligonale, deasupra celor trei compartimente pronaos, naos și altar (fig. 5). Bolta de pe naos cu aspect semisferic, terminată într-o frumoasă cheie de boltă cioplită în rozetă-floare, este legată de bolta semicilindrică a altarului printr-o racordare în plan înclinat. Bolta pronaosului are o rezolvare mai deosebită, compunîndu-se dintr-un semicilindru orientat perpendicular pe axul bisericii și racordat cu baza poligonală a bolții prin fîșii curbe, trapezoidale.

Un fenomen mai rar îl constituie bolta situată deasupra pridvorului, pridvor ce susține și turnul clopotniței, îl întîlnim la biserica din Valea Sării (fig.4). Această boltă semisferică, cu nervuri aparente ce se termină într-o cheie crestată în funie, încadrează anul terminării construcției monumentului.

Sistemul de acoperire al bisericilor din lemn vrîncene, amintește de bisericile moldovenești vechi. Acoperișurile sînt similar rezolvate

în patru ape. Turnul de obicei mai înalt este acoperit separat. Streașina largă, realizată uneori prin frîngerea pantei atingînd dimensiuni de pînă la 2 m, protejează monumentul și explică în mare parte durabilitatea lui în timp.

La bisericile fără turn pe pridvor, acoperirea separată a acestuia cu o șarpantă mai joasă decît restul construcției, conferă edificiului aspectul unei case vrîncene cu foișor lateral, ca la biserica „Sf. Ioan" din Movilița (fig. 1).

Acoperișurile înalte cu pantă abruptă dau un plus de pitoresc și întregesc proporția generală a edificiilor.

Decorul este gîndit echilibrat, astfel, încît elemente a căror prezență este impusă de considerente constructive și funcționale, apar ca adevărate podoabe.

Un motiv vechi, cu largă răspîndire în arhitectura religioasă din lemn, este funia întîlnită la toate edificiile studiate ce înconjoară biserica de jur-împrejur. La biserica din Ruginești întîlnim funia repetată la grinzile mai groase ce marchează un fel de soclu de lemn. Același motiv îl găsim la ancadramentele ușilor (biserica Ruginești, Valea Sării — fig. 8, 9), la fruntarul pridvorului (Valea Sării), la decorarea pereților turlei (Valea Sării) și la nervurile bolților (Vetrești).

Inițial bisericile, asemenea caselor țărănești, au avut ferestre mici cu ancadramente largi, încheiate în cuie de lemn, decorate prin cioplire cu motive tradiționale — rozeta, funia, soarele (biserica Anghelești și Ruginești (fig. 10).

Pridvorul, element ce amintește de casa țărănească este încadrat de stîlpi frumos sculptați, de secțiune pătrată, cu colțuri tăiate.

Fusul stîlpului este mai subțire la partea superioară și se îngroașă spre bază. „Capul" este sculptat de obicei în floare, motiv vechi și de mare răspîndire (biserica Valea Sării, Movilița, Mînăstioara, (fig. 11). La același edificiu se întîlnesc mai multe tipuri de cioplire a capitelului. La biserica din Valea Sării fiecare stîlp este altfel ornamentat, capitelul luînd forma de floare, cruce și sferă străbătută de caneluri în diagonală. Amintind și mai mult de foișorul casei vrîncene, pridvorul bisericii din Movilița, este înconjurat de un zaplaz traforat cu motive vegetale și geometrice.

Fruntarul — element structural, a primit întotdeauna o ornamentație bogată, realizată prin cioplire și traforare. Uneori acest element devine o adevărată dantelărie (ca la biserica din Valea Sării) unde apare o bogată compoziție de motive tradiționale : funia, succesiune de X-uri. Partea inferioară tăiată în arc la rîndul său este împodobită cu crestături. X-ul este marcat de profiluri cioplite în floare, ciubuc. (Partea superioară a fruntarului este încununată de un ornament crestat în „dinți" — fig. 12).

La biserica din Mînăstioara, construcția este mai nouă, remarcă pe care o putem face referindu-ne la toate elementele ornamentale. Fruntarul este format dintr-o succesiune de acolade ce se întrerup în punctele de racordare cu stîlpii, iar aceștia se termină în dinți ascuțiți.

În mod asemănător este decorat fruntarul ce încununează succesiunea plin-gol ce desparte pronaosul de naos, decorație ce continuă pe stîlpii foarte lați care-l susțin, formînd un frumos ancadrament al golurilor.

La biserica din Angheleşti şi Rugineşti traforarea acestor elemente formează un fel de ghirlandă de motive vegetale şi geometrice.

Interiorul bisericii are o decorație mai simplă, lucru justificat de măreția catapetesmei — o adevărată dantelă în lemn. În afară de peretele ce desparte pronaosul de naos, mai primesc decorații leagănul bolților ornamentat în dinți de fierăstrău, grinda ce susține bolta, atunci cînd aceasta ia naştere în continuarea pereților, sculptată cu motive geometrice, cruci şi solzi, nervurile bolților cioplite în funie şi încheiate în rozeta-floare (exemplu biserica din Vetreşti şi Nistoreşti).

Prin tehnica lucrului şi felul decorației, proporții şi aspectul lor general, bisericile vrîncene păstrează toate trăsăturile tradiționale specifice arhitecturii populare de lemn, în mare măsură nealterate de trecerea timpului.

Transformările şi adăugirile făcute, căptuşirea cu scîndură, adăugirea pridvorului — cu sau fără turn nu au dăunat monumentului. În schimb înlocuirea ferestrelor sau uşilor mai mici încadrate de frumoase ancadramente — cu ferestre largi şi uşi noi — au modificat ireparabil aspectul general (exemplu, biserica din Angheleşti unde se păstrează o singură fereastră originală, biserica din Valea Sării, Moviliţa).

Bisericile de lemn vrîncene impresionează prin însuşirile lor arhitectonice şi decorative, fiind expresia eleganței sobre, bunului gust, al simplității ce caracterizează întreaga artă populară vrînceană, venind să întregească patrimoniul artei naționale româneşti.

WOOD MONUMENTS OF ART OF THE CULTURAL PATRIMONY OF THE VRANCEA DISTRICT

— SUMARY —

Wood monuments of art are one of the remarkable achivements of the Vrancea inhabitants.

The direct creation of the free heolders, the houses and the religion dwellings that descend from the first ones — the proof being the material and the building technique — are proves of the social and cultural evolution of the territory they lived or.

This study is going te analyse the most significant wood monuments of the Vrancea feudal past, a past that left as a proof all the skill of the wood artist in more than 45 religion dwellings being in a good conditions of preservation.

Insisting on some of the original religion monuments of Mînăstioara, Nistoreşti, Valea Sării, Rugineşti, Angheleşti we tried to present the time of their building, but also a typological classification as the stylistic characteristics provide us the requisite data.

Concerning their dating, the inscriptions of the entrances have been for us the main sourse. Thia oldest date from the 17 th century.

The considerations made on these edifices permit us after the working technique and the decoration manner, the confirmation of the reality, that these preserve the traditional features specific to the wood popular arhitecture, in a great extent inalterated by the passing of time.

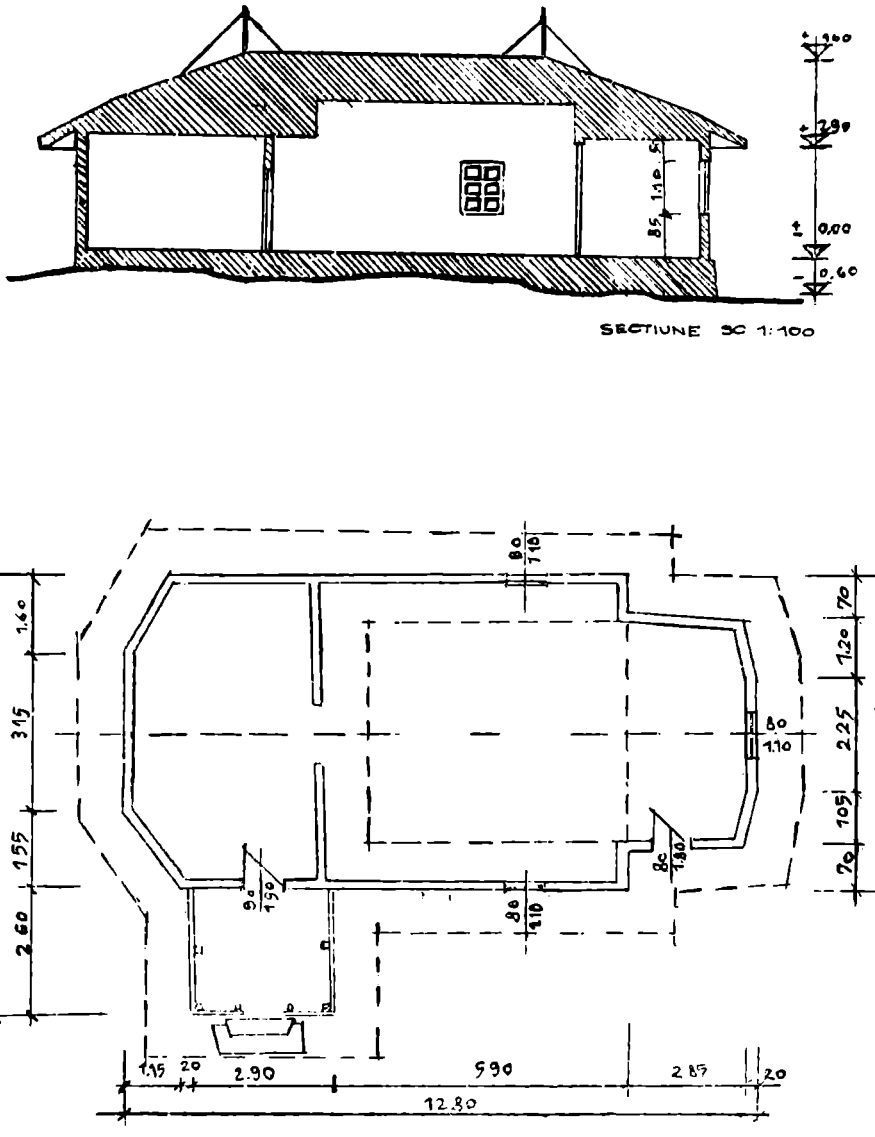

SECTIUNE SC 1:100
8.90
3.15
1.55
2.60
1.40
1.15
20
2.90
5.90
2.85
20
12.80
7.85
1.20
2.25
1.05
70
70
80
1.10
80
1.10
80
1.10
80
1.10
90
1.50
80
1.80

Fig. 1.

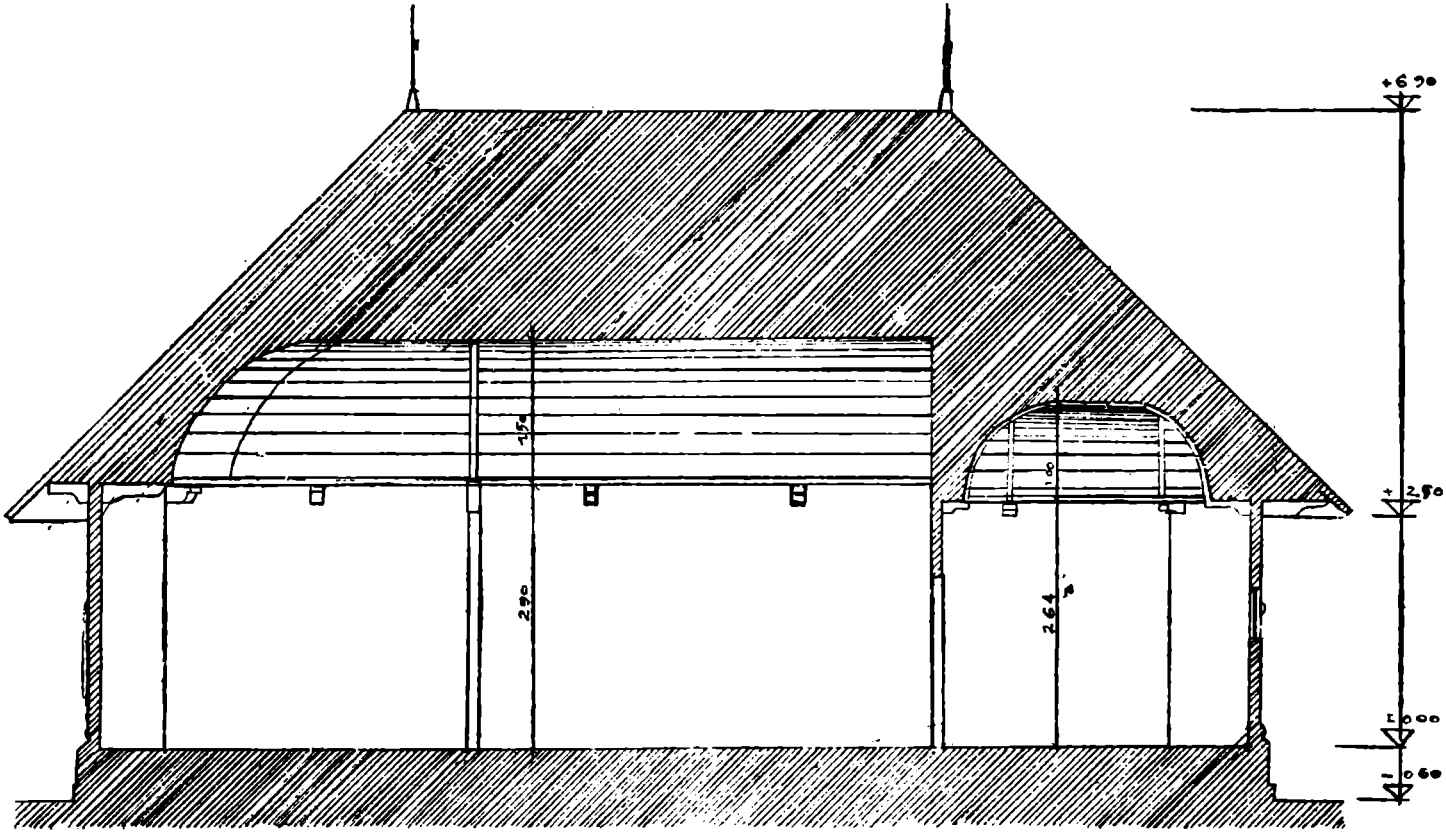

Fig. 2.

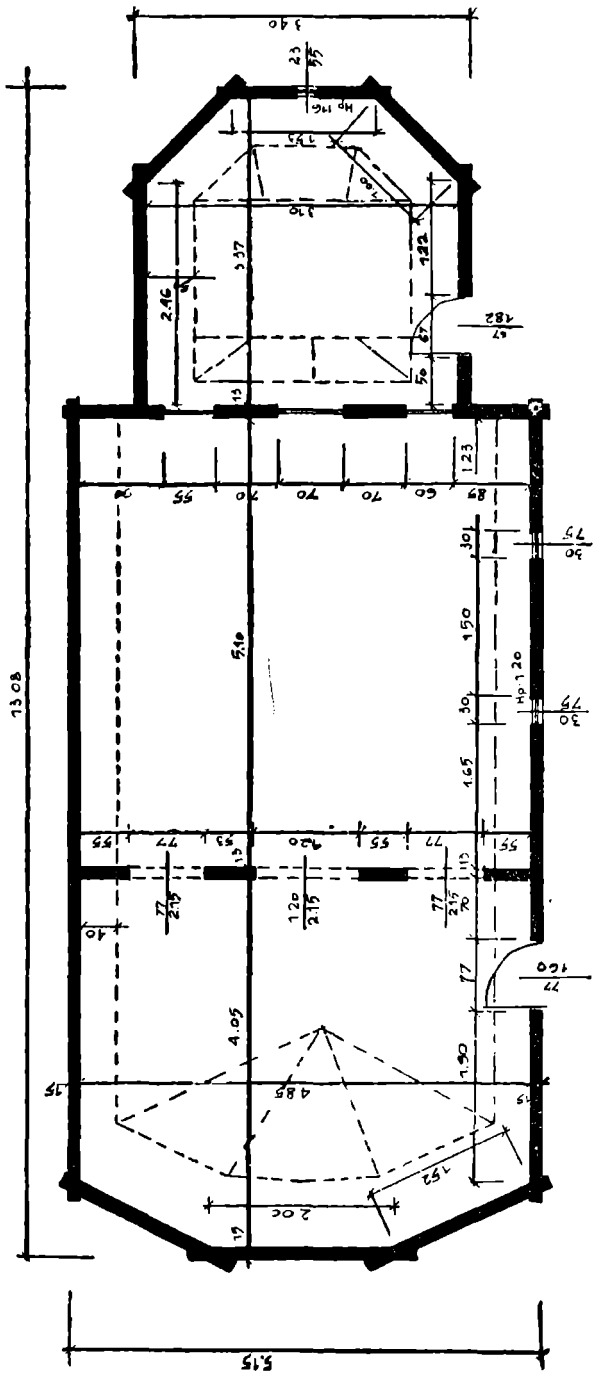

3.40
13.08
5.15
5.10
4.85
4.05
2.46
1.50
1.65
1.20
1.23
1.22
1.52
2.00
Hp 1.20
Hp 1.75

Fig. 2a

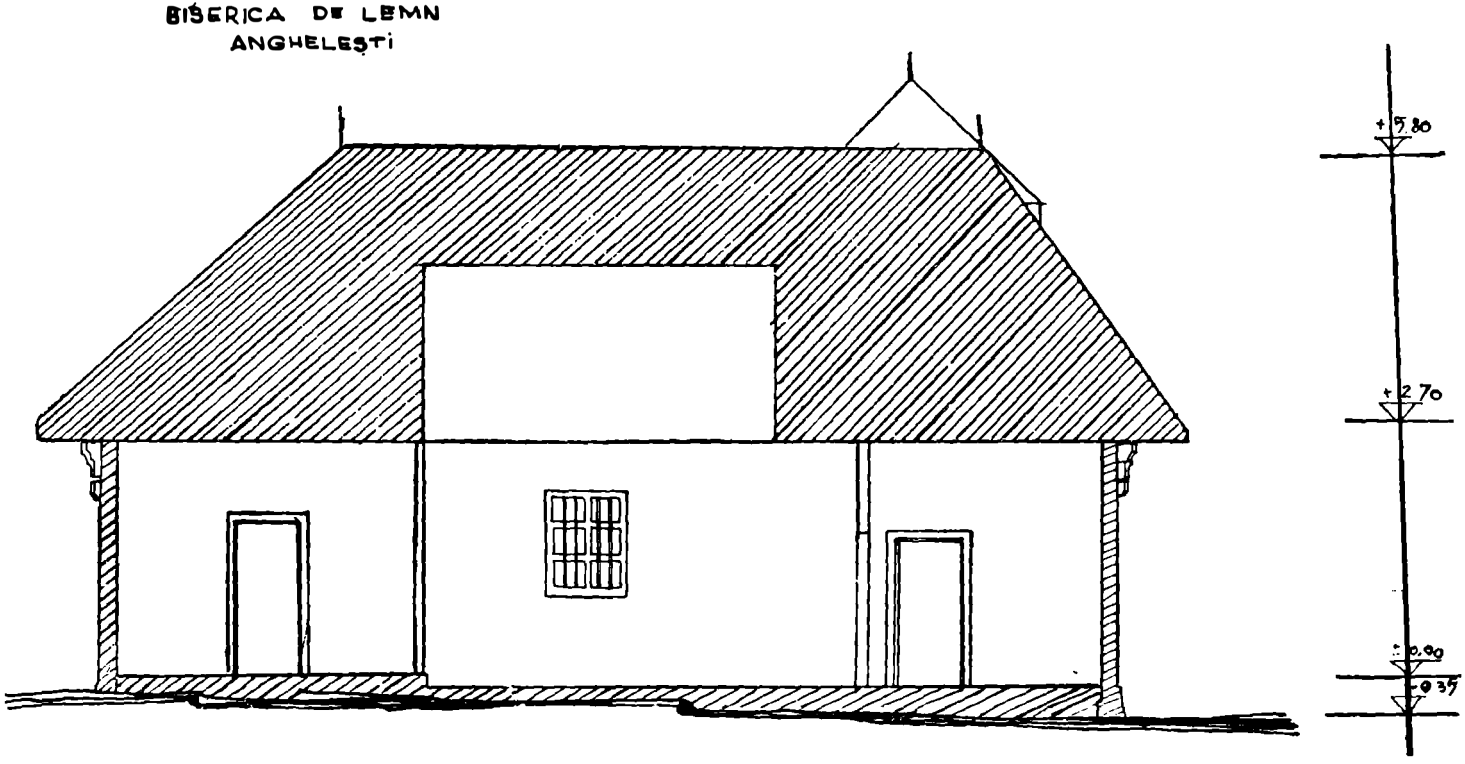

Fig. 3.

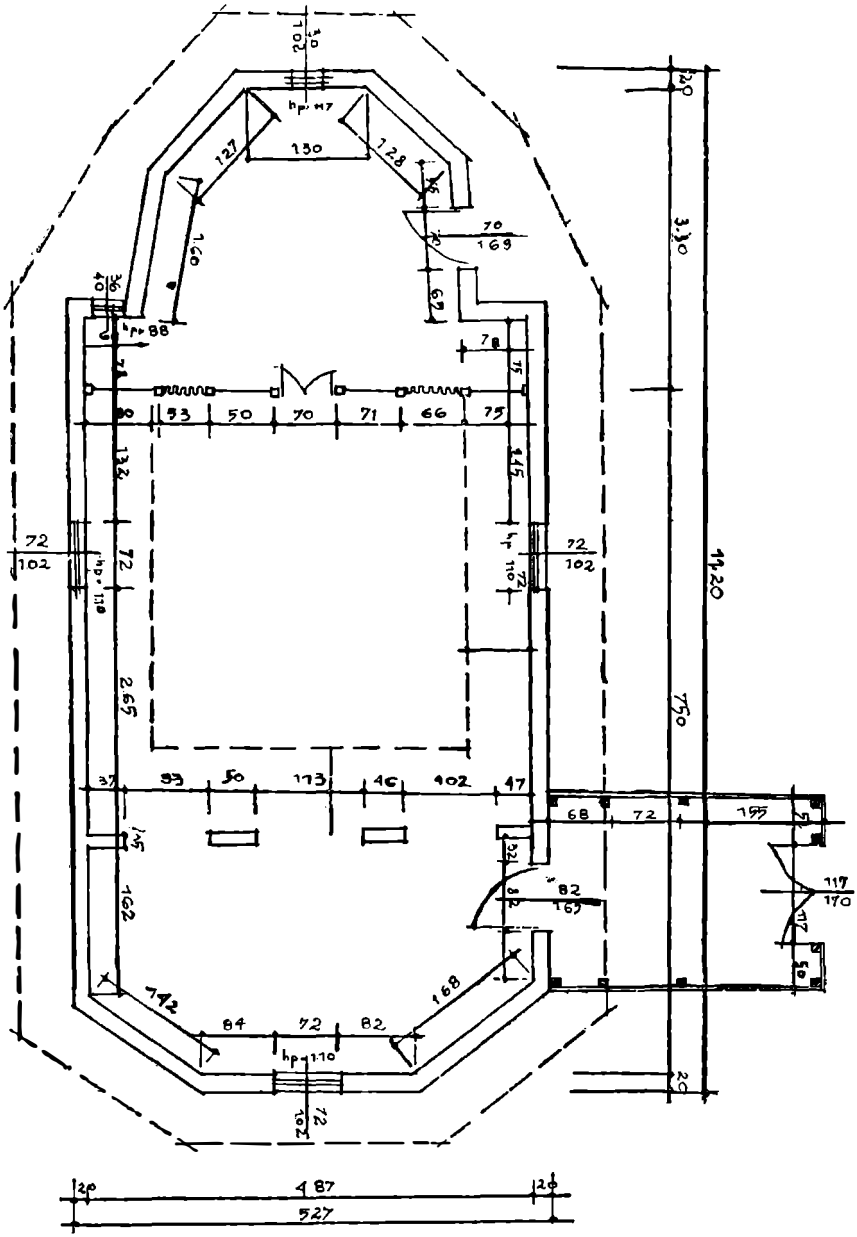

11.20
7.50
3.30
2.65
1.60
1.45
1.62
1.68
4.87
5.27
hp=117
hp=110
hp=118
hp=110

Fig. 3 a

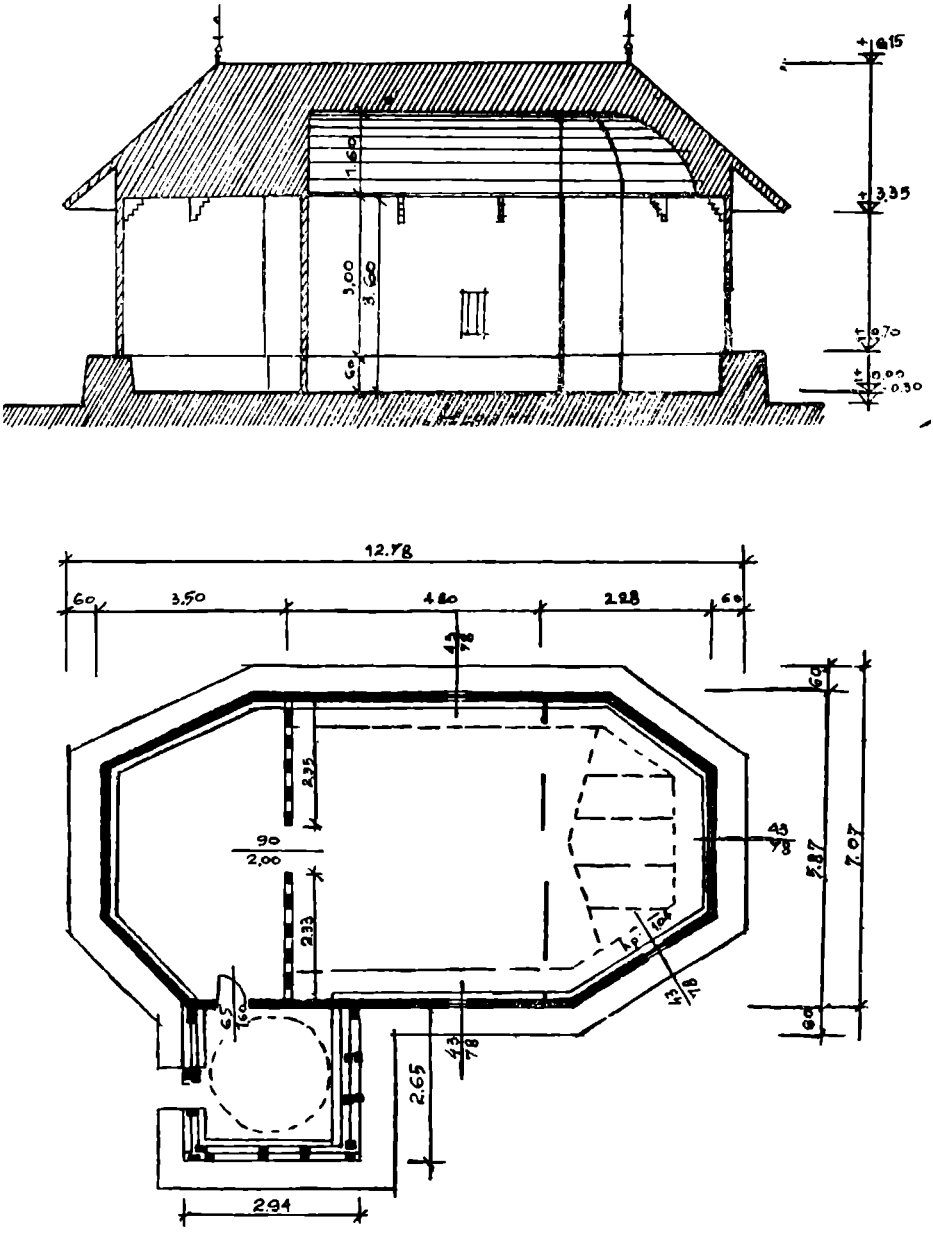

+6.15
+3.35
+0.70
±0.00
-0.30
1.60
3.00
3.60
60
12.78
60
3.50
4.80
2.28
60
43/78
2.35
90
2.00
2.33
65
60
43/78
2.65
2.94
43/78
60
5.87
7.07
60

Fig. 4.

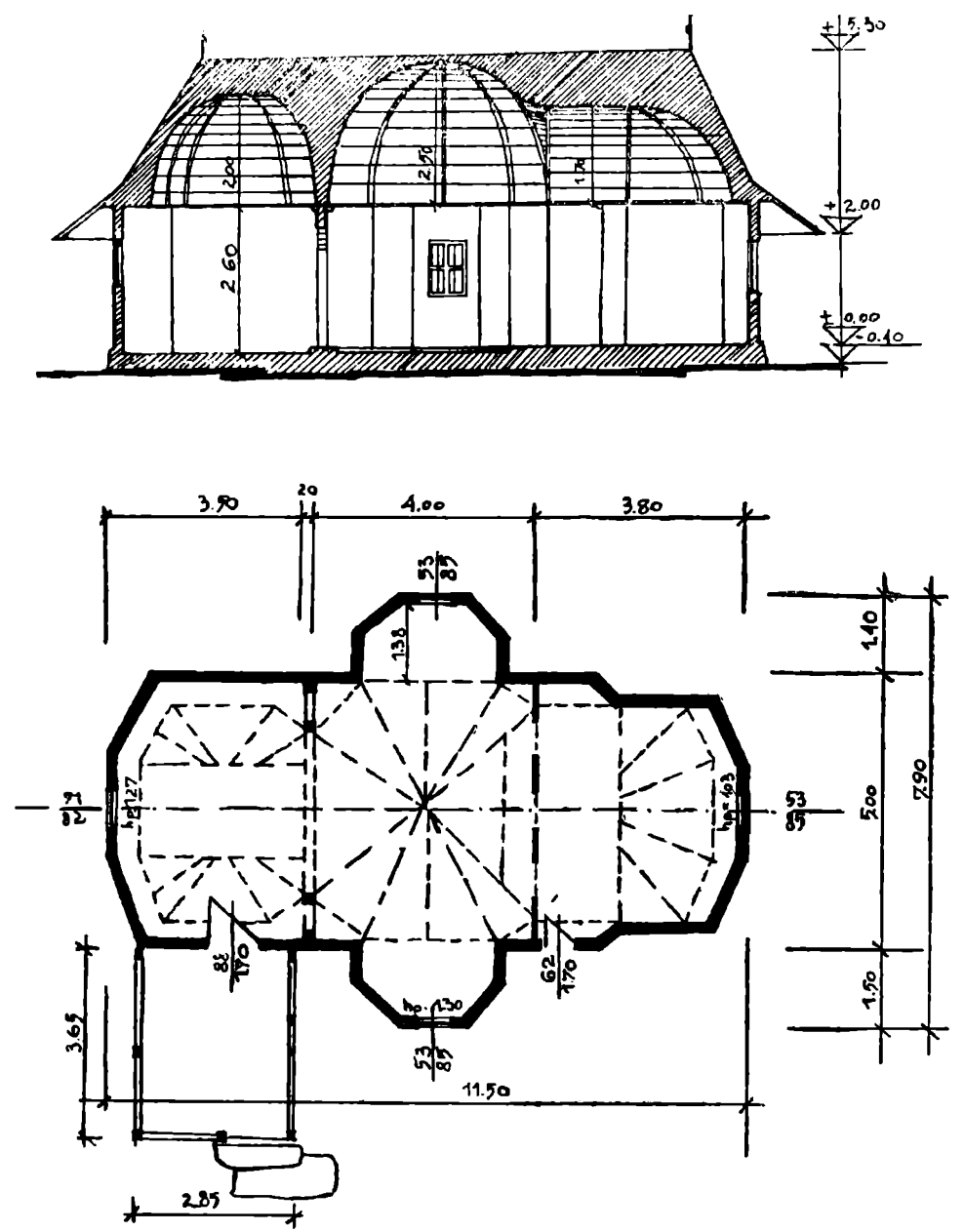

+ 5.30
+ 2.00
± 0.00
- 0.10
2.60
2.00
2.56
1.70
3.80
4.00
3.80
20
53
89
1.38
1.40
5.00
7.90
1.50
3.65
11.50
2.85
62
170
53
89

Fig. 5.

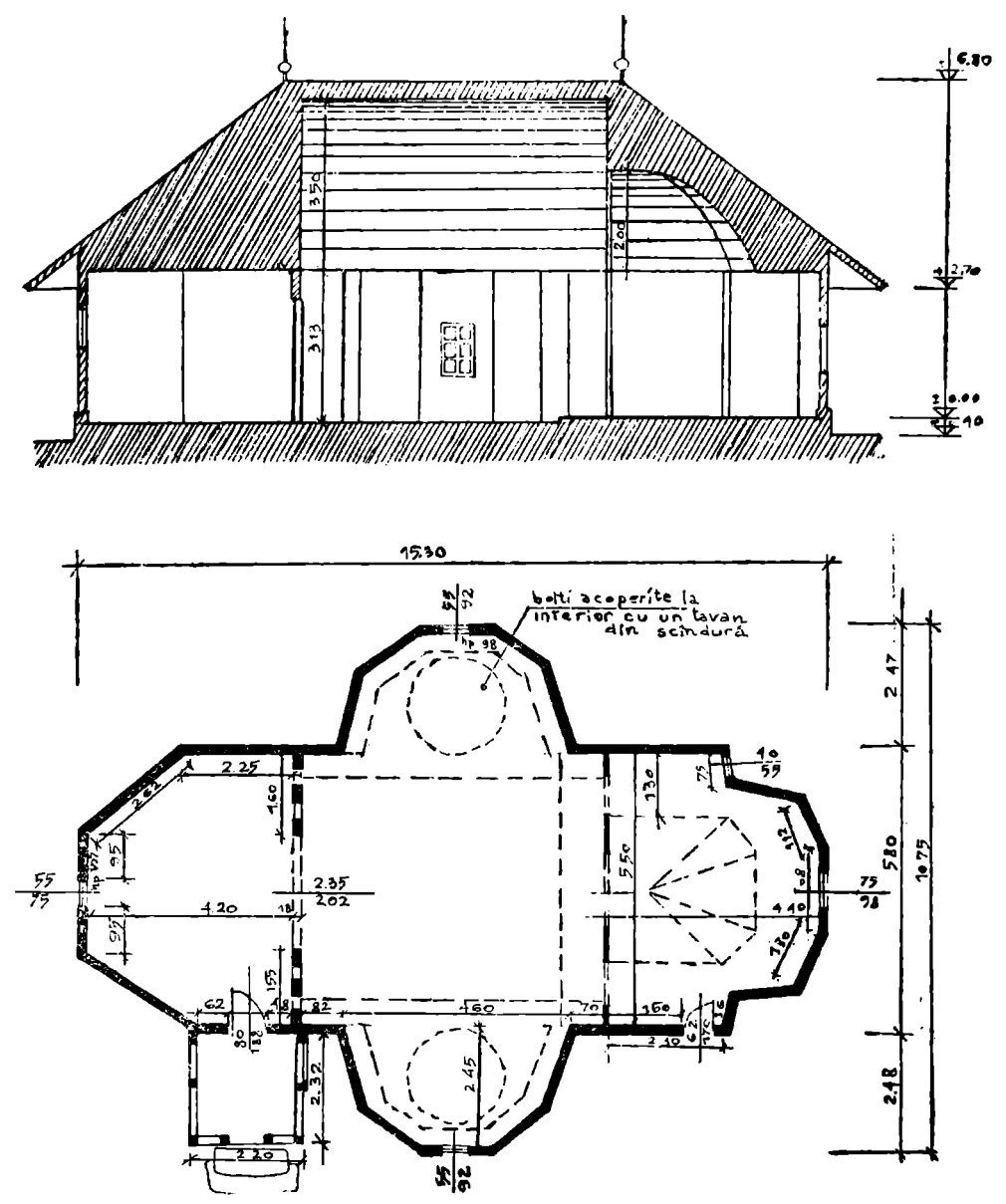

6.80
2.70
0.00
±0
350
313
200
1530
bolti acoperite la
interior cu un tavan
din scîndură
2.25
160
2.35
202
4.20
130
550
410
730
2.45
2.32
2.20
2.47
5.80
10.75
2.18

Fig. 6.

Fig. 7.

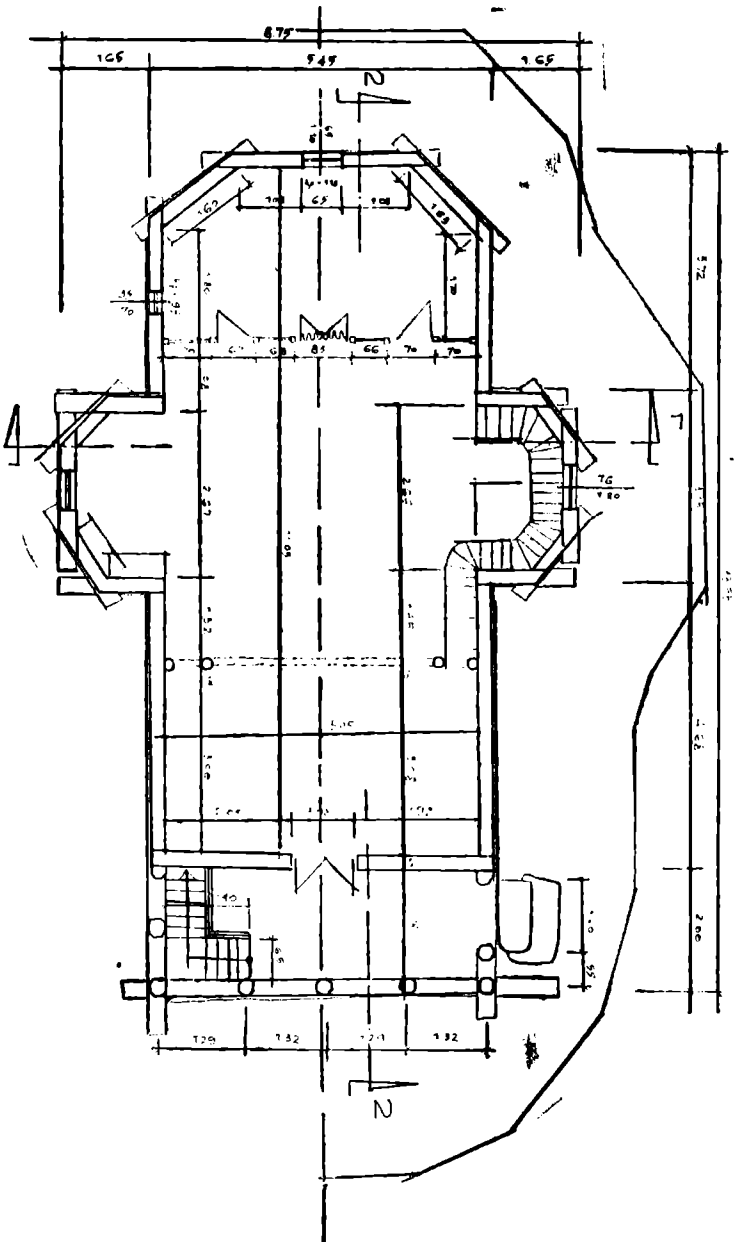

Fig. 7

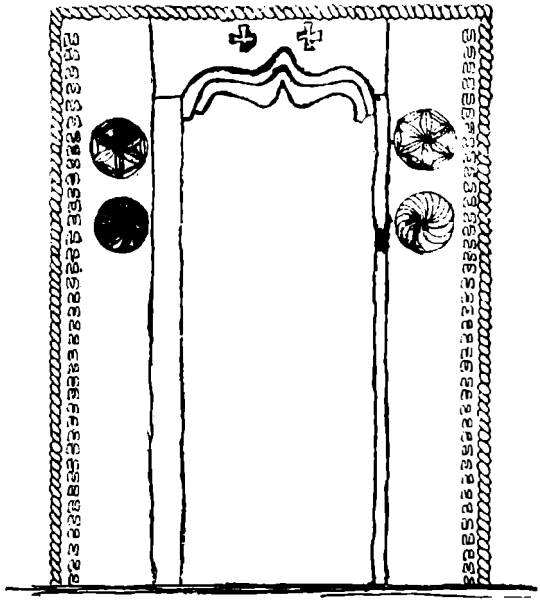

Fig. 8.

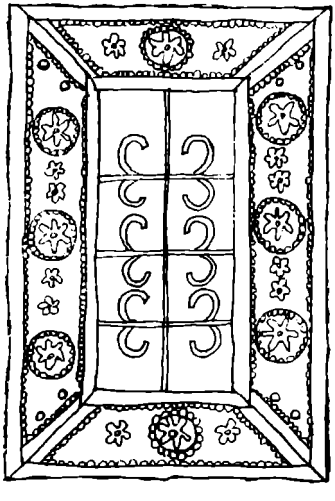

Fig. 10.

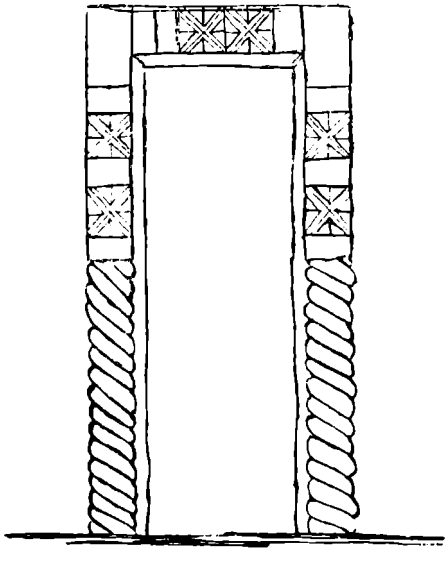

Fig. 9.

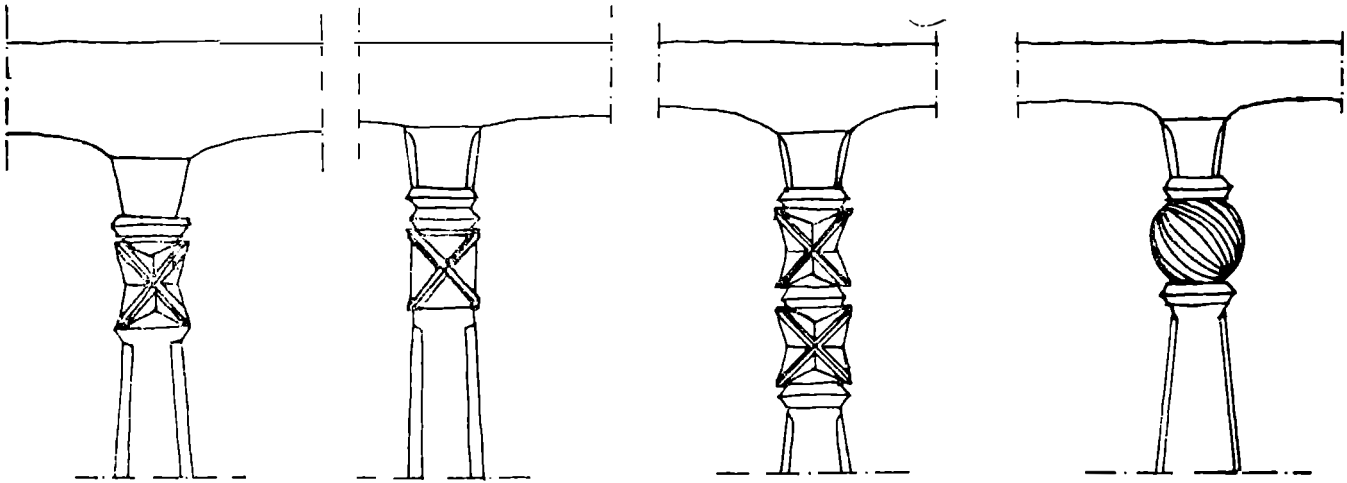

fig 11

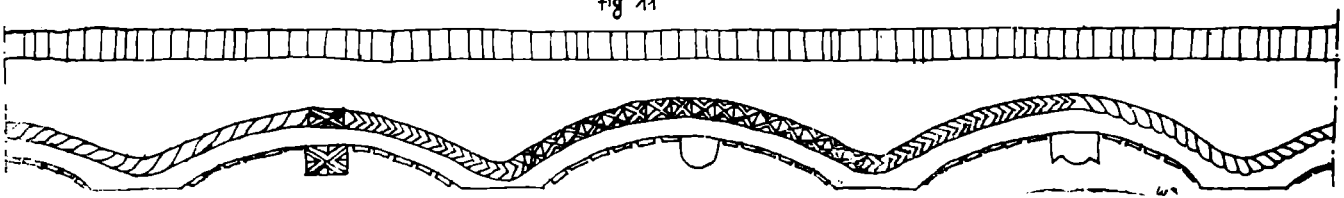

Fig. 12.

UN MOTIV STRĂVECHI ÎN ARTA POPULARĂ DIN VRANCEA : „POMUL VIEȚII"

VIRGINIA ARBORE

Influențate de așezarea geografică și de zonele etnografice limitrofe, în Vrancea s-au păstrat o serie de îndeletniciri artsitice și obiceiuri, ce s-au menținut pînă astăzi, căci „De la ursitoarele care își ursesc soarta cînd abia te-ai născut, pînă la bradul împodobit care-ți arată calea la mormînt, toate faptele mari și mici ale vieții sînt însoțite de ceremonialuri duioase și tainice, de multe ori fără rost, care îngrădesc viața într-un ritual tot atît de sacru ca și cel religios, moștenit aproape neschimbat din bătrînii bătrînilor. Tatatăl face într-un anumit fel casa, mama țese, croiește și coase cămașa cu anumite rîuri, copiii se joacă într-un anumit fel, făcînd mișcări și spunînd uneori cuvinte pe care nu le mai înțelege nimeni, fetele cîntă într-un anumit fel, bătrînele lecuiesc cu anumite descîntece ciudate, pînă și ciobanul își chiamă oile, își sapă fluierul sau bățul într-un anumit fel.

Pretutindeni tradiție urmată necondiționat de popor în marea lui masă, tradiție moștenită din timpuri îndepărtate și trecută din om în om pînă în zilele noastre". [1].

Încît „Numeroase tradiții, superstiții, la care se mai adaugă diferitele creațiuni ale artei populare, atît de puțin cunoscute, cu drept cuvînt au deșteptat curiozitatea, chiar a etnografilor străini, (dr. Haberlandt M.), care le caracterizează astfel că sînt creațiuni ce se numără printre cele mai interesante și mai antice manifestări ale artei populare europene" [2].

Așa stînd lucrurile, în preocupările etnografilor și folcloriștilor din întreaga țară, arta populară vrînceană și anumite obiceiuri legate de nuntă, înmormîntare sau creațiile populare ca baladele, poveștile, zicătorile etc., și-au cucerit un loc de frunte. Vechimea artei populare vrîncene nu se poate calcula, dar un lucru este sigur și anume, că a luat naștere simultan cu trebuințele oamenilor de a-și întocmi lucruri utile, necesare vieții de zi cu zi, dezvoltîndu-se progresiv și îmbrăcînd forme variate de manifestare.

1 Vîlsan G., O știință nouă : Etnografia. Biblioteca secțiunii geogr.-etnografie a Astrei, Nr. 2, Cluj, Ardealul 1927, p. 17—18.

2 Morariu Tiberiu, Obiceiuri, credințe și superstiții legate de „focul viu", 1937, Cluj, p. 3, extrase din Rev. „Freamătul școalei", Nr. 1—2.

Originea artei populare vrîncene este strîns legată de dezvoltarea primelor aşezări stabile din munţii Vrancei. Cercetînd elementele de artă la uneltele şi piesele de uz casnic, am constatat că vrîncenii şi-au împodobit aproape toate obiectele ce le folosesc în gospodărie, în casă, obiectele de îmbrăcăminte, realizîndu-şi lucruri de o mare valoare artistică.

Am urmărit nu numai elementele artistice de pe obiecte, ci şi adecvarea uneltelor la funcţiile pentru care au fost create şi dacă răspund cît mai propriu acestora. Ocupaţiile legate de păstorit au înlesnit dezvoltarea simţului artistic al vrîncenilor, deoarece oamenii au trăit nemijlocit în mijlocul naturii de unde au preluat o mare varietate de motive de inspiraţie. Dar nu numai păstoritul, ci şi culesul în natură, lucrul la pădure sau chiar agricultura redusă de munte, au favorizat dezvoltarea artei populare, de-o autenticitate de necontestat.

Fără a înţelege cadrul în care s-au creat obiectele, produsele îndemînării şi originalităţii vrîncenilor, nu ne putem da seama de gradul reuşitei estetice a acestora. „Ornamentica însăşi, nu poate fi înţeleasă fără a cunoaşte modul de viaţă ale creatorului de valori estetice în cultura materială".

Cercetările întreprinse în Ţara Vrancei au demonstrat că pe un fond străvechi, moştenit de generaţii, s-a creat o artă populară cu trăsături specific vrîncene, îmbogăţite fie prin contactul cu alte zone etnografice puternice, fie prin dezvoltarea firească a altor elemente.

În ornamentica vrînceană există o mare varietate de motive ce decurg din două surse decorative şi anume : un sistem ornamental care se bazează pe materia primă, lemnul, luîndu-şi motivele de inspiraţie din mijlocul naturii, în strînsă legătură cu viaţa pastorală şi alt sistem constînd din împletituri, ţesături, ceramică etc. care decurge din imitarea tehnicilor îngăduite de acestea. Iar aceste motive ce le găsim reprezentate pe diferite materii prime, sînt rezultatul unor creaţii colective, prin includerea trăsăturilor particulare generalului, prin trecerea timpului în decurs de veacuri.

Ornamentica vrînceană diferă după materialele pe care se aplică, un singur motiv circulînd cu insistenţă indiferent dacă materialul folosit este lemnul, osul, fibrele textile etc. şi anume „pomul vieţii". De circulaţie întinsă şi întîlnit în toate regiunile ţării, acest motiv are o semnificaţie mitologică, spre deosebire de alte motive ornamentale al căror sens s-a pierdut.

În legendele populare acest mit al pomului vieţii apare în mod constant cu semnificaţia unui pom dătător de viaţă, căci, cele mai interesante obiceiuri, se mai păstrează în unele părţi ale ţării printre care şi Vrancea, în zone mai retrase, unde civilizaţia a pătruns mai pe îndelete şi unde orăşenizarea nu a înăbuşit aceste forme străvechi de cultură şi de artă populară. Din multitudinea de ornamente folosite pe obiecte, „pomul vieţii" este deosebit de interesant pentru credinţele şi superstiţiile ce-au fost legate în timp, de acest ornament.

Folosirea bradului împodobit cu tot felul de lucruri atunci cînd mortul este dus în drumul său din urmă, se mai păstrează și astăzi cu cea mai mare sfințenie la înmormîntările de la țară.

În ornamentica străveche „pomul vieții" era figurat ca un pom simplu cu păsări și fructe, descompus sub aspectul unor ramuri ce se întind spre cer sau sub aspectul unui brad.

În țară apar extrem de multe variante ale pomului vieții, pe cînd în Vrancea acest motiv e mai simplu folosindu-se pe ceramică, pe mobilier, pe textile de casă, pe piesele de îmbrăcăminte și în arhitectură. Interpretarea simbolică a pomului nu mai constituie o preocupare pentru creatorul popular, acesta folosindu-l prin transmiterea de la un meșter la altul. Urmărirea în timp a drumului parcurs în dezvoltarea sa istorică în Vrancea este aproape imposibilă, căci aplicîndu-se pe materiale perisabile, primele înfățișări nu pot fi percepute. Pentru acest motiv ne mulțumim cu cercetarea reprezentărilor motivului pe obiectele ce ne parvin din secolul al XIX-lea și al XX-lea.

Cercetînd obiectele ce se află în depozitele secției de etnografie din Focșani sau cele întîlnite la locuitori, am ajuns la concluzia că acest motiv are o mare vechime, întrucît formele ce apar astăzi sînt schematizate, mai simplificate și apar în colțurile cele mai retrase ale munților Vrancei.

Reprezentările cele mai frecvente de pe materialele din Vrancea sînt : bradul, mărul, laleaua etc. Imaginea bradului este redată destul de fidel, de asemenea cea a lalelei, pe cînd cea a mărului e mai schematică, încît la un moment dat nu-ți dai seama ce pom este reprezentat. Imaginile nu se reduc numai la aceste reprezentări, căci pe obiecte apar ca motive decorative diferiți arbuști sau plante cu multe ramificații ce îmbrățișează un motiv central.

În Vrancea motivul „pomul vieții" apare modificat în funcție de materia primă pe care se aplică. Astfel „brăduțul" este motivul care se pretează cel mai bine la lemn, iar celelalte reprezentări de arbori se folosesc pe textile și ceramică.

Astfel, pe un tipar de caș rotund realizat din lemn de paltin, este crestat un brăduleț cu baza formată dintr-o rădăcină, iar jos și sus cîte trei stele completează imaginea. Chiar vîrful bradului este ornamentat de-o stea. Această ornamentare realizată pe un tipar de caș poate fi pusă în legătură și cu pomul de sărbători, simbol al bucuriei, al vieții prelungite — bradul fiind arborele ce-și menține vitalitatea nezdruncinată chiar și în anotimpul iernii.

Pe un păpușar (tipar de caș dreptunghiular), „pomul vieții" este reprezentat prin trei ramificații a unei plante, „margareta". Rădăcina stufoasă acoperă partea de jos a păpușarului.

Pe un alt păpușar din 1916, imaginea pomului apare schematică, fiind semnalată numai prin cîteva elemente. Mi se pare interesantă reprezentarea acestui motiv pe un păpușar provenind din satul Negrilești, comuna Bîrsești, unde motivul „pomul vieții" formează cadrul ce constituie chenarul motivului „crucea".

Partea a doua a păpușarului, la prima vedere, amintește de forma pristolnicelor.

Pentru acest motiv crucea constituie ornamentul central al tiparului.

Esența lemnului pe care se aplică motivul ornamental și forma obiectului, dictează „motivul" ce se pretează prin excelență la un obiect sau altul. Astfel „brăduțul" formează ornamentația obișnuită a sărărițelor (solnițelor de perete) și a lăzilor de zestre. Pe unele lăzi de zestre, alături de motivele ornamentale geometrice, motivul „pomul vieții" este acel element decorativ ce încadrează sub aspectul a doi brazi, a căror rădăcini nu se văd, crucea, ce este așezată în mijlocul a trei cercuri concentrice. Deși semnificația acestei reprezentări s-a pierdut în decursul timpului, elementul în sine a fost preluat din generație în generație, ajungînd pînă în contemporaneitate.

Pe cofițele pirogravate, „pomul vieții" este realizat pe capac, pe vas sau uneori pe ambele părți, luînd diferite înfățișări. Pe cofițele folosite de vrînceni cu ocazia diferitelor ceremonii motivul este reprezentat sub forma unei flori cu opt petale. Pe capac imaginea pomului este descompusă, căci spațiul nu permite desfășurarea unei imagini mai ample.

Pe o cofoaie din comuna Nereju situația este inversă și anume, elementele descompuse ale florii formează decorația vasului propriu-zis, iar pe capac este reprezentat pomul cu patru ramificații ce se termină cu o floare. Rădăcina este inexistentă.

Pe ploștile folosite de către vornici cu ocazia nunților, printre alte elemente decorative, motivul „pomul vieții" într-o reprezentare cît se poate de realistă este foarte frecvent întîlnit. Aplicat pe partea centrală a vasului sau înconjurînd cu două brațe motivul central, el sugerează simbolul unei vieți ce începe în doi. Mi se pare cît se poate de expresivă această reprezentare pe obiectele legate de ceremonial (de ex. cofițele folosite la ceremonii, ploștile vornicilor etc.).

Pe ceramica de la Irești, smălțuită, motivul este descompus încît la prima vedere s-ar părea că ornamentul nu are nici o semnificație. Motivul se îndepărtează mult de redarea pomului, fiind conceput ca o redare fidelă a unei flori sau a mai multora, dispuse pe fondul verzui al vasului.

Pe ceramica smălțuită din comuna Garoafa, imaginea pomului este tratată în mod real, dar niciodată singură. Pe un cofer, pe fondul crem al vasului, crengi încărcate de flori formează decorația. Ghirlande alcătuite din diferite flori formează o decorație bogată ce ornamentează atît paharele, cănițele, vasele pentru flori, talgerele, cît și strachinile. Laleaua constituie ornamentul agreat. Tulpina întreagă sau flori compuse și dispuse pe vase, încadrate în cercuri concentrice și motivul „valul" formează decorația ceramicii din comună.

În privința textilelor, lucrurile sînt mai complicate, reprezentările fiind mai schematizate și apărînd într-un număr redus de variante. Scoarțele de perete sau în denumirea locală „păretarele" sînt ornamentate prin vrîste înguste și late, în intervalul cărora sînt țesute alesături policrome. Alte ori, pe vrîstele late sînt realizate alesături policrome,

geometrice. Pe cele mai vechi păritare, motivul „pomul vieții" este format din tulpina unei flori ce se repetă pe latul acestuia. Rădăcina nu se vede, iar florile apar ca niște steluțe sau cruci ce scot în evidență motivul prin coloritul viu. Alte-ori pe păritarele a căror ornamentații sînt formate din motive geometrice, chenarul este realizat din motivul pomului descompus. Vîrful pomului abia este conturat de cîteva flori desprinse de pe tulpină. Această descompunere este forțată de spațiul extrem de restrîns în care trebuie să se încadreze motivul. Urmărindu-se evoluția stilului ornamental la țesăturile și cusăturile din Vrancea, se observă o continuă transformare în decursul timpului și dorința de-a împrumuta elemente ornamentale de la alte zone etnografice. Pentru acest motiv, pomul vieții este redat foarte rar pe covoarele și păritarele ce se țes astăzi. Se mai menține totuși pe cusăturile realizate în cruci, în special pe fețele de pernă și pe împletiturile din dantelă. Aici motivul este realizat mai puțin schematizat, el tinzînd la o redare cît mai aproape de natură.

O latură esențială a artei populare o constituie portul cu elementele sale caracteristice, derivat din cel al strămoșilor noștri daci. Urmărind motivele ornamentale de pe cămăși și catrințe, observăm de asemenea prezența acestui motiv, într-o reprezentare extrem de atrăgătoare. Astfel pe o cămașă de femeie din comuna Vrîncioaia într-o repetare foarte fidelă a motivului, acesta este alcătuit dintr-o tulpină cu multe ramificații ce se termină cu un grup de flori mici. Pe o altă cămașă, tot din comuna Vrîncioaia, motivul este răspîndit pe piept și mîneci sub forma unui pin a cărui rădăcină nu se vede. Acest motiv central, este încadrat de crenguțe ce dă o anumită măreție motivului.

La o cămașă din comuna Andreiașu de Jos, ornamentația este realizată de o creangă ce se răspîndește de sus pînă jos, atît pe piept, cît și pe mîneci. Lucrată pe pînză de casă, ornamentația realizată din arnici negru, roșu, albastru, fir alb și galben, are un aspect delicat, distins, scoțînd în evidență sensibilitatea artistică a celui ce-a creat modelul. Desigur, la piesele de port exemplele ar putea fi multiple, însă mă opresc la alte piese de îmbrăcăminte confecționate din piele, la care motivul studiat apare prin excelență. Pieptarele din blană de oaie sînt foarte răspîndite în Vrancea. Ele sînt împodobite cu motive florale numai pe piept. Motivul realizat din lînă subțire, în culori vii, este pomul vieții răspîndit în mijlocul pieptarului. Rădăcina pomului se întinde sub cele două buzunare, iar tulpina se ramifică peste acestea ca apoi să se înalțe și să acopere pieptul. Bundele sau bundițele sînt purtate atît de femei cît și de bărbați pe timp friguros. Motivele ce le împodobesc sînt florale, de obicei răspîndite pe margine. Pomul vieții împodobește bondița în partea de jos, sub aspectul unei flori cu rădăcina scurtă și cu tulpina ramificată bogat. Florile, lucrate în culori stridente alcătuiesc cea mai mare parte a motivului. La cojoace ornamentația este mai simplă, mai schematizată. Cîmpii ornamentali ocupă suprafețe mici. Decorația se realizează cu măiestrie și plasticitate, denotînd un simț al desenului ornamental și al cromaticii.

În concluzie, se poate observa că pomul vieţii, acest motiv atît de răspîndit în întreaga ţară şi în special în Moldova, în Vrancea îmbracă forme variate după piesa pe care se aplică. Dar indiferent că este vorba de lemn, fibră textilă sau piele, acest motiv are o largă răspîndire căci e simbolul vieţii — simbol ce şi-a pierdut semnificaţia în decursul timpului, dar nu şi valoarea din punct de vedere estetic.

BIBLIOGRAFIE

1 Tomida — Cusăturile şi broderiile costumului popular din România, Bucureşti, 1972.
2 Bănăţeanu T. — Ornamentul în arta populară românească, Bucureşti, 1963.
3 Petrescu Paul — „Pomul vieţii" în arta populară din România în Studii şi cercetări de istoria artei, nr. 1, 1961.
4 Bănăţeanu T. — Port, ţesături, cusături, Bucureşti, 1955.
5 Capesius — Mobilierul ţărănesc românesc, Cluj, 1974.
6 Diaconu I. — Aspecte etnografice putnene, Focşani, 1936.
7 Diaconu I. — Ţinutul Vrancei (etnografie, folklor, dialectologie I—II), Bucureşti, 1969.
8 Florescu Florea-Bobu — Portul popular din Vrancea, Bucureşti, 1957.
9 Focşa Gh. — Muzeul satului, muzeu etnografic în aer liber, Bucureşti, 1966.
10 Focşa Gh. — Muzeul satului din Bucureşti, Bucureşti, 1970.
11 Focşa Gh. — Muzeul de artă populară al R.S.R., Bucureşti, Bucureşti, 1967.
12 Gusti D. — Nerej, un village d'une région archaïque, Bucureşti, 1939.
13 Iorga N. — L'art populaire en Roumanie, Paris 1923.
14 Mănăstireanu — Tradiţii şi obiceiuri româneşti, Bucureşti, 1968.
15 Oprescu G. — Arta ţărănească la români, Bucureşti, 1922.
16 Morariu T. — Obiceiuri, credinţe şi superstiţii legate de „focul viu", Cluj, 1937.
17 Petrescu P. — Broderii pe piele în arta populară românească, Bucureşti, 1968.
18 Petrescu P. — Meşteşuguri artistice în România, Bucureşti, 1967.
19 Samurcaş T. — Izvoade de crestături ale ţăranului român, Bucureşti, 1928.
20 Samurcaş T. — L'art du peuple roumain, Geneva 1925.

UN TRÈS ANCIEN MOTIF DE L'ART POPULAIRE — L'ARBRE DE LA VIE

Résumé

L'auteur présente le développement de certaines ocupations artistiques et coütumes qui ont été gardées jusqu'aujourd'hui dans la zone etnographique nommée „Le pays de Vrancea".

Parmi elles le motif „De l'arbre de la vie" apparait constamment ayant la signification d'un arbre vivifiant à differentes d'après la pièce sur laquel ce on l'applique.

Ce motif, soit qu'il s'agisse du bois, fibre textile au cuir à un large developpement dans les villages de Vrancea car il est le symbole de la vie — symbole qui a perdu sa signification le long des annés, pas sa valeur du point de vue esthétique.

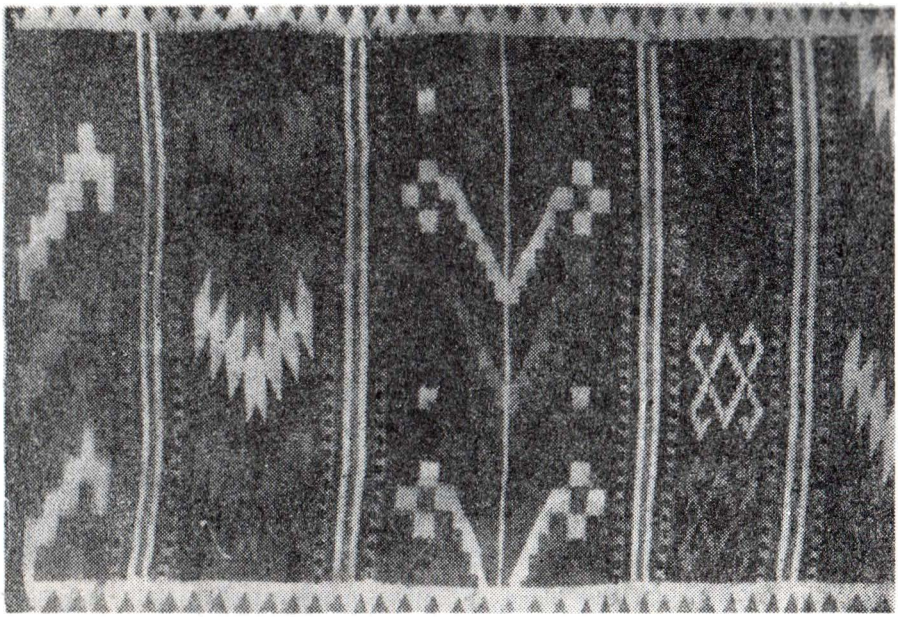

Fig. 1 — **Păritar din comuna Năruja — avînd** ca ornament „Pomul vieții".

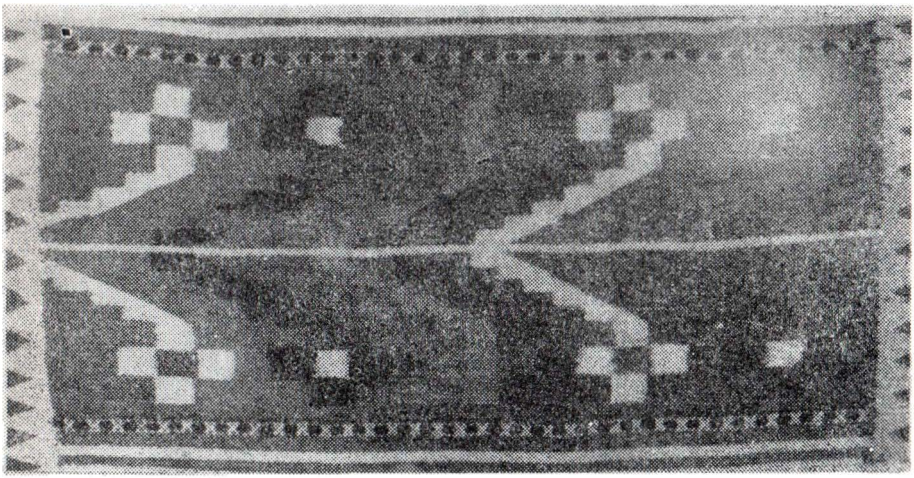

Fig. 2 — **Detaliu.**

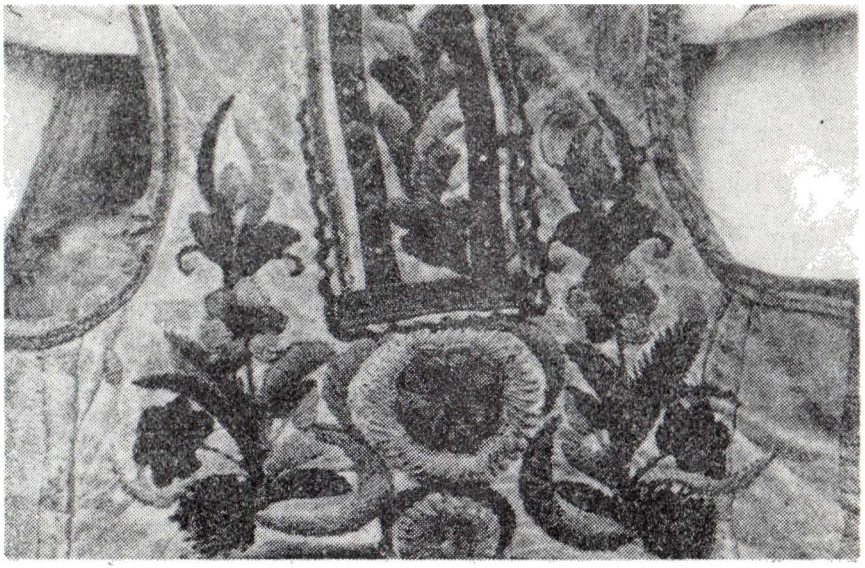

Fig. 3 — Pieptar din blană de oaie, comuna Bîrsești, satul Negrilești.

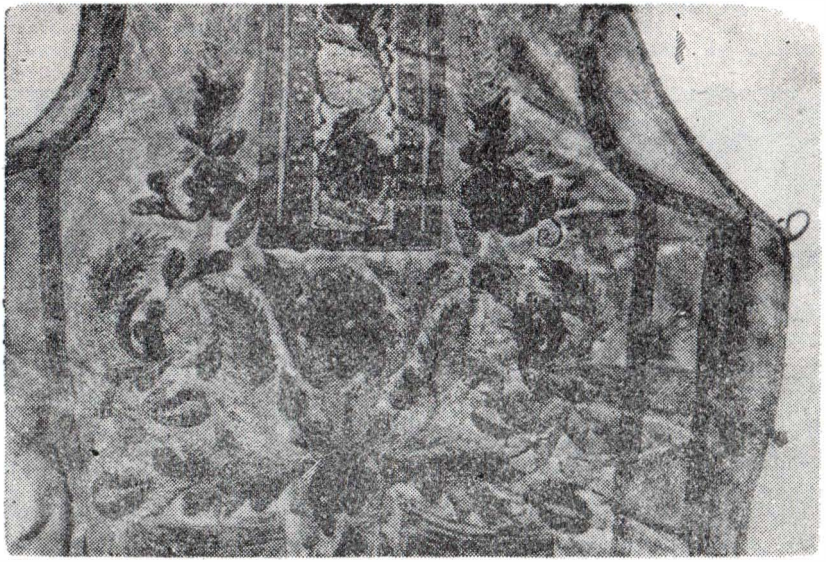

Fig. 4 — Idem.

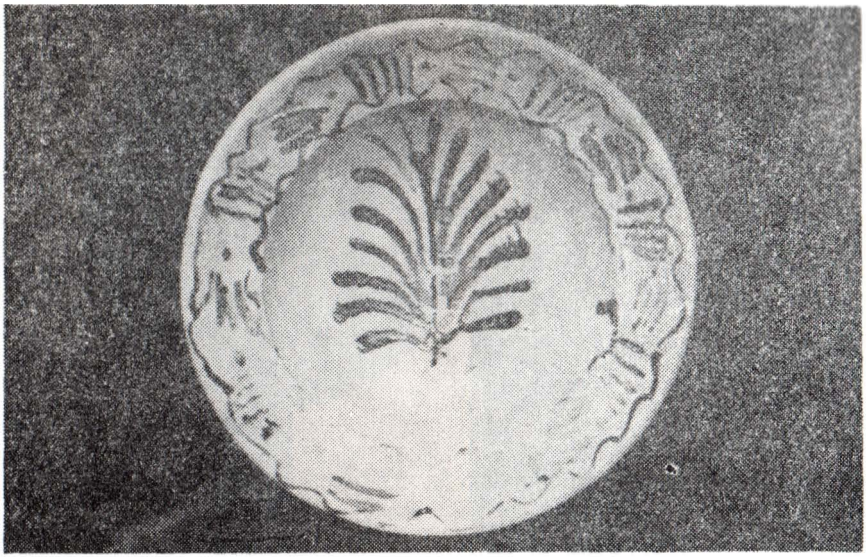

Fig. 5 — Talger din ceramică smălțuită — ornamentul „bradul", din comuna Vidra, satul Ireşti.

Fig. 6 — Oală cu două torți din ceramică smălțuită, ornamentată cu „tulpina lalelei" — comuna Garoafa.

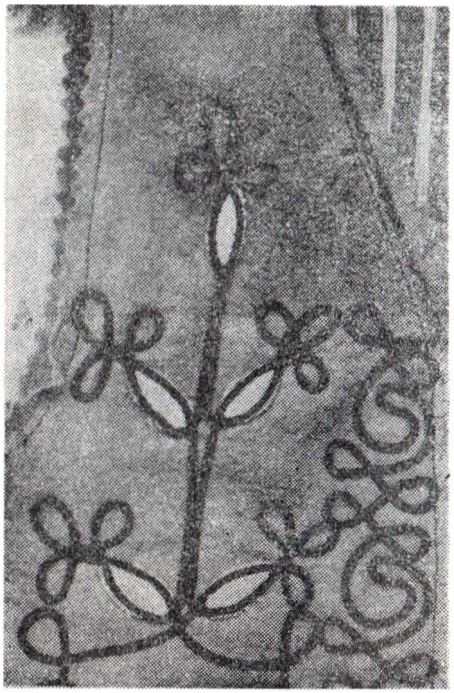

Fig. 7 — Detaliu — vestă din comuna Năruja, lucrată cu găitan negru — motiv „pomul vieții".

Fig. 8 — Cofiță din comuna Nereju, ornamentată cu „pomul vieții".

Fig. 9 — Idem

Fig. 10 — Tipar de caș rotund, din comuna Bîrsești, sat Negrilești, ornament „bradul".

Fig. 11 — Bîtă ciobănească din comuna Tulnici.

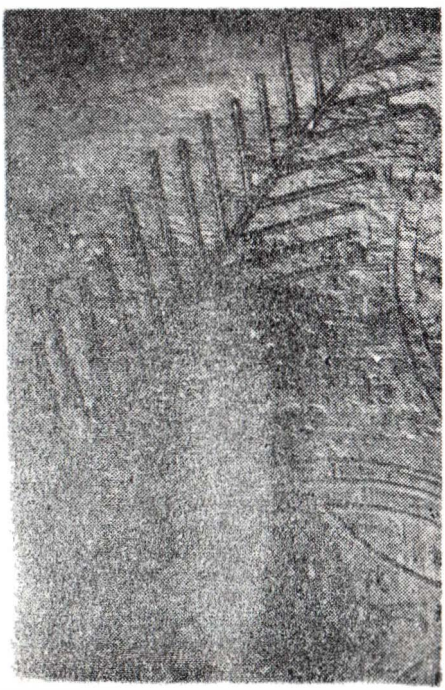

Fig. 12 — Detaliu — de pe ladă de zestre din comuna Vrîncioaia, motiv „bradul".

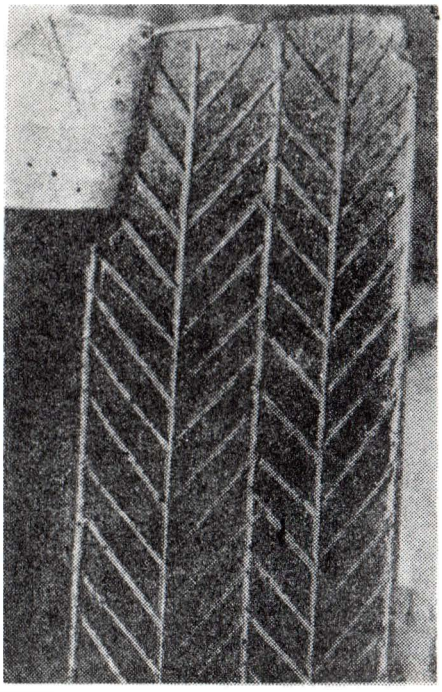

Fig. 13, Motivul „bradul" de pe o ladă de zestre din comuna Vrîncioaia.

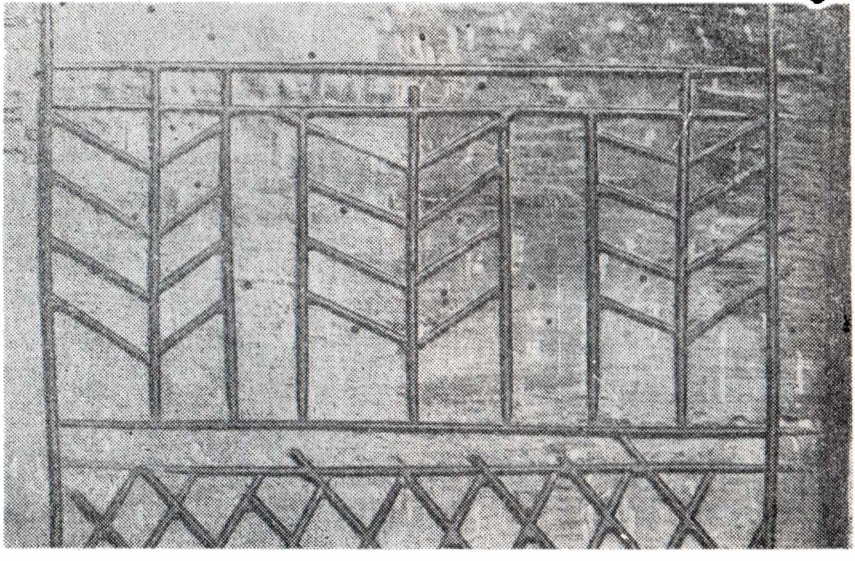

Fig. 14. Motivul „bradul" de pe o ladă de zestre din comuna Vrîncioaia.

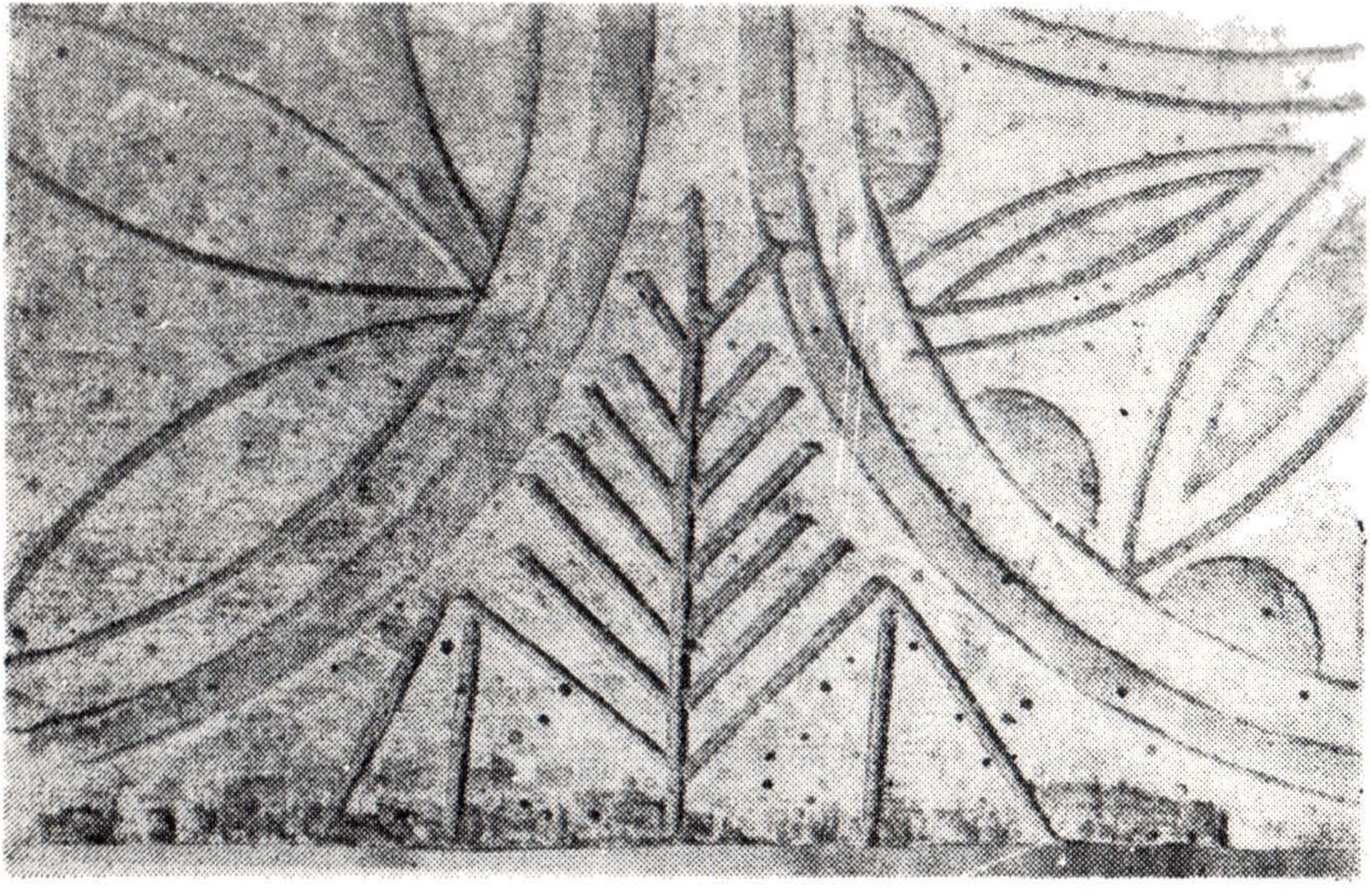

Fig. 15. Motivul „bradul" de pe o ladă de zestre din comuna Vrînciocaia.

UN MORMÎNT „IN SITU" DIN EPOCA BRONZULUI — CULTURA MONTEORU — DESCOPERIT LA CÎNDEȘTI — VRANCEA ÎN EXPOZIȚIA MUZEULUI FOCȘĂNEAN

VICTOR BOBI

Prezentarea unor exponate arheologice „in situ" în expozițiile muzeelor, dau o notă cît mai apropiată de modul în care au fost descoperite și totodată considerăm o realizare muzeistică din multiplele sarcini în munca instructiv-educativă și de cunoaștere a valorilor patrimoniului cultural național de către vizitatori.

Printre numeroasele piese ce alcătuiesc expoziția de bază a Muzeului județean de istorie și etnografie Focșani, se numără și mormîntul in situ, mormînt dublu de inhumație, în cutie de piatră (cistă) aparținînd epocii bronzului — cultura Monteoru (faza I c_3).

Este mormîntul nr. 18 descoperit în necropola de la Cîndești [1] — Vrancea, punctul „Coasta Banului" cu ocazia cercetărilor din anul 1970.

După identificare și finisare s-a putut observa că este vorba de o construcție funerară deosebită [2], din lespezi de conglomerat calcaros dispus pe cant pentru a alcătui cutia propriu-zisă și acoperită de o altă lespede de piatră peste care se mai afla un mormînt de incinație fără urnă (fig. 1).

După scoaterea plăcii care acoperea cutia de piatră și finisarea superficială a mormîntului, s-a putut constata că este vorba de un mormînt dublu [3]. Ca inventar avea depus în partea stîngă a scheletelor un vas cu tortițe supraînălțate, (faza M I c_3), iar deasupra lespedei superioare, în dreptul membrelor inferioare se mai afla un vas de ofrandă (spendegefäss) cu corpul prelung, fundul ascuțit și gîtul în formă de pîlnie [4].

---

1 Stațiunea arheologică de la Cîndești se găsește în marginea de nord—vest a satului Cîndești, comuna Dumbrăveni, județul Vrancea.

Este o stațiune complexă, cu o continuitate de locuire, începînd cu epoca bronzului — cultura Monteoru și pînă în secolul al XVIII-lea, și necropola din epoca bronzului — cultura Monteoru unde începînd din anul 1969 și pînă în 1978 au fost cercetate un număr de 550 morminte de inhumație și incinerație.

Săpăturile arheologice au fost întreprinse de către Muzeul județean de istorie și etnografie Focșani, reprezentat de Victor Bobi în colaborare cu Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol" Iași, reprezentat de Marilena Florescu — responsabil de șantier.

2 Marilena Florescu, Cîteva observații privind ritul și ritualurile comunităților tribale monteorene în lumina săpăturilor de la Cîdești, județul Vrancea, Carpica 1978, p. 108.

3 Idem.

4 Ion Nestor, în Istoria României, vol. I 1960, p. 105, Ed. Academiei R.S.R.

S-a procedat la umplerea cutiei mormîntului cu nisip, pentru a nu fi dislocate scheletele şi vasul în timpul transportului, apoi s-a început operaţiunea de degajare a mormîntului.

A fost confecţionată o cutie fără fund de lemn de stejar cu dimensiunile de 1,25 m × 0,95 m şi înălţimea de 0,55 m în aşa fel să rămînă un interval de pămînt de circa 0,16 m între cutia de piatră a mormîntului şi cutia de lemn. Apoi a început operaţiunea de marcare a zonei de degajare a pămînlului după dimensiunile interioare a cutiei de lemn şi cu un interval de 0,50 m între cutia de lemn şi zona de pămînt pentru a se putea lucra în condiţii bune. Pe măsura finisării zonei exterioare a mormîntului după forma cutiei de lemn, a fost introdusă cutia cît se poate de fest pînă la circa 0,20 m de la baza mormîntului, iar partea superioară a cutiei a rămas situată la circa 5 cm deasupra cutiei de piatră, în aşa fel ca mormîntul să se afle în interiorul cutiei de lemn (fig. 2/a).

După degajarea laterală, s-a început decuparea inferioară a mormîntului prin îndepărtarea pămîntului de sub cutia de lemn la dimensiunile unei scînduri de 0,95 × 0,20 m din lemn de brad care a fost bătută în cuie la baza cutiei de lemn, apoi sprijinită de doi piloni laterali şi continuată săpătura pentru dimensiunile celei de-a doua scînduri şi completarea în continuare cu piloni de susţinere pînă la decuparea finală (fig. 2/b).

După degajarea mormîntului, şanţul din faţă (fig. 2/b) a fost umplut cu pămînt, apoi întreaga cutie de lemn a fost ambalată cu scînduri de brad de aceleaşi dimensiuni şi legată pentru siguranţă cu sîrmă fier-beton, cu două legături pe lăţime şi una pe lungime. Apoi s-a construit o rampă de pămînt pentru scoaterea din şanţ şi încărcarea în maşină.

Adus în sala de expoziţie la muzeu, s-a procedat la scoaterea nisipului din interiorul cutiei de piatră, finisarea scheletelor, tratarea şi conservarea materialului osteologic[5] (fig. 3/a) şi restaurarea vaselor.

Peste cutia de lemn a fost introdusă o altă cutie — vitrină special confecţionată pentru a i se monta şi plăci de cristal în partea superioară.

După un ultim retuş exponatul a fost inclus în circuitul expoziţional pentru vizitare (fig. 3/b).

SÉPULTURE „IN SITU" DE L'EPOQUE DU BRONZE — CULTURE DÉCOUVERT À CÎNDEŞTI — VRANCEA DANS L'EXPOSITION DU MUSÉE DE FOCŞANI

Résumé

À l'occasion de la recherche de la nécropole de l'époque du bronze — culture Monteoru Cîndeşti, département de Vrancea, où jusqu'à 1978 ont été identifié 550 sépultures à inhumation et à incinération, on a pris d'une sépulture à inhumation double „in situ" en boîte de pierre, qui après consercation et traitement a été inclu dans le circuit expositionnel du musée d'histoire et d'ethnographie Focşani.

5 Conservarea şi tratarea scheletelor s-a făcut în laboratorul Muzeului judeţean de istorie şi etnografie Focşani.

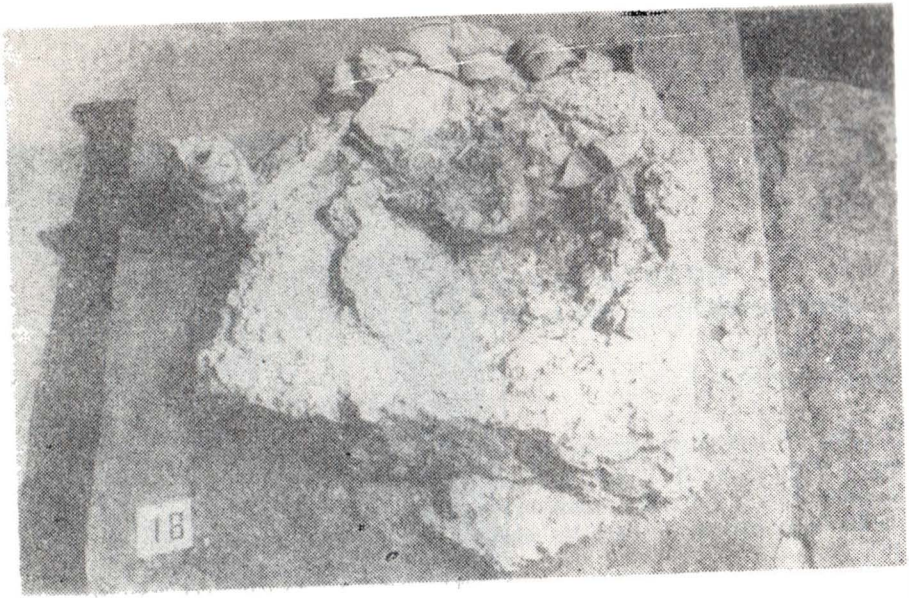

Fig. 1 Mormîntul nr. 18 după prima finisare.

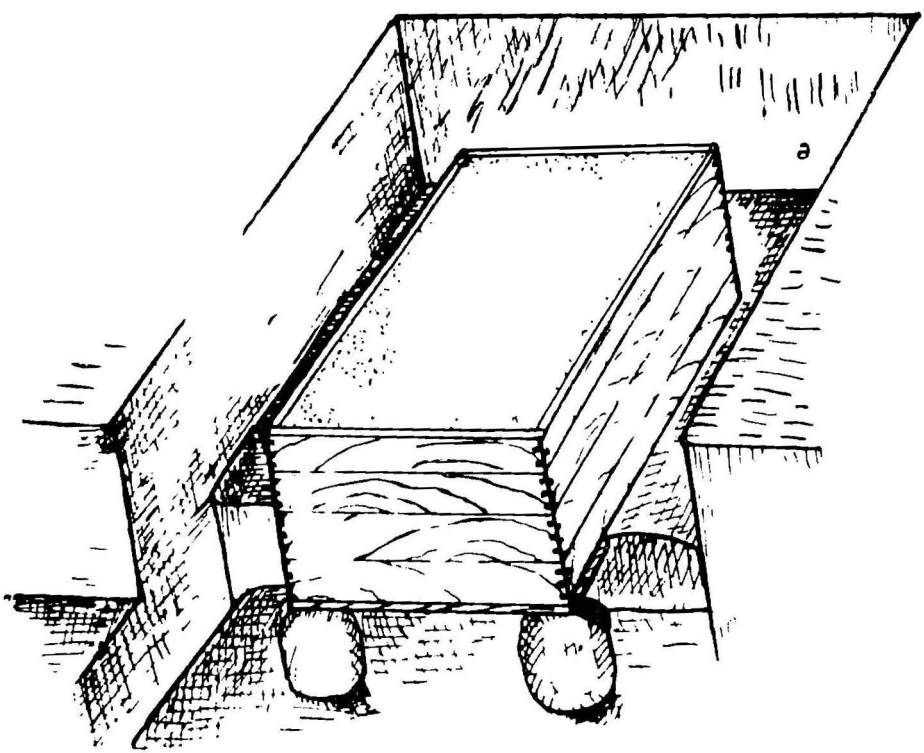

Fig. 2 Operațiunea de degajare și decupare.

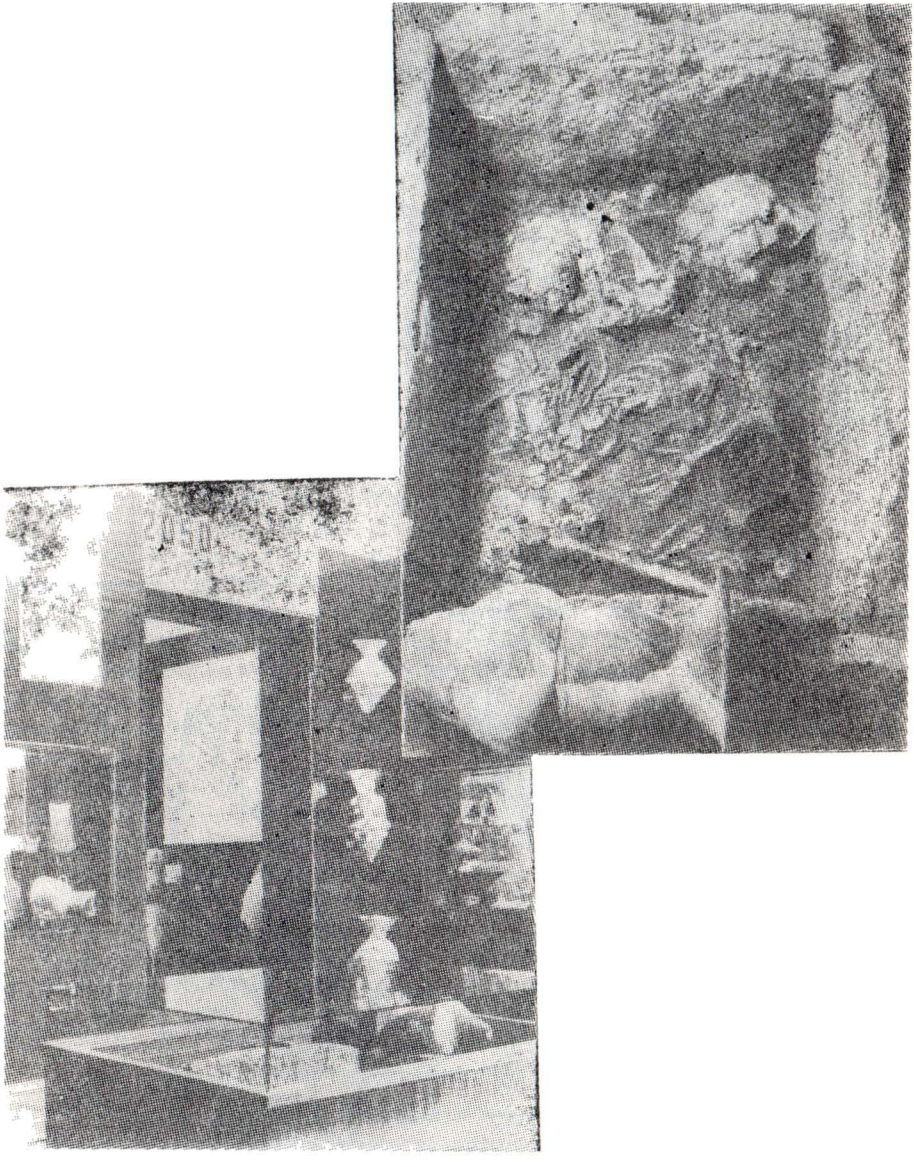

Fig. 3, Mormîntul nr. 18 după finisare, conservare și introducere în circuit.

CONDIȚIILE ȘI FORMELE BIODEGRADĂRII PIESELOR DIN LEMN. PROFILAXIE ȘI COMBATERE

IVANCIA LILIȘOR
IVANCIA NICOLAE

Mai mult ca oricînd, astăzi se pune problema păstrării în cele mai bune condiții a ceea ce a creat mai valoros omul de-a lungul vremii, pentru a putea transmite generațiilor viitoare informația cea mai convingătoare a ceea ce a fost și este, a ceea ce a avut și are mai de preț poporul nostru pe aceste meleaguri.

Grija pentru păstrarea bunurilor naționale a devenit o problemă de stat, o problemă de conștiință a întregului popor și îndeosebi a noastră, a celor care avem chemarea expresă la realizarea acestui măreț deziderat.

Se știe că muzeele, instituțiile de cult, dețin cele mai mari și mai valoroase colecții de obiecte de artă, tehnice și științifice. O mare parte dintre acestea sînt confecționate din lemn, din acest motiv ne-am propus să prezentăm cîteva aspecte privind cauzele degradării acestora și totodată mijloacele de profilaxie și combatere, venind în felul acesta în ajutorul celor interesați în a păstra cît mai nealterat această bogăție națională. Pentru descoperirea și colectarea acestor obiecte a fost nevoie de muncă susținută, de pricepere și dăruire, de cunoaștere și înțelegere. Dar dacă munca noastră s-ar opri numai la colectarea acestor valori și depozitarea lor în spațiul afectat muzeului, putem spune că nu am făcut mare lucru, ba mai mult, am contribuit la pierderea irecuperabilă, uneori, a acestor obiecte.

Susținem acest lucru, pentru că încă se mai crede că odată scos obiectul din circulația inerentă ca bun material și a manipulării lui nepricepute, acesta ar deveni nepieritor. Am luat obiectul dintr-un microclimat unde el se adaptase și a supraviețuit vremurilor, pentru a-i oferi în cadrul muzeului condiții cu totul diferite și nu întotdeauna cele optime pentru continuarea în timp a existenței sale. Factorii mediului de expunere sau de depozitare, cînd nu sînt corelați cu cerințele de păstrare a obiectului, acționază din plin asupra acestuia ducînd la îmbătrînirea și degradarea prematură a lui. De cele mai multe ori, spațiile muzeale ne-au fost date și nu create special pentru scopurile noastre. Ne revine sarcina, mai cu seamă pentru al doilea caz, pornind de

la cunoaşterea cerinţelor optime de păstrare a diferitelor categorii de bunuri muzeale, să le asigurăm condiţiile cele mai corespunzătoare, pentru a îndepărta sau cel puţin de a frîna procesul fizic de îmbătrînire a acestora, printr-o conservare ştiinţifică, folosind metode tehnice moderne aplicate cu succes în rezolvarea acestui deziderat.

Biodegradarea obiectelor muzeale este determinată de transformările fizico-chimice şi biologice ce se petrec în masa lemnului datorită acţiunii factorilor nocivi din mediul ambiant. Pentru a înţelege mai uşor aceste fenomene este necesară cunoaşterea structurii şi compoziţiei chimice a lemnului, materialul de construcţie a obiectelor şi obiectivelor noastre muzeistice.

A. Lemnul este o categorie de materie de natură organică în compoziţia căruia găsim

— celuloză (formată prin polimerizarea moleculelor de glucoză) în proporţie de 40—50%, fibrile lungi grupate în fascicule (numite micele), care formează scheletul de bază al membranei. Fibrilele de celuloză sînt dispuse în fascicule, formînd unităţi cristalizate ce merg paralel, dar cu legături laterale şi încrucişări care măresc unitatea membranei, pe de altă parte crează spaţii libere, numite spaţii intermicelare. Aceste spaţii intermicelare dau proprietatea de permeabilitate a lemnului pentru aer, apă şi alte substanţe, constituind locuri favorabile unor depuneri definitive ;

— lignina este o asemenea depunere, pătrunzînd în spaţiile libere, în formaţii ramificate, ca o reţea, în proporţie de 20—30%. În acest mod fibrilele de celuloză, care izolate sînt rezistente la tracţiune, dar nu şi la îndoire, prin cimentarea cu lignină formează un complex asemănător cu betonul armat, capabil să reziste la presiuni ;

— săruri, apă etc., în proporţie de 20—40%.

Apa care intră în compoziţia lemnului se află fie în stare liberă (picături) în capilarele lemnului şi care poate fi îndepărtată prin mijloace mecanice, fie în stare legată prin higroscopicitate. Umiditatea de echilibru trebuie să fie cît mai mică, să nu atingă sau să depăşească proporţia de 30%, depăşirea ducînd la putrezirea lemnului, iar pierderea apei legate producînd deformări grave.

Odată cu vîrsta la unele specii se produce o diferenţiere în masa lenmului, distingîndu-se două zone, una centrală de culoare mai închisă numită duramen şi alta periferică mai deschisă, alburn.

Duramenificarea este un proces de impregnare a membranelor cu substanţe organice (răşini, coloranţi, gume, tanin) uneori şi săruri minerale.

Vîrsta la care începe duramenificarea variază cu specia, la salcîm la 5 ani, la stejar la 20, la frasin la 40, iar la plop şi la salcie nu se produce deloc.

Speciile lipsite de duramen au lemnul moale şi longevitate mică, fiind atacate de ciuperci în partea centrală, măcinîndu-se şi devenind scorburoase.

La unele specii de arbori care, în mod normal, nu formează duramen, acesta poate să apară în urma îmbolnăvirii. Astfel, poate să apară un duramen fals sau patologic, cunoscut sub denumirea populară de inimă roşie, la fag sau la molid.

Piesele lemnoase de muzeu sînt confecţionate din esenţe diferite, aparţinînd speciilor de foioase sau răşinoase.

Din speciile de foioase, amintim : fagul, stejarul, teiul, ulmul, arinul, iar dintre răşinoase molid, tisa, tuia, bradul, pinul, laricele, chiparosul etc.

B. Lemnul suferă transformări de structură datorită acţiunii concomitente a factorilor atmosferici, luminii, agenţilor chimici şi biologici. În condiţii favorabile de temperatură şi umiditate, factorii biologici produc modificări profunde a structuriii fizice şi chimice a lemnului, ducînd la degradarea lemnului prin fenomenul de biodeteriorare.

Agenţii biologici de degradare a lemnului se împart în două mari categorii

— agenţi vegetali — microorganisme (virusuri şi bacterii) şi ciuperci xilofage ;

— agenţi animali din care amintim insectele xilofage (care degradează celuloza) şi mamifere.

Aceşti agenţi biologici pot acţiona asupra materialelor de natură organică, în două moduri fie folosindu-le ca sursă de hrană, ceea ce duce la o degradare prin nutriţie sau prin degradare funcţională, cînd agentul biologic foloseşte lemnul numai ca suport al existenţei sale, hrănindu-se cu substanţe exterioare, produşii de nutriţie eliminaţi, producînd pătarea, corodarea şi în ultimă instanţă distrugerea piesei din lemn.

Pentru reuşita acţiunilor de prevenire şi combatere a agenţilor biologici se impune cunoaşterea din toate punctele de vedere (morfologic, fiziologic, sistematic etc.) a biodeterioratorilor.

Microorganismele ajunse la anumite dimensiuni se înmulţesc prin diviziune celulară directă sau sciziparitate. Astfel, celula se sugrumă la mijloc, apoi cele două părţi se separă printr-o membrană devenind organisme independente. Avînd condiţii favorabile de nutriţie, temperatură şi de umezeală, viteza diviziunii devine foarte mare, repetîndu-se la intervale de 10—15 minute. Pericolul unei asemenea înmulţiri nu există în natură, deoarece uscăciunea, lumina, căldura, frigul, lipsa de hrană, concurenţa cu alte organisme, prezenţa unor substanţe nefavorabile reprezintă piedici care limitează atît înmulţirea cît şi răspîndirea microorganismelor.

Microorganismele au ca măsură de supravieţuire, în condiţii nefavorabile de mediu — sporii — formaţi prin contracţia şi învelirea celulelor cu o membrană groasă şi rezistentă. Sporii sînt forme de rezistenţă şi de răspîndire uşoară a bacteriilor. Avînd dimensiuni mici, fiind

uşori sînt transportaţi lesne de curenţii de aer, ei lipindu-se de particulele de praf, de alimente, de corp, cad uşor în apă, pe pămînt şi pe orice obiect. Sporii se află într-un stadiu de viaţă latentă în care sînt înzestraţi cu o mare capacitate de rezistenţă faţă de condiţiile nefavorabile de trai. Cînd ajung în condiţii prielnice de umezeală, hrană şi căldură, germinează şi trec în stare de viaţă activă, în care se nutresc şi se înmulţesc mai departe.

Bacteriile trimit prin pereţii lor enzime, exoenzime, care atacă materialul, îl transformă în bucăţi, care sînt apoi absorbite de bacterii, preluate de endoenzime, care le prelucrează, lungind miceliu. Astfel, transformarea celulozei (substanţa de bază a lemnului) în glucoză, adică ruperea lanţului dintre molecule se face cu ajutorul celulazei, un ferment secretat de mai multe bacterii. Enzimele din spor alcătuiesc echipamentul enzimatic, care în afară de enzimele constitutive au şi enzime adaptative, pe măsura materialului pe care-l atacă. Această adaptare a lor, ne dă imaginea clară a pericolului pe care-l reprezintă microorganismele.

Mult mai periculoasă prin urmări este acţiunea ciupercilor xilofage, care în condiţii de dezvoltare favorabile, acţionează mai rapid producînd putrezirea lemnului.

Condiţia esenţială a instalării acţiunii ciupercilor este degradarea fotochimică a principalelor componente a lemnului, celuloza şi lignina, care în prezenţa O_2 şi a luminii asociate cu căldură şi umiditate se descompun în compuşi mai simpli prin reacţii de fotooxidare.

Ciupercile secretă diastaze sau fermenţi, cu ajutorul cărora atacă substanţele organice, le descompun în produşi mai simpli, cu care se hrănesc

Prin aceste procese de nutriţie, ciupercile descompun materia vegetală (deci şi lemnul) contribuind alături de bacterii la mineralizarea substanţei organice.

Trebuie precizat cu privire la condiţiile de dezvoltare a dăunătorilor biologici că există anumite limite minime şi maxime ale temperaturii şi umidităţii. Pentru ciuperci, este necesară o temperatură variind între 3 şi 46° C şi o umiditate a aerului pornind de la limita maximă de 65%, care asigură pentru lemn o umiditate de 18 pînă la 20%.

Dintre ciupercile xilofage amintim :

— Merulius lacrimans sau buretele de casă ;
  Coniophora cerebella sau buretele de pivniţă ,
— Poria vaporaria sau ciuperca cu pori ;
— Lensites abientina sau ciuperca de casă ;
— Ciupercile de iască din familia Polyporaceae.

MERULIUS LACRIMANS se dezvoltă în special pe lemnul de construcţie cînd acesta ajunge în condiţii de umezeală mare, distrugîndu-l printr-un proces de descompunere a celulozei.

La suprafaţa lemnului putred ciuperca formează un miceliu pîslos gros pînă la un cm, la început albicios, apoi cenuşiu, iar mai tîrziu de culoare cafenie închisă.

Se dezvoltă pe grinzile acoperişurilor, pe grinzile de pivniţe, scîndurile duşumelilor, pe stîlpii podurilor. Miceliul ciupercii trăieşte în lemn, care se brunifică, se înmoaie, se descompune şi se sfarmă în bucăţi cubice. Pe lemnul putrezit se formează fructificaţiile ciupercii, care sînt întinse pe substrat, au culoare galben-ruginie pînă la brună la mijloc, cu o margine albă, pufoasă. Pe suprafaţă se observă picături mari de lichid (apă).

Ciuperca produce pagube mari, iar distrugerea ei foarte greu de înfăptuit. În zona de munte unde procentul de umezeală este mult mai ridicat, iar torenţii care se formează în urma ploilor abundente pot facilita transportul sporilor sau corpurilor de fructificaţie ale ciupercii amintite, aşadar în această zonă, pericolul apariţiei unui atac de merulius este oricînd posibil. Multe case particulare sau obiective muzeale din cadrul secţiilor etnografice în aer liber, amplasate în zona montană au trebuit să dispară în flăcări (stăvilirea şi distrugerea ciupercii se face numai dîndu-se foc obiectivului atacat). Din nefericire asemenea cazuri au fost întîlntie şi în judeţul nostru.

CONIOPHORA CEREBELLA sau buretele de pivniţă, se hrăneşte tot cu celuloză şi produce pagube mari.

Temperaturile limite de dezvoltare sînt cuprinse între 3—35° C, temperatura optimă fiind de 23—24° C, iar umiditatea optimă fiind cuprinsă între 55—60%.

Lemnul atacat de această ciupercă se transformă în putregai de culoare brună şi formă cubică.

PORIA VAPORARIA sau ciuperca albă de casă, acţionează ca buretele de casă, avînd nevoie de mai multă umezeală.

Temperatura optimă de dezvoltare este de 27° C.

LENSITES ABIENTINA este o ciupercă parazită, foarte răspîndită în special la obiectivele în aer liber, atacă pe dedesubt, apărînd prin crăpături sub formă de coji mici.

Ea atacă lemnul care are umiditate cuprinsă între 19—20%, descompune celuloza, eliminînd apă sub formă de picături şi bioxid de carbon.

Temperatura optimă de dezvoltare a acestei ciuperci este cuprinsă între 18—22° C.

CIUPERCILE DE IASCĂ din familia Polyporaceae, trăiesc atît pe trunchiul arborilor vii, în cioatele şi buturugile rămase prin păduri cît şi în lemnul lucrat şi cel de construcţie.

Îşi manifestă prezenţa prin apariţia pe substratul atacat al corpurilor fructifere — formaţiuni purtătoare de spori (iasca) avînd forme şi mărimi diferite, în funcţie de special de ciupercă. Apariţia acestor corpuri fructifere este de fapt un semn tardiv al îmbolnăvirii lemnului,

deoarece în prealabil filamentele ciupercii au cuprins în întregime masa lemnului, declanșînd putrezirea lui.

Putrezirea lemnului prezintă aspecte diferite în funcție de specia de ciupercă care l-a produs și poate fi cubică, prismatică, de culoare roșie, brună, cafenie etc.

CIUPERCILE LIGNICOLE sînt ciupercile care se localizează pe suprafața lemnului sub formă de *mucegaiuri*, ele lucrînd și în profunzime.

O altă categorie de dăunători biologici sînt insectele xilofage, mici vietăți care folosesc ca hrană substanțele conținute în lemn (celuloza).

Acționînd mai mult în interior, se întîmplă de multe ori ca, aparent, suprafața lemnului să prezinte un aspect sănătos, dar datorită acțiunii din interiorul lemnului, acesta să-și piardă cu totul rezistența mecanică.

Insectele își petrec în interiorul lemnului perioada de metamorfoză de la stadiul de ou pînă ajung la cel de adult, consumînd în acest timp lemnul, în care sapă galerii cu madibulele lor puternice, prefăcîndu-l în făină de lemn. Culoarea deschisă a acestei pulberi ne arată că atacul este recent. De subliniat este faptul că numărul orificiilor de pătrundere a insectelor în lemn nu este proporțional cu intensitatea atacului și deseori un număr foarte redus de orificii maschează un adevărat dezastrul interior.

Pentru dezvoltarea insectelor este necesară o umiditate a lemnului de minimum 20% și o temperatură de 20—30 °C.

Dintre insectele xilofage amintim speciile de Annobium punctatum (cariul comun) și Xestobium rufobillosum (ceasul morții) din familia Anobidae, ordinul Coleoptera.

ANNOBIUM PUNCTATUM sau prăfuitorul, trăiește în toate speciile de lemn, unde se dezvoltă din ouă pînă la stadiul de insectă adultă de 3—5 mm.

Insecta iese prin pereții din lemn prin găuri rotunde cu diametrul de 2—3 mm și-și depune ouăle.

Depunerea ouălelor se face fie pe același obiect sau pe altul, clocirea durează 14 zile, iar din aceste larve în anul următor se vor dezvolta noi adulți.

Stadiul de zbor se desfășoară în lunile aprilie, mai, iunie.

Adulții nu atacă lemnul, în schimb larvele se hrănesc degradîndu-l. Condițiile optime de dezvoltarea cariului comun sînt temperatură cuprinsă între 22—23 °C și umiditatea lemnului cuprinsă între 25—35%.

La fel se comportă și *Xestobium rufobillosum*, care atacă în special mobila, rumegușul fiind spre deosebire de Anobium punctatum sub formă de granule aspre, grosolane.

Familia *Lyctidae* are mai multe specii, din care amintim *Lyctus liniares*, care atacă foioasele, în special stejarul, de unde denumirea de gîndaci ai stejarului. Se hrănesc cu amidonul din alburn, larvele avînd

corpul segmentat, alb-gălbui, sapă galerii divers orientate, eliminînd rumeguş foarte fin (pudră). Adultul sau gîndacul are corpul alungit, turtit dorso-ventral, de culoare brun-roşcat pînă la negru şi produce găuri de zbor circulare de diametrul 1—6 mm. Au aceiaşi perioadă de zbor ca şi anobidele.

Insectele din familia *Cerambicidae* sau croitori, atacă lemnul proaspăt, uscat şi cel depozitat, fiind întîlnit foarte des în mobile, stîlpi, case, mai ales în aer liber.

Hylotrupes bajulus sau croitorul de casă este o specie a acestei familii, foarte periculos, atacă pe dedesubt, producînd găuri mari, putînd duce la prăbuşirea construcţiilor.

Sînt asociate în atac cu ciupercile şi au nevoie de o temperatură optimă de dezvoltare cuprinsă între 28—30 °C şi umiditate a lemnului de 28%.

Numărul mare de specii de insecte xilofage, bogăţia pontei acestora, existenţa, de multe ori, a condiţiilor favorabile de dezvoltare a lor, face ca mai toate obiectele şi obiectivele muzeale şi mai cu seamă a celor aflate în aer liber, să fie atacate de cari, pericol evident, ştiind că lemnul perforat îşi pierde atît esteticul cît şi structura, rezistenţa.

Astfel, icoane pictate pe lemn, cu vechime apreciabilă, adevărate valori de artă, datorită unui climat impropriu de păstrare, au fost în mod masiv atacate de insecte şi ciuperci, fapt vizibil atît la suport cît şi la pictură. Un asemenea exemplu avem în comuna Vizantea—Livezi, satul Vizantea Mînăstirească, unde un asemenea atac a făcut ravagii unei frumoase colecţii de icoane (secolul XVII), lucru vizibil în imaginile alăturate (fig. 1, 2, 3, 4). Urme vizibile ale unui atac de insecte se observă şi în fig. 5 şi 6, care reprezintă detalii ale unei lăzi de zestre.

Rozătoarele constituie alt grup de distrugători ai lemnului şi a altor categorii de materiale.

C. Din cele de mai sus, s-a văzut că atît ciupercile cît şi insectele xilofage atacă lemnul în anumite condiţii de temperatură şi umiditate a materialului, lucru de care trebuie să ţinem seama în tratamentele de prevenire şi combatere. Astfel, prin tratamentele preventive trebuie să asigurăm condiţii fitosanitare improprii instalării acţiunii biodeterioratorilor.

Se impune menţinerea unui raport constant între temperatură şi umiditatea aerului, deci menţinerea unui microclimat constant, avînd următorii parametri umiditate relativă cuprinsă între 50—65% şi temperatură cuprinsă între 18—20 °C.

Controlul acestor parametri cu ajutorul termohigrometrelor, termohigrografelor şi corectarea lor la limitele admise este una din sarcinile de bază ale conservatorului de muzeu.

Pentru aceasta se impune utilizarea aparatelor electrice de climatizare (umidificatoare și dezumidificatoare) pentru spațiile expoziționale și de depozitare, iar pentru spațiile mici, poate fi folosit cu succes SILICAGELUL, o substanță higroscopică, ce se poate recondiționa.

Biodeterioratorii pot ajunge în sălile de expoziție cu ușurință prin intermediul prafului, a vizitatorilor sau odată cu obiectele noi achiziționate. În permanență în atmosferă se găsesc microorganisme în formă latentă, care ajunse pe obiecte de muzeu, în condiții de mediu favorabile, se pot dezvolta și pot produce în acest fel degradarea obiectelor. Acest proces este favorizat de prezența prafului, care reprezintă un mijloc foarte bun de vehiculare a biodeterioratorilor (spori de ciuperci, ouă de insectă etc.) iar, pe de altă parte, particulele organice din compoziția prafului servesc microorganismelor ca surse de hrană. De aceea, se impune menținerea unei curățenii permanente pentru a împiedica depunerea și circulația prafului, o aerisire corectă, făcută în primele ore ale dimineții (în funcție de condițiile atmosferice) evitîndu-se curentul.

O altă cale de pătrundere a dăunătorilor biologici în muzeu o constituie vizitatorii, care pot aduce pe hainele și încălțămintea lor diferite microorganisme, iar prin procesul de respirație elimină umiditate și bioxid de carbon.

Se impune, introducerea treptată a vizitatorilor și efectuarea corectă a curățeniei în săli și vitrine după fiecare grup. Obiectele nou achiziționate, introduse fără o prealabilă examinare și dezinfecție, în sălile de expoziție și depozite, între celelalte obiecte pot fi purtătoare de agenți biologici, chiar fără să prezinte simptome evidente de biodeteriorare.

De aici, decurge necesitatea perioadei de carantină pentru fiecare obiect achiziționat, perioadă în care se efectuează dezinfecția, de cel puțin două ori.

O altă metodă de prevenire a apariției agenților biologici în muzee, este dezinfectarea periodică a sălilor expoziționale și a depozitelor.

Tratamentele de combatere sau curative urmăresc distrugerea agenților biologici fie prin tratare fizică (termic, cu ultraviolete, curenți de înaltă tensiune, prin iradiere sau cu ajutorul vidului) sau prin tratare chimică.

TRATAREA TERMICĂ este un tratament eficace pentru obiecte mici din lemn, nelăcuite și nevopsite, care poate fi efectuat în spații închise perfect, etuve, cu o temperatură reglabilă. Obiectele atacate se introduc în etuvă și se încălzesc pînă la 65 °C, timp de 24—48 ore, avînd sub obiecte vase cu apă pentru ca lemnul să nu crape.

De reținut că tratarea termică este numai o metodă de combatere de distrugere a agenților biologici, nu și de prevenire al unui nou atac.

Tratarea chimică se face cu ajutorul substanțelor chimice ca : insecticidele și fungicidele.

Trebuie să se ştie că tratamentele chimice de combatere a insectelor xilofage se efectuează înainte sau după perioada de zbor.

Insecticidele pot fi : de ingestie, de contact, de respiraţie şi sistemice, după acţiunea lor de distrugere.

Insecticidele de ingestie sînt administrate odată cu hrana şi sînt substanţe anorganice. Astfel, compuşii arseniului dau rezultate bune în combaterea rozătoarelor.

Insecticidele de contact sînt substanţe care distrug agenţii biologici prin pătrunderea prin tegument. Din această categorie amintim compuşii clorurati ai fosforului.

Insecticidele de contact pot fi administrate fie prin tratamente de suprafaţă ca : pensulare, pulverizare, imersie simplă sau prin impregnare care forţează pătrunderea insecticidelor în masa lemnului (parţial sau total) fie sub vid sau cu vid-presiune.

Insecticidele de respiraţie sînt substanţe volatile care se recomandă pentru insectele cu corp moale Din acestea amintim : acidul cianhidric, sulfura de carbon, bromura de metil, hidrogen fosforat, care odată pătrunse prin respiraţie în corpul insectelor le omoară prin paralizarea sistemului nervos. Se recomandă atenţie mare la folosirea acestor insecticide, deoarece sînt toxice, fiind necesar echipament de protecţie.

Insecticide sistemice sînt insecticide complexe, care acţionează concomitent asupra mai multor organe a insectelor, distrugîndu-le.

Pentaclorfenolul este un asemenea insecticid, avînd şi calităţi fungicide, se dizolvă în Wihte — spirt, petrol etc. Se lucrează cu soluţii de concentraţie 3—5%, care se aplică fie prin imersie sau impregnare, lemnul tratat păstrînd după uscare culoarea aproape neschimbată.

Soluţiei de pentaclorfenol 3% i se poate adăuga lindan în proporţie de 0,1%.

Pentaclorfenolatul de sodiu se dizolvă în apă, se foloseşte în concentraţie de 3—5%. Fiind solubil în apă nu se recomandă pentru lemnul care deja are un procent de umiditate.

Diclorfenolul, triclorfenolul şi tetraclorfenolul sînt alţi derivaţi clorurati ai fenolului, care pot fi folosiţi în tratamentele chimice de combatere a biodeteriogatorilor.

Derivaţii clorurati ai hidrocarburilor ca : D.D.T., lindanul, aldrina, mono şi diclornaftalina, constituie o altă grupă de substanţe organice folosită la tratarea lemnului.

Dintre produşii de natură anorganică se pot folosi cu succes fluorurile de sodiu şi de potasiu, sulfatul de cupru, biclorura de zinc sau combinaţii complexe, pentru completarea proprietăţilor care le lipsesc cînd sînt folosite separat.

Produsul „Romalit N" este o sare complexă pe bază de sulfat de cupru 55% şi bicromat de sodiu 45% cu acţiune fungicidă şi insecti-

cidă și se folosește sub formă de soluții apoase în concentrație de 3—5%. După uscare, produsul fixat pe fibră, devine nelavabil.

Borații de zinc și amoniu sînt săruri cu acțiune fungicidă și ignifugă. Se aplică prin procesul de impregnare dublă cu două soluții care să intre în reacție în masa lemnului.

Astfel sulfatul de zinc sau clorura de zinc în soluție apoasă și boraxul în soluție apoasă, în reacție ne va da boratul de zinc insolubil, culoarea lemnului fiind apropiată de cea naturală. Acidul boric în soluție apoasă și cu hidroxidul de amoniu impregnate consecutiv în masa lemnului, prin reacții chimice vor da pentaboraxul de amoniu, slab solubil, culoarea lemnului după impregnare fiind slab cenușie.

Impregnările se vor face sub regim de vid și presiune, pentru ca soluțiile să pătrundă în masa lemnului.

Ca insecticide cu multă eficiență pot fi folosite și deparatoxul, detoxul 5, plotoxul, tratarea făcîndu-se prin imersie, pensulare, sau injectare, după uscare, operația se repetă.

Literatura de specialitate indică folosirea xilamonului (naftalenă clorurată), soluție albă, cu calități antiseptice, în tratarea lemnului pictat.

Tratarea se face prin injectarea găurilor pline cu rumeguș.

Metoda ideală de combatere a insectelor xilofage este *cianhidrizarea* prin care se dezinfectează toate obiectele dintr-un muzeu sau depozit, inclusiv mobilierul cînd acesta este din lemn.

Cianhidrizarea este considerată drept cel mai eficace sistem de dezinfecție, deoarece acidul cianhidric este ușor penetrabil, ajungînd în profunzimea lemnului, distruge larvele și ouăle insectelor. Metoda poate fi folosită și pentru lemnul acoperit de pictură, foiță de aur, metal etc., avînd efecte de durată de circa cinci ani. Produsul este foarte toxic, operația se execută de către personalul specializat, cu echipament de protecție.

La tratarea lemnului cu insecticide și fungicide este absolut necesar ca operația să se repete. Numărul și felul tratamentului depind de particularitățile insectei și felul lemnului. În orice fel de tratament trebuie lucrat cu maximă atenție și cu echipament de protecție necesar pentru a evita intoxicațiile.

În concluzie, sănătatea obiectelor muzeistice, prelungirea vieții acestora depinde în mare măsură de priceperea și stăruința în muncă a conservatorului și nu numai a acestuia, ci a întregului personal de specialitate din muzeu și a tuturor acelora care dețin sau care prin munca lor vin în contact cu aceste valori naționale.

BIBLIOGRAFIE

1 Iuliu, Morariu — Botanică generală şi sistematică, Editura Agro-Silvică, Bucureşti, 1965.
2 Eugen Vintilă — Protecţia lemnului, Editura tehnică, 1959.
3 Nic. Ghelneziu şi D. Suciu — Identificarea lemnului, 1959.
4 Mihail Mihalcu — Conservarea obiectelor de artă şi a monumentelor istorice, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1970.
5 „Revista Muzeelor", Nr. 4/1968.
6 „Revista Muzeelor şi Monumentelor", Nr. 2/1977.
7 „Revista Muzeelor şi Monumentelor", Nr. 3/1977.
8 Corina Nicolescu — „Muzeologie generală".

LES CONDITIONS ET LES FORMES DE LA BIO-DÉGRADATIONS DES PIÈCES EN BOIS. PROPHILAXIE ET COMBAT

Résumé

Dans présent l'épreuvé écrite, les auteurs montrent qulques problémes de la biodégradation des objets du museé confectionnés du bois, les mésures de prophylaxie et de la lutte contre le proces de la dégradation.

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

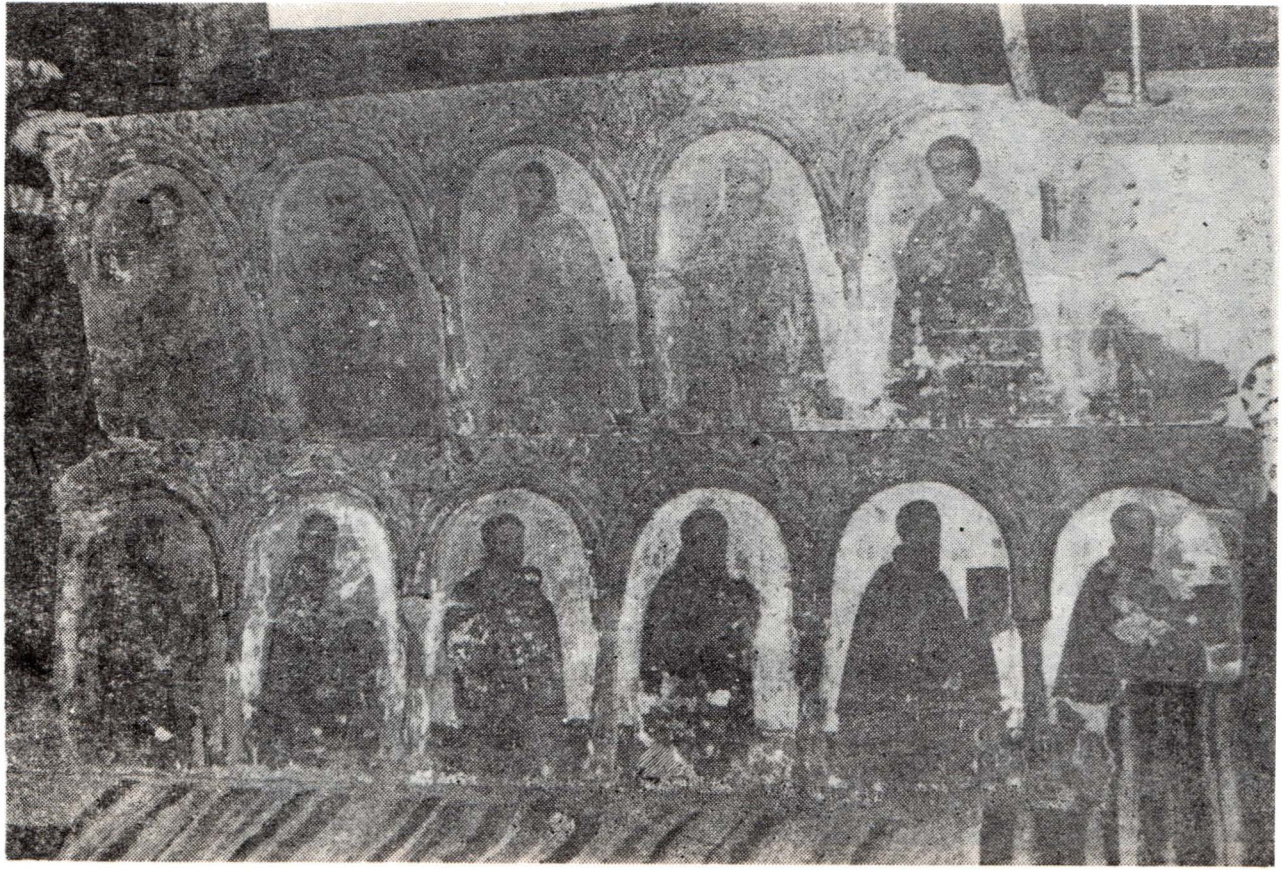

Fig. 4.

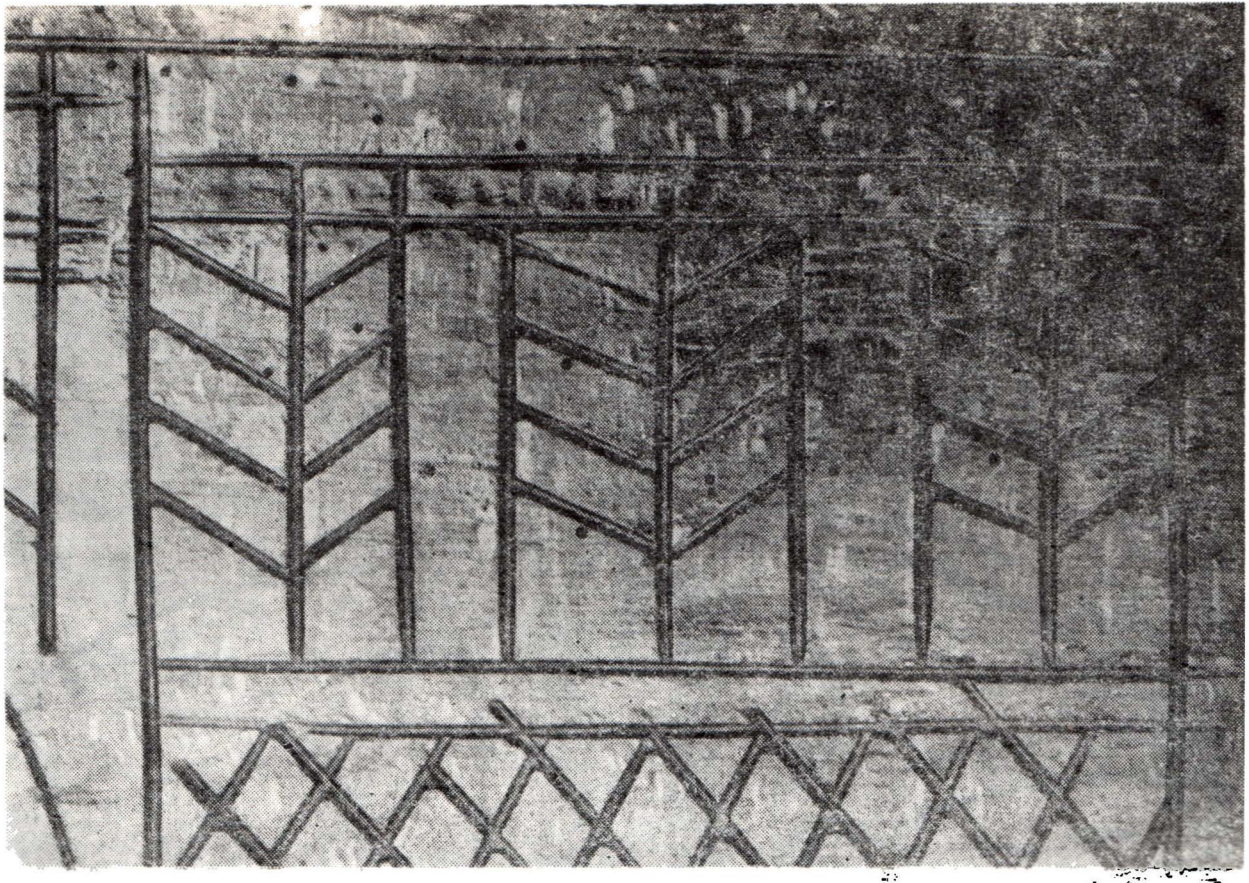

Fig. 5.

Fig. 6.

Tehnoredactor : DUMITRU HURDUBEI

Apărut 1979. Bun de tipar 15.X.979.
Format 16/70×100. Tiraj 800 ex. Coli tipo 17

Tiparul executat sub comanda
nr. 5299, la Întreprinderea
poligrafică Bacău, str. Eliberării
nr. 63.

BIBLIOTECA
BUCUREȘTI
INST. DE ARHEOLOGIE

27